

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXIX / Nr. 4
OCTOMBRIE – DECEMBRIE 2024
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ
INCORPORATED IN AUGUST 1993

Revista *Lumină Lină* poate fi accesată în format electronic la
**[http://romanian-institute-ny.org/
luminalinagraciouslight/luminalinaonline.html](http://romanian-institute-ny.org/luminalinagraciouslight/luminalinaonline.html)**

Președinte:

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian

30-18 50th Street

Woodside, New York 11377

Tel./Fax: (718) 626-6013

E-mail: DamianTh@aol.com

Revista *Lumină Lină* apare sub egida UZPR (Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România). Este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE). *Lumină Lină. Gracious Light*, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Archive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com

Redactor șef (România): MIHAELA ALBU, malbu47@gmail.com

Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN

Redactor: SORIN PAVĂL

Fotoreporter: ALEX MARMARA

Consilieri editoriali: FLORENTIN POPESCU, DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GĂF-DEAC, AUREL ȘTEFANACHI, MUGURĂȘ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxe. Securile pot fi făcute pe numele Institutului și trimise la adresa redacției:
Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate prin e-mail (ca attachment).
Textele republicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXIX/ Nr. 4

Octombrie - Decembrie 2024

TEOLOGIE

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN Pentru ce Dumnezeu s-a făcut om	7
Mare minune	9
MARCEL MIRON, <i>Apocalipsă</i>	10
PR. TEOFIL OLARU Cuvântul omului din Cuvântul lui Dumnezeu (III) Icoana mântuitoare	11

STUDIU

DR. VASILE MĂRCULEȚ Eparhia Vicinei în secolul al XIII-lea: de la arhiepiscopie la mitropolie (II) (<i>Continuare din numărul trecut</i>)	15
FLORICA BAȚU ICHIM, <i>Cu Mult</i>	23

ESEU

DORIN NĂDRĂU Ortodoxia și românismul în trecutul nostru	25
MIRCEA POPA Ioan Alexandru - poetul imnelor și al extazelor cristice	28
ANASTASIA DUMITRU Zoe Dumitrescu-Buşulenga sau despre cultura Logosului	35
CONSTANTIN TEODORESCU Rime rare (II) (în poezia lui Dumitru Ichim)	47
ION HAINEȘ Octavian Goga	52

CONSTANTIN MIU	
Jurnalul unei firi dubitative	57
HORIA ION GROZA	
Simbolul Pietrei în procesul cunoașterii	63
VASILE TRIF, <i>La marginea apelor, Pescuirea, Neașteptat</i>	69
<i>O zi de duminică</i>	70
PASSIONARIA STOICESCU	
<i>Într-un cer, Ră-sufletul, Sfatul, Semnul de-ntrebare</i>	71
<i>Fiara</i>	72
VASILICA GRIGORAȘ, <i>Rătăcind pe cale, Timp de psalmodiere</i>	73
DARIA DALIN, <i>dacă-ntr-o zi</i>	74
<i>la stânga mea, eu pot, tu nu,</i>	75
ROXANA PAVNOTESCU, <i>Povești cu îngeri</i>	76
LUMINIȚA POTÎRNICHE	
<i>despre anotimpuri personale, cărându-ți moartea</i>	78
<i>veri subiective, nepăsător și rece, inspirație</i>	79
TEODOR DUME, <i>Ultima noapte cu tata</i>	80
<i>Moartea mea, un fluture alb, SMS fără răspuns,</i>	
<i>Icoana de pe fundul apei..., Mărturii</i>	81

DOCUMENTE ȘI MĂRTURII

NICOLAE MAREȘ	
Corespondență inedită:	
Lev Nicolaevici Tolstoi și Regina Elisabeta a României	83
AL. FLORIN ȚENE, <i>Poezii nu mor niciodată</i>	89
<i>Poetul, Citindu-l pe Esenin printr-o picătură de ploaie</i>	90

PROZA

ELENA DICAN, <i>Spartac</i>	91
GEORGE DIMITRIU, <i>Un altfel de drog</i>	98
ELIZA ROSANNA TIU, <i>Filele vântului</i>	100
ELENA OLARIU, <i>Poveste de Crăciun</i>	105

SIMION FELIX MARȚIAN, <i>Sonetul pustiei, Sonetul călimării</i>	107
<i>Sonet psaltic, Mă-nchin scriind</i>	108
MIHAI MERTICARU, <i>Sonetul unui vis, Sonetul casei natale</i>	109
<i>Sonetul muzei mofturoase, Sonetul omului om</i>	110
CRISTINA ONOFRE, <i>Un sihastru, Un fruct, Abur de femeie cântând</i> ..	111
<i>Cumpăna, Întunericul din corturi</i>	112
ALEXANDRU CAZACU, <i>Păsările din Belfast, Vom chema amintirile</i>	113
<i>Teribili acrobați, Amânare</i>	114
VICTOR ALBU	
<i>gândul cărunt, bağlama, urmele umbrei, clipa de cicoare, vindecări</i> .	115

CĂRȚI ÎN AGORA

MIHAELA ALBU	
Un volum de eseuri - confesiuni („mai puțin protocolare”)	
<i>Parfum de Ambasador</i> de Mircea Perpelea	117
Restituiri necesare	
<i>Publicistul Horia Stamatu</i> de Ion Dur	119
TICU LEONTESCU	
Eugen Dorcescu și harul stihuirii textelor sacre	
<i>Biblice</i> de Eugen Dorcescu	122
TUDOR NEDELCEA	
România dincolo de București. Gheorghe Glodeanu	129
DORIN NĂDRĂU	
O prețioasă selecție de interviuri ordonate în două volume fascinante	
<i>Fascinația artei și Fascinația adevărului</i> de Anca Sîrghie	133
GELU DRAGOȘ	
Alexandru Petria scrie având ca principiu dictonul	
„fiecare cu ploaia lui”	
<i>Triaj prin sânge și valuri</i> de Alexandru Petria	135
DOREL COSMA	
Nicolae Feier și „Părinții neamului românesc”	140
IULIAN BITOLEANU	
Intellectualul disident în comunism	
<i>Condiția intelectualului disident în România comunistă,</i>	
coordonat de Daniela Micu și Petrișor Militaru	142

GHEORGHE ANDREI NEAGU Binecuvântarea lui Pendefunda <i>Daled</i> de Liviu Pendefunda	145
ION DOGIOIU, <i>Vis, Îngeri</i>	147
MARIA NAN, <i>Balada unei flori</i>	148
ADRIANA WEIMER, <i>Poemele mării</i> <i>Cerul inimii, Marea cea mare, Sărut infinit, Nețârmurită iubire</i>	149
<i>Îți ating cerul, Energie vie – Marea, Iubirea mea,</i> <i>Clepsidra cuvântului, Suflet-iubire</i>	150
MARIA CEAUȘ, <i>Căutări, Regăsiri, Post. Ectenie întreită</i>	151
<i>Tăceri innădite II, Ectenie întreită</i>	152
LILIANA POPA, <i>chiar de am să pier, Prin Cișmigiu, fără umbrelă</i>	153
BENONE ION PĂSĂRIN, <i>Răsplata pomului oprit</i>	154
<i>Fructul tainei</i>	155
CRISTIAN MELEȘTEU, <i>Elegiile nemuritorilor</i> <i>Intro.; Elegia lui Zeus:</i>	156
VICTORIA MILESCU, <i>Hârtia, Efectul aparenței</i>	157
DOINA GURIȚĂ, <i>Lumina, Lacrimi de sticlă</i>	158
RADU BOTIȘ, <i>Simfonia îngerilor</i>	159
LUCA CIPOLLA, <i>Heimat, Fiica, Un nou început, Hibiscus</i>	160

UNIVERSALIA

HEINZ-UWE HAUS Transcultural theater and identity: four notations	161
RODICA BRETIN, <i>Hotel Commodore</i>	166
ȘÜKRAN AYDIN <i>Young Is The Meaning. I, II, III</i> English Translation : Sevda Akyüz	171
DOREL COSMA, <i>To My Mother</i> Translation from Romanian by Zorin Diaconescu	172

ISTORIE

TANȚA TÂNĂSESCU
Copia Columnei lui Traian din București 173

ANDREI BREABĂN
Dimensiunile europene ale Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt 179

FOTOALBUM 188

ANIVERSĂRI

FLORENTIN POPESCU
V. Voiculescu – „poet al țării și al sufletului ei” 193

MAGDA URSACHE
Cămașa lui V. Voiculescu 196

RECENZII

LIDIA POPA
Note de lectură: *Pelerinaj la ieslea dorului* de Dumitru Ichim ..201

ISSABELA COTELIN
George Dimitriu, Note de călătorie
Prin mirifica Europă de George Dimitriu 202

THEODOR DAMIAN
Generozitatea pelerinului
Modele peste veacuri de Alexandru Nan..... 203

PAUL CATANU
Fragilitatea Ființei - premisă sensibilă a Îndumnezeirii
de Alexandru Lazăr 204

GALERIA SPIRITUS

THEODOR DAMIAN
Să fie lumină 205

RETROSPECTIVA TRIMESTRIALĂ 209

*Cu ocazia Sf. Sărbători a Nașterii Domnului
și a Noului An 2025
Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă
din New York
urează tuturor participanților la activitățile sale spirituale
și culturale, suporterilor, întregii comunități românești
și tuturor cititorilor revistei noastre,
noi realizări în viața de zi cu zi, sănătate, bucurie și
binecuvântarea lui Dumnezeu
înmulțită în Noul An 2025 și în anii care vin*

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Pentru ce Dumnezeu s-a făcut om

La această întrebare pusă atât de Sf. Atanasie cel Mare (sec. IV), cât și mai târziu, în sec. XI de către teologul Anselm de Canterbury, s-a răspuns nu doar de cei doi teologi, primul devenind sursă patristică de necontestat, dar și de teologi și preoți de-a lungul generațiilor și al veacurilor, mai ales în scrisori pastorale, tratate, predici legate de sărbătorirea anuală a Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos. Și chiar dacă lucrurile s-au mai spus, și în marea lor majoritate ideile doctrinare sunt cunoscute credincioșilor, totuși nu se mai știe precis, mai ales în cazul interpretării lor, ce teolog, ce preot, în ce an, în ce parohie le-a dezvoltat, desigur, parțial. Sigur, rămân referințele scrise, dar fiecare preot alege doar anumite idei sau aspecte pentru a le relata, în propriul său limbaj și în contextul propriului său timp, păstoriților săi.

De aici diversitatea, dar și frumusețea reiterării mesajului marelui eveniment, prin harul Sf. Duh, în Biserica nemuritoare a Domnului nostru.

Totuși, înainte de a accentua câteva aspecte legate de întrebarea inițială: Pentru ce Dumnezeu s-a făcut om, ar fi bine să ne reamintim și să răspundem la întrebarea premergătoare: pentru ce Dumnezeu l-a făcut pe om? Și l-a făcut nu oricum, ci după chipul Său (rațiune, voință, simțire, încununat de liberul arbitru) și cu posibilitatea dobândirii asemănării cu El (sfințenia și nemurirea).

Răspunsul la această întrebare ține de un alt răspuns la o altă întrebare: „Cine este Dumnezeu, mare ca Dumnezeu nostru” (Ps. 76, 13)? La aceasta, psalmistul răspunde: „Tu ești Dumnezeul care face minuni”, iar Sf. Ioan Teologul, incluzând întrebarea, afirmă că „Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 8).

Două lucruri reies de aici: în primul rând că omul este o minune, iar minunea stârnește uimire. De aceea se și întreabă psalmistul: „Ce este omul că-ți amintești de el, sau fiul omului că-l cercetezi? L-ai micșorat doar cu puțin față de îngeri; cu mărire și cu cinste l-ai încununat” (Ps. 8, 4-5).

Faptul că Dumnezeu a creat omul doar cu puțin mai jos față de îngeri, știind că îngerii sunt ființe spirituale nepăcătoase care slujesc pe Dumnezeu după voia Sa, arată demnitatea cu totul deosebită conferită omului și confirmă ideea că omul este chemat la statura îngerească, adică la dobândirea asemănării cu Creatorul său – sfințenia și nemurirea.

În al doilea rând, legat de afirmația Sf. Ioan Teologul despre cine este Dumnezeu, și anume că El este iubire, înțelegem și la nivel omenesc că iubirea autentică este debordantă prin definiție. Ea nu este auto-conținută ci, prin însăși natura ei, se manifestă în exterior. Dumnezeu fiind creator și fiind iubire, creează și ceea ce creează, desigur, iubește, fiind opera Lui, la fel cum

părinții își iubesc copiii, chipul lor, născuți din iubire, chiar până la sacrificiu, la fel cum artistul își iubește opera.

Cu alte cuvinte, creativitatea, capacitatea de a crea, înțeleasă la Dumnezeu în sens infinit, se cere aplicată, ca și dragostea, deci împlinită. Dumnezeu fiind atotputernic creează continuu, creează lumină, universuri, alte lumi imaginabile și inimaginabile. Și pentru că Dumnezeu își iubește opera, de aceea ține universul într-o ființă și de fapt îl creează continuu prin conservare și guvernare. Îl păstrează într-o ființă pentru că este Atoateșitorul, cum mărturisim în Simbolul credinței.

Cu omul însă, chip al Său și cunună a creației, este altceva. El reprezintă o culme, o culminare a dragostei divine, și aici este răspunsul tradițional, logic, biblic, teologic la întrebarea: Pentru ce Dumnezeu s-a făcut om? Întruparea Fiului lui Dumnezeu în istorie reprezintă deci dragostea supremă, culminantă a lui Dumnezeu pentru om, așa cum foarte clar scrie Sf. Ioan Teologul: „Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea încât pe unicul Său Fiu L-a dat pentru ea, astfel ca oricine crede în El să nu moară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16).

Trebuie remarcat în acest context sensul expresiei „atât de mult ... încât”. Există aici o dimensiune cantitativă și totodată nemăsurabilă, infinită, ca în celebra afirmație a Fericitului Augustin (preluată apoi de Bernard de Clairvaux): măsura dragostei este a iubi fără măsură. Când spui „te iubesc atât de mult ... încât”, vrei să spui că, de fapt, nu ai cuvinte să-ți exprimi sentimentul, dar și că ești gata de orice sacrificiu pentru persoana iubită. Vorbim deci de o dragoste care merge până la sacrificiu. Exact cum vedem în Întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru noi și pentru a noastră mântuire. Deci El s-a întrupat pentru ca omul ce crede în El să nu moară. În schimb moare El pentru om! S-a întrupat ca să moară El pentru ca omul să nu moară!

Întruparea Domnului arată că lui Dumnezeu i s-a făcut dor de om, ca să spunem în cuvinte mai omenești, iar când dorul te răzbește (atunci e plinirea vremii de care vorbește Sf. Ap. Pavel – Galateni 4, 4-5), ești în stare de orice, faci ceva! Mai ales că omul, poate chiar fără să știe, putea fi într-un pericol existențial., posibil, ireparabil. „Plinirea vremii” poate avea și o astfel de înțelegere.

Și, desigur, Nașterea Domnului are de a face cu dorința lui Dumnezeu de a-l reduce pe om la menirea dintâi, de a-l ajuta să-și refacă strălucirea chipului după care a fost creat, chip care, prin păcat, nu a fost distrus complet, ci doar întunecat.

În dragostea Sa pentru om și în dorința Sa de mântuire a omului, Dumnezeu devine tot mai insistent, cum zice Sf. Ap. Pavel că „în multe rânduri și în multe chipuri a vorbit Dumnezeu părinților noștri” (Evrei 1 1-2) (prin prooroci și prin alte descoperiri în Vechiul Testament), și că în cele din urmă prin Însuși Fiul Său. Dar și după Întruparea Fiului au fost trimiși apostoli, propovăduitori, mucenici, cuvioși, preoți în Biserica Sa unde, tot reflectând aceeași dragoste și insistență, a rânduit Sf. Taine pentru ca nimeni

să nu scape ocazia de a-L cunoaște pe Fiul și prin El pe Tatăl și astfel să-L iubească pe Dumnezeu și să ajungă la viața veșnică. De aceea, precizează Sfântul Apostol Pavel că „Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină” (I Timotei, 2, 4).

Nașterea Domnului este cea mai înaltă confirmare a demnității ființei umane, așa cum este ea, trup și suflet. Logosul divin, Fiul lui Dumnezeu ia trup omenesc la naștere, îl spiritualizează prin Înviere și se înalță, în acest trup, la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui, arătând astfel că acolo sau în preajmă este locul menit dintru început celui creat după chipul lui Dumnezeu. Acest lucru se desprinde și din chemarea insistentă și pătrunsă de iubire a Mântuitorului: „Veniți binecuvântații Părintelui Meu și moșteniți Împărăția care v-a fost gătită vouă de la facerea lumii” (Matei 25, 34), tot El zicând și aceasta, că „unde sunt Eu voiesc și voi să fiți” (Ioan 14, 3).

Faptul că Fiul lui Dumnezeu a luat trup omenesc, confirmând astfel demnitatea ființei umane în integritatea ei existențială, trup și suflet, mai arată și un alt lucru. Anume că ceea ce Dumnezeu i-a dat omului nu îi mai ia înapoi. Am venit într-o existență prin cuvânt și rămânem într-o El. Cum spuneam cândva într-un vers: „A fost rostit doar un Cuvânt / Așa ajuns-am cel ce sunt / De-acum să mor nu se mai poate / Cuvântul pe Cuvânt nu-l scoate”. De aceea, moartea în sens nihilist, cum auzim adesea totalmente greșit despre cineva care a murit, că a intrat în neființă, deci întoarcerea în nimic, este, din punct de vedere creștin, o erezie.

Așadar, prin Nașterea Domnului care împarte istoria lumii în două, inaugurăm o nouă epocă, aceea a viețuirii noastre cu fața spre Împărăție, și a înaintării spre ea, având credința că urmându-L pe Cel întrupat pentru noi și pentru a noastră mântuire ajungem din nou în brațele părintești. De aceea, doxologim, împreună cu cei ce ne colindă, copiii, îngeri și păstori: Lăudați și cântați și vă bucurați!

Mare Minune

*Mare minune s-arată
La Vitleem astă dată
De îngeri și de păstori
Ciobănașii de la oi.*

*Aduce-se laudă multă
Lângă peștera cea sfântă
Strigau păstorii cântare
Laudă Domnului prea mare*

Apocalipsă

*Să nu ne grăbim !
Următorul pas va surpa drumul
și bucata aceea de cer albastru
ni se va prăvăli în ochi
și vom orbi ;*

*în minte va bate vânt primăvărat
prin urechi furtuni de vise vor trece
când în vertiginosa cădere
ne vom trezi în adâncuri.*

*Acolo
printre brazde de pământ
sub cer nou născut
vom încropi acoperișul lumii
spre nesurpare.*

*Iar noi
cu ochi noi și gurile cusute
cu ață chirurgicală
dureros de greu vom prooroci
despre boabele tăcerii
semădate în ogorul flămând
de nenăscutele flori.*

*Acest lan de grâu
la vremea coacerii
va înghiți soarele
și ni-l va renaște prunc.*

*Iar el va privi blând
prin cerul cel nou
din ochii noștri deschiși
spre eternitate!*

Cuvântul omului din Cuvântul lui Dumnezeu (III) Icoana mântuitoare

Creatorul cerului și al pământului din cugetările transcendente e același Creator al cerului și pământului în accepțiunea gândirii naturale, ca cer fizic de deasupra pământului cunoscut de oameni. Dar, dacă materia este diferită de spirit, nu înseamnă că nu ar exista nicio legătură între ele. Dumnezeu este al ambelor lumi: și al celei considerate pieritoare, atât cât va dura ea potrivit eternei legi divine, cât și al celei netrecătoare (Facerea 8, 22). Aici se potențează Cuvântul ca eternitate a creației în lumea naturală cu legile ei, ca oglindire a legilor dumnezeiești. Cuvântul lui Dumnezeu se face simțit prin natura dăruită omului, iar cuvântul omului se abstractizează ca legătură între dorința insondabilă a omului de a pătrunde în nevăzut, și aceea de a exprima nevăzutul din cunoștințele revelate, de cele mai multe ori acesta fiind auzit, citit, simțit; cuvânt de transformare. Omul este cea mai nobilă parte a lumii și așa rămâne de-a lungul existenței sale pe pământ.

„Desprinderea” omului de lume începe cu percepția divinului în existența lui. Pământul cu tot ce e în jur e creație din imperativul exclusiv al Cuvântului lui Dumnezeu (Psam 32, 9). Omul este însuși lucrul mâinilor lui Dumnezeu cu trup din materia țărânei iar cu suflet după chip și asemănare direct din suflarea dătătoare de viață¹ a aceluiași Creator (Facerea 1, 26-31). Asumarea acestei nobile condiții nu e doar supunere a omului, robie care însingurează, ci aduce întreaga lume în slujirea sa, el fiind privilegiat ca trăind între cer și pământ. Este baza revelației naturale (Psalm 19, 1-2). Omul are trupul ca sălaș sufletului și întregul cosmos casă a gândirii sale. Ca toate cele ale lumii, cuvintele aduc lămuriri prin analiza lor în mod asemănător luminii bune, puternice, de calitate, care descoperă totul până la cele mai mici amănunte. *Duhul cel Luminător*, dă putere cuvintelor separatoare de lume care înfățișează câte ceva din *lucrul* relaționării omului cu Dumnezeu. Cuvintele oamenilor sunt *lumiștele* izvorâte din lumina Cuvântului necreat, dar creator. Relația omului cu Dumnezeu implică promisiunea divină a cerului, e împlinire universală a visului scării lui Iacov,² Îngerii – ca mesageri purtători ai veștilor – sunt *cuvinte înaripate*, paznici ai sensului acestor cuvinte.

Cu *reiterarea* sensului³ această viziune a cuvintelor e un fel de palindrom, ca legătură pornită din dorința reciprocă de comunicare permanentă a omului cu Dumnezeu⁴ care se desăvârșește prin îndumnezeirea

---

¹ Viața de deasupra lumii, viața în Dumnezeu ca eternitate sau ca scop în timp.

² Întru care se vor binecuvânta toate neamurile pământului (Facerea 28, 11-14).

³ De jos în sus și de sus în jos, pământ și cer.

⁴ Ca dorință de a reduce pe om la starea cea dintâi.

omului. Viziunile, imaginile dispărute, raiul celor dintâi oameni sunt primele icoane, la granița între aceste două lumi, din timpurile *bune foarte*, cu Dumnezeu activând personal în cursul lumii⁵.

Icoana e oglindirea Cuvântului în cele mai frumoase și sacre forme care se vor perfecte și transparente, reprezentări ale Cuvântului lui Dumnezeu pe pământ. Ea oglindește trăirea virtuților care duc spre restaurarea chipului și spre dobândirea asemănării omului cu Dumnezeu. Căderea în păcatul original a fragmentat acea oglindire, a întinat *icoana* distorsionând realitatea, ca pedeapsă asupra omenirii și a întregii naturi.⁶ Astfel s-a pierdut comunicarea, s-au mângălit cuvintele dintâi, s-au detracat sensurile acestora prin îndepărtarea omului care a suprapus Icoanei divine, Chipului, răul în diferitele sale forme. Pentru a accede spre Dumnezeu nu mai e suficient singurul bine săvârșit – menținerea legăturii permanente cu Tatăl, ci sunt necesare cel puțin tot atât de multe forme ale binelui, cât de multe sunt ale răului. Calea spre ceruri e astfel, mai anevoioasă, *presărată cu spinii patimilor și ai slăbiciunii omenesti*⁷.

Despățimirea e degajarea de păcate și atât; dar e absolut necesară⁸. În câștigarea asemănării nu se cere doar lupta cu lumea, cu pervertirea acesteia cu efemeritatea ei, ci, mai ales, lupta cu propria persoană, lipsită, prin păcat, de condiția adamică, paradisiacă. Lupta pentru a-L avea pe Dumnezeu presupune o recunoaștere a păcatului iar dinamica acestei lupte implică numeroase manifestări ce țin de cultul divin, cum ar fi: rugile consacrate, slujbele care strălucesc până și în sufletele scepticilor, cuvântul sfințitor al sacerdotului ce luminează sufletele cernite, imperativul din omilie, predică, discurs, cateheză, cântare bisericească, prosternarea, îngenuncherea, împreunarea mâinilor în semn de rugăciune și binecuvântare, și alte moduri de comunicare și apropiere de Dumnezeu. Această luptă poate lua forme mult mai aspre, uneori extreme, ca privarea de confort, însingurarea în locuri ostile, epuizarea fizică, umilirea în public, surghiunul, pătimirea mucenicească, așa cum au dat dovadă cei care L-au ales pe Dumnezeu cu orice preț. Deja apar în conștiința icoanele multor sfinți caracterizați și identificați prin asocierea cu una sau mai multe din aceste manifestări dificile pentru mintea unui muritor de rând. De exemplu Sfântul Ioan Botezătorul e asociat cu Botezul Domnului dar și cu purtarea de haine aspre⁹ și cu tăierea

---

⁵ Nu e doar poveste expresia „când Dumnezeu (...) umbla pe pământ”; cel mai probabil e că autorul acestei expresii avea cunoștințe teologice de vreme ce s-a folosit de acestea în componența epicelor scrieri.

⁶ Hans Christian Andersen are o paralelă în *Crăiasa zăpezii*, în două trepte ale răului: spargerea oglinzii, apoi cioburile care, odată intrate în ochii celor din apropiere deformează realitatea, asemenea păcatului.

⁷ Părinții de la Valaam, *Despre rugăciune*, Ed. Sophia, București, 2020, pp. 211-213, p. 231.

⁸ *** *Patericul Egiptean*, Ed. Sophia, București, 2011, pp. 126-127; 230-234.

⁹ Ca urmare a unui trai pe măsură.

capului, Sfântul Apostol Andrei este asociat cu răstignirea pe o cruce în formă de X, Sf. Apostol Toma și Sf. Mucenic Dimitrie cu lăncile cauzatoare de moarte. Alții sunt asociați cu viața neomenească pe care au avut-o în pustie precum Maria Egipteanca, Pahomie, Macarie și toți ceilalți considerați sfinți ai pustiei. Icoanele atât de expresive în Biserica ortodoxă au în constituția și sensurile lor manualul drumului către mântuire. Venerarea acestora e închinarea (înclinarea) în fața spiritualizării tuturor suferințelor, a privațiunilor și dezavuării a tot ce aduce încărcătură negativă căii directe către ceruri. Toate acestea sunt numite atât de frumos, atât de simplu și de către atât de mulți sfinți *fuga de lume*.

Cuvântul transpus în icoană e fundamentat eminent pe aspectul vizual; și *imaginea care spune cât o mie de cuvinte* e cu atât mai valabilă cu cât reprezentarea ei duce către Dumnezeu Creator al văzului sub incidența căruia se revelează toată creația în plenitudinea ei. Cuvintele omului au fost augmentate de gesturi, sacrificii, ritualuri ancorate în timpul calendaristic¹⁰, punctate de simboluri¹¹, spații liturgice (case individuale, catacombe, basilici, catedrale și altele), icoane și reprezentări, ca variante premergătoare stazei meditative, a comunicării nemijlocite cu Dumnezeu.

O formă a isihasmului consideră icoana ca expresie individuală a trăirii mistice. Părintele Ghelasie de la Frăsinei socotea această experiență ca o răsplată a întregului efort de căutare a lui Dumnezeu adică renunțarea la materie, asumarea suferințelor, ajungându-se astfel la o încununare a unei vieți de sfințenie.

Icoana este imagine a celor transfigurați. Chipul și posibilitatea asemănării cu Dumnezeu din om e chip al Icoanei. Aceasta din urmă e chip al cu Dumnezeu ce ține în timp (ca proces tăcut de conștiință) loc de chip viciat de rău. Icoanele apar ca imagini de recunoaștere imediată ca identificare înaintea descrierii. Icoane ca Nașterea Domnului, Învierea Domnului, Rusaliile, Buna Vestire și multe altele sunt vestigii care tezaurizează dorința omului de a-L vedea pe Dumnezeu. Bisericele sunt clădiri împodobite cu aceste icoane care sfințesc chiar și locurile din jur. Curățenia sufletului (Matei 5 8) dă putere acelei clarități de a vedea totul deslușit, ca parte a slavei lui Dumnezeu care umple toate colțurile umbrite ale lumii sau ale sufletului.

---

¹⁰ Cu zile de post, perioade de pregătire, sărbători religioase.

¹¹ Înaintea icoanei, așa cum este ea rânduită de erminia bizantină, au existat simbolurile hristice ca peștele (acronim al termenului grecesc IHTYS= Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul), crucea, pomul vieții, mielul, pocalul și altele.

BIBLIOGRAFIE

(Pentru întreaga serie de articole „Cuvântul omului din Cuvântul lui Dumnezeu”)

*** *Biblia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2019.

*** *Patericul Egiptean*, Editura Sophia, București, 2011.

*** *Chipul luminos al Fericitei Xenia de Sankt Petersburg*, Sf. Xenia Press, Prahova, 2014.

*** *Părinții de la Valaam – Despre Rugăciune*, Editura Sophia, București, 2020.

Agapie, Monahul, *Flacăra Dumnezeiască pe care a aprins-o în inima mea Părintele Porfirie*, Editura Bunavestire, Bacău, 2005.

Briancianinov, Ignatie, Sf. *Despre Rugăciunea lui Iisus*, Ed. Sophia & Ed. Siluana, București 2020.

Bullon, Alejandro, *Lumea noastră încotro?*, ed. a 4-a, Casa de editură Viață și Sănătate, București, 2009.

Cosma, Ieromonahul, *Greșit-am Ție Dumnezeu meu, primește-mă pe mine cel ce mă pocăiesc*, Editura Evanghelistos, București, 2007.

† Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Bucuria rugăciunii și acțiunii – drumul propriei noastre deveniri”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 6 – 8, iun.-aug. 2022.

Kronstadt, Ioan de, Sf., *Despre rugăciune*, Editura Eghemenița, București, 2018.

Pruteanu, Petru, Ierom. Dr., „Evoluția rânduielilor tipiconale în Răsăritul Ortodox; Studiu istorico-liturgic”, în *Studii Teologice*, An II, Nr. 1, Ian – Mart 2006, București.

Rădulescu, Neagu, *Turnul Babel*, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras, București, 1941.

Sârbu, Gheorghe, Pr. Prof. Dr., „Epistola a II-a a Sfântului Apostol Pavel către Timotei”, în *Studii Teologice*, An XXXVIII, Nr. 5, Sept. – Oct. 1986, București.

Thermos, Vasileios & Muse Stephen, *Cuvinte în Duhul, perspective pastorale despre Taina Spovedaniei*, Editura Doxologia, Iași, 2021.

Trifa, Iosif, Preot, *Sudalma*, ediția a III-a, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 1996.

Velicovschi, Paisie, Cuviosul, *De ce trebuie să ne rugăm și cum trebuie să ne rugăm*, Editura Credința Strămoșească, Curtea de Argeș, 2001.

DR. VASILE MĂRCULEȚ

Eparhia Vicinei în secolul al XIII-lea: de la arhiepiscopie la mitropolie (II)

(continuare din numărul trecut)

Din punctul nostru de vedere, formularea unui răspuns pertinent impune luarea în discuție și a altor factori care ar fi putut determina modificarea rangului eparhiei dunărene. Avem aici în vedere, în primul rând, situația teritoriilor de la Dunărea de Jos, precum și evoluția factorului politic și militar în zonă.

În ceea ce privește situația teritoriilor de la gurile Dunării, în istoriografie s-au conturat două puncte de vedere. Unul dintre acestea aparține acelor istorici care admit o stăpânire vlaho-bulgară asupra spațiului istro-pontic, sau asupra celei mai mari părți ale lui încă din timpul primilor Asănești, celălalt, cercetătorilor care exprimă îndoială sau resping o asemenea stăpânire. Temeiul unor asemenea opinii îl constituie o însemnare făcută de canonicul Ansbertus în lucrarea lui *Historia de expeditione Frederici Imperatoris*, în care arată că la sosirea împăratului Friedrich I Barbarossa în Peninsula Balcanică, „Kalopetru Vlahul și fratele său Asan, cu vlahii supuși lor, exercitau o stăpânire peste o mare parte a Bulgariei și mai ales asupra regiunii în care Dunărea se varsă în mare”.¹

În istoriografia românească asemenea opinii au exprimat, spre exemplu, Constantin Brătescu, în deceniul trei al secolului al XX-lea, iar recent Alexandru Madgearu. Primul susține că prin 1188, când se pregătea cruciada condusă de împăratul Friedrich I Barbarossa, unul din fruntașii Asănești, „Petru, român de neam, stăpânea ținutul dintre Balcani și Dunăre”, și că „Ansbertus știa precis că între Balcani și gurile Dunării” stăpâneau Petru și Asan.² Cel de-al doilea reia teza și susține că informația transmisă de Ansbertus „înseamnă că Dobrogea actuală sau cea mai mare parte a ei era deja controlată de rebeli în vara anului 1189”.³ În consecință susține el, „nu poate

¹ *The Crusade of Frederick Barbarossa. The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts*, Translated by G. A. Loud, Ashgate, Farnham-Burlington, 2010, p. 64.

² C. Brătescu, „Nume vechi ale Dobrogei: Vlahia lui Asan, Vlahia Albă (1186-sec. XIII)”, în *Arhiva Dobrogei*, II, 1919, I, pp. 22-23.

³ Al. Madgearu, *Asăneștii. Istoria politico-militară a statului și dinastiei Asan (1185-1280)*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 88; *Idem, The Asanids. The Political and Military History of the Second Bulgarian Empire (1185-1280)*, Leiden-Boston, p. 99.

fi acceptată ideea că statul creat de Petru și Asan nu a inclus acest teritoriu înainte de 1204 și nici ulterior, deoarece ea nu se bazează pe niciun argument”.⁴

Indirect, s-a pronunțat în același sens Aurel Decei, care conchide că după trecerea Dunării, „cruciații constată că un nou stat se înființase înspre nord și nord-est. [...] Era noul Imperiu Româno-Bulgar”.⁵ Noi înșine am optat la un moment dat pentru această teorie.⁶

La polul opus se situează acei istorici care emit îndoieli sau resping o stăpânire vlaho-bulgară asupra întregului spațiu istro-pontic sau a unei părți a acestuia. Asemenea opinii au fost exprimate printre alții de Petre Diaconu, Ernest Oberländer-Târnoveanu, Gh. Mănuclu-Adameșteanu, Sergiu Iosipescu și alții.⁷

O opinie mai nuanțată, chiar ambiguă, exprimă Ștefan Ștefănescu. Potrivit concluziei formulate de el, „teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, ce va lua mai târziu numele de Dobrogea, deși pare a nu fi intrat în componența Țaratului Vlaho-Bulgar, depindea de acesta în perioadele de fermă afirmare a autorității centrale a țarilor”.⁸

În ceea ce ne privește, în temeiul unor analize mai profunde a informațiilor, ne-am reconsiderat opinia exprimată anterior, astfel că admitem o stăpânire parțială a Țaratului Vlaho-Bulgar asupra teritoriilor spațiului istro-pontic. Suntem de părere că acesta a inclus doar regiunile meridionale ale regiunii. Cele de la gurile Dunării au rămas în afara acestei stăpâniri și în relație cu Imperiul Grec de Niceea.

Cu certitudine, anexarea regiunilor meridionale ale spațiului istro-pontic la Țaratul Vlaho-Bulgar nu s-a produs înainte de 1204, ci mult mai

---

⁴ *Ibidem*.

⁵ A. Decei, „Românii din veacul al IX-lea până în al XIII-lea în lumina izvoarelor armenesti”, în *Idem, Relații româno-orientale*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 94.

⁶ V. Mărculeț, „Când a fost constituită Mitropolia de Vicina? Considerații asupra datei întemeierii eparhiei dobrogene,” în *Biserica Ortodoxă Română*, CXXII, Nr. 1-2, 2004, p. 264.

⁷ P. Diaconu, *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, pp. 118-119; E. Oberländer-Târnoveanu, „Moneda Asăneștilor în contextul circulației monetare din zona gurilor Dunării”, în *Răscoala și statul Asăneștilor*, coord. Eugen Stănescu, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 131 și n. 67; Gh. Mănuclu-Adameșteanu, *Istoria Dobrogei în perioada 969-1204, Contribuții arheologice și numismatice*, MAD Linotype, București, 2001, pp. 206-209; S. Iosipescu, „De la Cruciada a III-a până la mijlocul celui de-al XVI-lea secol”, în *Marea Neagră. State și frontiere. De la sfârșitul Antichității până la Pacea de la Paris (1856)*, coord. S. Iosipescu, Al. Madgearu, M. Soreanu, Editura Militară, București, 2013, pp. 108-109.

⁸ Șt. Ștefănescu, „Răscoala și crearea Imperiului «Vlaho-Bulgar»”, în I. Barnea, Șt. Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, vol. III, *Bizantini, români și bulgari la Dunărea de Jos*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971, p. 341.

târziu. În sprijinul opiniei noastre aducem ca argument informațiile transmise de cronicarii bizantini, Niketas Choniates și Georgios Akropolites, în primul rând, cel dintâi contemporan evenimentelor, care prezintă evoluția raporturilor politice și militare dintre Imperiul Bizantin și Țaratul Vlaho-Bulgar din momentul izbucnirii revoltei antibizantine a vlahilor și bulgarilor, sprijiniți de cumani nord-dunăreni, în 1185 și până la cucerirea Constantinopolului de cruciați, în 1204. Semnificativ este faptul că niciunul din autorii bizantini nu menționează vreo operațiune militară vlaho-bulgaro-cumană împotriva stăpânirilor imperiale dintre Dunăre și Marea Neagră.⁹

După părerea noastră, alipirea regiunilor meridionale ale spațiului istro-pontic la statul vlaho-bulgar nu s-a realizat decât mult mai târziu, cel mai probabil, între 1230 și 1235. Temeiul opiniei noastre îl reprezintă absența oricăror referiri la ele în privilegiul din 1230, acordat de țarul Ioan Asan II (1218-1241) Raguzei, și pe menționarea în 1235, în lista eparhiilor sufragane Patriarhiei Târnovei a Mitropoliei Dristrei.¹⁰ În baza acestei constatări considerăm că putem admite anul 1230 drept un *terminus post quem*, iar anul 1235 în *terminus ante quem* al ocupării acestor regiuni. Susținem, de asemenea, că stăpânirea vlaho-bulgară din spațiul istro-pontic nu a inclus regiunile de la gurile Dunării, care după 1204 au rămas, foarte probabil, „în legătură cu Imperiul Grec de Niceea”.¹¹ Această situație avea să fie conservată și după 1230-1235. Însăși organizarea Bisericii locale în dependență de Patriarhia Ecumenică conferă soliditate opiniei noastre.

Evoluția separată de cea a Țaratului Vlaho-Bulgar a teritoriilor de la gurile Dunării este susținută și de alte izvoare. Spre exemplu, o informație de acest tip provine din cronica *Tevarih-i al-i Selçük* sau *Selçük* sau *Selçüknâme* a cronicarului turc Yazicioglu Ali Efendi (secolul XV). Inspirată din surse mai vechi, cronica înregistrează o expediție în Crimeea, împotriva orașului Sugdak (Sudak, Sogdaia, Soldaia), stăpânit de cumani, a sultanului seldjukid de Konya, Ala-ed-Din Keikobâd I (1220-1237), întreprinsă prin anii 1221-1223. Cu prilejul relatării expediției seldjukide, cronicarul turc consemnează că „deoarece în atacul împotriva khazarilor [unii] oșteni s-au temut de mare, au mers pe uscat prin țara valahă, ținând țărmul mării: au ajuns la orașul Sugdak”.¹²

Istoricul Tahsimn Gemil, cel care a evidențiat însemnătatea pasajului, identifică *țara valahă*, menționată de Yazicioglu Ali cu o organizare politică

---

⁹ N. Choniates, *O City of Byzantium, Annales of Niketas Choniates*, Translated by H. J. Magoulias, Wayne University Press, Detroit, 1984, pp. 204-294; G. Akropolites, *The History*, Introduction, translation and commentary Ruth Macrides, Oxford University Press, Oxford, 2007, pp. 133-144.

¹⁰ Hurmuzaki I/2, pp. 781-782, 807-808, 811, nr. DCXXXVIII, DCXLV; M. G. Popruženko, *op. cit.*, § 150-165; K. Petkov, *op. cit.*, p. 260.

¹¹ V. Mărculeț, *Bizantini și barbari la Dunărea de Jos (secolele IV-XII)*, Ed. Sf. Ierarh Nicolae, Brăila, 2013, p. 219.

¹² Apud T. Gemil, „Țara românească de pe țărmul mării”, în *Magazin Istoric*, XV, 1981, 6 (171), p. 17.

„existentă înainte de 1221-1223”.¹³ Respectiva formațiune politică, susține autorul „cuprindea litoralul vestic al Mării Negre”.¹⁴ Dacă avem în vedere faptul că litoralul vest-pontic până în proximitatea gurilor Dunării se afla sub stăpânirea Țaratului Vlaho-Bulgar, credem că *țara valahă*, din cronica lui Yazicioglu Ali Efendi, trebuie căutată în afara hotarelor acestuia, singura zonă în care ar putea fi localizată fiind ce de la gurile Dunării.

Anul 1234 aducea cu sine schimbări radicale în plan politic și religios. Așa cum se știe, în 1204, țarul vlaho-bulgar, Ioniță Asan (1197-1207) optase pentru unirea Bisericii Târnovei cu Biserica Romei. Politica lui religioasă a fost continuată de succesorii săi, țarii Boril (1207-1218) și Ioan Asan II (1218-1241), până în 1234.

Revenirea la Ortodoxie a țarului Ioan Asan II, în anul 1234, a modificat radical datele problemei. Actul țarului de la Târnovo a fost dictat de obiective eminamente politice. Între acestea în prim-plan s-a situat, fără îndoială, intenția sa de a cuceri Constantinopolul de la latini. Abandonarea catolicismului și a taberei latine a fost însoțită, în 1234/1235, de încheierea unei alianțe anticatolice și antilatine cu împăratul de la Niceea, Ioannes III Vatatzes Doukas, principalul său concurent la ocuparea metropolei de pe Bosphor, angajat deja în acțiunea de *restauratio* a Imperiului Bizantin. În plan religios, aderarea țarului vlaho-bulgar la tabăra ortodoxă a avut însemnate consecințe pentru Biserica Vlaho-Bulgară. În vara anului 1235, la solicitarea țarului vlaho-bulgar, marele sinod patriarhal, întrunit la Lampsakos, a decis ridicarea Bisericii Târnovei la rangul de Patriarhie și recunoașterea autocefaliei acesteia. Foarte probabil, concomitent cu aceste evenimente, sau la scurt timp după consumarea lor, Biserica din regiunile de la gurile Dunării, aflate în legătură cu Imperiul de Niceea a fost organizată ca arhiepiscopie dependentă de Patriarhia Ecumenică.

Coroborarea acestor evenimente cu informațiile puse la dispoziție de sursele menționate ne permite să emitem ipoteza că *momentul constituirii Arhiepiscopiei Vicinei poate fi datat în intervalul 1234/1235-1240*. În opinia noastră, actul înființării arhiepiscopiei de la gurile Dunării s-a consumat cel mai devreme la sfârșitul anului 1234 sau la începutul anului 1235, când a fost încheiată alianța vlaho-bulgaro-niceeană și ridicarea la rangul de patriarhie a Bisericii Târnovei, și cel mai târziu în prima parte a anului 1240, înainte de încheierea patriarhatului Germanos II, cel care a patronat respectivele schimbări în plan religios¹⁵.

În scurt timp evenimentele politice și militare se precipită. În 1242, Țaratul Vlaho-Bulgar, căzut într-o gravă criză politică, survenită după moartea țarului Ioan Asan II, în 1241, era lovit violent la marea invazie mongolă. În relatarea acestor evenimente, autorul persan Rashid od-Din, ne

---

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibid*.

¹⁵ Cf. V. Mărculeț, „Când a fost constituită Mitropolia de Vicina?”, p. 265.

informează că prințul Qadan, comandantul forțelor mongole care au operat în nordul Peninsulei Balcanice, în 1242, „s-a întors și luat două orașe ale ulașilor (vlahilor, n.n.), Qarqin și Qasla, după câteva lupte”.¹⁶ În alte manuscrise și traduceri, numele celor două orașe apar cu denumirile *Qirqin* sau *Tirnîn* respectiv *Qila* sau *Kila*.¹⁷ Acest lucru i-a determinat pe unii istorici să identifice cele două orașe ocupate de mongoli cu Târnovo, respectiv Chilia, identificare respinsă de alții.¹⁸

În urma invaziei mongole, Țaratul Vlaho-Bulgar devenea vasal mongolilor, iar regiunile de la gurile Dunării intrau sub controlul acestora, inclusiv cele aflate sub jurisdicția religioasă a eparhiei Vicinei. Faptul este confirmat, indirect, de o însemnare a lui Guillaume de Rubruquis (William de Rubruck), care în urma călătoriei întreprinsă la curtea marelui han, un deceniu mai târziu, în 1253-1255, consemna că „spre apus de la gura Tanaisului (Don, n.n.) până la Dunăre totul este al lor. Și chiar dincolo de Dunăre, în direcția Constantinopolului, Blakia, țara lui Asan, și Bulgaria Mică până în Sclavonia, toate le plătesc tribut”.¹⁹

În 1261, împăratul Mihail VIII Palaiologos de la Niceea, restaura Imperiul Bizantin la Constantinopol. La scurt timp după revenirea imperiului pe Bosphor, teritoriile de pe litoralul vest-pontic, din Thracia și până la gurile Dunării, reintră în atenția Bizanțului, care, în virtutea pretinzelor sale

---

¹⁶ Rashiduddin Fazlullah, *Jami 'u'-tawarikh (Compendium of Chronicles). A History of the Mongols*, Part 2, English Translation & Annotation by W. M. Thackston, Harvard University, Cambridge, MA, 1999, p. 332.

¹⁷ Rashid al-Din, *The Successors of Genghis Khan*, Translated from the Persian by J. A. Boyle, Colombira University Press New York-London, 1971, p. 71; A. Decei, „Românii din veacul al IX-lea până în al XIII-lea”, p. 207.

¹⁸ Cf. A. Decei, „Românii din veacul al IX-lea până în al XIII-lea”, pp. 206-207; Cf. Silvia Baraschi, „Izvoare scrise privind așezările dobrogene de pe malul Dunării în secolele XI-XIV”, în *Revista de Istorie*, 34, 1981, 2, p. 323; Cf. V. Ciociltan, „Componenta românească a Țaratului Asăneștilor în oglinda izvoarelor orientale”, în *Revista Istorică*, S.N., III, 1992, 11-12, pp. 1114, 1116; Cf. Ș. Papacostea, *Românii în secolul al XIII-lea. Între Cruciată și Imperiul Mongol*, Ed. Enciclopedică, București, 1993, p. 98; Cf. Fl. Curta, *Southeastern Europe in the Middle Ages*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, p. 412; Cf. L. Rădvan, *At Europe's Borders. Medieval Towns in the Romanian Principalities*, Brill Academic Publishers, Leiden-Boston, 2010, p. 344-345; Cf. V. Achim, *Politica sud-estică a Regatului Ungar sub ultimii Arpadieni*, Ed. Enciclopedică, București, 2008, p. 108; Cf. S. Iosipescu, *op. cit.*, p. 109; Cf. Al. Madgearu, *Asăneștii*, pp. 198-199; *Idem*, *The Asanids*, pp. 229-230.

¹⁹ William of Rubruck, *The Mission of Friar William of Rubruck. His Journey to the Court of the Great Khan Möngke 1253-1255*, Translated by P. Jackson, Introduction, notes and appendices by P. Jackson with D. Morgan, Hackett Publishing Company, Cambridge, 1990, I.5; [a se vedea și ediția: Guglielmo di Rubruk, *Viaggio in Mongolia (Itinerarium)*, a cura di P. Chiesa, Fondazione Lorenzo Valla, 2011, Mondadori Edizione, Segrate (Milano)].

drepturi anterioare de stăpânire asupra lor, inițiază acțiunea de recucerire a acestora. În 1262-1263, o campanie combinată pe apă și pe uscat, organizată de împăratul bizantin, aducea sub stăpânirea imperiului, o parte a litoralului bulgar, cu orașele-porturi, între care istoricul bizantin Georgios Pachymeres enumeră Mesembria (Nesebăr), Anchialos (Pomorie), Sozopolis (Sozopol) Agathoupolis (Ahtopol), Kanstritzion (probabil lângă Cap Kastrič), precum „și alte fortărețe”.²⁰

Campania bizantină a atins și teritoriile istro-pontice. Acest lucru a permis restaurarea stăpânirii imperiului asupra regiunii de la gurile Dunării, cel mai probabil zona deltei și cea învecinată, unde ființa Vicina. Însemnătatea succesului bizantin este subliniată într-o cuvântare panegirică atribuită retorului Mihail Holobolos, datată în 1272 sau 1273, adresată împăratului Mihail VIII, în care se arată că „multele insule paristriene s-au bucurat că le ești împărat, au renunțat la revolta plănuită știind că au fost supuse unor suverani ilegitiți”.²¹

Textul lui Mihail Holobolos confirmă, așa cum afirma Gheorghe I. Brătianu, „realitatea unei dominații bizantine la gurile Dunării în a doua jumătate a secolului al XIII-lea”.²² În ceea ce privește „insulele paristriene”, la care face referire discursul retorului bizantin, acestea au fost identificate de Vitalien Laurent cu „cele de la vărsarea Dunării” sau cu grindurile din deltă, considerând că acestea ar fi putut fi dealul Beștepe, Insula Șerpilor sau chiar, azi dispărută insulă, Peuke.²³

Rezultatele săpăturilor arheologice întăresc concluziile cu privire la prezența bizantină în regiunile de la gurile Dunării, în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, susținută de izvoarele literare și documentare. Urmele construcțiilor, ceramica smălțuită, podoabele sau descoperirile monetare, constând, în primul rând, în hyperperi ai primilor împărați ai dinastiei Palaiologos, relevate de acestea, atât în zona gurilor Dunării, cât și în teritoriile nord-dunărene, riverane fluviului, sunt o dovadă elocventă din acest punct de vedere.²⁴

---

²⁰ G. Pachymérés, *Relations historiques*, vol. I. Livres I-III, vol. II. Livres IV-VI, Édition et notes par A. Failler, Traduction française par V. Laurent, Peeters, Paris, 1984, II.V.4; Cf. P. Soustal, *Thrakien (Thrakë, Rodopë und Haimimontos)*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien, 1991, pp. 166-167, 175-177, 298, 355-359, 454-456.

²¹ L. Previale, „Un panegirico inedito per Michele VIII Paleologo”, în *Byzantinische Zeitschrift*, XLII, 1942, pp. 36-37.

²² Gh. I. Brătianu, „Les Roumaines aux bouches du Danube à l'époque des premières Paleologues”, în *RHSEE*, XXII, 1915, p. 199.

²³ V. Laurent, „La domination byzantine aux bouches du Danube sous Michel VIII Paleologue”, în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, Vol. 22, 1945, pp. 188-189.

²⁴ O. Iliescu, „L'hyperpère byzantin sur Bas-Danube du XIe au XVe siècles”, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, VII, 1969, 1, pp. 117-118; Corina Nicolescu, „Ceramica smălțuită din secolele X-XV în lumina ultimelor descoperiri arheologice”,

În scopul consolidării pozițiilor și influenței Imperiului Bizantin în regiune, Mihail VIII a colonizat aici, prin 1263-1264, un grup însemnat de turci seldjukizi. În urma unor solicitări repetate, adresate basileului, Sarî-Saltuk, unul dintre locotenenții fostului sultan de Ikonion, Izz-ed-Din Keykâvus (1246-1259), refugiat în imperiu, a primit dreptul de a se stabili cu circa 10.000 de familii de turci în teritoriile de la gurile Dunării, recent recucerite de Bizanț.²⁵ Însemnătatea colonizării turcești în regiunile de la gurile Dunării, își află, de altfel, o largă prezentare în lucrările autorilor musulmani din secolele XIV-XVII.²⁶

Obiectivul autorităților imperiale era acela ca turcii seldjukizi, colonizați în nordul spațiului istro-pontic, să asigure apărarea frontierei de pe Dunărea maritimă. Intenția curții imperiale își află o exprimare indirectă în lucrarea autorului bizantin Nikephoros Gregoras, care afirmă că adepții lui Izz-ed-Din, „un grup mare de bărbați apți pentru luptă, au fost botezați și încorporați în armata romeilor”.²⁷

Concomitent, în regiunile apusene ale Hoardei de Aur se impune ca personalitate politică și militară de prim rang noyon-ul Nogai. Timp de peste trei decenii acesta avea să își exercite autoritatea asupra acestor teritorii, asemenea unui veritabil suveran independent.

În urma a două campanii militare împotriva Imperiului Bizantin, din 1265 și 1271, care au atins stăpânirile Constantinopolului din Thracia,

---

în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, VI, 1959, 2, pp. 75-192; *Idem*, „La céramique émaillée de Moldavie et le Proche-Orient”, în *Studia et Acta Orientalia*, VII, 1968, pp. 185-197; *Idem*, Moștenirea artei bizantine în România, Ed. Meridiane, București, 1971, pp. 30-61; Corina Nicolescu, R. Popa, „La céramique émaillée des XIIIe et XIVe siècles de Păciul lui Soare”, în *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne*, Nouvelle Serie, IX, 1965, pp. 337-350.

²⁵ A. Decei, „Problema colonizării turcilor selgiucizi în Dobrogea în secolul al XIII”, în *Idem, Relații româno-orientale*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, pp. 169-181.

²⁶ Ibn Battūta, *The Travels of Ibn Battūta A.D. 1325-1354*, Translated with revisions and notes from the Arabic text edited by C. Defrémery and B.R. Sanguinetti by H.A.R. Gibb, vol. II, Cambridge University Press, Cambridge, 1962, pp. 499-500; [a se vedea și ediția: Ibn Battūta, *Voyages, II. De la Mecque aux steppes russes*, Traduction de l'arabe de C. Defremery et B.R. Sanguinetti, Introduction et notes de St. Yerasimos, Cartes de Catherine Barthel, Librairies François Maspero, Paris, 1982 (2004), pp. 197-198]; *Cronici turcești privind Țările Române, Extrase*, vol. I, *Sec. XV - mijlocul sec. XVIII*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, pp. 217-218, 225, 254; *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI. Partea I: *Paul de Alep*, Îngrijit de M. M. Alexandrescu-Dresca Bulgaru, Partea a II-a: *Evlia Celebi*, Îngrijit de M. A. Mehmet, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, pp. 352-353.

²⁷ N. Gregoras, *Rhomäische Geschichte. Historia Rhomaike*, Übersetzt und Erläutert von J.L. van Dieten. Erster Teil (Kapitel I-VII), Anton Hiersemann Verlag, Stuttgart, 1973, IV.6.

puternicul noyon își reglementa relațiile cu Mihail VIII, cei doi devenind aliați. Alianța cu basileul bizantin era întărită prin căsătoria lui Nogai cu Euphrosyna, fiica naturală a împăratului (1272).²⁸

Alianța cu Nogai, care avea să se prelungească până la căderea ultimului, în 1299-1300, a consolidat pozițiile Imperiului Bizantin la gurile Dunării. Foarte probabil, în acest context politic favorizant s-a produs și ridicarea Arhiepiscopiei Vicinei la rang de mitropolie.²⁹

Momentul exact al înființării Mitropoliei Vicinei nu se cunoaște. Știm însă că în vara anului 1285 ea deținea acest rang.³⁰ Considerăm, deci, că putem admite vara anului 1285 drept un *terminus ante quem* al ridicării la rang mitropolitan al eparhiei de la Dunărea de Jos.

Două liste de mitropoliți de la începutul secolului al XIV-lea datează înființarea Mitropoliei Vicinei în timpul împăratului Andronikos II Palaiologos, a cărui domnie a debutat în 11 decembrie 1282. Asociind acest fapt cu știrea din vara anului 1285, considerăm că ridicarea eparhiei Vicinei la rang mitropolitan s-a produs în primii doi ani și jumătate de domnie a noului împărat. Întrucât e imposibil de admis că în cele câteva zile până la sfârșitul anului, acesta s-a preocupat de problema eparhiei dunărene, considerăm că acest fapt nu a putut avea loc decât din anul următor. În temeiul acestei constatări, admitem anul 1283 drept *terminus post quem* al ridicării scaunului arhiepiscopal al Vicinei la rang mitropolitan. În concluzie, considerăm că putem admite anul 1283 drept un *terminus post quem*, iar vara anului 1285 un *terminus ante quem* al ridicării eparhiei Vicinei de la rangul de arhiepiscopie la cel de mitropolie.

Considerații finale. Eparhia Vicinei, ultima constituită de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol în spațiul istro-pontic a avut o funcționare relativ scurtă, între secolul al XIII-lea și mijlocul secolului al XIV-lea. În această perioadă ea a fost ridicată succesiv la rangul de arhiepiscopie și apoi de mitropolie.

Asocierea evenimentelor politice, militare și religioase cu informațiile transmise de sursele menționate ne permite să formulăm ipoteza că *momentul constituirii Arhiepiscopiei Vicinei poate fi datat în intervalul 1234/1235-1240*. În opinia noastră, actul înființării arhiepiscopiei de la gurile Dunării s-a consumat cel mai devreme la sfârșitul anului 1234 sau la începutul anului 1235, când a fost încheiată alianța vlaho-bulgaro-niceeană și ridicarea la rangul de patriarhie a Bisericii Târnovei, și cel mai târziu în prima parte a anului 1240, înainte de încheierea patriarhatului lui Germanos II, cel care a patronat respectivele schimbări în plan religios.

---

²⁸ G. Pachymérés, *op. cit.*, I.III.25; II.V.4; N. Gregoras, *op. cit.*, IV.5-6.

²⁹ R. Șt. Ciobanu, *op. cit.*, pp. 237-238; D. Căprăroiu, *op. cit.*, p. 117

³⁰ V. Laurent, „Les signataires du second synode des Blakhermes (été 1285)”, în *Échos d'Orient*, Nr. 146, Avril-Juin 1927, p. 147.

Momentul exact al înființării Mitropoliei Vicinei nu se cunoaște. Știm însă că în vara anului 1285 ea deținea acest rang.³¹ Considerăm, deci, ridicarea eparhiei Vicinei de la rangul de arhiepiscopie la cel de mitropolie a avut loc, cel mai târziu, în vara anului 1285. Cel mai probabil, ridicarea eparhiei Vicinei la rang mitropolitan s-a produs în primii doi ani și jumătate de domnie ai împăratului Andronikos II Palaiologos, care a debutat la 11 decembrie 1282. În consecință, admitem anul 1283 drept *terminus post quem* al ridicării scaunului arhiepiscopal al Vicinei la rang mitropolitan. În concluzie, putem admite anul 1283 drept un *terminus post quem*, iar vara anului 1285 un *terminus ante quem* al ridicării eparhiei Vicinei de la rangul de arhiepiscopie la cel de mitropolie.

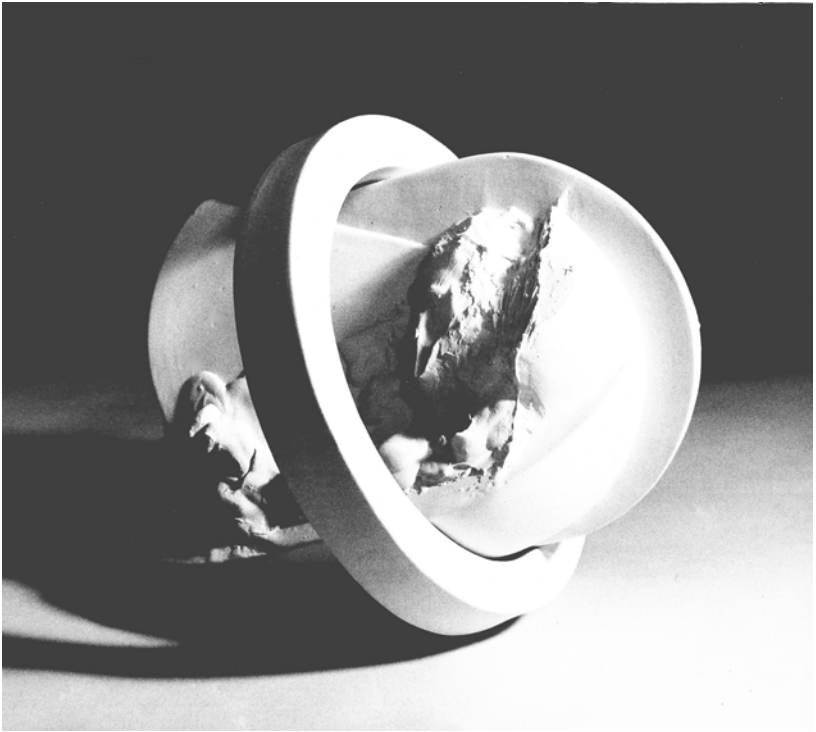
---

³¹ *Ibidem*.

FLORICA BAȚU ICHIM

Cu Mult

*cu mult prea triști
să ne iubim acum,
în noi prea imperfecți pentru iubire -
ce treaptă-a genelor ne va uni, în drum,
ce scări ne-or tulbura în devenire?
noi stăm plângând, ca florile, pe ram,
același fluture, rugând, în amândouă –
dar vine seara boabelor de rouă
stingând copacu-n care trist, ardeam...*

Viorica Colpacci, *Configuration* (cast porcelain, 9.5 x 14 x 11 in., 1979)

DORIN NĂDRĂU

Ortodoxia și românismul în trecutul nostru

Vremurile pe care societatea românească le parcurge astăzi ne obligă mai mult ca oricând să reflectăm asupra importanței incontestabile pe care a avut-o ortodoxia în trecutul nostru. Este bine cunoscut că biserica ortodoxă la noi a fost de-a lungul timpului vrednică de încrederea neamului. Neamul mergea la biserică și biserica mergea la neam, rezultând o adevărată contopire a noțiunilor de român și ortodox, cristalizată în expresiile „legea românească” și „legea strămoșească”.

Considerată „scut și pavază” pentru neamul românesc, se impune să observăm că ortodoxia românească nu a decretat sfinți, dar a făcut din credincioșii săi fii buni ai bisericii și ai statului. Nu a decretat mucenici, dar a avut mucenici, martiri ai crucii, care totodată erau vajnici apărători ai românismului.

Marile servicii pe care biserica ortodoxă le-a adus neamului românesc au fost consemnate fără echivoc în istoria noastră, istoria bisericii fiind parte integrantă a acesteia. Întrucât prea s-au dat uitării în ultimul timp meritele ortodoxiei în trecutul nostru, o sumară evocare a lor este, desigur, necesară, utilă și benefică.

Savantul Nicolae Iorga, autor al cunoscutei *Istoriei a religiei ortodoxe și a vieții religioase la români*, constata că „mulțumită unui șir întreg de împrejurări, a căror urmărire nu poate intra aici, poporul român a fost legat în imensa lui majoritate de ortodoxie, pe care a interpretat-o în sensul său, care nu este nici grecesc, nici sud-slav, nici rusesc, și care are același caracter pe care îl are și viața generală a românilor, caracterul acela patriarhal, sătesc, țărănesc, lucrul de căpetenie fiind preotul sau popa și nu episcopul, mai ales toate gradele care sunt în episcopate, acestea fiind lucruri mai târzii, în legatură cu o dezvoltare dusă mult mai departe și cu anumite influențe străine. Biserica noastră nu este episcopală, exarhală și culturală în rândul întâi, ci una din manifestările aceluși spirit popular care formează caracteristica generală a atâtor veacuri din trecutul nostru”.

Profesorul nu putea să nu sublinieze rolul uriaș al religiei ortodoxe, ca sinteză a neamului românesc în însăși perpetuarea ființei noastre etnice. „Azi – afirma el – noi nu părăsim ortodoxia nu pentru ce ne-a dat ea, ci pentru ce i-am dat noi. Există o sinteză religioasă în chiar sufletul nostru”, care conform spuselor sale ar fi preluat din vechiul fond „elemente geto-trace” și „elemente care s-au numit mai târziu bogomilice”. Este de notorietate că istoricul aprecia cu atât mai mult ortodoxia cu cât ea s-a păstrat la marginile vieții și culturii populare.

Este demn de remarcat că în spațiul ocupat de daco-romani originea mesajului creștin a fost apostolică: în partea de vest au propovăduit ucenicii Sfântului Pavel, iar în partea de răsărit și pe țărmul Mării Negre au propovăduit Sfântul Apostol Andrei și ucenicii săi.

Dintotdeauna centrele episcopale de la Dunăre și chiar cele de peste Carpați au gravitat în zona de influență a Constantinopolului, episcopii fiind hirotoniți de episcopii din vestita capitală a imperiului. Un exemplu este episcopul Teotim de Tomis care a fost hirotonit de Ioan Gură de Aur. Nu împieta cu nimic faptul că aici se vorbea o limbă latină, știut fiind că până în secolul al VII-lea limba oficială la Constantinopol a fost latina. Totodată, cam tot până atunci, la Roma, limba oficială a bisericii era greaca, limba ce se păstrează și astăzi în unele răspunsuri din missa romană (de exemplu, „Kyrie eleison”, Doamne miluiește).

Echidistant vorbind, trebuie să recunoaștem că dintru începutul istoriei neamului românesc biserica a fost temelia societății, temelia existenței acestui popor. Biserica a fost școala poporului, școala de morală și lumină, școala de ordine și disciplină, școala de iubire și de frăție, pentru că biserica noastră a fost și rămâne școala națională, iar clerul nostru este, de asemenea, național.

O caracteristică însemnată ce o distinge de celelalte biserici din rândul bisericilor creștine naționale este aceea că biserica noastră a evoluat cel mai strâns împreună cu națiunea decât oricare altă biserică națională. Peste tot, la ruși, la bulgari, la armeni, la greci, biserica s-a luptat să ia locul vechii biserici păgâne existente la apariția creștinismului, cunoscut fiind că toate popoarele creștine au avut un trecut păgân, urmat de o perioadă de încreștinare care a dărâmat altare vechi și a înlăturat vechi credințe. La noi, credința și organizarea religioasă nu au fost adoptate ca impuse prin forță, ci s-au dezvoltat încet și organic în același timp cu formarea și consolidarea poporului român. În mod evident, este vorba de un proces de fericită împletire a celor două elemente în ființa românului, credința creștină prefacându-se în lege strămoșească și contopindu-se cu ființa noastră etnică, iar organizarea bisericească închegându-se în armonie cu organizarea politică a elementului etnic.

Din punct de vedere al spiritualității creștine, ortodoxia este deasupra intereselor pământești, fondul său fiind o revelație. Chemată să păstreze învățămintele lui Hristos în forma nealterată, ea poate fi înțeleasă prin cercetarea tradiției și nu prin modernizare în spiritul vremii. Tradiția se constituie din adevărurile, învățăturile, anumite practici și ritualurile liturgice predate de Iisus ucenicilor săi, neconsemnate de Scriptură, dar transmise de biserică prin viu grai, din generație în generație. Din contra, românismul este spiritualitatea care ne permite să mergem cu vremea, deci să ne modernizăm, fiind „eticul care purifică etnicul nostru pentru a-l pune să creeze opere originale”, cum spunea un apreciat teolog. Altfel spus, ortodoxia înseamnă tradiție, iar românismul este vocație.

Se cuvine să mai subliniem o realitate de necontestat. Românul a avut dintotdeauna două pasiuni, componente organice și esențiale ale vieții lui: pământul și credința. În concepția sa profundă, din pământ curge viața trupului, iar din credința sa în Dumnezeu, viața sufletului, viața lângă pământ și lângă Dumnezeu fiind unica viață bine hrănită, singura viguroasă sub aspect fizic și moral-spiritual.

Personalități remarcabile au susținut că România, prin tradiția și istoria ei europeană, se numără printre statele care asigură libertatea învățământului religios datorită contribuției educației religioase la formarea și educația tinerei generații în spiritul valorilor autentice. Cercetarea națională efectuată recent arată că pentru 85 la sută dintre tinerii din România credința religioasă constituie o valoare fundamentală, cu o importanță decisivă în viața proprie. Astăzi, în România, religia este materie obligatorie pentru clasele I-XII și toți elevii trebuie să fie prezenți la ore. Este însă trist și, totodată, alarmant că sondajele și reportajele relevă cunoștințe precare la unele segmente de populație, exemplele fiind chiar revoltătoare: indivizi care nu știu ce se sărbătorește la Paști și la Crăciun, unii care cred că preotul din sat este autorul Bibliei sau alții pentru care Sfântul Gheorghe este o piață, iar Bunavestire o stație de metrou...

Rolul deosebit pe care l-a avut biserica noastră ortodoxă în decursul istoriei românilor rezidă în mod sintetizat și din aprecierea pe care ilustrul nostru istoric din care am mai citat anterior, Nicolae Iorga, a enunțat-o după cum urmează: „Mitropoliții, episcopii și așa adesea ori și smeriții călugări ori umilii popi de mir au dat-o poporului, ei singuri aproape, toată învățătura, au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfântă, cu o artă în legătură cu gustul și nevoile lui, a sprijinit statul fără să se lase a fi înghițit de dânsul, au călăuzit neamul pe drumurile pământului fără a-și desface ochii de la cer și au ridicat mai sus toate ramurile gospodăriei românești, dând istoriei noastre cărturari, caligrafi, sculptori în lemn, argintari, oameni de stat, ostași, mucenici și sfinți... Istoria bisericească a românilor constă și există în această calitate din neconținutul joc de înrâuriri culturale, de mișcări în domeniul ideilor, de schimburi de conștiință, de colaborare pe teren cultural, cu țință religioasă osebitoare în tot cuprinsul neamului. E urmărirea pe bază națională, în hotare naționale, în condiții sufletești naționale, a acelor legături dintre oameni ca suflete vii răspunzătoare, datorite cu nemurire (...)"

În fine, cred că scurtele mele reflecții nu pot conduce decât la concluzia că biserica ortodoxă a fost și va rămâne una dintre instituțiile fundamentale ale României. Ea a participat la toate marile înfăptuiri, dar și la perioadele de restriște din istoria noastră. Biserica ortodoxă a promovat cultura românească și a cultivat limba română, dovadă de necontestat fiind faptul că poporul român este al doilea din Europa, după germani, cel care a avut Sfânta Scriptură tradusă în limba sa.

Ioan Alexandru - poetul imnelor și al extazelor cristice

Încă de la primele sale izbucniri poetice, Ioan Alexandru se afirmă în poezia contemporană ca o natură poetică viguroasă, cu o religiozitate specifică. Pe linia deschisă de mării săi înaintași tradiționaliști, ca Ion Pillat, Vasile Voiculescu, Nichifor Crainic, Lucian Blaga, fiul cântărețului bisericesc din Topa Mică, și-a petrecut copilăria în fumul de tămâie al bisericii din sat, în ascultarea evlavioasă a troparelor și imnurilor bisericești, în cântatul rugăciunilor din strană, în asumarea intimă a purității neprihănite. În alte vremuri, el ar fi luat fără îndoială drumul mănăstirii devenind schivnic și eremit, ar fi adus în fiecare zi prinosul său de pioasă reculegere la taina comuniunii cu dumnezeirea, la împărtășania bucuriei de a fi viețuitoarea lui Dumnezeu pe acest pământ. Pătruns de harul poetic, el a făcut din poezie o cale de apropiere de Dumnezeu și de marile înțelesuri care derivă din cunoașterea intimă a învățăturilor creștine. Pentru a înșela vigilența cenzurii comuniste, el a apelat adeseori la o retorică patriotică, vorbind de marile valori ale trecutului național ca o formă de a introduce în ecuația poeziei sale simbologia creștină, încărcată de teme și motivele firești ale unei religiozități fundamentale.

Poezia lui Ioan Alexandru evoluează pe mai multe paliere specifice acestei majore înțelegeri ale sensurilor umane. Mai întâi aveam de-a face cu dezvăluirea relației speciale pe care omul o are cu divinitatea și lumea sacralității. În al doilea rând sunt avute în vedere marile valori ale creștinătății: împărtășania, maslul, taina spovedaniei, botezul, nunta, căsătoria. Legat de acestea sunt atitudinile creștine importante: iertarea, credința, jertfa, înțelegerea aproapelui, pietatea, împăcarea, desăvârșirea, renunțarea, simplitatea, condamnarea înavuțirii și spolierii aproapelui sau a altor neamuri. Pătrund apoi în poezia sa simbolurile cristice: Iisus, Maria, Domnul, Crucea, Mielul, Porumbelul, Biserica, Mănăstirea, Icoana, Chivotul, Învierea, Paștele, Crăciunul, sărbătorile religioase, dar și hagiografia lumii creștine, cu însemne din Vechiul și Noul Testament. Poetul închină poezii speciale apostolilor, Ioan, Luca, Iacob, Toma, Petru, Simon etc., locurilor sfinte în care a trăit și s-a jertfit Iisus, orașele și satele din Iudeea în care a trăit, dar asistăm și la autohtonizarea acestor simboluri biblice, la transpunerea lor într-un cadru național. Prin această ingenioasă formă de a transla obiceiurile și aspectele credinței, Ioan Alexandru a reușit ani de zile să-și camufleze adevărata identitate lirică, s-o facă impenetrabilă pentru culturnicii oficiali, să le dirijeze atenția și preocupările într-o direcție falsă. El are apoi știința de a readuce în atenția cititorului modern marile figuri credincioase ale trecutului, domnitorii și domnițele unor ctitorii religioase care au dăruit creștinătății orientale puterea de a se împotrivi necredincioșilor, de a spulbera vălul întunericului și al neștiinței, de a fi făcut

din biserică locașuri ale culturii, poeziei, muzicii și apropierii de marile valori ale moralei și viețuirii după reguli precise, validate și confirmate de frecventarea instanțelor bisericesti. Cărțile sfinte, învățătura lor teologică și morală sunt mereu elogiata și invocate ca martori ai unei dezbateri pe care el o instituie, a unui dialog permanent dintre efemer și eternitate.

Modalitatea cea mai apropiată de structura sa intimă și de formația sa culturală pentru a se exprima a fost imnul. Imnica creștină reprezintă o vastă și inepuizabilă formă de comunicare cu sufletul creștinului, îmbinând în chip fericit învățătura lui Dumnezeu cu formele cele mai potrivite de comunicare între care psaltica și muzica au un rol important. Așa cum varietatea stărilor sufletești găsește în Psalmii arghezieni întruchiparea cea mai fericită, așa *Imnele* lui Ioan Alexandru ne recomandă un alt versant de mare forță al poeziei mai puțin bătătorit și plin de neprevăzute surprize. Bogata sa cultură, frecventarea repetată a scriitorilor clasici antici, apoi a celor religioși din perioada Evului Mediu, citirea atentă a scriitorilor vechii noastre literaturi, în special a celei religioase, l-a făcut pe Ioan Alexandru să recupereze sensul inițiativ al imnului, să-i descopere multiplele valențe expresive, să remodeleze genul și să-l reîmprospăteze. În mai multe rânduri, poetul și-a recunoscut această calitate în mod explicit, mărturisind deschis că „mă socotesc un imnograf, nu un poet. Imnografiile sunt fiii ai luminii, ce cântă cu bucurie și compasiune elementele universului”. Asemeni lui Dante, Rilke, Claudel și a altor poeți moderni străbătuți de viziuni mistice, Ioan Alexandru aduce cu sine fiorul unei religiozități profunde, manifestată atât într-un mod deschis, atașant, cât și printr-o răspândire difuză în întreg corpul edificiului său liric a unei trăiri creștine cu valoare de crez poetic. Figurile dragi ale familiei, tatăl, măicuța, pruncuții sunt plasați sub zarea unui cosmos revitalizat, aflat într-o permanentă corespondență cu pământul divin de dincolo, din tărâmul sfânt al trăirii veșnice: „Casele în alb sunt văruite / Zi și noapte-ntr-una înveștmânt / Prunci și stele, țară și ursite / Cu frumusețea celuilalt pământ”. Legătura dintre lumea noastră și lumea „de dincolo” este în concepția lui o axiomă existențială: „Ce poate cosmosu-n desfășurare / Ocroti mai delicat și sfânt / Nici îngerii nu rabdă-nfățișare / Când să-l admire au pogorământ. // Acest pământ e sigur că se ține / De câte sunt mai trainice țâțâni / La candelile stingerii de sine / Icoana Maicii cu pruncuțu-n mâini” (*Noapte*).

Poetul care se declară pe sine drept purtătorul de cuvânt al virtuților neamului: „Trăiesc în neam ca limba unui clopot”, e pregătit să-i ducă mai departe tezaurul de comori: „Și osemintele sunt avere / Tezaurul nostru cel sfânt / Trăim în preajma lor din înviere / Secerăm și-n celălalt pământ”. Iar în volumul *Iubirea de patrie* el se destăinuiește: „Numai acolo unde scrisul poartă toată slava trecutului într-un prezent ce trebuie să devină, prin angajament și jertfă proprie, mereu mai adânc și specific și măreț, numai într-o operă profund istorică și contemporană pot transpare zările viitorului, spre care se îndreaptă un popor”. De unde preocuparea sa esențială îndreptată

înspre aducerea la lumină a trecutului neamului, a marilor eroi ai creștinătății, precum Ștefan, Mircea, Mihai Viteazul (sau apărătorul libertății românilor, Avram Iancu) și a ctitoriilor lor lăsate neamului lor spre închinare și aducere aminte. *Imnele Putnei, Imnele Moldovei, Imnele Țării Românești, Imnele Transilvaniei* reușesc să aducă în fața noastră icoana unui trecut filigranat, trecut prin rețortele calde ale nobilității creștine, în care spiritul înalt al Bizanțului și catedralei Sf. Sofia varsă lumina unei traînice legături.

Motivul luminii, atât de pregnant transpus în țesătura intimă a poeziei blagiene, devine și în cazul de față un motiv cu mari reverberații. Biblica metaforă a „luminii line”, echivalentă cu raza sau cuvântul Celui de Sus, este investită în interpretarea lui Ioan Alexandru cu o semnificație aparte, în care aliterația unduitoare a literei „l” își prelungește unduirea de rău sonor într-o inegalabilă cascadă de magnifică muzicalitate: „Lumină leagăn leac lumini / Laur și luntre legământ lumină / Lacrima limpede în leat / Lumină lină din lumină”. Sau: „Lumină lină luminie / Lumină nemailuminând / Lumina nu-i decât orbia / Ce leagă cerul de pământ”.

Un ceremonios ritual al misterului se instituie acum prin intermediul unor simboluri de mare pregnanță la nivelul discursului liric transpusă într-o imnologie suavă, pătrunsă de o luminozitate savantă, în care miracolul supranaturalității este perceput în hainele unei simplități creștine de tip ortodox-bizantin, ca lumina strecurată prin vitraliile colorate ale unei mânăstiri: „Ce caldă-i lumea, cuib de Dumnezeu / Lucruri și făpturile toate / Ne atingem surâzând ca-n somn / Semne mari de aur luminate” (*Lumina*). Lumina lui Ioan Alexandru este investită cu puterea mântuirii, cu aura binefăcătoare pe care părintele unei comuniuni îl face prin semnul crucii deasupra capetelor credincioșilor: „Primește imnul zorilor de zi / Lumină lină, leagănul de seară / Sărut țărâna caldă din care ai plecat / În slăvi celeste cu iarna de pe țară” (*Imn*). Apoteoza adusă luminii atinge maximum de paroxism în imnul cu care se deschide *Imnele bucuriei*, deoarece lumina de aici este purtătoare de slavă și de bucurie eternă: „Lumină lină lini lumini / Răsar din codri mari de crini / Lumină lină cuib de ceară / Scorburi de miere milenară. / De dincolo de lumi venind / Și niciodată poposind / Un răsărit ce nu se mai termină / Lumină lină din lumină lină // Lumină lină, lini lumini / Răsar din codrii mari de crini / E-atâta noapte și uitare / Și lumile-au pierit din zare / A mai rămas din veghea lor / Luminile luminilor”.

O beatitudine lirică explodează extatic din fiecare cuvânt, din fiecare vers al acestei poezii, lumina echivalând cu zorii de zi, cu răsăritul soarelui în dimineața sângerie, cu alungarea umbrelor nopții și ale păcatului. Lumina este curățenie sufletească și trupească, semn de apropiere față de dumnezeire și de înțelegere a întâlnirii iminente cu sacralitatea. Lumina este Logosul divin, limbajul primordial prin care omul ajunge să stea de vorbă cu fatum-ul lui, cu destinul înscris în cutele ființei. Pe de altă parte, apelul la motivul luminii acordă poeziei lui Ioan Alexandru o dimensiune profund filosofică, intelectualistă, deoarece, așa cum observa Mircea Eliade „Experiența

Luminii schimbă radical condiția otologică a subiectului, deschizându-i calea către lumea Spiritului”. Și mai departe: „Lumina produce o ruptură în existența subiectului relevându-i sau făcându-i mai clar decât înainte, lumea Spiritului, a sfințeniei și a libertății, pe scurt existența ca o creație divină”. Așezată sub semnul creației divine, lumina face trimitere la starea geneziacă a lumii, când cuvântul și lumina erau una și când Creatorul a folosit cele două elemente, lumina și cuvântul pentru a separa cosmosul de haos. Amândouă aceste noțiuni au prin urmare un sens creativ, ordonat de prim rang, am îndrăzni să spunem că sunt investite chiar cu atribute mesianice, deoarece ideea de „deșteptare”, de îndemn la faptă, la acțiune nu poate avea loc decât prin invocarea lor. Este apoi vorba și de acea Bucurie care rezultă din nuntirea cu taina credinței, cu concretețea fantasmatică a unui microcosm revitalizat de resurse vizionare în materie cristalizată, care trimite la o claviatură muzicală subtilă, cu o bogată frenezie asociativă, aplecată spre o despovărare reflexivă. Făcând parte din această lume a tainelor infinite și poetul devine el însuși un factor al creației, unul dintre aceia care își asumă lumina ca pe o parte a procesului geneziac de la începutul lumii, vestind starea adamică, primordială a unui nou început: „Scriu pe lumină cu lumină / Imne senine cum s-au scris / Pe vremea când Adam era tovarăș / Cu cerul sfânt de Paradis”. Poetul se aseamănă păsării care cântă în zori de zi ivirea soarelui sau care încântă auzul omenesc cu trilurile ei inconfundabile: „Măcar ca pasărea de-aș fi eu slăvitor / Cu mult naintea zorilor e trează / În vârful unui tei s-a răstignit / Și cântă toată ziua în extază / Și ciocârliă numai imn și fum / De-aș fi și eu o ardere de sine / Pe crucea primăverii pe coline”.

Inclinația imnică a poeziei lui Ioan Alexandru vine tot din adâncurile poeziei creștine, care era obișnuită să-și venereze și să-i omagieze pe marii sfinți ai bisericii, pe martirii și pe înainte-mergătorii credinței, dar și pe cei dimprejurul Domnului Iisus care au contribuit în mod esențial la o nouă percepere a lumii, îndreptând căile Omului spre acea zare de puritate și înălțare creștină, la care Domnul ridicase trăirea prin suferință și jertfă și, evident, de înțelegere superioară a sacrificiului: „Urcarea pe cruce de bună voie după înviere / Să-și urce crucea-n sângele din noi”. Această bucurie a „învierii” e o bucurie a întâlnirii cu credința, deoarece „Învierea ține de credința / Din duhul ce am dobândit ființa” (*Bucurie*). Învierea Domnului a avut și o altă semnificație: a permis omului să-și spele păcatele și să poată intui posibilitatea vieții veșnice, dând vieții sale un alt înțeles decât acela mărunt și meschin și anume posibilitatea trăirii prin iubire: „Iubirea e suprema mângâiere / Cea după Har întru ’nviere”. Pentru cei care cunosc acest precept, adică cei dreپți și luptători pentru adevăr, bucuria trăirii prin iubire devine un dat al existenței lor sub semnul credinței: „Unde este Duhul în lucrare / Pacea iubirea bucuria sunt / Nu ca podoabă ci-ntru ființare / De zi cu zi faptă și cuvânt // Clipa-i pătrunsă de eternitate / Fiece floare-rai cuvântător / Cei ce flămânezec după dreptate / Cei curați cu inima, ferice lor”.

Elogiul adus iubirii poate fi sesizat peste tot în poezia lui Ioan Alexandru, ca o expresie a unui lăuntric impulsional și hrănit de multiple resurse ale comunicării emotive, dar și ca un mod particular de înțelegere a divinității, o formă de cunoaștere a lumii celeste, așa cum o postulează în poezia *Clepsidra* din volumul *Imnele iubirii*: „Numai iubirea singură rămâne / Să sporim în ea câte puțin / Averea noastră fără stricăciune / Apa la nuntă prefăcută-n vin. // În iubire-i loc și pentru moarte / Grăunțele într-un ulcior / Fac să răsunе cealaltă parte / Pe urma focului mistuitor”.

Un volum aparte, *Imnele iubirii* consemnează rafinamentul unei melancolii congenitale, în care procedeele aluzive și eliptice poartă însemnele unei substanțialități stranii, în care materia personală oferă o privescitură textuală încărcată de reveria senzorialității. Drumul poeziei sale trece prin înțelegerea definitivă a contemplației divine, aspirând spre un nou statut ontologic, cu o încărcătură gnoseologică evidentă. Ideea poeziei ca iubire vine din înțelegerea poeziei ca revelație divină, ca un mod de comunicare cu înaltul, cu sensurile multiple de pătrundere în tainele universului, ca formă de cunoaștere în ultimă instanță; dimensiunea ei imnică trimite la universul revelat: „Poezia e pentru mine imn. Celebrare, bucurie, împăcare, în lumina Logosului întrupat de istorie. Nu voi înceta să cânt, nu mă voi lăsa strivit de griji, neîgnorându-le, totuși. Ca un cuptor topind toate lucrurile, dând arderea focului tămăduitor. În acest fel de rostire, cine iubește cu adevărat are șansă. Este iubirea pe care un poet trebuie să așeze temelie. Prin iubire, de la Ioan Cassianul până la Voiculescu, până în zilele noastre, transpare spiritualitatea noastră. Identitatea spirituală e fundamentală”.

Această identitate poate fi depistată așa cum am spus în atenția pe care poetul o acordă trecutului nostru, modului în care istoria se încorporează în discursul poetic într-o viețuire liturgică străjuită de un baladesc de inspirație romantică, transpus într-un verb convulsiv, fastuos, de o disponibilitate exuberantă. Căutarea obstinată a iubirii pereche a unei iubiri ce perpetuează starea adamică a făpturilor, dar și a unei perechi inhibitate de taina Euharistiei, virtutea iubirii fiind totodată un drum spre pocăință și împărtășire a neprihănirii: „Că din iubire lumea e creată / Se vede după frumusețea ei / Că dragostea e implicată / În tot ce făptuim mai cu teame”. Iubirea are capacitatea de a transcende existența telurică și de a imprima ființei spirituale o transcendență metafizică trece dincolo de moartea ființei: „Nu e moarte unde e iubire / Vremeuie iubirea și napoi / Când se-aprinde din neprihănire / Așează paradisul între noi... / Se sting timpuri în iubire / Pățimiri și patimi au trecut / Și rămâne totul izbăvire / Mormântu-i gol oricât de zăvorât”.

Încrederea poetului în iubire e una totală. Poetul se identifică până la risipire, până la acceptarea drumului mistic al încrederii în celebrarea bucuriilor firești ale existenței, dar acordând și revelației profetice o încredere deplină: „...singura cale de a dăinui, pentru a te împlini, e a-i iubi pe ceilalți. Iubirea nu pierе niciodată. Ea rămâne în eternitate. Această iubire doresc să mă însoțească pretutindeni.” Resursele vizionare ale acestui mod

de a înțelege poezia îl duce la o percepție hipersensibilă a realității, până la concluzia unei înfrățiri universale: „Cât e de bine Doamne și frumos / Ca frați să viețuim sub cerul sfânt / Fratele lup și sora noastră moarte / Cât e de cald și bine pe pământ!”

O astfel de stare de extaz mistic o întâlnim în poezia *Vară*, adevărată capodoperă a lirismului lui Ioan Alexandru, unde influența blagiană e una de concepție, de trăire întru Hristos, în metafizica credinței în binele și iubirea divină care transfigurează sensul existențial, proiectându-l într-o perspectivă cosmică de o diafanitate indescritibilă: „Sunt calde elementele din jur / De le atingi se înroșesc și cântă / Fecioare limpezi toate-au înflorit / Și-i dor în mine pururea de nuntă. // Stejarul liniștitu-s-a de-acum / În trupul lui se-aude pe sub stele / Aloia osemintelor de sub pământ / Cum intră lin în lacrimile mele”.

Această extază a iubirii universale, e un semn al mării lui dragoste față de oameni, o așezare a ființării sub semnul „logodirii” și al „nuntirii” în eternitate. E un aer adamic, plin de puritate și candoare angelică, pe care numai implementarea poetului în solul natal i-l mai poate procura, deoarece iubirea față de aproapele său se identifică și cu iubirea de țară: „Munții sunt plini de aur dedesupt / Cerul e plin de stele-n înălțime / Numai mocanii pribegesc săraci / Purtați de-un vânt ce nu-l aude nime”. Sau: „Beau apă din izvoare și pâinea e de grâu / Și blând e vinul dealurilor tale / Din flori e laptele și ploile din nori / Și toate-s pentru prunc de la părinte... / Pe apele acestea albastre în eter / Un vânt slăvit de-a pururea ne duce / Și nu-i decât o vamă-n univers / Aura milei crinului răscruce.”

Precum se poate vedea simbolistica mistică este peste tot prezentă. Ea conferă haloul acela de eternitate, semnul comuniunii cu lumea dumnezeirii. La Ioan Alexandru avem de-a face cu o ființare în lume, dar și dincolo de lume. „Lumea de dincolo” are la el două accepțiuni: lumea care este destinată omului după moarte, pentru care trebuie să se străduie s-o dobândească, și lumea sacrală, populată de ființele celeste, cu care omul este mereu în legătură. Cele două lumi se întrepătrund și coexistă într-o expresie armonioasă, de paradis secular, venind din vechime, cu moșii și strămoșii noștri și cu obiceiurile și credințele rituale fixate din zorii creștinătății. E vorba de străvechea lume transilvană, în care, după expresia lui Blaga, „transcendentul coboară”, iar Iisus și Maica Domnului stau în icoanele din grinda din casa românului, trăind cu ei „minunile de fiecare zi”: „Sat transilvan, căruță de pământ, / Mușcate la fereastră, busuioc în grindă, / Ștergar curat icoanei pe pereți, / Ziua Învierii și Noaptea de colindă, / Rusalii, Bobotează, postul de Paști / Și Maica Domnului în plină vară. / Holdele-coapte, secerători puțini / Viața noastră, țară milenară”.

Satul lui Ioan Alexandru e un sat aflat în zăriștea credinței, populat cu îngeri și ființe divine, trăind într-o simbioză exemplară, într-un cosmos iluminat de trăirea iubirii iradiante: „Te du spre ceruri dincolo de veac / În drumul tău de-aducere aminte / Cu cât te duci și depărtezi de noi / Cu-atât iubirea noastră-i mai fierbinte”.

Cântare de slavă și bucurie, imnul este și o formă de reverență la adresa Divinității, o formă de mulțumire și recunoștință: „N-am altă cale de a-ți mulțumi / Decât cântând mereu cu bucurie”. În poezia sa Maica Domnului se întrepătrunde cu Măicuța iubită, copilul nevinovat cu Mielul jertfei, Harul și Duhul fac parte din viața omului muncitor și credincios, stările și așezările omului fiind în fond stările și așezările sacralității. A se vedea cum lumea mundană (țărâna) devine parte componentă a lumii celeste (lumina), într-un vers de o ireală frumusețe metafizică: „Lumina grea e groasă pe pământ / Țărâna albă zuruie-n văzduh”. În concepția lui satul este de fapt o Biserică vie, iar clopotele limba prin care se comunică cu Dumnezeu, Logosul primar, cu „Turma grea de clopote și miei”. Ideea de turmă creștină și Bonus Pastor, revine mereu în poezia sa, imaginile auditive împletindu-se cu acelea olfactive și senzoriale, oferind cititorului o chintesență de trăiri de cea mai pură extracție: „Ochi rubinii în nevederea noastră / Mirosurile grele curg în Univers”. Numind Maramureșul „murmur amar” și „moarte ce-a murit”, el vorbește de faptul că acolo „amiroase pasăre de rai”, după cum, la Nicula poți „auzi albastrul iconarilor”.

Poezia lui Ioan Alexandru este în același timp istorie și geografie sfântă. Poeziile închinat mănăstirilor Putna, Agapia, Voroneț, Sucevița, Rîmeți, Rohia, Nicula, se împletesc în chip armonios cu aceea evocatoare de mari sfinți și personalități bisericesti cum sunt Ion Casianul, Varlaam, Iov, Iona, Abraham, Maria Magdalena, cu păsările sfinte, cu florile și copacii binecuvântați, cu animalele și viețuitoarele din raiul pământesc al galeriei bestiarice și apocalipsului vegetal; acestea conferă poeziei lui Ioan Alexandru o adâncire a psihismului, o potențare a „numinosului” și a ființării în Absolut, cu fondul subliminal inconștient (și conștient) al eului. Prin metaforele cu mare încărcătură arhetipală pe care le folosește, prin modul iscusit în care creează punți mari spritualismului heideggerian, poezia sa e foarte aproape de aceea a lui Nichita Stănescu, dar total opusă aceleia evenimentțiale și exacerbat politizate a lui Adrian Păunescu, alături de care a fost citat uneori pentru „poezia patriotică” pe care o scrie. „Patriotismul” său vine din istorie și credință, din dimensiunea aurorală și angelic-bucolică pe care o instituie la nivelul fiecărui vers și este foarte departe de declamatorismul vag și redundant al lui Păunescu, în locul retoricii goale, Ioan Alexandru preferând metafora ambiguă, plină de sensuri și trimiteri simbolico-mitice, cu funcții gnostice foarte precise. Poezia sa este de foarte multe ori rugăciune, odă pindarică, laudă preasfințită, sublimare și acord în veșnicie. Aspirația ascensională, căutarea hieratică și obstinată a unei rostiri cât mai profunde, care să stârnească reverberații adânci, instituirea unui ceremonial al trăirii în universul celest acordă poeziei lui Ioan Alexandru șansele unor mari virtuți și ale unei permanente revitalizări de ordin estetic. El se dovedește astfel poetul nostru cu cea mai substanțială încărcătură de religiozitate din întreaga noastră poezie modernă.

Zoe Dumitrescu-Buşulenga sau despre cultura Logosului

Deşi a avut succes în cariera profesională, ajungând vicepreşedinte al Academiei Române şi director al Accademiei di Romania din Roma, deşi meritele culturale i-au fost recunoscute prin mai multe premii şi distincţii, apreciindu-i-se prolifică activitate de cercetător, critic şi istoric literar, singura împlinire a simţit-o în smerenie atunci când l-a slujit pe Dumnezeu la Mănăstirea Văratec, unde şi-a ales şi mormântul. Înzestrată cu multe virtuţi care au ajutat-o să pătrundă în universul vast al culturii, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, devenită Maica Benedicta, a simţit mereu chemarea la Hristos şi a înţeles că singura dimensiune care ne defineşte pe noi, ca oameni, este doar verticalitatea. Mărturisitoarea ne povăţuieşte să creştem spiritual, să urmăm modelul cristic, pentru că numai așa ne vom deschide către sacru şi vom regăsi calea pierdută. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, crescută în raţionalismul tatălui îndrăgostit de Voltaire şi Rousseau, a ales calea bunicului, care i-a fost duhovnic şi i-a împărtăşit iubirea lui Hristos. Cercetătoarea a recunoscut că lecturând cartea *Itinerarium mentis in Deum* scrisă de Bonaventura, un ucenic al Sfântului Francisc, a înţeles imaginea Verticalei. Din păcate, Renaşterea a abandonat această dimensiune şi a intrat în cercul strâmt din care nu mai poate ieşi, o sferă din care l-a exclus pe Dumnezeu. „De la legătura directă cu Dumnezeu intri în antropocentrismul renascimental. Acolo s-au petrecut de fapt şi foarte multe lucruri necuvioase”, susţine exegeta. Mărturisitoarea cărţii *Să nu pierdem verticala* a avut un destin deosebit, a valorificat Cuvântul şi a fost binecuvântată, a resimţit din plin beneficiile osmozei dintre intelect şi spirit, ambele fiind supuse Luminii care îi inspiră pe micii creatori, continuatori ai operei Marelui Creator. Metanoia prin care a trecut Zoe Dumitrescu-Buşulenga, ilustrează paşii căutării sacralului.

Acest mare om de cultură, care a fost profesor universitar, academician, critic şi istoric literar, eseist şi filosof, şi-a dedicat cinci decenii din viaţă cercetării literaturii române şi universale, ca apoi să se retragă în obştea Mănăstirii Văratec. Nu mă voi referi la exegezele dedicate operei lui Ion Creangă, lui Mihai Eminescu, literaturii europene, cărţi de comparatistică, itinerarii prin cultură, unele scrise în colaborare cu nume cunoscute, ci voi reciti interviurile din ultima parte a vieţii, dialoguri publicate de Fundaţia „Credinţă şi Creaţie. Acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta”, incluse în două volume: *Să nu pierdem verticala* şi *Credinţe, mărturisiri, învăţăminte*, ambele apărute la Editura Nicodim Caligraful, la Putna, în 2013, în care Maica Benedicta îşi continuă

dialogul cultural și spiritual, rod al cugetului drept și al credinței, al iubirii lui Dumnezeu și al devotamentului față de semenii. ¹

Interviurile din volumul *Să nu pierdem verticala*, cu toate că sunt structurate în patru părți: *Chemări, drumuri și vocații; Cultura duhului, Exegeze spirituale și Gânduri despre lumea de sus*, au o constantă, toate pledează pentru dimensiunea verticalității atât de necesară în lumea contemporană, desacralizată, obsedată de orizontalitatea consumistă. În ultimii ani de viață, Maica Benedicta mărturisea: „simt din ce în ce mai mult nevoia suverană a înălțării către cele de sus, pentru că acolo este patria noastră cea adevărată” (p. 8). Savanta recunoaște că de mică a fost familiarizată de tatăl ei cu literatura clasică franceză și germană, iar prin bunicul său, preot la Mărășești, și o soră a bunicii, a fost inițiată în viața spirituală a Bisericii ortodoxe. Modelele spirituale au fost duhovnicii săi, Sfinții părinți, iar modelele profesionale și pedagogice au fost George Călinescu și Tudor Vianu. De la primele amintiri referitoare la Săptămâna Patimilor când evocă rugăciunile din Joia și Vinerea Mare, la pomul de Crăciun cu globurile multicolore legănate de îngeri, când simțea duhul sărbătorii, și până la cele din urmă mărturisiri, susținea că întreaga viață a simțit o imensă dragoste de cer, fiorul sacru, dragostea pentru frumos și pentru înțelepciune, fiind firul călăuzitor al acestei erudite smerite.

Zoe Dumitrescu-Buşulenga afirma că omul credincios poate să facă lumină într-un loc întunecat, iar atunci când avem iluzia libertății, când simțim că ne pierdem nădejdea, trebuie să ascultăm chemarea Domnului, să înțelegem că numai El este „Calea, adevărul și viața”. Adresându-se tinerilor, maica pledează pentru repere, fiind conștientă că numai un tineret credincios și educat constituie garantul dăinuirii unui popor. „Tinerii aceștia sunt nădejdea noastră și nădejdea mea.” Îi admiră pe cei de la ASCOR care îi invită pe oamenii meritoși să țină conferințe, prilej de a le aminti de modelul lui Iisus, de importanța înțelegerii Bibliei, unde îi găsim pe primii scriitori care au recurs la Cuvânt și au fost inspirați de Duhul Sfânt. Câteva interviuri sunt dedicate exegezelor spirituale ale Fericitului Augustin, un alt convertit, însetat de credință și de adevăr. Cercetătoarea abordează și tema simbolurilor religioase și culturale, se referă la valorile etice și morale care ar trebui urmate, de aceea de cei care s-au jertfit pentru credință și pentru unitatea națională, amintind și de sacrificiul elitei românești trimisă la exterminare tocmai pentru că a avut dimensiunea verticalității. Cea care ar fi vrut să urmeze conservatorul, dar din motive medicale, a ales Dreptul și Filologia, dându-și doctoratul în Renaștere și în dialogul artelor, consideră că lectura bine selectată și muzica bună „modelează orizontul” și mișcă mintea, dând

---

¹ Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta, *Să nu pierdem verticala. Interviuri și dialoguri*, Editura Nicodim Caligraful, Putna, 2013. (N.B. Paginile de referință vor fi integrate în text).

exemplul ariilor *Patimile după Matei* sau *Patimile după Ioan* ale lui Bach, care ne transcendentalizează.

Muzica are această capacitate de-a te transporta în alt orizont, în altă zonă a trăirii interioare care este cea mai apropiată de trăirea spirituală, de cea duhovnicească; adică îți dă liniștea aceea, îți dă deschiderea către mai sus, către altceva... (p. 39).

Câteva pagini din volumul *Să nu pierdem verticala* sunt dedicate și lui George Enescu, pe care l-a ascultat între 1935-1937. „Când cânta, se transfigura, nu mai era uman, era pe sus, i se schimba fața”, sunt consemnările despre muzicianul român care deschidea porțile cerului. Este prezentată și atmosfera interbelică, memorialista enumerându-i pe intelectualii care veneau la concertele lui Enescu: Alice Voinescu, Petru Comarnescu, Mircea Eliade etc., toți fiind animați de muzica excepțională a acestui geniu încă neînțeles. Cea care nu și-a dorit să fie critic literar, ci critic de artă precizează că sunt și alte căi prin care putem întrezări eternitatea: contemplarea unui tablou, a unei sculpturi de Brâncuși, de pildă. „După muzică, socot că artele plastice sunt chiar mai importante decât literatura”, afirmă ea, menționând că în geniile artistice vibrează lumina, vibrează totul, pentru că prin ele este elogiată creația, este omagiat Dumnezeu.

Profesoara precizează că a introdus, în plin comunism, în bibliografia universitară, Biblia. Mărturisește că a comentat atunci *Psalmul 50* și *Cântarea cântărilor*, iar printre studenții filologi erau și câțiva teologi, dornici să înțeleagă cultura dintr-o perspectivă spirituală. Cel care a încurajat-o a fost duhovnicul, părintele Gheorghe Chiriac, un om extraordinar, doctor în Teologie la Strasbourg, care făcuse o pușcărie amarnică. Inițiind-o în *Rugăciunea inimii*, a pregătit-o pentru întâlnirea cu Mântuitorul. După ce a ieșit la pensie, exegeta a început să se dedice exclusiv lecturii teologice, literaturii care zidește.

M-am săturat de literatura care nu zidește... îmi place expresia Apostolului Pavel: „Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi folosesc. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate zidesc” (I Corinteni 10, 23). Încerc să-i citesc pe Sfinții Părinți și pe teologii care lucrează în Occident la Saint-Serge, la Paris sau la Essex, în Anglia – unde a fost călugărit Rafail Noica,

mărturisea viitoarea călugăriță (p. 47). La început, nu știa nimic despre viața intelectuală a Văratecului, dar după ce ziaristul Fabian Anton a inițiat, în colaborare cu Zoe Dumitrescu-Buşulenga, un colocviu „Eminescu la Văratice”, unde au venit mai mulți preoți deosebiți ca: Mina Dobzeu, Teofil Pârâian, Iustin Pârveu, după aceea, acolo, avea să aibă loc și convertirea. Părintele Iustin Pârveu, simțindu-i chemarea și harul, a ajutat-o să se călugărească. „Eu tund în monahism bărbați și femei intelectuale, în special, și-i trimit în luptă... să-l mărturisim pe Mântuitorul” (p. 47). Măicuța avea să se implice în educația tinerilor debusolați, avea să le spună că

megalomania și erotomania Sodomei și Gomorei din societatea desacralizată pot fi combătute numai prin smerenie și spirit, prin intrarea în orizontul credinței. În plină beznă și deznădejde contemporană, erudita măicuță de la Văratecul întemeiat de Paisie Velickovski, repeta: „Sunt un cetățean al galaxiei Gutenberg... în lectură au intrat lucrurile esențiale ale spiritului și ale intelectului... Noi nu ne putem perfecționa în afara cărții” (p. 69). În interviul acordat lui Alex. Ștefănescu, autoarea era conștientă că, fără o cultură temeinică, ne tăiem singuri creanga de sub picioare.

Cartea-i cuvântul! Ce frumos spune Maxim Mărturisitorul: „Cuvântul este rouă, este apă, este izvor și este râu!” O splendoare! Mă refer la cuvântul scris, cuvântul cel curat și care-i rouă, și izvor, și lacrimă. Lectura este ceea ce face pe om. Cititul este cultură, iar ce auzim la aparatele de care vorbesc, radio, T.V., este aproape zero. În raportul dintre cuvânt și imagine, cuvântul fixează, cuvântul precizează, clarifică, revii asupra lui, se-ncheagă, se leagă, în perioade, în fraze, în sentințe... Imaginea îți năucește mintea. Nu rămâne nimic... Iar dacă se renunță la cultură, dragii mei, vom sfârși rău de tot!²

Cultura adevărată ne sensibilizează, ne ajută să admirăm creația, să ne bucurăm de frumusețea lumii, iar poezia este echivalentă cu o rugăciune. La cei 84 de ani, retrasă în toposul sacru al Neamțului, cea sihăstrită mărturisea că a fost alături de mari spirite ale neamului nostru și că a crezut în tradiție, în continuitatea creativității unui neam, de aceea nădăjduia că ne vom reîntoarce la adevăratele valori. De fiecare dată, dădea exemplul geniilor noastre: Eminescu, numit „un geniu de sinteză”, se referea la Brâncuși, pornit din Hobița pe jos la Paris pentru a răsturna toată sculptura secolului XX, îl evoca pe Enescu, muzician de renume care a pus folclorul românesc pe muzică.

Suntem într-o triadă genială venită dinspre lumea satului..., numai că în momentul de față nu prea mai avem sat. S-ar putea oare reface? Nu știu. Ce i-ar putea lua locul? Nu știu, dar s-ar putea ca într-un reviriment spiritual această grădină a Maicii Domnului să mai primească o dată harul unor astfel de personalități (p. 70).

Poezia a fost asociată cu frumusețea, cu taina sufletului, pentru că ea deschide calea spre o altă dimensiune, fiind ca o rugăciune. Cea care s-a numit cetățean al galaxiei Gutenberg susține că umanismul culturii se sprijină pe lectură, nu pe imagini fugitive.

Lectura îți lasă popasurile necesare pentru reflecție, pentru meditație. Pierderea obișnuinței lecturii este pericolul cel mai mare care amenință planeta, pentru că slăbește intelectul, puterea de gândire și te face să uiți

---

² *România literară*, nr. 32, an XXXIX, 11 august 2006. *Limba română*, nr. 7-9, an XVI, Chișinău, 2006, în cartea *Să nu pierdem verticala*, p. 96.

limba. Chiar și eu, după ce am stat cinci ani în Italia, la întoarcere a trebuit să pun mâna pe Eminescu și pe Sadoveanu ca să-mi refac limba (p. 101),

se destăinuie autoarea.

Fiind întrebată despre influențele exercitate de alte limbi și culturi asupra noastră, amintește de ispita greacă, după fanarioți, apoi de momentul francez care ne-a deschis către Europa. A urmat 1830, epoca revoluțiilor și elanul pentru dobândirea latinității. Francofonia n-a însemnat numai adoptarea unor forme fără fond, ci și o modalitate de a ne afirma și prin limba această înrudită latinitate. Avem prietenii lui Alecsandri, Bălcescu, Ion Ghica, C.A. Rosetti, cu toți cărturarii francezi, cu Napoleon al III-lea, cu contele Valevski; Alecsandri l-a avut ca prieten pe Prosper Mérimée, Ghica pe Heinrich Heine, aceste fapte fiind o modalitate de întărire a calităților noastre latine. Deveneam colaboratorii și protejații Franței și ai Italiei.

Convertirea

Zoe Dumitrescu-Bușulenga menționează că de mică a simțit chemarea sacrului, însă duhovnicii și spațiul Văratecului au fost factorii decisivi care au determinat-o să devină maică Benedicta menționând că monahismul nostru nu este încă al unei biserici triumfătoare, militante, misionare, ci este un monahism rugător pentru lume, pentru soarta țării noastre, pentru tot ceea ce este bun pe lume. Călugărița recunoaște că noi avem deschiderea către sacru, reiterând teoria lui Mircea Eliade „poporul român are această calitate a mitului viu”.

Noi avem încă o deschidere pe verticală, o deschidere către sacru – fiindcă mitul este întotdeauna construit pe un nucleu sacru – iar în clipa în care mitul va pieri, va pieri sacrul și pierind sacrul, ce rămâne din noi, noi care suntem chipul lui Dumnezeu? Ce rămâne din noi? Rămâne țărâna... N-a rămas nimic în afară de nucleul sacrului, ce ne mai poate salva?... Pericolul este așa de mare pentru că ne va pieri nu numai identitatea etică și națională, ne va pieri... harul, și în clipa în care pierdem harul, am pierdut pe Dumnezeu (p. 77),

spunea Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Mărturisitoarea este interesată de savanții care au trecut la Ortodoxie: Olivier Clément, autorul cărții *Vers l'autre soleil / Către celălalt soare* și pe Marc-Antoine Costa de Beauregard, francezul trecut la Ortodoxie care s-a călugărit și s-a preoțit, și care a scris acea carte superbă – *Rugați-vă neîncetat*.

Este amintit cazul unui alt preot care a fost convertit la Ortodoxie de călugărul ascet Roman Braga. Americanul, după ce a vizitat Văratecul, i-a scris maicii Benedicta, destăinuindu-i că întâlnirea cu România a fost de o fascinație formidabilă, că aici a întâlnit *holiness*-ul, sfințenia și elogiază Ortodoxia într-un chip extraordinar, vorbind despre umilință, despre smerenie și blândețe.

Blândețea care nici măcar nu are un echivalent exact în limba engleză – *mild* înseamnă blând, dar blândețea aceea a călugărului, a ortodoxului român autentic, aceste calități nu prea le-au tradus americanii, încheind scrisoarea cu vorbele părintelui Cleopa: „May paradise consume us!” Americanii au început să fie atrași de sacru, însă pentru occidentali sacrul aproape nu mai există. Eu am fost la Roma și am văzut, bisericile sunt goale! Am fost în nord, în Danemarca, am fost în Suedia, bisericile sunt goale! Și omul de rând, mireanul, face de cele mai multe ori, sigur, un act formal ducându-se la biserică. Așadar biserica noastră trebuie apărată, căci e lovită și dinăuntru și dinafară (p. 205).

În acest sens, călugării și preoții minunați au misiunea de la Duhul Sfânt să refacă ceea ce este aproape imposibil de refăcut: spiritualitatea neamului nostru. „Ei sunt și modelele, ei sunt și nădejdea... sunt conducătorii modelelor și conducătorii nădejzii, ai luptătorilor”, continuă măicuța. Chiar dacă unii dușmani ai Ortodoxiei vor să ne desființeze credința, grădina Maicii Domnului nu va dispărea, căci așa este numită țara noastră; oricât am suferi și am deznădăjdui, Măicuța Domnului nu ne lasă.

Cei de sus nu ne lasă! Avem prea mult sânge de martir, avem prea multe moaște în pământul acesta – moaște anonime... Poiana Pustnicului, Pădurea Pustnicului, Peștera Sfintei etc. – nu se știe cine au fost ei, dar aceștia sunt, ne veghează și ne întăresc și asta este esențial (p. 210).

Un alt convertit îndrăgit este autorul cărții *Celălalt Noica*, părintele Rafail Noica, în care fiul lui Constantin Noica explică miracolul Ortodoxiei. Răzvan, crescut în legea anglicană, după ce a frecventat biserica ortodoxă din Londra, a trecut la Ortodoxie, iar medicul Alexis Carel a făcut o rapidă convertire după ce a văzut filmul crucificării Mântuitorului. El a analizat toate momentele de durere, cum se rup mușchii, cum cedează tendoanele, ce dureri înfiorătoare sunt, ajungând la concluzia jertfei nemaipomenite pentru noi. Nu mulți occidentali cred în nașterea, crucificarea și învierea lui Hristos. Ei nu au inimile deschise să accepte nici momentul jertfei, nici momentul învierii, nu înțeleg că eram robi ai păcatului și ai morții, iar Mântuitorul ne-a oferit alegerea mântuirii. Iisus ne-a adus pacea și învățăturile Iubirii, ne-a învățat să iubim pe Dumnezeu din toată inima, din tot cugetul și pe aproapele nostru ca pe noi înșine. Această religie a iubirii a dăinuit 2000 de ani și poate să dăinuie, de aceea trebuie să nu fim egocentriști, să nu fim împătimiti de trup, ci să căutăm omul lăuntric. Din păcate, însă oamenii au început să-și aroge calități demiurgice, să capete sentimentul independenței, al libertății, însă libertatea a fost înțeleasă cu totul greșit. Autoarea afirmă că drepturile omului au devenit mai importante decât Adevărul, omul a uitat că Mântuitorul spune: „și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi” (Ioan 8, 32).

Oamenii Renașterii au socotit că ei înșiși sunt niște sfere, nu mai luau legătura cu Dumnezeu, unghiul se tăia. Ei erau demiurgii. Ei erau creatorii

asemănători Creatorului, fără dorința neapărată de concurență sau de competiție cu El, dar egocentrismul lor lua aspecte din ce în ce mai puternice. Ca în secolul al XVIII-lea, „secolul Luminilor”, francezii să înceapă să aibă tot felul de tendințe de depărtare de Dumnezeu, fie chiar că era vorba de ateism... Secolul al XVIII-lea este cel chemat „al Luminilor”, dar, de fapt, este al începătorilor de răspândire de întuneric, fiindcă de acolo se trage toată nefericirea Europei, într-un fel. De altfel și Revoluția, revoluțiile – între noi fie vorba – sunt opere ale vrăjmașului pentru că răzvrătirea împotriva stăpânirii este, în epistolele Sf. Apostol Pavel, în porunci, un păcat foarte mare, or Revoluția franceză a produs un masacru cumplit, a dat jos pe regi, a răsturnat monarhiile... A fost începutul. A avut foarte multe lucruri Secolul Luminilor și de atunci, în secolul XIX, a pornit o scindare sau o rupere între credință și știință. A început o goană a oamenilor de știință după un adevăr care nu mai era Adevărul dumnezeiesc (p. 219),

precizează maica Benedicta. Așa s-a ajuns că, în mare parte, Occidentul este secularizat, iar iubirea de aproapele a început să dispară.

În clipa în care tu te simți demiurg nu te mai interesează persoana de lângă tine, pieri mila, pieri interesul pentru semenul tău. Tu ești capul genial, tu ești cel care descoperi, inventezi, dai oamenilor instrumente de cunoaștere. Ce fel de cunoaștere... Dumnezeu cu mila! Umblă prin planete, cobori pe Lună... Acuma vezi ce s-a petrecut pe mare, ce se petrece pe Marte. Dar noi ce facem?... Mă gândesc la Nietzsche, marele filosof, poet și prozator german din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prietenul lui Wagner, pe urmă au fost dușmani și așa mai departe... Dar el, nebun, spunea: „O să vină o vreme, și a venit, în care nu mai există aproapele nostru, există departele nostru”. Și cât era el de nebun, cât de ateu, dar recunoștea cu durere că nu-l mai are pe Dumnezeu. Spunea „infirmitatea mea” – așa vorbea despre sine, despre ateismul lui. Dar chestiunea cu aproapele care a devenit departele nostru începe să mi se pară puțin profetică pentru ceea ce a urmat. Am avut două totalitarisme teribile care au demonstrat lumii că într-adevăr aproapele nu mai există, pentru că au fost uciși mii de oameni atât în lagărele germane, cât și în lagărele rusești. Ce dragoste de aproape a mai fost? Dușmănie, ură, zavistie, popor peste popor... Îngrozitor! Cel de-al Doilea Război Mondial și bomba atomică au fost un fel de prefigurare a unei apocalipse a sufletului omenesc (p. 220),

sunt alte destăinuiți dramatice. După totalitarisme, a venit hedonismul. Societatea de consum a reinstaluit cultul vițelului de aur exact ca pe vremea lui Moise, care conducea poporul evreu. Când aceștia s-au simțit eliberați de jugul credinței lui Moise, au ridicat din nou vițelul de aur căruia i se închinau. Maica scrie despre dispariția omului lăuntric, căruia nu-i mai pasă de aproapele său. Pe cei bogați nu-i interesează soarta celui sărman. Alții profită de libertate ca să facă tot felul de păcătoșenii, să-l hulească pe Dumnezeu.

Desacralizarea

O societate fără Dumnezeu ne oferă doar iluzia libertății. Pentru cei care gândim că „time is money” spiritualitatea este un subiect inexistent. Până și duhul sărbătorilor a dispărut. Renașterea a venit cu lepădarea de Dumnezeu, iar schimbarea acestei paradigme a culminat cu libertinismul, cu sminteala și cu înrobirea oamenilor. Zoe Dumitrescu-Bușulenga ne amintește că Mântuitorul și apostolii au zis că vom avea libertatea numai când vom cunoaște adevărul. În Ioan 8, 32, ni se spune: „Și veți cunoaște adevărul, și adevărul vă va face liberi.” Deși ni se pare că suntem liberi, ne este frică să luăm decizii. În plină eră comunistă oamenii erau mai solidari, mai blânzi, mai buni, însă azi au dispărut aceste calități umane, oamenii sunt înrăiți, sunt interesați doar de bani și de afaceri. Înmulțirea răutăților este semnul dezlănțuirii fiarei înaintea celei de a Doua Veniri a Mântuitorului. Biblia ne vestește că vrăjmașul, prințul întunericului, va avea puteri și că va merge ca un leu prin lume, răcnind și căutând pe cine să înghită. Trăim aceste vremuri ale cernerii, iar măicuța are convingerea că poporul nostru își va reveni și va alege calea luminii, va căuta moralitatea și spiritualitatea, „pentru că de cele spirituale – adică de credință – depind cele morale.” Pentru a evita sodomizarea, trebuie să-l alegem pe Dumnezeu. Ce se întâmplă acum seamănă cu perioada prăbușirii Imperiului Roman, dar acele zguduirii erau provocate de venirea lui Iisus, când pseudospiritualitatea era înlocuită cu spiritualitatea adevărată. Zoe Dumitrescu-Bușulenga afirmă că este nevoie de duhovnici iscusiți, ca preoții deținuți politici, datorită cărora mulți tineri au ales o viață exemplară. Postul este cel care duce la paza minții, la slăbirea patimilor și întărește rugăciunea. „Rugându-te la Dumnezeu, capeți conștiința alterității; există și celălalt” (p. 93), menționează maica Benedicta amintind de legea iubirii adusă de Mântuitor. Li se cere preoților o activitate misionară și socială mult mai intensă. După '89, când a participat la un Congres al Ortodoxiei, profesoara recunoștea că Biserica noastră nu a fost niciodată o biserică militantă, ci o biserică rugătoare, *o ecclesia orans*, iar mănăstirile au funcționat după principiul *Ora et labora*: Muncește și te roagă! Autoarea recunoaște că citește mai cu seamă cărțile savanților catolici care au trecut la Ortodoxie ca Olivier Clément, care a venit în România și a fost impresionat de Părintele Cleopa. Un pastor american își încheia scrisoarea cu expresia părintelui: „Mânca-v-ar raiul!”

Aceștia care au trecut la ortodoxie sunt impresionanți, simți temperatura înaltă din scrierile lor. Probabil este căldura neofitului. Sunt atât de ahtiați de căutarea noastră, îl citează pe Maxim Mărturisitorul și pe toți Părinții Bisericii (Evagrie Ponticul, Marcu Ascetul), îi citează pe toți cu o voluptate aproape extraordinară! Din punctul acesta de vedere, e un reviriment spiritual, venit dinspre Apus de data aceasta,

scrie maica Benedicta (p. 95).

O altă conferință este dedicată sfântului, numit poet al creației. Insuflat de Duhul Sfânt. Sfântul nu mai are în el nimic care să-l despartă de Dumnezeu, el se lasă pătruns de tot ce vine de Sus. Opera creatorilor geniali este și ea inspirată. Cea care a predat literatură universală amintește că arta, la începuturi, era sincretică. În vechile biserici, în vechile temple, arta cuprinde procesul liturgic. Cultul cuprindea și muzică, și textul sacru, și dansurile sacre – adică toate intrau în această armonie desăvârșită care venea de sus. Ele s-au despărțit treptat, dar în unii din sfinți se legau din nou unele aspecte ale artelor. Artele sunt la originea lor sacre. Psalmii lui David presupun cântarea, căutarea omului și laudele aduse lui Dumnezeu. Patristica, acatistele, Canonul Îngerului Păzitor, toate cunosc o poezie unică. Omul actual, rățâcitul de azi, a uitat să se bucure pentru că a uitat calea sacrului. Sfântul Francisc de Assisi era fericit să trăiască în comuniune cu totul, el compunea muzică și poezie, călugării pictori au dat dovadă de talent deosebit când au înfrumusețat sfintele lăcașe. Pe lângă sfinții din Occident, sunt amintiți și românii care au simțit binecuvântarea Duhului. Autoarea are o mare simpatie pentru Vasile Voiculescu, poet care, în anii '50, în spaimele așteptării închiderii și în detenție, și-a făcut ucenicia isihastă. Volumul voiculescian, *Călătorie spre locul inimii*, este rodul rugăciunilor și al desăvârșirii, este ca un manual de isihasm. Fiind întrebată despre (ne)religiozitatea lui Cioran, scriitor care a trăit o dramă teribilă, profesoara precizează că fiul protopopului Cioran, care a făcut mult caz de indiferența lui religioasă și care a renunțat la limba română, când s-a îmbolnăvit, a uitat franceza și nu mai știa decât româna.

Cea care cunoștea mai multe limbi străine se referă la importanța limbii materne, care, din păcate, în ultimele decenii se degradează vizibil.

Copiii ar trebui să se învețe, să se întoarcă să citească textele vechi – dacă vor să se întoarcă, și trebuie să se întoarcă cu timpul, nu se poate... Dacă noi vom fi prezenți între ei și dacă îi vom stârni, fiindcă fiecare din noi... Vedeți, noi n-avem această misiune apostolică, însă catolicii sunt misionari născuți și catehizatori fervenți cu fiecare om pe care-l întâlnesc. Noi am fost toleranți, foarte toleranți și eu am considerat asta o virtute extraordinară a Ortodoxiei!... Tinerii trebuie să se întoarcă la acele cântări, la ceea ce numeau Sadoveanu și Gala Galaction „dulceața cântărilor ortodoxe”... Ei ar trebui să se învețe să citească, să se ducă înapoi la Psaltire, eu așa zic, și la Evanghelie... Ei trebuie să pună mâna pe cărțile religioase să citească. Și frumoase sunt și vechile vieți ale sfinților, pentru că o limbă cu neologisme nu este o limbă a Ortodoxiei noastre (p. 157).

Profesoara scrie despre contextul în care a ieșit la pensie: fiind la un seminar cu anul II, în timp ce făcea interpretarea unui text din *Orestia* de Eschil și era cufundată în monologul Clitemnestrei, la un moment dat, un tânăr, aflat din fundul sălii, a spus:

nu vă supărați, doamnă Bușulenga, ce tot ne bateți la cap cu vechiturile astea, spuneți-ne ceva despre Garcia Marquez sau despre Vargas Llosa, niște lucruri din astea moderne care să ne intereseze!

În clipa aceea, nu a spus nimic, s-a ridicat, și-a strâns hârtiile și a plecat direct la decanat unde și-a depus cererea de pensionare. „În clipa în care cineva mi-a spus că Eschil este o vechitură, eu am abandonat lupta”, mărturisește îndurerată profesoara (p. 81). Cea care păreasa învățământul românesc cu o mare dezamăgire, așa cum făcuse și profesorul Eminescu, se referă la prospera Românie interbelică, la cei 22 de ani, când a dat cea mai strălucită dovadă a capacității sale creatoare, atunci a fost „Le petit Paris”, era țara cea mai francofonă din lume, după Belgia și Canada, „iar acum nu mai suntem europeni, suntem balcanici”. România reîntregită a dat dovadă de creativitate absolut excepțională, a avut elită, a avut o școală de medicină, de fizică, i-a avut pe Brâncuși, Enescu, atunci a fost sincronizată perfect cu Europa. Celor care vor să scoată religia din școală și din societate, le amintește că românii sunt europeni și că Europa este întemeiată, cum spunea Paul Valéry, pe cei trei piloni: pe filosofia grecească, pe dreptul roman și pe Biserică, de aceea Europa nu trebuie să se abată de la aceste valori esențiale. Dacă nu va mai exista Biserica creștină, tradițională, riscăm să cădem sub influența doctrinei *New Age* – „Era Nouă”, născută în America și care taie rădăcinile pentru a nu mai avea identitate.

Dacă tăiem identitățile naționale are loc o trecere cu tăvălugul peste tot ceea ce a însemnat specificitate... Aș vrea să asculte profesorii, să înțeleagă profesorii și preoții că de fapt o anume educație în spiritul eticii creștine ar trebui mult intensificată pentru ca duhul nostru să se trezească și noi să revenim la virtuțile neamului nostru (p. 115).

Maica Benedicta precizează că țăranul român are o înțelepciune, pe care ea a numit-o umanism popular, care are la bază cea mai importantă virtute – dreapta socotință sau cumpătarea, cuvânt aproape dispărut din vocabular la fel ca și termenul *cuviință*. La aceste cuvinte se referea și C. Noica atunci când amintea că termenul „cumpătare” provine de la „computare”, „a socoti” în latinește. Țăranii au fost cumpătați, au știut valoarea dreptei socotințe, a judecății echilibrate, au respectat rânduielele ortodoxe care s-au integrat cu rânduielele neamului nostru. Nu întâmplător comuniștii de la început au vrut să distrugă țăranimea, pentru că acolo era și nucleul familiei și al credinței. Și Lenin, și Stalin, și toți marii teoreticieni au vrut să distrugă țăranimea și să întemeieze lumea pe proletariat, au vrut să distrugă satul care era matricea spiritualității unui neam. Satul ni i-a dat pe Brâncuși, Enescu, Pârvan, Simion Mehedinți, Ion Sion, savanți din toate ramurile științei, oameni din toate artele, însă, desființând satul, am desființat și familia și credința.

Folclorul a continuat și ne-a reprezentat tot datorită acestor țărani care au avut simțul armoniei și al frumosului. Portul popular, ceramica sunt unice.

Creativitatea populară l-a dat pe Brâncuși, care, cu *Pasărea măiastră*, a scos contururi dumnezeiești, schematizând pasărea în sine. *Coloana infinită* respectă și ea modulele geometrice, totul este echilibrat, respectă dreapta măsură. „Ortodoxia noastră nu are nici excesul de pietism slav, nebunia aceea mistică care duce la sminteli, nici raționalismul grecesc. Noi suntem la mijloc” (p. 174). Comuniștii au distrus satul pentru a strica toposul sacralului.

Voiau să măture tot, pentru că în sat era nucleul credinței, nucleul eticii familiare – familia era în sat foarte importantă – și cinstea săteanului, lozinca lui era: „frica de Dumnezeu și rușinea de oameni”. I-a supărat pe ei treaba asta, se loveau în ceva foarte puternic, un nucleu foarte puternic! Și atunci au desființat satul. Iar noi nu facem altceva în momentul de față decât să continuăm într-un anume fel – să mă ierte Dumnezeu – politica lor, fără să ne dăm seama. Libertatea care poate fi înțeleasă, din nenorocire, în mai multe feluri, ajunge în anumite momente astăzi libertinaj și lovește în tineri (p. 116).

Maica Benedicta precizează că neglijarea bătrânilor înseamnă pierderea unor repere, în consecință tinerii rămân debusolați. În acest context, rolul părinților, al profesorilor și al preoților este esențial. Aceste modele trebuie să trezească omul lăuntric, însetat de cunoașterea vieții tainice, a Scripturii și a literaturii ziditoare de suflete. Fosta profesoară scrie și despre răsturnarea canonului și despre manualele de istorie care îi neglijează pe istorici sau îl prezintă pe Mihai Viteazul în cinci rânduri, iar pe VIP-urile contemporane în zeci de pagini!

Dar ce fel de istorie este asta? Cum acceptăm să intre pe piață astfel de cărți? Ce-i învățăm pe copii? Cine sunt acești oameni, ce formație au? Cine fixează criteriile?

sunt alte întrebări fără de răspuns. Despre *Rugul aprins* nu se știe aproape nimic, însă despre vedetele de la TV se cunoaște totul, de aceea tinerii se iau după modele, nu după repere spirituale. Tinerii au vocația, din latinescul *vocatio*, care înseamnă chemarea Mântuitorului către împărăția Cerurilor, către El, către Sus. Maica de la Văratec nădăjduiește că „Rugul aprins” se va reaprinde mai ales prin studenții de la ASCOR, care organizează conferințe. Ea vorbește cu multă admirație despre școala isihasmului, cea școală a sfințeniei de la Antimul anilor '50, când era cea mai aprigă teroare comunistă.

Tinerii aceștia, ei sunt nădejdea noastră și nădejdea mea ca Domnul să nu-și întoarcă fața de la noi, fiindcă altfel sunt bântuită de spaimă eshatologică. Mă tem că văd semne peste tot ale decăderii noastre și mă tem de mânia Domnului! Planeta este infestată de necredință, este infestată de satanism și de alte feluri de lucruri cumplite. Iar acești tineri au început să-mi dea o nădejde care mă scoate din întunericul durerii mele (p. 122).

Dacă ne vom abate de la calea Domnului, ne vom aliena, ne vom înstrăina, dar alienarea se referă și la dereglarea psihică, vom deveni numai robii lui Mamona, vom sluji vițelului de aur. Autoarea scrie despre faptul că omul de azi aleargă după iluzii, care strică sufletul. Lipsa de comuniune este cauzată și de anomalia spiritului nostru și de anomalia societății contemporane care alegură nebunește după câștig material, după lucrurile lumii acesteia, după bunuri perisabile, pe care „molia și rugina le strică, și pe care furii le sapă și le fură” (Matei 6, 19), cum spunea Mântuitorul. Pentru a aduce mai multe argumente, maica Benedicta amintește și de sfinții părinți ai Bisericii, care au fixat splendorile credinței noastre, ei au format nucleul acelui *homo religiosus* pe care 1-a produs creștinismul. Renașterea a dus la despărțirea credinței de cunoaștere, a adus pozitivismul și scepticismul. Apoi s-au dezvoltat științele exacte și s-a trecut la materialism: totul este materie, materia are viața ei; secolul XIX nu se mai preocupă decât de experiență, de experiment, de ceea ce cade sub simțuri, iar secolul al XX-lea este cel al descoperirilor uriașe, însă unele au adus cataclisme. Este precizat că bietul Nobel, care a descoperit dinamita, nu și-a imaginat că invenția sa care detona stâncile avea să fie folosită pentru a omori oameni în războaie. De aceea, pentru a-și spăla păcatele, Nobel a fondat celebrul premiu. Un alt exemplu de pervertire a descoperirilor, este atomul; sacrificiile familiei Curie aveau să fie folosite tot în scop distructiv. Omul ruinează lumea, inventează roboți ca să înlocuiască omul, devenind luciferic. Renunțând la viața spirituală, contemporanul uită de Creatorul suprem și vrea să-i ia locul, iar urmările sunt catastrofale. Biruința aparține lui Dumnezeu, minunea divină biruie rânduiala firii, Dumnezeu poate schimba orice, dincolo de biata noastră rațiune orgolioasă și ridicolă. Revelațiile sunt adevărate și nu pot fi explicate științific.

Zoe Dumitrescu-Bușulenga mărturisește că la Roma, pe timpul șederii ei acolo, o statueta a Maicii Domnului a început să plângă lacrimi de sânge. Credincioșii, preoții au început procesiuni, au avut loc mai multe minuni, însă magistrații au răcâit lacrimile Maicii Domnului pentru a le cerceta.

Era sălbatic, am urmărit la televizor toată treaba, lumea era indignată! Dar domniile aceia, evident, își făceau meseria, și erau foarte mulțumiți de ceea ce fac. Au vrut s-o și confiște pe Măicuța Domnului, și atunci părintele paroh, care era un om extrem de înțelept, a luat-o și-a ascuns-o într-un dulap. Ei bine, așa zice că este o atitudine foarte caracteristică pentru ceea ce înseamnă raportul dintre omul contemporan și minuni (p. 166).

Profesoara mai amintește și de alte miracole, ca acela de la schitul Hadâmbu, la 12 kilometri de Iași, unde o altă icoană a Măicuței Domnului a început să plângă lacrimi de mir parfumat. Din fericire țărani noștri au rămas neclintiți în iubirea lor față de Domnul, neîncercându-se în marea lor cunoaștere rațională. Cei care rămân nestrămutați în credință acceptată minunile, ei cred în cele trei minuni fundamentale, cosmice, hotărâtoare.

Prima este Creația. Prima minune săvârșită de Dumnezeu este Creația! Creația aceasta magnifică se desfășoară în fața noastră, splendidă, cu munții, cu vegetația, cu animalele, cu oamenii – a ieșit totul curat, perfect, pur din mâna lui Dumnezeu. Frumusețea e desăvârșită, bineînțeles că oamenii au „grijă” s-o păngărească... Creația ar trebui să ne inspire o dragoste infinită față de Creator. Asta mi se pare a fi prima minune. A doua minune este zămislirea Mântuitorului din Sfânta Fecioară. Clipa Bunei Vestiri este a doua minune cosmică. Dumnezeu Tatăl trimite din dragoste pe Fiul Lui Preaiubit pentru a se jertfi spre recăștigarea noastră, spre reformarea noastră, spre renașterea noastră. Acest moment când Duhul Sfânt acoperă – se spune umbrește – pe Sfânta Fecioară, pe Sfânta Sfințelor, este capul poruncilor Lui. E prima minune a Mântuitorului care vine. Iar cea de-a treia minune este învierea. Învierea – minune cosmică (p. 167).

Aceste minuni nu pot fi descoperite cu ochii rațiunii. Minunile îi ajută pe necredincioși să vină pe căile Domnului. Maica Benedicta scrie despre un medic ateu care a fost obligat de superiorul lui, un francez, să însoțească un grup de pelerini la Lourdes, la Maica Domnului, în grotă. Savantul a mers cu acei bolnavi, dar stătea la o parte și fuma, însă sub ochii lui un bolnav dintre aceia care erau incurabili s-a vindecat. Ateul Alexis Carrel s-a convertit la credință, iar apoi a scris cartea *L'Homme, cet inconnu* și broșura *La prière*, unde mărturisește ce minuni poate face rugăciunea. El povestește acolo cum a văzut refăcându-se țesutul acela care era lovit, chinuit de boală. L-a văzut sub ochii lui netezindu-se și luând înfățișarea curată și pură a pielii unui copil. Și-a zis el întru sine: „Sigur e minunea Măicuței Domnului, dar și rugăciunea și credința celui care a mers acolo”.

(Continuare în numărul viitor)

CONSTANTIN TEODORESCU

Rime rare (II) **(în poezia lui Dumitru Ichim)**

(Continuare din numărul trecut)

Pe drept cuvânt, Mihai Eminescu recunoștea că limba română „are multe de toate”. Zilnic, fiecare dintre noi ne ospătăm din darurile ei. La marele ospăț ajung însă poeții, care împart ofranda lor creatoare. Unul dintre semnele slujirii artistice este, în poezie, rima, obiect de lux liric. Diamantele de Ichim, de diferite carate, rămân ale limbii române, în unitatea umanității sub forma liricii universale, adevărată complexitate culturală prin referiri livrești. Nu scriu după părerea mea pentru a nu intra în conflict cu alte concepții. Scriu cum înțeleg și îmi asum greșeala, știind că „in vitium ducit culpae fuga” (Horatiu). Găsesc „justificație” în versurile:

*Inimă pustie, luna-n frunze ce-i?
Felinar de moarte-n creangă de gutui?
Drumurilor toate vinul li-l băui,
Toarnă-mi din mesteacăn, frate-al meu Serghei,*

*Sau din balalaică, stepe stinse-n dor,
Până unde doare ghimpele-n de ce!
Cu o ploscă nouă vine Li-Tai-Pe,
Noi cei trei și luna – slujbă în sobor! (CCLXIV, p. 29).¹*

Un spațiu larg pentru originalitate oferă rimele rare heterocategoriale în care intră cuvinte din diferite clase gramaticale, cum ar fi prepoziția și pronumele interogativ. Serghei Esenin, Li-Tai-Pe (Li Tàì Bái) și Dumitru Ichim, o treime lirică, apar uniți prin dorul românesc al poetului nostru, atrași de polul magnetic al simțirii umane. Cuvântul ca „făptură specifică” (C. Noica) intră în rimă echivocă. Frământările sinelui („inimă pustie”), prin întrebări, devin confesiune. Cuvintele particularizează semnificatia prin rimă rară.

În „zicerea” cântecului de iubire, poetul cheamă întreaga natură a pământului, leagănul rasei omenești. Iubirea e pretutindeni. Dintre toate instrumentele, poetul atrage în „muzica sferelor” fluierul și instrumentele cu corzi. Și nu întâmplător! Iubirea este unică pentru fiecare ființă. Chiar pentru Dumnezeuire. Ce frumos răsună lemnul fluierului, instrument care n-are fixate notele muzicale, sub mâna măiestrită. Sufletul fiecărui îndrăgostit trăiește altfel. Sugestia nu se oprește aici. Versurile cântecului poartă originalitatea poetului în ținutul iubirii:

*Se luminează lemnul sub daltă și gealăuri?
Așa-mi mostra Teslarul întregul trup nemernic.
De slab te lași Iubirii, atunci îi ești puternic.
Au fluierul dă cântec din cioturi, sau din găuri? (CCLXXXII, p. 48).*

Cu rezonanță de limbă românească veche, inversiunea permite formei neaccentuale de pronume „-l” să organizeze rima cu termenul substantival articulat Heruvimul, singular în locul pluralului. În rimă, forma atonă a pronumelui produce revelații spirituale profunde.

*Cântați cu mine, păsări, munți, prund și etceterale,
Liban sfințit de cedrii, ce-ndrăgostiți slăvimu-l!
Din toate strigi, Iubire! Din țârmurile Tale
Rămas-au numai strune, să cânte Heruvimul (CCLXXVI, p. 42).*

---

¹ Dumitru Ichim, *Tu știi că te iubesc*, 150 de sonete prefăcute și ilustrate de Savatie Baștovoii, Ed. Cathisma, București, 2016, CCLXIII, p. 28. Vom nota, în continuare, numărul sonetului și pagina.

În sonetul său, D. Ichim este asemenea regelui îndrăgostit din Cântarea Cântărilor (Shir ha-Shirim), care a găsit dragostea la via sa din ținutul lui Efraim în profunzime sufletească inefabilă, într-o „tipologie” specifică pentru o personalitate poetică.

Prin artă, preaplînul sufletului își revărsă lumina. „Zugravul din Sixtină” (Michelangelo di Ludovico Buonarroti Simoni) și-a trecut lumina ochilor în capodoperă. Se simte aici și opinia că iubirea este oarbă, slăvinduse „dragostea mai mult decât vinul”. Iubirea divină și dragostea credinciosului, chiar dacă nu au aceeași măsură, au un numitor comun: capacitatea de jertfă.

În aparenta violență verbală, tocmai cuvintele din rimă clădesc semnificațiile metaforelor pe care, din scena vieții, din contradicțiile comportamentale, poetul-profet le culege în nemurirea creației:

*Sunt curva ordinară, dar și Botezătorul,
De-ngădui-t-ai tava, au n-ai uitat zăvorul?* (CCLXXXVII, p. 53).

Știu că libertatea luminii nu poate fi oprită în univers, chiar în antimaterie aduce viață. Libertatea creației, prin apartenență și excludere, naște viață în lirica autentică.

Deplasarea accentului pe forma atonă „îți” imprimă o mișcare impresionantă: fluidizează curgerea versului în oglindă solidară cu succesiunea silabelor din finalul primului vers:

*Averile furtunii mi-au tâlhărit din vârstă,
De ce-ai chemat nisipul cu Chefa, să-ți fiu stâncă?
E-a ta dezlănțuirea! Și-atât de bine îți stă,
Chemându-mă cu marea, ca inima de-adâncă!* (CCCXLVIII, p. 118).

Fără expresie, forma atonică a pronumelui, prin voința creatoare, preia accentul fundamental al versului, ceea ce îmi demonstrează că rima nu se calculează ca un preț de cost, nici ca artificiu mecanic pentru impresie, ci din necesitatea provocării stilistice în ritualul creației.

Egalitatea grupelor de sunete, expresie și afirmare melodică, de fapt, consolidează sfârșitul așteptat al versului, moment specific în structura unei poezii de formă fixă. Aranjamentul verb, o formă atonică de pronume, substantiv articulat (articol hotărât -l, omonim cu pronumele personal -l, fără legătură printr-un sem) funcționează neașteptat de bine ca dispozitiv stilistic, tip de creativitate caracteristic poetului din Kitchener:

*- Gând rău, glumit azi noapte, azi, pe jertfelnic ardu-l,
Că nu-n cafea, ci-n flăcări ghicesc a drumuri noi,
Poate că-n altă viață avuși ca suflet nardul,
De mai păstrezi tristețea pe semnul de altoi* (CCLXXIV, p. 40).

Conștient de propriul stil, pe baza metodei sale de creație, în combinația morfologică în discuție, poetul consolidează versul, păstrând

funcția metrică și valoarea eufonică. Iubirea readuce ființa la esență. Are loc o transformare prin „altoire” sufletească.

Structurile figurativ-semantic se înscriu pe o traiectorie ascendentă spre rimă, țintă în sistemul de încifrare, de unde se trece la dezvoltarea ulterioară a următoarei coincidențe de frumusețe acustică, de nuanță oximoronică:

*Nu-ți înfioară cedrii, când glasul lui întornu-l
Ca Moise pergamentul deșertului desferic,
O inimă fusese ce-n psalm o duse cornul,
De-atâta foc, lumina e urlet de-ntunerice* (CCLXXXIX, p. 55).

Devenit semn poetic, prin sens și structură, acest tip de sunete similare are valoare estetică, întreține dinamica versurilor și coboară centrul de greutate pe distih:

*Iar celui ce grădina ne-a închis, dau sfat și rogu-l:
Din fânul de iubire trăiește Inorogul* (CCXCIV, p. 60).

Cum în fiecare emoție se concentrează un fir epic declanșator, nu e de mirare că predomină, în organizarea rimei, formele scurte ale pronumelui personal la persoana a treia. Se întâmplă și altfel:

*Pe unde-s cu opt strune chitarele, azi du-mă!
Spre-un continent Vivaldi catarg de zări flămând,
Cum porți dumnezeirea pe-altar fragil de humă,
Din netrăite lacrimi fântâni suflet dând!* (CCLXXXV, p. 51).

Nu s-a formulat fără temei conceptul „acordul de rimă”.² Faptul nu ține de eidetism. Se leagă stilistic de arta bijutierului:

*Iubirii, tâlc de flutur, din oglindiri cunoaște-i!
Altfel, ce toarce gândul e doar mătasea broaștei* (CCLXXII, p. 48).

În receptarea procedului, poetul plasează forma atonă de pronume personal „-i” alături de substantiv, într-o înlănțuire stilistică neașteptată:

*Crezi c-am uitat cocoșii spărgându-mă-n ferești?
La ce folos voința, când dintru miez te năru-i?
Cu câtă gelozie, Stăpâne, mă iubești?!
Urcași pe lemnul-șarpe, ca-n fabula cu măru-i* (CCXLVII, p. 8).

Credem în continuitatea unei tradiții stilistice prin slova slăvită eminescian, tradiție de unde apare la sfârșit de vers chiar un pronume nehotărât într-o strofă ce urcă nivelul reflexivității prin rime rare:

---

² I. Funeriu, *Versificația românească. Perspectivă lingvistică*, Ed. Facla, Timișoara, 1980, p. 50.

*Asemeni cu lăcusta, peste mireasmă, saltu-i
Spre cea de fân din iesle, subțire ca un ler de
Străpuns spre frumusețe... Mai bine dă-o altui,
Dar nu mă spune morii că sub blestemul verde...* (CCCXVII, p. 85).

Iubirea rămâne vie după trecerea în moarte a unei ființe. Regionalismul ler „timp” din rimă, într-o reprezentare sugestivă, concentrează metaforic problematica creației ca modalitate de a transcende moartea.

Diferitele moduri de asociere a pronumelui țin de tipul de creativitate în atenția acordată reprezentărilor lirice pentru a convinge prin funcția de sensibilizare a rimelor compuse în echivalențe fonetice. Valoarea estetică produce profunzime de sens. Pe urmele lui Eminescu, Dumitru Ichim îmbogățește „textul cu nuanțe noi, sporindu-i astfel încărcătura emoțională”:³

*Fum alb, părere-n strai, lin borangicul...
Cireșului îi cer să-mi fie dascăl,
Gând rău, din troscot, inorogul pască-l,
Dar să n-atingă lunii tiriplicul* (CCCXIII, p. 81).

În criptogramele lirice din aceste versuri se poate pătrunde pe dimensiune axiologică. Perspectiva specifică asupra creației și credinței este sublimarea. Se poate vorbi de harul sublimării. Cireșul simbolizează jertfirea. Jertfa hristică aduce posibilitatea renașterii omului ca ființă. Inorogul este imaginea omului superior. În forme diferite, mitul Inorogului se întâlnește în lumea întreagă. A fost un element important în arta și literatura medievală. De la Aristotel la Dimitrie Cantemir, apoi până la poetul Dumitru Ichim, semnificațiile Unicornului trec în spațiul metafizic. Ca ființă fantastică, licorna are puteri taumaturgice, curăță existența de rău și dă viață. Pentru creația umană, poetul alege, în imagine, borangicul. Pentru firul (alb sau colorat) din țesătura borangicului, dintr-un câmp semantic fertil, poetul alege un arhaism, cuvântul de origine turcă tiriplic. Printr-un joc subtil de substituție, poetul ia locul inorogului. „Ce aude Unicornul”, hieratic, Lucian Blaga? Esențele: „Prin lumea avelor / cântecul Evelor. // Prin vuietul timpului / glasul nimicului. // Prin zvonul eonului / bocetul omului”. Dumitru Ichim aude „gândul rău” care lovește în aspirația spre absolut, în frumusețea lumii. Renașterea umană e întoarcere în sine, adică la esența ființei, la frumusețea creației.

---

³ G. I. Tohăneanu, „Limba și stilul poeziilor din tinerețe ale lui Mihai Eminescu”, în *Studii de stilistică eminesciană*, Ed. Științifică, București, 1965, p.79.

Octavian Goga

(1 aprilie 1881, Rășinari, Sibiu – 7 mai 1938, Ciucea, Cluj)

Poet, jurnalist, politician, dramaturg, traducător, membru titular al Academiei Române (1920), prim-ministru al României (dec. 1937-febr. 1938).

OPERA LITERARĂ:

Poezie: *Poezii* (1905), *Ne cheamă pământul* (1909), *Din umbra zidurilor* (1913), *Cântece fără țară* (1916), *Din larg* (1930).

Dramaturgie: *Domnul notar* (1914), *Meșterul Manole* (1928).

Traduceri: *Tragedia omului* de Madach Imre (1934).

Publicistică: *O samă de cuvinte* (1908), *Strigăte în pustiu* (1915), *Mustul care fierbe* (1927), *Precursori* (1930).

Octavian Goga a manifestat de la început o dublă vocație: lirică și publicistică. Iată ce spune Ion Dodu Bălan, autorul unei excelente monografii despre Goga: „După Eminescu publicistul, Octavian Goga este, incontestabil, cel mai de seamă gazetar român. Vocația sa publicistică se împletește organic cu vocația lirică, narativă, dramaturgică și oratorică, poetul de la Rășinari reușind să determine un stil nou, viu și sugestiv, apropiat de fondul aperiectiv al cititorilor săi”.¹

Destinul biografic și literar al lui Octavian Goga rezumă tragic seismele unei epoci despre care poetul însuși, în *Fragmente autobiografice*, mărturisiri care veneau spre sfârșitul vieții, spunea: „M-am născut cu pumnii strânși, sufletul meu s-a organizat din primul moment pentru protestare, pentru revoltă, cel mai puternic sentiment care m-a călăuzit în viață și din care a derivat și formula mea literară”.²

Nu vom parcurge drumul vieții și operei lui Octavian Goga, destul de dificil, dar vom încerca să stabilim principalele coordonate ale creației sale poetice, fără să intrăm în analize mai aprofundate.

Poetul debutează de timpuriu, în 1898, în *Revista ilustrată* a lui Ion Pop-Reteganul. Colaborează mai târziu la *Tribuna*, *Familia*, cu versuri naive, stângace, care trădau influența lui Eminescu, Coșbuc, Iosif.

---

¹ Ion Dodu Bălan, Prefață la volumul *Precursori* de Octavian Goga, Editura Minerva, București, 1989, p. 5.

² *Octavian Goga interpretat de...*, volum colectiv, ediție îngrijită de Ion Dodu Bălan, Editura Eminescu, București, 1974, p. 40.

Student la Facultatea de litere și filosofie a Universității din Budapesta, întemeiază aici, în 1902, revista *Lucașfârul*, unde se afirmă ca poet adevărat, aducând, de fapt, astfel, gloria revistei, a cărei orientare democratică, progresistă, cu nuanțe semănătoriste, se înscria într-o arie mai largă a mișcării literare românești de la începutul secolului. Anul 1905 înseamnă pentru creația poetică a lui Goga, în special, și pentru poezia română în general, o dată memorabilă: apariția volumului său de versuri, intitulat simplu: *Poezii*. Volumul a fost primit elogios de către Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Constantin Stere, Ilarie Chendi, Garabet Ibrăileanu, Sextil Pușcariu și chiar de E. Lovinescu.

Octavian Goga își găsește de la început timbrul autentic, de mare originalitate și forță lirică în acest volum, care constituie, în același timp, în mod paradoxal și punctul culminant al creației sale. Volumele următoare nu vor însemna decât o revenire, lipsită de forță, la temele inițiale, o repetare diluată a vechilor obsesii sau o orientare spre alte zone de inspirație, în spiritul epocii, dar fără autenticitatea glasului liric inițial.

Una din trăsăturile poeziei sale este latura elegiacă. Jalea, plânsul, lacrimile revin obsedant în poezia sa. Pe de altă parte, latura protestatară, caracterul eroic, de răzvrătire socială, dominant în poezia sa, înseamnă închegarea unui cântec unic, de o rezonanță gravă, nemaiauzită până atunci: Cântarea pătimirii noastre.

Ca și Coșbuc, Goga a fost preocupat de ideea alcătuirii unei monografii lirice a satului ardelenesc. Este vorba despre satul ardelenesc de la începutul secolului al XX-lea, cu datele sale geografice, etnografice, cu conflictele sale social-istorice specifice, dar și despre satul românesc în general, văzut în trăsăturile sale reprezentative. Poezii ca *Noi*, *Oltul*, sunt edificatoare. Figuri reprezentative ale vieții satului: țaranul, dascălul, preotul, lăutarul, capătă prin Goga atribute specifice, de neconfundat (poeziile *Clăcașii*, *Apostolul*, *Dascălul*, *Dăscălița*, *La groapa lui Laiie*).

Avea dreptate G. Călinescu să spună: „După Eminescu și Macedonski, Goga e întâiul poet mare din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii lui să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, poet național totdeauna și pur ca și Eminescu”.³

---

³ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Fundațiilor, București, 1941, p. 540.

Am făcut această scurtă prezentare pentru ca cititorul să știe la ce ne raportăm, să poată judeca singur relația dintre opera literară și cea jurnalistică.

Ziarist doctrinar ca și Eminescu, Octavian Goga a considerat că presa are rolul de „pedagogie a mulțimii”, ea este „cel mai viu laboratoriu al conștiinței obștești”.⁴ „Ziarele reprezintă nervii impresionabili ai unui popor în fluctuațiunea lui cotidiană și un organ de publicitate e o bucătură de toate zilele care se servește societății” (p. 55). „Istoria noastră politică se confundă cu istoria presei românești și ideea presei naționale și-a propagat evanghelia ei prin aceste tipare indispensabile. De-o sută de ani, respirăm prin presă, gazetele sunt plămânii neamului”, spune Goga (p. 54).

El elogiaza activitatea ziaristică a înaintașilor – C.A. Rosetti, M. Eminescu, George Barițiu. Gazetarul constată că după război „lânzezeala ne-a împins într-o teribilă maladie”. „După pleiada marilor gazetari cari prezentau o garanție intelectuală și morală pe seama publicului, negustorii analfabeți au acaparat ziarele și au preschimbat apostolia în tarabă” (p. 54).

El constată cu tristețe „o absolută atrofiere a sentimentului național”, „o nesocotire a valorilor”. „Ziarul apare ca un fel de anticameră a artelor și literaturii”, spune Goga (p. 58).

Dacă în trecut literatura înregistra o dezvoltare organică, firească, o continuitate, în prezent „firul legăturii cu ziua de ieri s-a pierdut și clișee de import tulbură ierarhia valorilor consacrate” (p. 58). El se referă la noile curente literare, expresionism, dadaism, rabindanath-tagorism.

Publicistica lui Octavian Goga tratează marile teme ale românismului: originea noastră romană, continuitatea neîntreruptă pe aceste spații, ideea unității tuturor românilor într-un stat național, lupta împotriva asupririi austro-maghiare.

Revistele pe care le-a condus Octavian Goga – *Luceafărul*, *Țara noastră*, *Epoca*, *România* – sunt mărturia unei activități publicistice prodigioase, prin care Goga își exprimă un crez și un ideal.

Între 1 iulie 1902 și 1 sept. 1906, apare revista *Luceafărul*, la Budapesta. În toamna lui 1906, revista se mută la Sibiu. Octavian C. Tăslăuanu trece la conducerea revistei, dar adevăratul întemeietor este Octavian Goga, care i-a dat strălucire prin bogata sa activitate ca jurnalist, scriind eseuri, articole, beletristică, reportaj, critică și istorie literară, cronică plastică, teatrală și muzicală, cronică științifică, politică etc.

Țara noastră, revistă politică și de cultură, tipărită la Sibiu în format de ziar (1907-1909), apoi la Cluj (1922) și apoi la București (1926), era destinată mai mult țăranilor. Revista promova ideile poporaniste ale publicației *Viața românească* de la Iași.

În articolul-program, „Către cititorii noștri”, Octavian Goga își propune să înfrățescă pe țărani și intelectuali. În paginile revistei, Goga

---

⁴ Octavian Goga, *Precursori*, Editura Minerva, București, 1989, p. 53.

evocă numeroase personalități ale culturii și luptei noastre de veacuri pentru unitatea spirituală și națională, precursori ai acestei lupte.

În octombrie 1907, lui Goga i se intentează un proces de presă. De altfel, nu e singurul. Numărul proceselor se ridică la 15. În anul 1909, Goga e arestat și închis. Numeroase personalități intervin în apărarea lui. Printre ele, I. L. Caragiale, care pleacă de la Berlin special ca să-l viziteze. În articolul „A murit Caragiale”, Goga evocă celebra întâlnire și face un excelent portret al celui ce a fost „cea mai strălucitoare icoană a inteligenței omenești din câte am întâlnit în drum” (p. 58).

Ideea națională este tema fundamentală a publicisticii lui Goga.

Într-o conferință ținută în fața studenților universității din Cluj, Octavian Goga spune, printre altele:

Cum s-ar putea numi taina noastră, miracolul acestei izolări, instinctul sigur care ne-a smuls totdeauna din ghearele valului? Este, domnilor, ideea națională, credința fanatică în patrimoniul specific al neamului [...] Societatea întregă din România Veche, lăsând la o parte raționamentul politicii curente și calculele diplomaților, apucase pe acest făgaș, de unde nu mai era întoarcere. În toate domeniile vieții publice, în școală, în armată, în saloane, ca și în cătune, în mii de glasuri și în diverse forme vorbea sângele românesc, rostindu-și sentința lui inapelabilă, prinsă atât de sugestiv de graiul înflorit al lui Delavrancea: „Suntem una, un singur trup revărsat de amândouă părțile munților, Carpații ne sunt șira spinării” [...] Ideea națională, domnilor, e luntrea cu care plutim noi și din care dorim să înregistrăm curente mari de simțire universală [...] „Scrieți, băieți, scrieți” – spunea odinioară apostolul Heliade –, „simțiți, băieți, simțiți ideea națională, îndrăznesc să vă zic eu, dacă vreți să faceți din tinerețea voastră un titlu de mândrie” (p. 63).

Galeria de portrete evocate în *Precursori* este un elogiu al celor care s-au jertfit pentru libertatea și demnitatea națională, pentru eliberarea românilor ardeleni de sub jugul imperiului austro-ungar, pentru afirmarea culturii și literaturii naționale.

„Istoria de veacuri a Ardealului românesc e istoria de lacrimi și de umilință a unui popor orfan”, scrie Goga (p. 63).

Horia și Avram Iancu, Mitropolitul Șaguna, Iosif Vulcan, Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Coșbuc, Șt. O. Iosif, Ilarie Chendi, părintele Lucaci, Aurel Vlaicu, sunt figuri reprezentative ale unui popor umilit și nedreptățit. Horia și Avram Iancu, doi martiri ai moșilor, două valori morale, doi eroi care au avut același crez politic, în numele căruia și-au sacrificat viața.

Octavian Goga este un excelent portretist. Iată portretul lui Avram Iancu: „Acest tânăr de douăzeci și cinci de ani cu graiul răspicat și scurt, cu sclipiri de oțel în adâncul ochilor albaștri, și-a dat seama că numai armele pot hotărî într-un proces de veacuri, care a batjocorit până la sânge plebea năpăstuită. [...] Agerul prefect, frumos, drept și încrezător crai al munților se ivea pretutindeni pe calul lui alb ca un zeu al luptei” (p. 66). El este comparat

cu Prometeu înlănțuit, iar tragicul lui sfârșit este „ca o tragedie shakespeareană” (p. 66).

Mitropolitul Șaguna, „prototipul cel mai distins al eclesiastului, militant produs de istoria noastră, minte de o comprehensiune cu totul particulară pentru toate situațiile politice, om de tact și fin diplomat, spirit cizelat de cultură și perfect echilibrat, pregătit deopotrivă pentru speculațiile abstracte ca și pentru acțiunile pozitive”... „Șaguna a devenit astfel dirigitorul destinelor noastre politice în Ardeal” (p. 73).

Pentru Goga, „Eminescu este și rămâne cea mai strălucită încarnare a geniului românesc”. „E cel dintâi român al cărui creștet primește binecuvântarea din cer, dar ale cărui picioare sunt înfipte până în glezne în pământul strămoșesc”. „Articolele lui... pot fi invocate la tot pasul ca un îndreptar de pedagogie națională” (pp. 103-104).

Aurel Vlaicu „e primul sol al unui vis milenar, întâiul soldat căzut pentru trecerea Carpaților” (p. 172). El e un simbol.

G. Călinescu afirma în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*: „Jurnalistica lui Goga (*Mustul care fierbe*) are calități literare și rezistă la apăsarea timpului”.⁵ Despre aceste calități au scris și Tudor Vianu (*Arta prozatorilor români*), Șerban Cioculescu, Nicolae Iorga, Ion Chinezu, Ion Breazu, Pompiliu Constantinescu, Ion Dodu Bălan.

Mesianismul și spiritul critic caracterizează publicistica lui Octavian Goga. Ideologia sa stă sub semnul publicisticii eminesciene. Rostirea adevărului, revolta împotriva retorismului, lupta pentru ierarhia valorilor, elogiul țărănimii române ca singura clasă reprezentativă, apărătoare a specificului național, spiritul polemic și pamfletar, amintesc de publicistica eminesciană.

Octavian Goga a fost un critic dur al politicianismului burghez. El a vorbit despre necesitatea spiritului critic în publicistică: „Gazetăria trebuie să se atașeze acestor spirite critice, a căror activitate, călăuzită de dorul îndreptării, nu poate da decât roade binefăcătoare, căci adevărul ustură, dar vindecă”.⁶

---

⁵ G. Călinescu, *op. cit.*, pp. 541-542.

⁶ Cf. *Tribuna*, Nr. 276, 21 Decembrie 1910 (3 Ianuarie 1911), Arad, p. 5.

Jurnalul unei firi dubitative

Datorită faptului că *Jurnalul* lui Mihail Sebastian conține „material” eterogen, am considerat oportună opinia lui Leon Volovici,¹ care opinează că

Există câteva niveluri ale jurnalului lui Sebastian, deseori atât de distincte (...) E mai întâi un jurnal intim, al stărilor interioare, al experiențelor sentimentale, al relațiilor de familie (...), transcrierea unor vise (...) Este apoi un jurnal de creație (...) notațiile privind treapta de elaborare a textului literar (...) Jurnalul intelectual și politic ocupă cel mai mare spațiu, incluzând aici și notațiile privitoare la mediile literare și intelectuale frecventate de Sebastian (...) și a celor din lumea teatrală bucureșteană... (s. n.).²

Însemnările lui Mihail Sebastian din jurnalul pe care îl discutăm sunt din 12 februarie 1935, până în data de 31 decembrie 1944. Nu avem de-a face cu respectarea calendarității, cum, de altfel, există unele note zilnice, abia schițate, iar altele sunt reproduse ample discuții cu amicii, transcrierea unor vise ori stări de spirit, impresii de lectură, audiții muzicale, descrierea în amănunt a unor peisaje, probând astfel apetență pentru pictural și liric. Despre sincopetele notării în jurnal a impresiilor zilnice, Sebastian mărturisește la un moment dat:

Am pierdut obișnuința de a ține un jurnal și acum îmi vine greu să-l reiau. Din iunie, de la căderea Parisului (17 iunie 1940 – n. n.). (...) Trebuie oarecare energie, anumită încăpățănare pentru a ține un jurnal – cel puțin la început, până te deprinzi, până găsești tonul just... (miercuri 1 ianuarie 1941).

Modelul diaristic recunoscut de către Mihail Sebastian și prezentat în termeni superlativi este Jules Renard:

Pe măsură ce-l citesc, *Jurnalul* lui Renard îmi devine din ce în ce mai scump. Cât îl iubesc pe omul acesta și ce absurdă mi se pare moartea lui (...) Citind azi nota din 24 iulie 1903, mi-am spus că ar trebui să scriu o carte despre Jules Renard, în care să explic – prin el – amorul meu pentru Franța. Radicalismul lui Renard are rădăcini țărănești. Asta mă liniștește asupra destinului democrației franceze (p. 53).

Nu de puține ori, Mihail Sebastian mărturisește în jurnalul său că profesia de avocat nu i se potrivește și, făcând distincție între a fi un bun vorbitor și un stupid *causeur*, precizează:

---

¹ Autorul prefeței ediției publicate la Editura Humanitas, în 2005: *Mihail Sebastian, Jurnal [1935-1944]*, text îngrijit de Gabriela Omăt; prefață și note de Leon Volovici. 2 pp. 6, 7, 8, în ediția citată.

Ieri, la tribunal (...) Am pledat frumos – și am pierdut. Sunt un vorbitor bun – dar nu voi fi niciodată un avocat bun. Mă amuză bara, adversarul, judecătorii, frazele suitoare, interpelative, ușor retorice, pe care le găsesc și – oricât pare de stupid – îmi place să mă ascult. Pe cât sunt de prost causeur (lamentabila mea figură într-o societate, la o reuniune mondenă, la o vizită!), pe atât de bun vorbitor (p. 64).

În alt loc, este și mai radical cu aprecierile, recurgând la formulări care-l singularizează, dar nu la modul laudativ, ci pe un vădit ton de lamento:

Sunt singurul *avocat* de acolo (de la Curtea cu Jurați – n. n.) care nu ia nici un ban, și probabil singurul care are așa de cumplit sentimentul că-și pierde vremea. La treizeci de ani încă nu îndrăznesc să spun despre mine că sunt un avocat, fără a simți nevoia să pun cuvântul între ghilimele (p. 118).

Unul din amici – Paul Moscovici –, ascultându-i pledoaria la un proces, îi reproșează la un moment dat tonul ironic, care nu este unul „just la juri”. Faptul acesta îi dă luciditatea de a fi mai atent cu sine și să nu se amețească doar cu aerul autosuficienței: „Dar sunt bucuros că mi-a comunicat opinia lui. Asta mă face mai atent cu mine însumi, și mă opresc să fiu prea satisfăcut de *talentele mele*” (p. 121).

*

În *Jurnalul intim*, găsim și frământările sufletești ale tânărului pentru Leni – o actriță îndrăgită, căreia îi plăcea să fie adulată de bărbați. La un moment dat, Sebastian este ironic cu cea căreia îi plăcea să fie curtată, căci aflat la aceasta în vizită, ea nu ezită să stea de vorbă la telefon cu un ins, care pretindea că o caută pe sora ei și care profitând de absența aceleia, o tachinase douăzeci de minute. Autorul comentează în jurnalul său pe marginea acestei situații:

- Nu te scuza, dragă Leni. Sunt fericit că m-ai socotit destul de bun prieten, încât să faci un lucru pe care, desigur, cu un străin nu ți l-ai fi îngăduit. A încasat, dar să nu am naivitatea de a crede că a regretat ceva (p. 36).

În absența – fie și temporară – a femeii iubite (nu o dată s-a întâmplat ca cei doi să se certe), Mihail Sebastian are *nostalgia departelui*, iar prezența ei este una vie, chiar și în vis:

Încep să sufăr iar de lipsa Lenei. Două săptămâni am ținut bine. Dar simt, zi de zi, cum cedez nostalgiei de a o vedea. Dau târcoale telefonului, mă culc cu gândul la ea, o visez, mă scol cu gândul la ea (p. 86).

Chiar și când notează triumfal că a sfârșit povestea de dragoste, știe că de-acum încolo va începe greul, pentru că sufletul său va mai tânji după ea, ca urmare a aceleiași *nostalgii a departelui*, însă de data aceasta augmentată și de gândul fracturării *osului inimii* – ca să ne exprimăm cu o metaforă în stilul lui Marin Sorescu:

Vin acum ceasurile de neliniște absurdă, nevoia sufocantă de a o vedea, obsesia telefonului care nu mai sună, tentația de a pune mâna pe receptor și de a o chema, speranța de a o întâlni ‚întâmplător’ pe stradă, mica alarmă de a trece prin fața teatrului, nevoia de a ridica privirea, când trec pe strada ei, spre ferestrele ei – să văd dacă sunt luminate, și dacă sunt, cine este la ea în vizită? –, și dacă nu sunt, unde o fi ea la ora asta? (p. 145).

*

Dintre personalitățile evocate în jurnal, amintim pe Nae Ionescu (mentorul lui Mihail Sebastian), Camil Petrescu, Mircea Eliade și Eugen Ionescu – aceștia din urmă fiind condeieri ai generației '27.

Figura lui Nae Ionescu este surprinsă cu deosebire la cursuri și, de cele mai multe ori, cu aprecieri elogioase. Nu lipsesc însă și notele critice. Faptul că profesorul avea afinități – de cele mai multe ori fățișe – pentru Garda de Fier nu-l împiedică pe fostul discipol să-i atragă atenția acestuia:

Ar trebui să spun un cuvânt (...) de lecția de deschidere a lui Nae. Va face anul ăsta un curs de *logică politică*. Deocamdată, introducerea a fost o mică profesiune de credință. A făcut elogiul *generațiilor politice* și le-a justificat față de *generațiile cărturărești* (...) La sfârșit (...), i-am amintit articolul din mai 1928, „Ce gândește tinerimea”, în care discutând cu Petrovici, afirma că sensul generației tinere nu trebuie căutat pe stradă, unde sunt agitatorii (...), ci în biblioteci, unde sunt valorile reprezentative” (p. 40). Sebastian rămâne surprins să constate că fostul său profesor de logică nu are totuși un curs original: „Citesc (...) *Anées décisives* de Oswald Spengler. Surpriza de a găsi fraze întregi, formule, idei, paradoxe din cursul lui Nae. Tot cursul lui de anul trecut (...) totul e în Spengler, cu o înmărmuritoare asemănare de termeni (p. 58).

Elegantă exprimare pentru plagiat!

Camil Petrescu este un excelent compagnon în discuțiile literare: „Dejun la *Corso* cu Camil, care mă chemase să vedem împreună *Teze și antiteze* – despre care, înainte de a le publica, are o sumă de îndoieli și ezitări” (p. 45).

Mircea Eliade – alt bun amic – este angajat în discuții aproape interminabile, pe teme politice. Când acesta își exprimă dezaprobarea față de politica lui Nicolae Titulescu (acuzat că ar fi încheiat un tratat secret, dezonorant pentru România, cu rușii – ca în caz de război aceștia să ocupe Bucovina și Maramureșul), Mihail Sebastian are îndoieli în privința onestității sursei de informație. E cea mai bună dovadă că el nu era pătimaș în asemenea discuții, când „făcea politică”:

- Titulescu? Ar trebui executat. Pus în fața unui pluton de mitraliere (...) – De ce, Mircea? îl întreb surprins. – Pentru că a trădat. Înaltă trădare. A încheiat cu rușii un tratat secret (...) – De unde știi? – Mi-a spus generalul Condiescu. – Și e de ajuns? Sursa nu ți se pare pătimașă? Informația nu ți se

pare fantezistă? M-a privit lung, cu stupoare, incapabil să priceapă că cineva se mai poate îndoi de un asemenea adevăr (p. 85).

Însemnările din 6 noiembrie 1936 evidențiază discuția *potoliă* pe aceleași teme politice cu Eliade și reproduc o frază stupefiantă a aceluia, după care Mihail Sebastian adaugă un scurt comentariu:

Prefer o Românie mică, cu provincii pierdute, dar cu burghezia și elita ei salvate, decât o Românie mare sovietizată. Și era calm. Nu părea că-și dă seama de imensitatea lucrului pe care-l spune (p. 93).

Spre deosebire de Nae Ionescu – mai reținut, Eliade este tranșant în a-și declara simpatiile politice. În alt loc (25 februarie 1937), Mihail Sebastian va nota în jurnal că are dubii față de firea duplicitară a grupului de intelectuali, printre care și Mircea Eliade:

Aseară, mică recepție la noi. Mircea, Nina, Marietta, Haig, Maryse, Gheorghe, Lilly, Dinu. Mă întreb dacă nu e ultima oară când îi mai chem (...) Nu mă simt în stare să suport jocul de duplicitate pe care amicitia noastră îl impune de când cu convertirea lor gardistă. Ultimele articole din *Vremea* ale lui Eliade au fost din ce în ce mai *legionare* (p. 114).

Evocarea lui Eugen Ionescu se află în marginea anecdoticului, încât putem sesiza ironia înțelegătoare:

Eugen Ionescu, îmbătat repede, după câteva cocktail-uri (...) se pornește deodată să-mi vorbească despre mama lui (...) Amețit de băutură, băiatul se pornește *să spună tuturor*, cu nu știu ce răsufare, care îl ușurează, ca și cum l-ar fi apăsât (p. 303).

În sfera anecdoticului mai reținem știrea aflată de Sebastian de la Marietta Sadova (o actriță în vogă în acea epocă și căreia Sebastian dorea să-i încredințeze rolul personajului feminin principal din piesa *Jocul de-a vacanța*): „...se pare că Paul Zarifopol a murit în brațele unei femei și că această femeie – stupoare! – nu era alta decât Lisette Georgescu” (p. 67). Însă cea mai nostimă situație este cea în legătură cu Nicolae Iorga:

În ultimul număr din *Cuget clar*, Iorga traduce aprobator un mic articolaș al meu din *Independența* (...) – desigur fără să știe că a fost scris de mine, căci era semnat Flaminus. Iată-mă tradus de Nicolae Iorga. Destul de picantă situație (p. 114).

*

Există în acest jurnal numeroase însemnări, care interesează pe orice istoric literar – e vorba de tot ce ține de *atelierul literar* al lui Mihail Sebastian, mai cu seamă truda în zămisirea piesei *Jocul de-a vacanța*. Citind paginile cu notele la acest proiect literar, am putut sesiza nu numai caznele creatorului, dar și ezitățile, dezamăgirile și revenirile la procesul facerii (căci

orice operă literară este ca o adevărată facere – fie în accepție biblică, fie în cea medicală), ca și satisfacțiile după serile de lectură a piesei aflate încă în lucru, precum și sugestiile formulate de către „auditor” și de care dramaturgul a ținut seama. Toată această sinusoidă relevă, fără doar și poate, firea dubitativă a lui Mihail Sebastian.

Primele gânduri despre viitoarea piesă de teatru sunt notate în 20 martie 1936. Mai întâi, se specifică două posibile surse de inspirație și vizualizarea primului act, detaliat până la replici:

Voi încerca să scriu piesa de teatru la care mă gândesc de câtăva vreme. Am văzut primul act uluitor de precis (până la replică de precis), astă-seară (...) Cu amintirile mele din vila Wagner, cu oarecari teme reluate din *Rencée*, *Marthe*, *Odette* (primul capitol din volumul *Femei* – n. n.), aș putea face un lucru gingaș (p. 47).

Apoi, o jumătate de oră mai târziu, viitorul dramaturg precizează entuziast – semn că morbul creației „l-a contaminat”:

...acum jumătate de ceas nu vedeam decât primul act, acum le-am conturat pe toate trei. *Nu știi dacă nu este o aprindere de moment*, dar într-adevăr, în momentul ăsta, am impresia de a fi găsit un lucru excelent (s. n., p. 48).

Din cele subliniate de noi, se poate lesne observa că fondul dubitativ al firii scriitorului îi cenzurează din entuziasm. Peste numai câteva zile (23 martie 1936), găsim atât precizări în legătură cu schițarea decorului și a ambianței, cât și motivele care l-au determinat să se orienteze spre a scrie piese de teatru:

Nu știu ce va ieși. Dar trebuie să fac experiența. Ca tehnică literară, mai ales, mă interesează (...) Nu știam până acum ce înseamnă a vedea scenic o poveste. E cu totul alt proces de gestație decât pentru roman (p. 49).

La o lună după hotărârea de a scrie o piesă de teatru, Mihail Sebastian se gândește și la distribuție și motivează, în cazul personajului feminin principal, de ce preferă să nu dea rolul iubitei sale – actrița mult îndrăgită, Leni:

Am luat azi o decizie, de care sunt bucuros (...) îi dau rolul Mariettei (Sadova – n. n.). Cu Leni nu se poate face nimic. Indiferența ei este neglijentă, distantă, jignitoare până și prin lipsă de politețe sau de amicitie. Cred că altceva ar fi simulat măcar oarecare interes. Ea nu și-a dat nici atâta oboseală (p. 55).

În septembrie 1936, cel mai bun actor al vremii (cărui Sebastian dorea să-i încredințeze rolul personajului principal masculin) – Iancovescu – exclamă entuziast:

- E cel mai formidabil lucru pe care l-am cunoscut de 40 de ani încoace. E un moment în teatrul românesc. Nu-ți dai seama de ce ai făcut. E o onoare pentru mine să te joc. Nu-ți dai seama de drumurile pe care le deschizi. Ce tehnică, ce dialog, ce minune!... (p. 83).

Tot acest actor remarcă faptul că rolul personajului feminin i-a ieșit dramaturgului așa de bine, datorită faptului că l-a scris special pentru Marietta Sadova:

- Eu sunt convins – zicea – că o iubești pe Marietta. Numai pentru o femeie pe care o iubești poți să scrii un astfel de rol. E cel mai frumos rol de femeie posibil. Cel mai frumos, dar și cel mai greu. Nici Ventura nu l-ar putea juca (p. 91).

Sunt, de asemenea, pagini de jurnal, care accentuează nemulțumirile creatorului, ezitățile și poticnirile inerente în procesul creației. Iată câteva exemple elocvente:

Am terminat aseară scenele cu cei doi străini. Sunt lucruri care mă amuză. Mă întreb dacă pe ici pe acolo n-am exagerat, dacă n-am apăsat prea tare, dacă n-am recurs la prea facile efecte (p. 73).

După cum putem remarca din citatul reprodus, firea dubitativă nu face în acest caz ca scriitorul să fie șovăielnic, ci-i conferă acea luciditate care să-i permită să privească detașat, spre a vedea și minusurile creației, fapt ce trebuie să vină din conștientizarea valorii perene a acesteia.

Sunt la scena finală (a actului II – n. n.) – aceea despre care în noaptea când mi-am făcut pentru prima oară schema piesei – în minte – scriam: *marea scenă, greu de scris*. Mă apropiu de ea cu teamă (...) Sunt la un punct mort – scena finală a actului II opune o rezistență stupidă (pp. 73, 75).

Notarea cu sinceritate a poticnirilor, în procesul sinuos al zămislirii piesei, este un vădit semn de autenticitate pentru cel care ține jurnalul. Sebastian nu le ocolește! De aici, reținem grija creatorului perfecționist pentru opera sa. Ideea aceasta transpare și din alt citat (pe care îl vom reproduce mai jos), unde autorul recunoaște și aportul unui amic, sincer în observațiile sale:

Actul II ar putea să meargă chiar în forma lui de acum (...) De asemenea, e cu totul insuficientă scena imediat următoare plecării celor doi intruși. Ideea este excelentă (una din cele mai bune invenții din întreaga piesă!) – dar nu e pusă deloc în valoare. Mi-am dat și eu seama de acest lucru, dar mai ales cel care m-a făcut atent a fost Haig (pp. 80, 81).

Simbolul Pietrei în procesul cunoașterii

„Omul este o ființă simbolică, iar cultura, ca obiectivare a unei activități spirituale specific umane, este un tezaur compact de simboluri”.¹ Remarcabilul gânditor Vasile Lovinescu scrie: „Nimic în lumea noastră nu-și are sens logic în el însuși ci, imediat, în planul superior lui; orice amănunt al vieții și al lumii înconjurătoare este în mod necesar simbolic, pentru că este *representativ*, are o calitate simbolică, existențială, firească... A trăi lumea simbolic înseamnă a o recunoaște ca gândire analogică, adesea de sens invers, a unui plan superior”². „Simbolul poate trezi în noi stări de vibrație care pregătesc ființa pentru intrarea în rezonanță cu energiile Harului”, mai spunea acest important gânditor esoteric.³

Simbolul poate exprima inefabilul, poate acoperi parte din sensurile nefărșite ale lumii spirituale și prin aceasta se poate încărcă de mistere venite din cealaltă natură ființială, la care nu se poate ajunge prin mijloacele obișnuite, proprii gândirii umane. Simbolul devine „astfel, prin instituție divină, existențial. E un nod viu, în care se interferează diferitele direcții de forță ale Dumnezeuului manifestat. Prin urmare *Alles Vergängliche / Ist nur ein Gleichnis [Tot ce există / este numai simbol.]*⁴... Sufletul în care se depune este fecundat și acolo se naște un nou simbol și așa mai departe: o arborescență inepuizabilă, indefinită”⁵.

Datorită numeroaselor analogii care se întretes între natura neînsuflețită, reprezentată de Piatră cu multiplele sale atribute, și ființa umană, care își extinde domeniul de explorare dincolo de limitele lumii vizibile, Piatra devine un simbol important în abordarea invizibilului, a transcendentului. „Cele ce se văd sunt trecătoare, dar cele ce nu se văd sunt veșnice”, spune Sfântul Apostol Pavel (2 Corinteni 4, 18).

Poate cititorul va contesta apropierea pe care le vom face, prin prisma simbolului Pietrei, între spiritualitate și diverse creații poetice. Dar chiar dacă poeții nu au intenționat sensurile pe care le relevăm, noțiunile sunt universale căci limbajul prin care se exprimă omul, spre deosebire de animale și plante, este unul și același indiferent de gradul profunzimii atins de vorbitor. Aceste noțiuni sunt legate, fără să vrem, într-o închegătură spirituală, puțin sesizabilă la prima privire - o închegătură pe care a clădit-o omenirea în

---

¹ Ernst Cassirer citat de Liviu Antonesei, *Nautilus*, Criterion Publishing, București, 2007, p. 7.

² Vasile Lovinescu, *Incantația sângelui*, Colecția „Eseuri de ieri și de azi”, Institutul European, Iași, 1993, p. 7.

³ Roxana Cristian, *Agartha fălticaneană*, Ed. Rosmarin, București, 2012, p. 53.

⁴ Goethe, *Faust*, vs 12104-12105.

⁵ Vasile Lovinescu, *Exerciții de meditație*, Ed. Rosmarin, București, 2000, pp. 90-91.

cultura sa de multe secole și de care poetul se folosește adesea intuitiv fără a fi pătruns de întreaga greutate a atributului la care se referă. De aceea propunem minții noastre, setoase de cunoaștere, noi puncte de vedere, înlesnite de plurivalența noțiunii de Piatră.

Un poet adevărat nu este doar un mănuior de cuvinte încărcate de emoție și frumos. El trebuie să fie autentic și totodată spiritual. După definițiile date în 1933 de către tatăl meu, Horia Groza, pe când era un tânăr condeier din generația lui Eliade, Mircea Vulcănescu și Eugen Ionescu, a fi „autentic” înseamnă, mai mult decât a fi sincer - înseamnă a constata cu luciditate o stare de fapt, generală sau particulară, o realitate nesubiectivă. Prin a fi „spiritual” se înțelege însă a trăi tensiunea încercării de trecere dincolo de aparențele realității, în universalul esențelor, sub imperativul instinctului de transcendere, al setei de eliberare din propriul sine, de trecere dincolo de limitele sinelui său.⁶

Ca multe alte lucruri pe planeta noastră, pietrele acționează ca un magnet în absorbirea energiei. Pe măsura trecerii timpului ele ajung să absoarbă energie din tot ce vine în contact cu ele. Astfel Piatra poate fi considerată un simbol al înțelepciunii căci reușește să sintetizeze energia de informații din întreg mediul care o înconjoară și s-o înmagazineze pentru foarte lung timp, fiecare explorare a ei însemnând noi descoperiri. „Fulger străin, desparte această piatră-adâncă; / Văi agere, tăiați-mi o zi ca un ochian!” scria, în poezia „Innecatul”, setos de cunoaștere, Ion Barbu⁷.

Poetul persan, islamic-sufit, Jalāl al-Dīn Muḥammad Rūmī (sec. XIII) descinde în *Împărăția Tăcerii Pietrei*, pentru a se adăpa la uriașa ei provizie a cunoașterii. El scrie în poemul „Piatra rămâne tăcută”: „Bat la ușa Pietrei. / Cine ești? / Niciun răspuns. / Eu sunt întrebarea. / Bat din nou. / Eu sunt răspunsul”.⁸ Comentatorul anonim, care citează versurile, notează: vorbele lui Rūmī ne amintesc că în mijlocul puternicei larme a vieții, există o extraordinară sursă de înțelepciune ascunsă în cea mai mare liniște. Ea trebuie căutată. Din nefericire, ca și odihna în inimă la Rugăciunea lui Iisus, revelația nu o simțim cu adevărat, poate, decât o singură dată și, chiar și atunci, zboară repede. În rest este o neobosită căutare. „Ne limpezim / în cap de vară, / în hori de sânziene / ... / în scârțâit de cară / pe drumuri lungi / prin miezuri de piatră / spre ceasul neștiut / curat și străveziu. // Acolo ajungem / o singură oară”.⁹

Un poem care spune enorm de multe este cel al lui Paul Celan: „Pietriș, bolovani. Și un sunet de cioburi, subțire: / ora care te-mbie. // Schimb de ochi, în sfârșit, la netimp: / statornică în imagini, / lemnoasă, /

---

⁶ Horia Groza, *Colocvii*, Ed. Logos, București, 2022, pp. 211-221.

⁷ „Joc secund”, în *Poezii*, Editura Albatros, București, 1970, p. 157.

⁸ Rūmī, „The Stone Remains Silent”, în *Poems that Explore the Beauty and Mystery of Rocks and Stones*, www.poemverse.org.

⁹ Horia Ion Groza, „Străbater” în *Ființa Pietrei*, Ed. Logos, București, 2024, p. 43.

retina: / simbol al veșniciei. // Posibil: / sus, printre grinzile lumii, / stelar, / roșul a două guri. // Se poate-auzi (înainte de zori?): o piatră / ce și-a luat o alta drept țintă”.¹⁰ Piatra este menționată cu diferitele ei faze de sfârșimare care ilustrează alteritatea (cea de a cincea proprietate noiciană a materiei anorganice, necesară) – o mișcare de degradare (eroziunea) până la micile intruziuni cristalizate în ea, ca o posibilitate de recombinare și sporire a complexității. Degradarea permite eliberarea elementelor înmagazinate îndelung în Piatră – timpul, orele. Piatra este o veghe îndelungă, un ochi martor la viața și evenimentele pământului și ale viețuitoarelor lui – o prezență a veșniciei într-o neîntreruptă temporalitate. Sărutul dragostei este cel care generează și susține mersul universului, al unirii eternului cu trecătorul, Chairis și Cronos. Sărutul, vrednic, harnic, cu prospețimea și energia dimineaței generează și declanșează o reacție în lanț: o piatră se continuă cu o altă piatră. O asociere involuntară dar care are un înțeles adânc: sărutul pietrelor din sculpturile lui Brâncuși.

Cezar Baltag își clădește poemul într-o atmosferă de basm, amintind de încercările aproape imposibile prin care trebuia să treacă Harap Alb. Poetul imaginează încercarea unei Femei pe calul său năzdrăvan de a ajunge în soare. Odată deschisă Piatra, drumul este deschis cunoașterii. Lupul o ajută pe Femeie sfătuind-o: „Vără mâna / în urechea dreaptă / scoate o năframă / scutur-o deasupra lumii / și *piatra* se va deschide. / Acum poți să intri în soare / fără griji / că leii dorm. // Dar leagă-te la ochi / să nu-i trezești cu privirea / și oricât te-ai mira de toate...”.¹¹

Situându-se în universul Pietrei rațiunea descoperă noi înțelesuri. Suntem ca într-un „foișor cu geamuri de piatră / clarvăzătoare”.¹² În acest poem ca o narațiune onirică, cum ar zice Noica în termenii vechiului grai românesc - „o pățanie”, presupunând aventură și pătimire („înconjurat de jur împrejur de un aer / rece, fără a fi friguros”), poetul descrie, cu ajutorul pietrei, elementele de durată. Astfel eternul feminin este reprezentat de „o uriașă femeie cu coama de *piatră* / în vânt” care „alerga făcându-mi semne/ cu mâna” dintr-un șir de femei „ținând / în palmă bărbatul athletic”. Consemnarea celor întâmplare în orașul călătoriei sale se face temeinic, pentru a dăinui peste multe generații: „Mă îndreptam către masa de piatră / ținând în mână condeii de piatră / și sulul de piatră, / pe care urma să exprim / sentimentele oamenilor din ziua aceea”.

Firul povestirii din poemul stănescian „Focul și gheața” se despică la un moment dat și poetul continuă aventura simultan pe două planuri paralele.

---

¹⁰ Paul Celan, „Noapte” în *Versuri*, trad. Petre Solomon, Poesis, Editura Univers, București, 1973, p. 88.

¹¹ Cezar Baltag, „În soare” în *Unicorn în oglindă, Poeme*, Ed. Eminescu, București, 1981, pp. 197-198.

¹² Nichita Stănescu, *Ordinea cuvintelor*, Vol I, Ed. Cartea românească, București, 1985, p. 256.

Unul din ele marchează întâlnirea cu femeia miraculoasă. În cel de al doilea poetul călătorește cu trei drumeți (număr nu întâmplător ales, căci el înseamnă eu, tu și el), ducând „cuvintele unuia spre celălalt / în spinare, / ca pe niște *pietre* negre”. Piatra constituie aici simbolul ce cuprinde formulări, explicitări de raționamente. Ele sunt negre fie pentru că exprimă negații, fie pentru că au dobândit claritatea dărei creionului pe albul hârtiei, fie pentru că sunt încă neterminate, deci lipsite de lumină, aflate încă în faza dialogurilor descoperitoare („duceam mirările de la unul / spre celălalt / ca pe niște turme de oi / cu tălângi de aramă”). Drumeții ajung, ca într-un poem romantic, eminescian, în spațiul dincolo de fire, unde nici măcar aerul necesar trupului nu poate intra: „Deodată într-un grup de munți / întâlniră o poartă, / cu un imens mâner de aramă / sculptată. / Ei se opriră și uluiți / dădură ușa de piatră în lături. / Înlăuntru era o sală largă. / O masă de piatră / cu scaune de piatră / negre, argintii. / Se întrebau paralizați / de spaimă: ‚Nimeni / n-a fost niciodată aici. / Nici aerul măcar n-a fost. / Cum poate jocul materiei să / refacă / un mâner de aramă sculptată / o masă de piatră, scaune de piatră / negre-argintii?’ ”¹³

Este interesantă alegerea, din lumea aparent neînsuflețită, a unui singur alt element decât piatra. Acesta este arama - în istoria civilizației umane primul metal de ieșire din epoca de piatră spre intrarea în epoca de bronz și apoi în cea de fier. Cu alte cuvinte, arama constituie elementul cel mai apropiat de Piatră ca înmagazinător de imensitate de timp (folosit de om în perioada 8000-5000 î. Hr.). În plus, cuprul se află sub semnul planetei Venus și simbolizează carisma feminină, creativitatea artistică, afecțiunea – o îndulcire și un accent de frumos față de severitatea Pietrei.

Nichita Stănescu, într-o scară descendentă fizic dar ascendentă din punct de vedere al descoperirii inefabilului (cantitatea necesară de informații pentru ca obiectul să devină perceptibil este invers proporțională cu abilitatea subiectului de a percepe), scrie un mic poem de cunoaștere: „Vine un animal și mănâncă /o stâncă. // Vine un câine care latră/și mănâncă o piatră. // Vine un fel de nimic / și mănâncă nisip. // La urmă vin și eu / ca să mănânc acest ecou. // - Ecou de ce? /- Ecou de nu știu ce!”¹⁴

Piatra este un simbol al necesității cunoașterii profunde, pentru că ea ascunde esența întregului univers. „Tu nu-nțelegi că noi cădem lăuntru nostru? / Că sentimentul de lăuntru / îl ținem greu, răzbătător prin pietre. // Tu nu-nțelegi aceasta? // Tu nu-nțelegi că stelele în sine / sunt un lăuntru depărtat? / Tu nu-nțelegi că albul în desimi / e negru împărat?”¹⁵ Pătrunzând în lăuntrurile pietrei, ne explorăm pe noi înșine. Piatra devine fratele nostru.

¹³ *Idem*, „Focul și Gheața”, în *Ordinea cuvintelor*, vol. I, p. 255.

¹⁴ *Idem*, *Ordinea cuvintelor*, vol. II, p. 100.

¹⁵ *Ibidem*, p. 245.

Poetul mai spune: „Piatra / este un om / în care alt om / și-a băgat mâna / ca într-o mânășă /și l-a întors pe / dos / ca pe o mânășă!”¹⁶

Piatra ajunge să fie locul de întâlnire între oameni în truda lor pentru cunoaștere. Conștient de adâncimile ascunse în Piatră, Rilke se oferă a le apăra de orice profanare venită din partea celor ignoranți și nepăsători: „Mach mich zum Wächter deiner Weiten, / mach mich zum Horchenden am Stein”. În traducerea lui Maria Banuș aceste versuri sună astfel: „Fă-mă paznicul depărtărilor tale. / Fă-mă să am pentru pietre ascultare”.¹⁷

Eliade, „litomantul incomparabil al literaturii române” (Monica Lovinescu), vede în Piatră și un rol mitic. Deoarece, potrivit acestui scriitor, omul trăiește la intersecția planului obiectiv, al lumii cauzale, cu cel subiectiv, al lumii tainelor, unde se interferează energiile individuale cu energiile cosmice, ideea unei nuvele fantastice, în care un erou citește mesajul Pietrei privind destinul celorlalți, este deosebit de convingătoare și fascinantă. Eroul explică cum poate fi decodificat înțelesul ascuns al pietrelor: „Le caut din ochi, și când dau de ele, înțeleg ce se va întâmpla. Înțeleg după forma lor, sau după anumite colțuri, și direcția colțurilor, și culorile pietrei, căci într-o parte e mai întunecată, iar în altele e luminoasă, colorată, vărgată. Și atunci citesc în pietre și înțeleg ce-l așteaptă pe omul care s-a așezat lângă ele, sau, uneori, de-a dreptul pe ele”.¹⁸ Piatra are personalitatea ei și dacă iese din condiția sa normală, dacă este „arsă”, mesajul este bruiat, așa cum mărturisește ghicitorul că s-a întâmplat la Pietrele Arse din Munții Rarău când prezicerea a fost eronată. Întotdeauna ghicitorul dezvăluie viitorul persoanelor care nu sunt de față. El nu are voie să avertizeze direct pe o persoană de ceea ce o așteaptă decât în caz de forță majoră și atunci poate spune doar începutul evenimentelor, pentru că altfel s-ar interfera cu destinul acesteia. Nuvela povestește frământarea eroului principal, Emanuel, întâi de a confirma datele primare și apoi de a evita consecințele nefaste ale evenimentelor.

Pentru T. S. Eliot care, în corurile din celebrul său poem „Stânca”, analizează juxtapunerea dintre etern și trecător, Piatra devine simbolul stabilității și permanenței într-o lume pradă continuilor schimbări. „Unde ne este Viața pe care, trând-o, o vom fi irosit? / Unde – înțelepciunea irosită odată cu pletora de cunoștințe? / Unde – cunoașterea ajunsă un stoc de informații? / Ciclurile Cerului de-a lungul a douăzeci de secole / Ne tot

---

¹⁶ <https://poetii-nostri.ro/nichita-stanescu-piatra-poezie-id-55829>.

¹⁷ Rainer Maria Rilke, *Cartea despre sărăcie și moarte*. Toate versurile traduse în limba română și reproduse aici sunt în Rainer Maria Rilke, *Versuri*, Editura pentru literatură universală, București, 1966, p. 87.

¹⁸ Mircea Eliade, „Ghicitor în pietre”, în *În curte la Dionis*, Cartea Românească, București, 1981 p. 76.

îndepărtează de Domnul Dumnezeu și ne apropie de Mormânt.”¹⁹ Concluzia introspectivă a poetului american ne îndeamnă ca, atunci când suntem năpădiți de incertitudine, să ne împrăștiăm energiile în înțelepciunea statornică, de neclintit a Pietrei.

Piatra apare astfel ca un simbol bogat și complex în limbajul omului care îl folosește pentru înțelegerea lui însuși și a universului înconjurător. Piatra este prezentă, sub nenumărate alte aspecte, și în esoterismul pietrei filozofale, în tradițiile sino-nipone, hinduse, islamice sau indo-americane. Ea se încarcă cu diverse semnificații în funcție de tipul, culoarea sau forma ei, de contextul istoric sau cultural. Are puteri tămăduitoare și inspiră stabilitate și tărie, înțelepciune și răbdare, energie și putere, confort și calm, frumusețe și armonie.

După Eliade, pentru multe popoare Pietrele suntenerate ca hierofanii.²⁰ Chiar dacă nu am susține această ipoteză privind credințele omenirii, frecvența recurgerii la Piatră pentru exprimarea a numeroase și felurite înțelesuri, atât în literatura creștină cât și în poezia modernă, vorbește de la sine despre uriașa vitalitate a noțiunii de piatră, ce o ridică la dimensiunea incontestabilă a unui foarte important simbol.

---

¹⁹ T. S. Eliot, „Corurile din Stânca”, 1934, trad. Șerban Foartă și Adriana-Carmen Racoviță, în *Opere poetice*, 1909-1961, Editura Humanitas Fiction, București, 2011, p. 297.

²⁰ Mircea Eliade, *Patterns in Comparative Religion*, transl. by Rosemary Sheed, Sheed & Ward, London and New York, 1958 (Cf. Jean Chevalier și Alain Gheerbrant în *The Penguin Dictionary of Symbols*, Penguin Books, New York, 1996, pp. 935-936).

La marginea apelor

*La marginea apelor
corăbierii și-au lepădat sufletele
în grabă
pe nisip și pe pietre
alții și le-au prins în patru cuie
asemeni unei foițe de celofan
pe scânduri de răchită
să se poarte vântul
să le zvânte
să le-alinte
s-a făcut însă
întuneric
și făr-de untdelemn în candel
s-au repezit buimaci
să îmbrace
și s-apuce la-ntâmplare
stiharele de in
din căpătat
de la-mpărat
au început să murmure
să strige
și să simtă abia acum
când le venea zbaterea ca turnată
la marginea apelor
cum e să fii celălalt
și să te doară lumea lui*

Pescuirea

*Aruncat-au mreaja
în întunericul apelor
și-au tras cu greu
cu putere
o lume oprită în ea însăși
ochii năvodului înfometați
au intrat în carne*

Neașteptat

*Când te surprinde Dumnezeu
simți cum dau cireșii în floare
cum coapsa ta rănită
precum a lui Iacov de
un roșu incandescent
în lupta cu îngerul lui Gauguin
dă sufletul în pârgă
când te surprinde Dumnezeu
asemeni unui copil
de rușine îți goleşti toate buzunarele
le scuturi cu saț de lume
le-ntorci pe față
pe dos
și tot mai cad firimituri
și atunci vin păsări uriașe
și ciugulesc resturi de jos
semințele uscate scăpând de pofța
lor nebună
se cuibăresc una în alta
pentru cealaltă lume*

*până la sânge
miriade de ochi întredeschiși
respirători ai luminii neapropiate
limpezire de taină
ce spulberă-ndată
celulele moarte*

O zi de duminică

*Rafturile se alcătuesc repede
singure în spirală
scară a lui Iacob fără oprire
și s-a făcut seară
și s-a făcut dimineață
de atâtea ori
încât m-am trezit
într-o zi de duminică
având în mână o carte vie
mi-am dat seama
că aș putea să mai schimb câte ceva în ea
de pildă
să încheg punctele
cât mai aproape de centru*

să găsesc pereche cuvintelor neîmplinite și însingurate

*să-mi iau cuvintele grele înapoi
să le ard
și oasele să le dau prin râșniță
pentru a nu călca desculțe și mizere în sufletul nimănui*

*să-i vizitez pe cei de la care nu mi-am luat rămas bun
e drept că mă mai gândesc la ei
și îi găzduiesc în rugăciunea de seară
iar dimineața mi-o imaginez savurând împreună o cafea bună*

*deodată însă
un înger într-o aripă
mi-a vestit că nu e scrisă în limba oamenilor
că nu mai pot schimba nimic
întrucât e Dumincă
și totul e închis
m-am consolată că poate
măcar aceste gânduri de pe urmă
o să le găsească Dumnezeu
și o să le arunce semințe de iarbă
în golurile ei albe și rotunde*

Într-un cer

Există cuvinte care mă dor,
nu-și pot umple făptura...
Doar atât - le rostește gura
și gol e destinul lor.

Pe dinafară dibace
îmbrăcând acel sec mincinos,
pe dinăuntru găoace
cu golul melodios...
I-auzi: „Milă”, „Iubire”, „Pace”!

E plină viața de ele
ca noaptea spuzită de stele,
adică de focuri abia văzute,
pâlpâind într-un cer,
amintiilor de târâmurii pierdute,
nici nu luminează, nici nu-ncălzesc,
până pieri, până pier...

Ră -sufletul

Iubirea e ră-sufletul fierbinte
pe geamul existenței înghețat...

Se aburește totul nesperat
pentru o plăsmuire fără minte:
apar steluțe mii vrăjitoarește,
nebune broderii ivesc cristale
din încinsoarea aiurelii tale...

Inima-i doar aluatul care crește,
din propriul trup te-azvârle, te gonește
spre celălalt - alesul sau aleasa...
Dispar în hău odihna, lumea, casa,
secundele te strâng parcă de gât
și tremură tot aeru-n sărut,
mori și-nviezi...

Sfârșit fără-nceput!

Sfatul

Privind icoana Maicii sfinte
cu luare-aminte
și rugăciune fierbinte:
„Ce mă poți îndruma
bună Maică?
Mărunta fință,
cum să-mi spăl de nimicnicie,
de foamea de mângâiere?”

Din pacea albă a peretelui
mi-a răspuns prin tăcere.
„N-am sfaturi, ci doar
suferință...
În locul alteia nu pot să fiu!
Dar dacă privești brațele mele,
uită-te bine:
în ele
e loc doar pentru Fiu!”

Semnul de-ntrebare

Măruntă-i viața și puțină,
și vremea tot ne-ndeajunsă,
când vai! răspunsul e-o răspunsă
de ce-o să afli pân-la cină.

Gravidă cu-altă întrebare,
jucându-te din soartă-n soartă,
răspunsa-n nerăspuns te poartă
chiar pe cărarea aflătoare...

Exiști?! Să-ntrebi îți e făptura
spre a se minuna de toate,
cu tot schimbatul, neschimbate,
fără răspuns să-i dea măsura.

Marele semn al tău sub soare
rămâne semnul de-ntrebare!

Fiara

Îngădui și sunt îngăduită...
N-am să cred așadar
că acest cuvânt vine
din maghiarul „engedni”;
prefixul i-a mutat
lung și melodios accentual
pe a doua silabă
și nicidecum pe prima,
arătând de-a lungul istoriei
tocmai lipsa de îngăduință...

Îmi adjudec
etimologia lui balcanică,
îl simt în inima,
în sângele său
pe „gadină”
bulgărescul,
sârbescul f i a r a
da, o fiară
care mă locuiește
și pe care o țin în lanț.

Și dacă vreți,
aflați,
eu sunt gadina,
ucid ca să exist,

iubesc schimbătoarea
hartă a norilor,
gadină pe cerul încă liber,
cu frații mei
întru fulger și tunet,
întru setea ploii...

Îngădui să fiu vânată,
dar sângele poemelor mele
nu e sărat, ci amar,
fiara care e poetul
n-are nimic prețios
pentru vânătorii de rând,
pentru crescătorii de de toate;
pielea lui e de fosfor,
carnea lui de pucioasă,
urletul neomenesc...

Atât de al cetății,
tocmai de aceea alungat din ea:
niciodată bun de mistuit
apare la drumul mare
cu pieptul dezgolit,
pentru că trupul lui e sufletul,
iar el scapă prin dinți,
iese prin gură,
o răsufletură,
ah, uite-l, nu e!

„Cuvintele sunt ca sufletul”,
scrie în Cartea Splendorilor.
Nici vorbă!
Cuvintele sunt sufletul însuși
sau nimic,
îngăduie și sunt îngăduite,
adevărate gadini,
lighioane sfinte,
iar eu, ca-n poveste,
Nesfânta lor Vineri,
le tot hrănesc de-o viață,
când prea rece,
când prea fierbinte ...

Rătăcind pe cale

*Pe firul unui vis,
ecou al munților înalți,
al adâncimii oceanelor
și al luncilor întinse,
mă-ntâlnesc
cu o făptură serafică,
sporită în zile,
înseninată de cinstite
și bogate daruri.*

*Cu trup mult împușinat,
purtând umil un toiag
în mâinile uscate și străvezii,
cu barbă colilie, lungă și bogată,
răvășită pe piept,
cu ochi mari și verzi
precum avalanșa primăverii
în vârtelnița timpului,
umbriți de sprincene stufoase,
frumos arcuite,
cu obrajii aprinși
ca bujorul în floare,
cu mustața și pletele ninse,
despletite pe umerii plecați,*

Timp de psalmodiere

*Într-un tablou nălucit
pe piscul muntelui inimii
cu cerul ciopârțit și leșios
păsări hulpave poartă
un giulgiu noptic
asemenea unui timbru năucitor
lipit pe luna stacojie*

*Mă trezesc din somnul molatic
și intru în stare de trezvie succulentă
în care printr-o abordare
îndrăznează
creieru-mi șlefuieste trecutul*

*înveliți într-un suman
din brocart alb
sua anevoios coasta dealului
și purta pe chipu-i
un snop bogat
de lumină taborică
albă albăstrie,
bătând din loc în loc mătăanii,
cu glas de rugăciuni duhovnicești
și innuri de slavă.*

*Văzându-mă rătăcind calea
printre spini și bălării,
cu mintea încețoșată
și sufletul stafidit,
fără strop de speranță
de a ieși la liman
îmi desluși gândul lăuntric,
și priceput în a mânuși slova,
mă dojeni cu glas blajin
spre folosul și îndestularea
slabei mele dorințe
de mântuire.*

*împrospătează și însuflețește
prezentul
apoi proiectează viitorul*

*Pe calapodul unui fagure de miere
unitate a ființei vechi și noi
mă simt pregătită
pentru un zbor diafan
timp de psalmodiere congruentă
rostind cu devoțiune
cuvinte de slavă și mulțumire*

dacă-ntr-o zi

*ce te faci
dacă-ntr-o zi
îngerul tău are el însuși nevoie de înger?*

*te faci pumn;
te faci blestem;
te faci spaimă;
te faci țipăt.*

*ce te faci
dacă strigătul tău rămâne fără ecou?*

*te faci singur;
te faci plâns;
te faci rug;
te faci pustiu.*

*ce te faci
noaptea când simți lupi mușcând din tine?*

*te faci dor;
te faci durere;
te faci rugă;
te faci chin.*

*ce te faci
când se-aude cucuveaua?*

*te faci alb;
te faci ușor;
te faci aripi;
te faci zbor.*

la stânga mea

îngere, te-ai așezat de-a dreapta mea,
eu însă aveam nevoie de tine la stânga
acolo unde mi-e inima
căci inima nu m-ascultă.

o ia așa de nebună pe drum
și se împarte la toți.
degeaba îi spun
că orbul nu-i orb;
că surdul aude mai bine ca mine;
că ei îi este mai rău
decât inimii celui ce urlă.

la stânga aveam nevoie de tine, îngere,
să i te ații;
s-o oprești;
să-i dai peste ochi, peste mâini, peste gură
să o tragi înapoi
și-n viața mea să o fii.

eu pot, tu nu

eu pot să ascult
iarba din tine crescând
și vâna apei pe lângă tine trecând.

din tumulul tău
tu nu vrei să știi
cât e drumul de greu
când vin să vorbim
și cât de tare m-apasă
cerul de umeri.

desigur,
eu pot, tu nu.
în viețile noastre
nu s-a schimbat aproape nimic.

eu pot să te-ascult,
eu pot să-ți răspund,
tu nu.

Povești cu îngeri

***

*Copii ai luminii,
îngerii
își freacă aripile
de burțile norilor
și produc electricitate.*

***

*Curcubeul -
toboganul îngerilor
se termină în cupola bisericii
lumina de după ploaie -
se bucura de ea și orbii.*

***

*Cheamă îngerii!
a strigat mama,
dar numai dacă ai într-adevăr nevoie,
altfel n-au să vie!

tăcere deplină...

nu dispera copile!
oricum nu vin decât dintre cei căzuți!
mai spune mama.*

***

*Am chemat îngerii la sfat
și le-am spus:
trebuie să ne încheiem socotelile acum!
nimic bun numai aștept de la voi!
nici n-am să vă mai strig pe nume!

ba, vei continua să ne strigi!
au spus într-un glas îngerii.
căci nu există nume în afara noastră!*

***

*Am jucat table cu îngerul morții
și m-a făcut marți.
nu sunt încă pregătită!*

*am protestat
și i-am cerut revanșa*

*eu știu ce e mai bine pentru tine!
a mai spus îngerul
de ce le-or fi plăcând oamenilor să sufere?*

*poartă în casă!
am strigat la îngerul,
care nu poate înțelege suferința,
cu ochii triști și aripile deja ridicate.*

****

*Îngerul zace nemișcat cu aripa ruptă
luna-i decupează forma în asfalt
din profilul ei de ceară*

*un înger mort!
se strâng copiii în jurul lui și strigă.
un înger mai puțin!
exclamă ironic un trecător
luați-l și aruncați-l în cer, încurcă circulația!
spune un altul*

*un copil se apleacă
și îi îndreaptă aripa frântă
nu ai vrea sa fii îngerășul meu?
întreabă copilul*

îngerul se scoală, își scutură aripile și își ia zborul.

*la miezul nopții îngerul s-a prezentat la fereastra copilului
pentru că el dormea,
a intrat în visul lui
și i-a mulțumit
i-a dăruit o pană din aripa lui
s-o atingă de câte ori își dorea ceva.*

*copilul s-a trezit fericit
a băgat mâna sub pernă
și a scos cât se poate de firesc
pana
și-a dorit imediat să adoarmă din nou
să poată visa îngerul.*

despre anotimpuri personale

ca în dragostea începută din plictiseală
întind pe perete umbra mea
dintr-o ultimă tinerețe
liniștea se descalfă de zgomotul frunzelor
pe afară copacii de sticlă verde aruncă anotimpul direct în pubelă
vânturile își asmut măturătorii fără emoție
ca să ucizi niște urme de viață
îți trebuie sângele
tăietorului de lemne
din păduri împietrite
ziua își cere plânsul
dintr-o răzvrătire fără sens și habar
vara este o pată încinsă pe care nu poți nici dormi
fără a-ți incinera rădăcina
spre seară umbra de pe zid coboară încet spre calm
nu se mai ridică pe vârfuluri
nu mai ia somnifere
tocmai ce visase că avusese loc o iubire
în tot acest scandal al sezoanelor
dar nici țipenie de inimă de om
nici urmă de iluzie
doar o casă goală ca o judecată de apoi
care a avut loc
înainte de a fi cunoscut păcatul
de a te naște

cărându-ți moartea

mortul trece prin negativul oglinzii
cărându-și patul în spate
argintarul vede un porumbel grijuliu
ciugulind urmele dintre șine
deși în amiaza asta nu a deraiat niciun ecou
toți rămânem doar o singură dată
după cum ne-a surprins ceasul clipind
ora înceată

veri subiective

vezi umbrele verii petrecute pe după gât
tinerețea cu spatele inimii
forme calde din iubirea fugară cu amiază necunoscută
dansezi în pasaj un menuet istovit
siluete străine poartă nume
fără butoni
mângâierea atârnă în ațe albe
un ac cu surdină mârâie un tighel
într-o notiță de reparație
cauți un bon de restituire
nimeni nu revendică dispașiția
într-un depozit de uitări despărțiri și mirări
ai pe undeva o copie
de pe actul delăsării
vara trece prin oglindă
ca un țipăt de pescăruș de secetă
și plouă într-o halucinație
cu reverele ridicate la puterea a doua
ne privim în bălți pătrate
cu ochi de cenușă și cretă
doar atât mai putem scrie ce plânge

nepăsător și rece

ceva la care nu te gândești înainte să mori
că te vor comemora cei cu care nu ai avut o relație bună
că vor avea libertatea să îți spună la căpătâi minciuni
că vei fi îmbrăcat după gustul altora
că nu vei putea măcar să te uiți urât la cei care se vor îndopa la priveghi
nici să îți dregi glasul dacă se va cânta slujba fals
nici vorbă să te ridici demn în picioare
și să părăsești acea prefăcută adunare
în numele tatălui tău al fiului tău și al tău

inspirație

nu știu dacă poezia se găsea în sufletul meu
sau în sufletul altora
sau doar aveam eu mai mult timp
să citesc pereții anotimpurilor

Ultima noapte cu tata

*nu am aflat niciodată de ce tata
plângea în somn și de ce
își ținea mâinile sub cap în aceeași poziție
noapte de noapte
poate că mamei i-a șoptit
înainte de a stinge lumina
când îi cosea buzunarele
găurite de timp*

*de câte ori îi săream la gât
seara înainte de culcare
lăcrima și
în răstimpul dintre lacrimi
mă strângea în brațe
dar niciodată
nu mi-a spus te iubesc
îi tremurau mâinile și vocea
ori de câte ori
încearca să-mi vorbească și
deseori își schimba vorba
cu o întrebare
ai mâncat...*

*în ultima seară când ar fi trebuit
să-l văd cu mâinile așezate sub cap
avea mâinile încrucișate peste piept
și dormea
dimineață când am dat fuga la patul lui
să-l trag de mustață ca de fiecare dată
mama m-a așezat pe genunchi
mi-a luat capul între palmele ridate de timp
m-a privit în ochi și mi-a șoptit ca și când
tata și-ar fi continuat somnul
tatăl tău s-a dus să-l întâlnească
pe Dumnezeu
și mi-a dat de grijă să-ți spun că tu
îi vei ține locul*

Moartea mea, un fluture alb

seară de seară mă privește
prin fereastra
întredeschisă a dormitorului
cu tavanul alb ridat de păianjeni
între acele riduri stau
o parte din privirile mele
pe care
le-am localizat pentru atunci când
fluturile se va așeza
de-acurmezișul
pe lampa rămasă de la mama
și pe care
de la moartea ei
n-am mai aprins-o niciodată

uneori închid ochii și mi-o imaginez
ștergându- i sticla înnegrită de fum

Icoana de pe fundul apei...

De vreți să mă cunoașteți
nu-mi bateți în fereastră
ca o pasăre
izgonită din cer
ocoliți-mi inima și uitați-vă
în lacrima ce pare
o fântână țâșnitoare
pietruită
în straturi de-amintiri
și-n fundul ei
pe o sigură icoană
stă scris un singur nume numai unul...

veniți de beți că-n viitor
nimeni nu va ști ce și cine va urma

SMS fără răspuns

Aseară l-am sunat pe Dumnezeu
am vrut să-i ofer inima
din copilul din mine
și când l-am întrebat despre
cel care am fost
mi-a amintit de ziua aceea
în care
disperat alergam după mama
apoi cu neastâmpărul de copil
l-am întrebat dacă
mama e fericită
nu mi- a răspuns
a doua zi i-am trimis un SMS
"răutăciosule" ...

acum aștept să redescopăr
de unul singur
lumea
în care locuiește mama...
și din când în când
le spun nepoților că
au avut o bunică...

Mărturii

Între liniștea lucrurilor
și aburii ploii
stă mărturia a tot ceea
ce nu poți să atingi
și totuși
în intimitatea lor
toate lucrurile respiră

Adam n'est pas mort

Theodor Damian

vinea

Theodor Damian, *Adam n'est pas mort*,
Trad. în franceză de Marcela Hădărig,
Ed. Vinea, București, 2024

„Avem convingerea că acest nou volum va plăcea multora dintre cititorii de limbă franceză, cărora, de asemenea, numele lui Theodor Damian (editor, între altele, al revistei „Lumină Lină/Gracious Light”, cu difuzare în întreaga lume) le este întrucâtva familiar, iar scrierile lui au fost/sunt bine primite peste tot.”

Florentin Popescu
(*Litere*, Nr. 9 (294), septembrie 2024, p. 87)

NICOLAE MAREȘ

Corespondență inedită: Lev Nicolaevici Tolstoi și Regina Elisabeta a României

*Îmi sunt de multă vreme cunoscute înaltele idei umanitare
ale scriitoarei Carmen Sylva.
(Lev Tolstoi)*

Subliniam, într-un eseu publicat în *România literară*,¹ că prezența în Principatele Române, la 1854, timp de peste patru luni, ca tânăr ofițer, a lui Lev Tolstoi, a rămas plăcut întipărită în conștiința acestuia. Scriitorul s-a dovedit a fi un observator profund al realităților întâlnite în capitală și pe meleagurile dunărene.

Printre altele, a consemnat, junele scriitor și militar, în *Jurnalul* său, în zilele petrecute în România, că ar fi *prostească și nedreaptă părerea*, pe care involuntar și-o însușise de la „nătărăii cu care / el / a avut de-a face până atunci”. Tolstoi infirmă cu tărie această senzație, afirmând: „Soarta acestui popor este duioasă și tristă.” Pentru cei care au ochi să vadă, chiar și în *Război și pace* scriitorul a descris unele din aspectele trăite pe aceste meleaguri.

---

¹ Nicolae Mareș, „Lev Tolstoi în Principatele Dunărene”, în *România literară*, nr. 35-36, 2018, pp. 24-25.

Povestea scrisorilor sau cum am ajuns la ele

M-am apropiat mai mult de această temă, cu prilejul tipăririi culegerii de *Cugetări și aforisme* scrise de-a lungul vieții de Lev Tolstoi, lucrare pe care am editat-o la ePublishers în 2016. În luna martie a aceluiași an, participând, la Riazan, la un Festival internațional de poezie, organizat de Uniunea Scriitorilor Ruși, sub auspiciile UNESCO, am putut revedea, după mai bine de 30 de ani, mirificul loc atât de puternic legat de viața și creația sa de la Iasnaia Poliana.

Cu prilejul respectiv am înmânat nepoatei marelui scriitor volumul de aforisme amintit mai sus și am vizitat Parcul și Casa Memorială. Toți participanții s-au recules la mormântul atât de simplu al scriitorului, în momentul în care pământul mustea de apă după trecerea iernii, iar mestecenii abia înmugureau.

Acolo am întrebat-o pe distinsa însoțitoare ce informații are cu privire unele aspecte inedite legate de prezențele românești existente în Muzeu. Cu multă sollicitudine mi-a relatat despre corespondența scriitorului cu românii, documentele aflându-se în Biblioteca Centrală din Moscova, respectiv scrisorile schimbate de Regina Elisabeta a României, scriitoarea Carmen Sylva, cu autorul *Anei Karenina*. Cum la Muzeul Peleş de la Sinaia încercasem în mai multe rânduri să intru în arhivă, de fiecare dată fără succes, răspunsul fiind că aceasta s-ar afla sigilată din 1948, l-am rugat pe confratele basarabean, Mihai Prepeliciță, care își petrece verile la Moscova, pentru că la București nu l-a ajutat nici o autoritate pentru a-și putea încropi o locuință, să verifice grabnic veridicitatea informației. Și am rămas plăcut surprins când poetul și exegetul lui Tolstoi mi-a expediat materialul inedit pe care îl aveți copiat, sub priviri, în transpunerea în românește a scriitoarei Elena Dan.

Opera lui Tolstoi a fost venerată de români

Apariția creației tolstoiene în românește, în milioane de exemplare,² a dat prilejul la generații întregi de cititori români, cât și unor critici de seamă să se pronunțe cu privire la operele sale, la valoarea lor literară și spirituală pentru întreaga omenire. Printre primii care au făcut-o public, în modul cel mai convingător și mai pertinent, au fost apostolul neamului, Nicolae Iorga,³ dar și Călinescu, Vianu, Sadoveanu, Cezar Petrescu etc. Nu s-a știut până în prezent nimic despre „receptarea” scriitoarei Carmen Sylva, Regina României, cu privire la însemnătatea creației marelui Lev, asupra modului

---

² Tolstoi, L.N., *Opere complete*, Ed. Cartea rusă, București, 1957, vol. 47, p. 11.

³ Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, vol. I, ediție Valeriu Râpeanu, București 2009, p. 149.

cum au văzut împreună latura creștină a ultimelor sale scrieri, apărute la îngemănarea secolului al XIX-lea cu al XX-lea.

Înainte de a analiza succint mesajul epistolei care o pune într-o lumină extrem de favorabilă cu privire la cultura și sensibilitatea sa, indicat ar fi să amintim gândurile de mare profunzime ale istoricului, literatului Nicolae Iorga, reflecții care frământau epoca la început de secol și care au fost mult timp date uitării. Acestea nu sunt departe de ale reginei sale.

Printre altele, găsim la Iorga un portret croit din linii simple, publicat la 15 iulie 1907. Chiar dacă fraza e întortochiată pentru a cuprinde nu numai idei, ci și faptele eroului descris, cel care se afla în amurgul vieții, zugrăvit fiind cu penelul meșteșugit al lui Repin, locatarul de la Iasnaia Poliana e înfățișat ca pe o icoană de mari proporții, devenită pentru mulți dintre cititorii lui sfântă.

„A ajuns la optzeci de ani – scrie Iorga – vârstă de patriarh pentru un om care are și fața, și graiul, și viața de patriarh – căci de mulți ani s-a coborât în mijlocul naturii, cerând de la simplitatea ei sublimă un răspuns simplu la tainele supreme a căror dezlegare îl chinuie ani îndelungați, și e acuma un frumos țeran bătrân, cu barbă lungă, sălbatecă, cu plete de egumen, cu fața arsă de soare din care se desface pătrunzătoare întrebarea neliniștitorilor ochi de leu. Și multora li se va părea că este o mare deosebire între acest bogat, om de țară, a cărui bogăție o caută și o țîn alții, între acest predicator și prooroc în haine de țeran, care vede în iubirea creștină, în pacea creștină, în mărgenirea și cumpătarea creștină a tuturor nevoilor, în cultivarea omului creștin din fiecare, singura soluție multămitoare a dureroaselor probleme superioare, și între tânărul ofițer, între puternicul scriitor care coboară în operele lui, cu o putere de evocație fără pereche, o lume, o vreme întreagă, cu toate tipurile ei deosebite, dându-i în același timp întreagă viață morală de care era însuflețit și zguduind-o de toate curente de idei, de toate patimile timpului, în mărețele creațiuni ce sunt, după schițele din Caucaz, *Război și pace* și *Ana Carenin* (...) El nu s-a făcut creștin după Evanghelie pentru fericirea raiului, pe care l-a ignorat fără scop văzut [...] se zbate și se stoarce omenirea învrăjbită, a cărui mântuire el n-o vede în civilizație – oprit fiind de brutală ei înfățișare materială de astăzi”.

Să ne întărim aripile

Chiar la începutul secolului al XX-lea, scriitoarea-regină din fruntea aceluia neam „duios și trist”, pe care Tolstoi o cunoscuse la 1854, de la Peleşul din Sinaia, cu inima „în clocot” – Carmen Sylva – îi exprimă scriitorului rus un adânc respect pentru creștinismul „pur și profund al Predicii de pe munte”. Romantică cu lecturi largi, afirmă direct, în epistola ei despre „acel amestec de păgânism pe care unii creștini s-au văzut obligați să-l asimileze, pentru a-i face pe necredincioși să adopte Evanghelia iubirii”. Constată, totodată,

„din propria experiență” cât de greu este să ajungi să vezi întredeschizându-se porțile către lumină și să trebuiască să aștepti cu răbdare, încă o dată, în întunericul pământean.

Și continuă: „Știu cât de întunecat pare pământul și cum răsare în tine sentimentul că nu ești încă demn să fii primit printre cei care văd. Dar până la urmă viața nu e atât de lungă cum pretind oamenii c-ar fi, neînțelegându-ne”.

Nădăjduind, Marea Doamnă din Carpați, că Dumnezeu îi va da putere în ceea ce înfăptuiește confratelui său, îl imploră pe acesta să mai scrie „câteva povestiri sublime, cu suflul și lumina care vin din lumea spirituală, astfel încât să știm cu toții ce ar vrea Domnul să învățăm cât suntem pe pământ. Cred că am venit cu toții din Cer pentru a învăța ceva pe care numai aici îl putem întâlni”. Și mai crede Carmen Sylva că: „ceea ce trebuie să învățăm ar trebui să ne întărească aripile, pe care cei slabi doresc să ni le rezeze”, continuând cu o frază de mare cuprindere: „Ar fi atât de frumos, atât de frumos ca lucrul acesta să merite osteneala de a mai răbda încă puțin, pentru a le da curaj celor care încă nu știu că și ei au aripi”. Regina încheie cu precizarea că numele Maestrului de la Iasnaia Poliana este binecuvântat și venerat „de toți cei care au căutat și au iubit adevărul, mai presus de orice pe lume și chiar dincolo de toate lumile”.

Din textul epistolei rezultă că aceasta a fost însoțită de o cârticică ce „nu trebuie neapărat citită”, expeditoarea simțindu-se fericită și binecuvântată: „dacă se va odihni o clipă pe masa Dvs., sub mâna Dvs.”.

La Moscova se află, normal, numai ciorna răspunsului dat de Tolstoi din care reținem că acesta își exprimă recunoștința „pentru frumoasa scrisoare pe care ați avut bunătatea să mi-o trimiteți. Solidaritatea persoanelor care se află la cele două extreme ale scării sociale îmi este în mod deosebit prețioasă, pentru că sunt foarte receptiv și emoționat când cineva îmi vorbește despre ideile creștine, al căror interpret m-am străduit să fiu. Pentru ca ele să fie receptate, aveam nevoie de sufletul uman, indiferent de condiția de viață în care acesta ar trăi”.

Mai aflăm din răspunsul scriitorului rus că n-a ajuns la destinatar cartea trimisă de regină, „oprită fiind, probabil, de cenzură”. Obicei vechi pe întinsele stepe rusești.

„N-am primit încă opera pe care mi-ați trimis-o. E probabil s-o fi reținut-o cenzura”.

Tolstoi o asigură pe Majestatea Sa că: „îndată ce o voi primi, o voi citi cu cel mai mare interes, pentru că îmi sunt de multă vreme cunoscute înaltele idei umanitare ale scriitoarei Carmen Sylva”.

Nici că s-ar fi putut găsi cuvinte mai plăcute pentru sufletul Reginei-scriitoare, slove care trebuiau de mult scrise în istorie literaturii și a vieții sale.

Concluzii

Două concluzii de bun simț pentru miniștri care la noi se perindă pe la cultură precum muștele pe lângă borcanele de miere. Să lase grabnic ca aceste nestemate să iasă la lumină în România și să nu mai apelăm la Bibliotecii străine, pentru a le cunoaște și a intra în posesia lor. Să fie desferecate arhivele!

Din schimbul de mesaje de mai jos rezultă indubitabil că în România au domnit de-a adevăratelea Regi și Regine:

Sinaia, 16/24 Iulie 1901

Către contele Leon Tolstoi, la Iasnaia-Poliana, Moscova

Drag și venerat Maestre,

Îmi este imposibil să tac, atunci când inima mea dă în clocot. Trebuie să vă exprim toată admirația mea, respectul meu profund pentru geniul Dvs. și față de creștinismul Dvs., pur și profund, creștinism al Predicii de pe munte, fără acel amestec de păgânism pe care unii creștini s-au văzut obligați să-l asimileze, pentru a-i face pe necredincioși să adopte Evanghelia iubirii.

Știu din propria mea experiență cât e de greu să ajungi să vezi întredeschizându-se porțile către lumină și să trebuiască să aștepți cu răbdare, încă o dată, în întunericul pământean. Știu cât de întunecat pare pământul și cum răsare în tine sentimentul că nu ești încă demn să fii primit printre cei care văd. Dar până la urmă viața nu e atât de lungă cum pretind oamenii c-ar fi, neînțelegându-ne.

Dacă Dumnezeu vă dă putere pentru această misiune, oh, vă implor, mai scrieți-ne câteva povestiri sublime, cu suflul și lumina care vin din lumea spirituală, astfel încât să știm cu toții ce ar vrea Domnul să învățăm cât suntem pe pământ. Cred că am venit cu toții din Cer pentru a învăța ceva pe care numai aici îl putem întâlni. Și cred că ceea ce trebuie să învățăm ar trebui să ne întărească aripile, pe care cei slabi doresc să ni le reteze.

Ar fi atât de frumos, atât de frumos ca lucrul acesta să merite osteneala de a mai răbda încă puțin, pentru ale da curaj celor care încă nu știu că și ei au aripi.

Drumul Dvs. pe pământ a fost binecuvântat, ați fost chiar martirizat pentru a vi se da mai multă autoritate. Vor exista mulți oameni care vor urma drumul luminos pe care l-ați trasat, oameni care, fără ajutorul Dvs., n-ar fi avut nici măcar curajul de a-l gândi! Oh, dragă Maestre, de-ați ști cât este de binecuvântat și venerat

numele Dvs., cunoscut de toți cei care au căutat și au iubit adevărul, mai presus de orice pe lume și chiar dincolo de toate lumile.

Îmi permit, pentru prima oară în viața mea, să ofer cuiva o cârticică de-a mea, pe care însă Dvs. nu trebuie s-o citiți. Va fi binecuvântată dacă se va odihni o clipă pe masa Dvs., sub mâna Dvs.

*Elisabeta,
Regina României,
Carmen Sylva*

*10 august 1901
Către Carmen Sylva*

Doamnă,

Vă sunt foarte recunoscător pentru frumoasa scrisoare pe care ați avut bunătatea să mi-o trimiteți. Solidaritatea persoanelor care se află la cele două extreme ale scării sociale îmi este în mod deosebit prețioasă, pentru că sunt foarte receptiv și emoționat când cineva îmi vorbește despre ideile creștine, al căror interpret m-am străduit să fiu. Pentru ca ele să fie receptate, aveam nevoie de sufletul uman, indiferent de condiția de viață în care acesta ar trăi.

N-am primit încă opera pe care mi-ați trimis-o. E probabil s-o fi reținut-o cenzura. Dar îndată ce o voi primi, o voi citi cu cel mai mare interes, pentru că îmi sunt de multă vreme cunoscute înaltele idei umanitare ale scriitoarei Carmen Sylva.

Exprimându-mi încă o dată recunoștința pentru scrisoarea Dvs., vă rog să fiți asigurată, Doamnă, de sentimentele cele mai distinse din partea întrutotului Dvs. devotat,

Leon Tolstoi

Poeții nu mor niciodată

*Poeții nu mor niciodată, ei doar
își odihnesc zborul
între clipa ce vine și visul ce-a fost
potolind focul din oase și luna
cu dorul,
arzând întotdeauna
cu rost.*

*Poeții nu mor niciodată, se-ntorc în cuvinte
eterne vorbe încolțite-n brazdă
în frunze, flori și în întoarceri din cele sfinte
sau în zborul păsărilor ce torc la stână
cântece pregătite să fie gazdă
în care intrăm cu ei de mână.*

*Poeții nu mor niciodată ei vin
coborând treptat în noi pe frânghii de lumină,
de apă și iz de pelin
ne iau de pe umeri tristețea, ne-nveșnicesc tulpină
și ne pun aripi de înger, în abis
nu mor niciodată, dar niciodată
doar urcă în vis.*

*Poeții nu mor niciodată, doar ies
din auz, cum ai privi
printr-un ochean întors,
sau alunecă în simțuri cum noaptea unei ciocârlii
aureolează cu stele un șes,
ei au în vene al patrulea simț,
metafora din sânge a unui prinț.*

*Poeții nu mor niciodată, ci doar
își odihnesc zborul
între clipa ce vine și visul amar
potolind focul din case și luna
cu dorul, arzând întotdeauna
cu rost.*

Poetul

*S-a întors poetul în satul natal
Cu toate păsările lui zburătoare
Același râu îi aduce la mal
Amintiri din clipe arzătoare.*

*S-a întors poetul pe strada copilăriei
Și e o altă adresă pe casa lui
Bronzul toamnei sună în frunza viei
Și galbenul scrisorilor a trecut în gutui.*

*...Ceața timpului, val după val,
peste nuci încet se lasă,
prin inimile oamenilor din satul natal
trece poetul, amintire, spre casă...*

Citindu-l pe Esenin printr-o picătură de ploaie

*ploile îți albesc ochii mirați
când eu te văd printr-o picătură de ploaie
lentilă prin care-ți citesc
sufletul ce mă încolțește ca un imperiu
de găfâie Moskova prin clopote
cu dangăte prelungi ca un imperiu de viață
lungă cât o bătaie de pleoapă,*

*de aici înainte
băile de lumină ne transformă în mesteceni
și ne așează în tabloul de deasupra
patului
pe care îl vedem numai atunci
când degetele ploii trezesc țarii
răciți de curentul ce vine pe sub ușă
dinspre Europa.*

ELENA DICAN

Spartac

Stau pe terasă la vreme de înstrăinare. Dincolo de gard vecinii mei cosc, cu răvnă, iarba. Eu mă furișez în copilărie.

Povestea care urmează s-a întâmplat cu vreo jumătate de secol în urmă... Într-un prezent în care adevărul e pe post de Cenușăreasă și în care minciuna pare să fie cea care apropie, cea care scurtează distanțele, povestea lui Spartac e, probabil, o poveste desuetă.

Dar eu altceva nu pot să fac, așa că mă încumet, după puteri, la acest omagiu. Pentru Spartac și pentru toți cei care au ales străduința întru Adevăr. Știți, neștiți, uitați...

***

Când apare Spartac în sat, noi, copiii, suntem primii care aflăm. Mă rog, așa credem noi.

– A scăpat Spartac, zice unul.

De la el aflăm, apoi, toți. E momentul când se instalează în noi și printre noi acel mic freamăt binecunoscut ce bânuie preadolescenții aflați, ca într-o sală de așteptare, în anticamera tinereții. Suntem aspiranții la statutul de adolescent, am ajuns la răscrucea dintre copilărie și debutul tinereții, când fiorii apar din te miri ce. Când vine Spartac, primul fior e, fără îndoială, cel de teamă. Dar teama e, cumva, secundară și purtătoare de acea mică doză de nevinovată ipocrizie de care, instinctiv, chiar și un copil e în stare. Teamă asta e amestecată cu un dram de bucurie pe care însă nimeni dintre noi n-ar divulga-o. Adulmecăm iminența unei aventuri reale, autentice. În sufletele încă inocente, cele două trăiri conviețuiesc armonios. Teamă ne îmboldește și ne face viteji. Suntem gravi, suntem din cale-afară de serioși. Și foarte importanți, de bună seamă. În poveștile nemuritoare, eroii se luptă cu balaurii. Când Spartac scapă și se întoarce acasă, avem și noi Balaurul nostru. Căruia trebuie să-i rezistăm. Să-i facem față. E o confruntare și o încercare. Instinctul de autoapărare se activează pe modul acut, mult mai acut decât în alte circumstanțe.

– A scăpat Spartac de la ospiciu.

Deja zvonul devine credibil din momentul în care cel de-al doilea aduce vestea. Traectoria e aceeași dintotdeauna. Zvonul devine veste, vestea se metamorfozează în știre, știrea în informație. Același circuit clasic, valabil și când eram eu copil, acum vreo cinci decenii. Prin secolul trecut, supranumit și secolul vitezei, în care distanțele fizice deja nu mai însemnau mare lucru. Valabil și acum o sută de ani, valabil și azi. Caracteristica

dintotdeauna a veștilor a fost că ele zboară. Zboară ca vântul și ca gândul, pur și simplu.

Nu știu pe la ce vârstă aflaseră colegii mei că în lume există ospicii. Eu, una, atunci am aflat, pe la zece-doisprezece ani. Odată cu apariția lui Spartac îmi îmbogățesc, iată, și vocabularul. Pentru nebuni există ospicii și acolo e casa lor. Așa se numește casa de nebuni. Acum știu.

„A scăpat Spartac de la ospiciu”. Habar n-avem că de acolo nu se scapă. N-avem de unde să știm că e unul dintre locurile din care doar ți se dă drumul. Sau nu ți se dă. De scăpat se scapă greu. Oricum, nu cu una, cu două!

Cum, necum, Spartac apare din când în când în sat. Uneori nici nu l-am întâlnit, mai ales la început. Când o fi fost începutul ăsta sau ceea ce perceeam eu ca fiind începutul. Doar auzeam, așa, de la ceilalți copii, că a venit, e acasă. O vreme, Spartac rămâne pentru mine un mister. Stă, cum ar fi potrivit să zicem acum, la distanță. Încă nu știu cum arată, nu știu cum se îmbracă, nu știu dacă e tânăr sau dacă e bătrân.

Prima măsură pe care o luăm e să plecăm dimineața, în grup, nu unul câte unul, spre școală. Și până acum se întâmpla să plecăm cu ceata, dar numai dacă se nimerea. Acum deja ne organizăm. Ne strângem cam șase-sapte și mergem la brațetă. Adică, la braț. Dar așa zicem noi, „brațetă”, că ni se pare mai interesant. Nu știu cum ne-a intrat în cap că așa se spune la oraș și noi vrem să vorbim așa cum se vorbește la oraș.

Cei de pe flancuri sunt înarmați cu câte o bătă în mână. Nu e chiar bătă. E, mai degrabă, un băț. Ce-am găsit și noi, ce-am avut la îndemână. Nici prea fioroși nu e nimerit să arătăm. Reiese că știm ceva și despre camuflare. Și aplicăm. Nu suntem chiar ageamii în strategiile de război.

Dacă aș număra acum, luând în calcul toate aparițiile lui în sat, nu cred să-l fi întâlnit pe Spartac mai mult de cinci sau de șase ori. Asta pe parcursul câtorva ani, doi sau trei să fi fost. Și, în toată vremea asta, nu mi-a trecut niciodată prin cap că Spartac nu fusese în anii de dinainte altceva decât ceea ce fuseserăm și încă eram fiecare dintre noi: că și el fusese mai întâi un copilaș, că și el fusese apoi un copilandru. Iar mai târziu, tot ca noi, umblase la școală prin aceleași săli de clasă spre care și pe noi ne purtau pașii zi de zi. Nu-l leg pe Spartac de niciunul din aceste lucruri. Ca și cum nebunii apar din neant, ca și cum ei n-au viață și nici sentimente. Pentru mine Spartac e un fel de entitate distinctă, fiindcă nu e ca toți oamenii din sat. Nici măcar ca pe nebunul satului nu-l percep, parcă nici n-ar fi de pe la noi. Pare venit de prin alte părți de lume. Știu că Spartac nu e normal la cap și asta parcă l-ar exclude din start de la orice fel de încadrare.

Toate gândurile astea au venit târziu, odată cu aducerile-aminte ale stărilor și ale sentimentelor pe care le-am avut în legătură cu Spartac și pe care atunci n-aș fi știut nici să le explic, nici să le pun în cuvinte, așa cum încerc acum. Nu sunt gânduri de-ale copiilor. Sunt copil și nu mă gândesc la lucruri complicate. Iau totul așa cum vine.

Știu puține lucruri despre Spartac. Și cam așa vor și rămâne, puține. Aflu că năbădăile îl apucaseră când era student. Nu știu foarte bine ce înseamnă să fii student, dar toți copiii care învață bine, după modelul unora dintre tinerii din sat, își doresc să ajungă studenți. Dacă te faci student, poți să ajungi profesor sau doctor, sau inginer. Asta știu. Spartac ajunsese student, dar tot de-acolo ajunsese și la ospiciu. Așa că nu se mai făcuse nici profesor, nici doctor, nici inginer. Nimeni nu știe cum îi venise nebulia sau nimeni nu vrea să ne spună. Adulții sunt mai puțin interesați de subiect decât noi, copiii. Sau așa par. Ei nu prea scot multe vorbe despre Spartac. De fapt, nici pentru noi nu e o preocupare prioritară să aflăm cum de ajunsese Spartac nebun, așa că nici nu întrebăm și nici nu dezbatem subiectul. Nu iscodim, nu ne interesează amănuntele. Așa se pomenise de când lumea, unii oameni să ajungă nebuni și alții nu. E cât se poate de simplu.

Totuși, Spartac nu e chiar al nimănui. Are o mamă și stă cu ea când se-ntoarce de la nebuni. O știu, toți o știm, deși ea nu iese prea des din casă. Bătrână, uscățivă, scundă, pe nas cu niște ochelari d-ăia cu multe dioptrii de-i duc ochii în fundul capului și o fac urâtă. Probabil că din cauza ochelarilor care-i trimit ochii într-un fel de abis, nasul ei pare lung și coroiat. Nu știu dacă nasul ei e așa cum mi se pare mie, poate eu doar mă joc, închipuindu-mi că astfel de ochelari au nevoie de nasul potrivit, ca suport. Oricum, ochelarii n-au șanse să se desprindă ușor, sunt priponiți pe după urechi cu două sfori. Acum, cât de bătrână o fi fost biata mamă-sa nu-mi dau seama, nu știu să spun exact. Și dacă ar fi avut puțin peste cincizeci de ani, nouă tot neînchipuit de bătrână ni s-ar fi părut. Ea e normală la cap și merge pe stradă tot ca un om normal. Nimeni nu zice de ea că e nebună. Când iese doar până în capătul uliței pe care locuiește, cu bâta în mână după vreo curcă, după vreo găscă sau după vreo găină, poartă un capot de casă, din finet înflorat, o vestă de lână sau de melană în spinare, niște pantaloni de trening pe sub capot, papuci în picioare și pe cap basma legată sub bărbie. Când merge pe șosea, la Complex sau cine știe unde, schimbă capotul cu fusta și papucii cu pantofii. Oamenii îi dau bună ziua, bună seara, bună dimineața, ce se nimerește să fie. Și noi îi dăm. Știm ca e mama lui Spartac și o salutăm ca pe toți oamenii din sat. La școală și acasă ne învață să salutăm pe toată lumea. Nu ni se indică excepții. Spartac nu are tată, că nu l-am văzut niciodată și nici nu-l pomenește nimeni. Poate murise, poate-i părăsise, poate se află în altă parte. La ospiciu sau cine știe pe unde.

Niciodată nu știm cum și când apare Spartac în sat. Nu știm nici ziua exactă și nici felul în care apare. De parcă o mână uriașă, dar nevăzută, l-ar planta direct în curtea casei părintești. Sau pe sală. Undeva în zona casei, oricum. Nu l-a văzut nimeni venind cu autobuzul și nici plimbându-se cu mașina mică. Dacă l-ar fi văzut, ar fi spus. Mai toată lumea merge cu autobuzul când pleacă la oraș, la cumpărături. Iar mașinile mici nu sunt atât de multe și nici nu zboară. E cam imposibil să nu-l fi zărit vreunul din sat în atâția ani. Doar Spartac știe cum de apare așa, fără să-l vadă nimeni.

Nu știu cum și nici de ce nu-i prea auzim pe adulți vorbind despre el. Nu ne avertizează nimeni să-l ocolim pe Spartac, părinții nu rostesc cuvintele lor preferate „aveți grijă!”, „feriți-vă!”, „păziți-vă!”. Ne lasă așa, de capul nostru. Noi, cel puțin, așa credem.

Spartac dispăre cam în același fel în care apare. Nimeni nu știe foarte limpede cum și când. După ce nu-l mai vedem prin sat, uităm și noi de Spartac aproape de tot. Arareori se întâmplă să mai pomenească cineva de el. Intră în uitare cu fiecare dispariție. Și așa, cei mari nu prea-l pomenesc. Mai nimeni nu zice „a plecat Spartac” sau „nu l-am mai văzut pe Spartac” sau „l-au luat pe Spartac”. Oamenii nu-i simt lipsa. Spartac e dat uitării fără vreun efort.

Satul nostru e mare și e împărțit în trei. Așa îl despart râul și șoseaua ce-i urmează albia. O parte pe deal, o parte pe mijloc, în vale, altă parte pe dealul opus. Peste râu sunt două poduri frumoase, din lemn. Bine, atâtea știu eu, or fi mai multe. Și, din loc în loc, cât ține satul, niște punți, tot din lemn. Șoseaua șerpuiește pe malul râului, la poalele celor două dealuri gemene, coborâte din basme. Pe marginea șoselei, de o parte și de alta, stau casele. Și sus, pe cele două dealuri, tot plin de case e.

Spartac locuiește într-o casă pe o uliță în pantă, ca un povârniș mai mare, ce taie dealul dinspre răsărit și dă direct în șoseaua principală. Pe-acolo se scurg apele ploilor și ajung direct în șosea în drumul lor spre partea satului care ocupă lunca. Satul din vale. Apoi se scurg prin grădinile oamenilor și ajung drept în râu. Noi nu ne prea încumetăm, cum lesne se înțelege, pe ulița cu pricina. Nu doar frica de Spartac ne ține la distanță, dar pe ulița aia se urcă greu, e plină de șanțuri, de șanțulețe, de bolovani sau de pietre mai mici aduse de ploi de cine știe de pe unde, deranjate și deplasate de la locul lor de tumultul șuvoaielor. O singură dată am avut curajul să trec prin fața casei lui Spartac, cu o colegă. Curiozitatea a învins teama.

Ne luăm inima-n dinți și urcăm povârnișul. Spartac nu-și face apariția, dar nici nu cred că e acasă. Dacă ar fi fost, bănuiesc că nu am fi fost noi așa de cutezătoare. Pesemne că Spartac e departe, la locul lui. Sau la ceea ce credem noi că e locul lui. Casa lui Spartac e ca multe alte case din sat. Obișnuită, n-are nimic deosebit. Nu e nici prea-prea, nici foarte-foarte. Nici casă de săraci, nici casă de boieri. Bagajul meu de informații mai adaugă încă una. Înregistrez unde stă Spartac în puținul lui timp de stat acasă.

După ulița pe care locuiește Spartac, pe șoseaua principală, se face o curbă. Apoi, după curbă, se vede, imediat, școala, pe dreapta. În deal, peste stradă de școală, la vreo cincizeci de metri, nu mai mult, o uliță generoasă, aproape cât o șosea, te duce în partea satului așezată pe dealul dinspre răsărit. Deasupra drumului ăstuia se ridică biserica, pe un fel de dâmb mai mare, ițit din deal. Dâmbul e pietruit la bază pe o porțiune destul de lungă și de înaltă. Pare un zid de apărare. Biserica e semeață, se vede de departe. Din curtea școlii până sus, la biserică, nu sunt mai mult de o sută de metri. De acolo coboară doamnele în zilele de sărbătoare, unele dintre ele îmbrăcate în negru,

cu platourile cu colivă frumos aranjată, de zici că e tort. E la fel de bună ca tortul, numai că pe deasupra are cruci desenate din cacao sau din nucă măcinată. Bomboanele mici de ciocolată sau cele viu colorate întregesc ornamentul. Ne e rușine să cerem colivă, cu toate că ni se scurg ochii de poftă. Apelăm la strategii, ne facem de lucru la poarta școlii, afară. În pauza de la prânz, când se termină slujba. Ca să ne vadă doamnele și să ne roage și pe noi cu colivă. Și ne roagă.

Ciomegele din dotare, care ne asigură apărarea împotriva temutului inamic Spartac, n-apucă să fie folosite niciodată. Când se întâmplă să dăm nas în nas cu el, Spartac trece liniștit și cât se poate de pașnic pe lângă noi, privindu-ne cu niște ochi albaștri și blânzi și cu un zâmbet descumpănitor și blajin în colțul gurii. Cu mâinile în buzunarele sacoului de la același costum subțire, de un verde spălăcit, cu care l-am văzut gătit mereu și pe care-l poartă pe deasupra unui pulover din melană lucrat destul de fin, cu șerpișori și croială la baza gâtului; și cu pantofii lui aproape scâlciați de prea mult purtat care se adunase în ani, nu că el ar fi umblat prea mult hai-hui. Nu avea ocazia. Pe cap are o bască destul de izinită pe care o ține îndesată peste urechi și pe frunte, până aproape de sprâncene. Mie nu-mi place basca lui Spartac, îl urăște. Îi spun colegei mele că e urâtă basca și că nu-i stă bine cu ea. Ea zice că Spartac nu are ce face, că și-ascunde sub bască niște gălme pe care le-a făcut de la bătăile în cap. Eu nu întreb care bătăi.

Alteori, Spartac nici nu ne vede și trece cu privirea pierdută în zare, absent, mormăind cuvinte pe care noi nu le deslușim.

Eu, singură, l-am întâlnit o singură dată. Sunt aproape de curba pe care o face șoseaua între ulița pe care locuiește Spartac și școală. Nu știu cum se face de sunt singură și umblu creanga pe șosea. Acum mă gândesc că o fi fost zi de duminică, ziua în care de obicei hălăduiesc prin sat spre una dintre prietenele mamei cu care urmăresc la televizor „Planeta giganților”. Sau cine știe ce alt serial al vremii, că nu mai știu exact ce an o fi fost. Oricare, între anii șaptezeci și șaptezeci și doi, cam așa. M-apropii de ulița devenită procrisă, asemenea celui care s-a nimerit să aibă casa chiar acolo.

Spartac e tânăr. E un băiat. E un băiat frumos, observ. Fetele sunt precoce, aspectele de felul ăsta nu le sunt străine la zece-doisprezece ani. Și nici chiar mai devreme de vârsta asta. E Robert Redford mai înalt. La culoarea ochilor și a părului, cel puțin, așa cum îl știu eu pe actor din revista „Cinema”. Un băiat ca mulți alții, că în sat la noi sunt mulți băieți frumoși. Și toți băieții frumoși din sat sunt liceeni sau studenți. Și poartă blugi, n-ai cum să nu-i știi. Pe-ăia mai mici nu-i prea observăm. Așa ai zice dacă nu l-ai ști pe Spartac, că e un băiat ca toți ceilalți, cu toate că el nu are blugi. I-ai da bună dimineața, bună ziua, bună seara, dacă te-ai întâlni cu el. Ce s-ar nimeri să fie. Ai intra în vorbă, ai zice de una, de alta. Așa cum vorbesc oamenii. De unele, de altele, de toate. Prin urmare, nu-l pot privi direct, că mi-e frică să nu-l supăr, dar știu din ocheadele trecute, când eram mai curajoasă, fiindcă eram împreună cu alți copii, că are părul blond și ochii albaștri, de actor de

cinema, că e subțirel și înălțuț, dar nu prăjină. Din barbă i se ițesc tuleie de adolescent, cu toate că are cam douăzeci și cinci de ani. Poate douăzeci și șapte. Nu știu care-i e numele adevărat, adică ce scrie în buletin. Nu-mi trece prin cap nici că ar putea avea și el un nume ca toți oamenii, cu atât mai puțin mă gândesc că ar avea și un act de identitate. Cred că oamenii ca Spartac au doar porecle. Cine și cum o inventase pentru el – va rămâne o enigmă nedezlegată pe vecie. Dacă așa e pe lume, unii oameni să se facă nebuni, iar alții să nu se facă! Spartac nu avusese norocul să fie pe viață un om normal, se prinsese nebunia de el. Îl bătuse soarta.

Îl văd de la vreo treizeci-patruzeci de metri depărtare. Așa socotesc acum, peste ani, când, iată, trebuie să învăț să calculez distanțele fizice. Așa, la ochi. Lucru care, de când mă știu, m-a pus în dificultate. Poate sunt doar vreo douăzeci de metri, mi-e greu să apreciez și nici nu mă gândesc la asta. Altceva nu-mi trece prin cap decât că, dacă mă întorc din drum, îl jignesc. Și mi se pare nepotrivit să fac asta. E urât să jignești. Țsta e cuvântul pe care îl știu și pe care îl înțeleg. Astăzi aș zice că l-aș fi rănit. Dar atunci nu eram în stare să fac astfel de distincții între termeni aproape sinonimi.

Deci asta e singura mea grijă și cea mai mare, să nu se simtă prost Spartac. Mi se pare și caraghios să fac stânga-mprejur. N-am o justificare solidă să mă întorc din cale și hotărâsc să continui drumul. Nici n-am destulă imaginație să mă prefac că mă doare un picior sau ceva de genul acesta. Adică am, dar am și un exagerat simț al ridicolului, încă de pe-acum. Aș fi probabil la fel de credibilă și dacă m-aș preface că m-a lovit un meteorit. Pare că mă străduiesc să par credibilă în fața lui Spartac când, de fapt, nu fac altceva decât să par credibilă în ochii mei. Că Spartac, oricum, e pe alte plaiuri momentan. E-adevărat că nici nu-mi vine să renunț ușor la cornulețele cu osânză, umplute cu nucă. Irepetabile, precum copilăria. Un platou cu bunătăți d-astea aterizează întotdeauna în fața mea, pregătite de prietena mamei mele. Mâncăm amândouă cornulețe și privim la televizor o după-amiază întreagă.

Spartac n-are însă ochi spre a vedea în jur. Îmi dau seama că sunt salvată, deși, dacă m-ar întreba cineva sau chiar dacă mi-aș pune singură întrebarea, n-aș ști să răspund exact de la ce. E clar că nu mă vede. E concentrat să facă un lucru anume, nu vede și n-aude. E în lumea lui. Cum o fi arătând lumea aia. Stă pe partea cealaltă a șoselei, cu spatele la șosea. Nu pe aceeași parte pe care merg eu, pe partea opusă. E așezat chiar în fața unei livezi în pantă, cu fel de fel de pomi. E o grădină mare, cu gard de lemn vopsit cu var alb. Tot cu var alb sunt dați și pomii. Nu-mi dau seama, de unde mă aflu, dar cred că sunt pruni, meri și peri, că sunt pline livezile în sat și dealurile C.A.P.-ului cu tot felul de pomi, mai ales cu pruni și cu meri. La început de an școlar mergem întotdeauna și strângem prunele, uneori și merele, de pe dealuri. Facem practică agricolă.

Tot în livadă, pe un fel de platou cu care se termină panta, se zăresc printre pomi zidurile unei case cu temelie înaltă și pietruită. În grădina cu

meri, peri și pruni s-a cosit de curând, iar patul de iarbă lânzește la umbră, printre pomi. Mireasma de iarbă proaspăt cosită se întinde peste tot. Dacă văd că stă cu spatele, teama dispare un pic și am curajul să-l privesc nu doar cu coada ochiului și nici prefăcându-mă interesată de cele patru zări. Spartac se apleacă din când în când, strânge câte un pumn de pietricele, atât cât să le poată prinde într-o mână. Pietricele, nu pietre. Apoi, una câte una, le aruncă în grădină. Pare că se străduiește să le azvârle cât mai departe cu fiecare încercare. Un fel de concurs, o provocare a propriilor puteri. Se aude că strigă ceva cu fiecare aruncătură. Strigătul nu e foarte puternic, dar e strigăt. Nu aud și nu înțeleg ce zice, dar vorbele sună la fel de fiecare dată. Tace câteva secunde, până pregătește piatra, apoi le strigă din nou în timp ce o azvârle. Când trec prin dreptul lui, cuvintele se disting limpede. Aud. De înțeles nu înțeleg nimic. Aveau să treacă ani mulți până să pricep sensul vorbelor lui Spartac și durerea ce răzbătea din ele. Deslușeam cuvintele, nu și înțelesul lor. De aceea, bănuiesc, nu le-am dezvăluit. Nimănui, niciodată.

Reușesc să trec cu bine pe lângă Spartac și să ajung unde-mi propuseseam fără întâmplări demne de luat în seamă. După întâmplarea asta, trece o zi sau trec două și îl ridică iar pe Spartac. Nu mai rămâne în sat nici urmă de el... Prietena mea zice că se-auziseră urlete la el acasă în noaptea când îl luaseră. Și c-o bătuse rău pe mă-sa, de-aia îl legaseră iar. Îi veniseră furiile, zicea ea, foarte bine informată, de altfel. Repeta și ea ce-i ajunsese la urechi.

Mă întreb acum, când scriu, dacă mai e cineva interesat de oameni din ăștia, de demult, din copilăria mea, oameni ca Spartac. Totuși, voi scrie întru neuitarea lor și întru veșnica lor pomenire. Rătăcit sau perceput ca fiind rătăcit, Spartac trăia depărtarea, un anume fel de depărtare pe care am putea-o numi îndepărtare prin însingurare forțată. Nu știu cum o fi măsurat Spartac distanțele și câte feluri de distanțe o fi socotit el, nu știu cum i-o fi trecut timpul, nu știu câte prăpăstii l-or fi înghițit, flămânde, și nici din câte o fi reușit să iasă, nu știu cum și-o fi ostit durerile, nu știu cum și-o fi alinat sufletul. Spartac era dintr-o lume veche, chiar dacă data lui de naștere n-ar fi arătat asta. Lumea lui Spartac nu era îndepărtată neapărat în timp. Cu toate că așa li se părea copiilor ca mine. Lumea lui Spartac și a altora ca el rămânea îndepărtată sau departe doar pentru că nu părea să mai aibă șansa de a reinvia vreodată. Și, oricât s-au străduit Spartac și alții ca el, nici n-a mai reinviat. Nu cu adevărat. Spartac nu se mulțumise, la vremea lui, doar cu fel de fel de speculații de ordin filosofic. Nu înălțase fortărețe din scuze și justificări. El pariase, simplu și onest, pe adevăr. Dar asta am aflat-o târziu de tot. De fapt, am înțeles-o la timpul potrivit. Când s-a împlinit sorocul să pricep.

Vecinii mei au isprăvit cositul. Iarba zace peste tot și grădina lor seamănă acum cu un mic ocean năpădit de alge. Adulmec aroma copilăriei. Mirosul de iarbă proaspăt cosită mă învăluie ca odinioară. Desprins din cine știe ce cotlon cu amintiri, strigătul lui Spartac din ziua întâlnirii dintre noi nu-mi dă voie să uit:

– Dar-ar boala-n voi dă comuniști! Mânca-v-ar buba să vă mânce!

Un altfel de drog

GO este un joc strategic, pentru doi jucători, asemănător cu șahul însă mult mai complex, cu originea în China antică. Se juca pe o masă care avea desenat un caroiaj, iar piesele (discuri albe sau negre) se lăsau plasate, pe rând, în intersecții de către împărații chinezi și partenerii lor de joc, în așa fel încât să scoată un zgomot specific. Jucătorul mai puțin experimentat primea până la 9 piese, dispuse în avans pe tabla de joc, în puncte cheie (numite „de handicap”).

În România GO s-a răspândit în anul 1982, atunci când revista *Știință și tehnică* a publicat o serie de articole de inițiere. În acel an, licean fiind, l-am învățat și eu, ba chiar mi-am făcut un „Caiet de GO” care conținea regulile și exemplificări ale diverselor situații. Pentru a-l juca aveam nevoie doar de o foaie dintr-un caiet de matematică și de un creion cu radieră.

Primul adversar mi-a fost Călin, vecinul blond și căpos de aceeași vârstă cu mine. După ce a citit caietul, am început partidele...

Jucaserăm vreo 50 însă, chiar și cu 9 piese primite în avans, reușise performanța de a pierde de fiecare dată în mai puțin de 20 minute.

– Băi Căline, nu mai are rost să joc cu tine - nu progresezi deloc. Hai mai bine să jucăm table!

– Vom juca până când te voi învinge! Nu mă las! m-a înștiințat în timp ce-mi arunca o privire roșie.

– Fără să fiu precizător, asta nu se va întâmpla niciodată! E un joc greu, de strategie.

– Să schimbăm locația: hai la mine acasă - au cerut buzele sale strânse.

Așa că ne-am strămutat în curtea casei lui, unde a continuat să piardă. La un moment dat, am tunat:

– Gata! Nu mai am nicio motivație să joc, de vreme ce știu cine va câștiga.

– Hai să jucăm pe ceva! Încearcă să mă tenteze fața rotundă a blondului.

– Pe ce?

– Pe mâncare! Dacă învingi, poți să alegi între plăcintă, friptură ori sarmale. Dacă pierzi, mergem la tine și-mi dai tu haleală.

Era o zi superbă, iar soarele rotund părea că-mi face cu ochiul, așa că m-am lăsat înduplecat. Bine, și formația mea de gurmând a avut un cuvânt de spus...

– Fie! Da' de unde ai mâncare, că mama ta nu gătește?

Nu mi-a răspuns. După două ore dispăruseră toate cele enumerate, însă le înfulecaserăm împreună. Abia în ziua următoare am aflat că lăsaserăm niște bieți chiriași flămânzi!

Timpul a trecut iar eu am fost încorporat, însă nu după multă vreme m-a cazat un Spital Militar - cel din Timișoara. Trecuseră vreo câteva zile de când doctorul Vultur mă operase și mă plictiseam îngrozitor, așa c-am decis să-i învăț pe colegii de suferință GO. Mi-a fost ușor să găsesc un caiet de matematică și un creion cu radieră iar clienți erau din belșug, căci oricum pacienții n-aveau nimic de făcut. Ba chiar se răspândise vestea că începe un joc nou, așa că veniseră și din saloanele învecinate. Prin urmare, am prezentat onoratei asistențe regulile și am început meciurile. După câteva partide până și cei mai răbdători renunțau - ba chiar unul a recunoscut că nu va putea învăța niciodată GO. Există însă în salon un soldat timișorean, un individ nu prea înalt, cu o față calină.

- Eu voi reuși să câștig - mi-a spus cu un dispreț suveran, ținând ridicat unul dintre degetele mici.

Asta pentru că era pansat, căci Vultur îl operase de cinci ori.

- Ultima oară mi-a spus că dacă nu-i reușește nici acea operație, o să-mi taie degetul - îmi povestise el.

Așa că pornise către Sala de Operații cu o carte în mână.

- Ce ai de gând să faci cu ea? îl întrebasese cu voce aspră Vultur, un tip cu o față rotundă, brăzdată de linii ascuțite, față care se lăsase ornată cu o mustață tanțoșă și cu un nas disprețuitor.

- Vreau să citesc în timpul operației, ca să nu-mi fie frică!

- Ești nebun! Dar o să fac tot posibilul să-ți salvez degetul.

Și i-l salvase! Iar acum, bănățeanul și-l expunea cu mândrie. Asta nu l-a ajutat însă să câștige. Timp de vreo 15 de partide!

- Nu mai joc! Nu vei reuși niciodată să mă învingi! am declamat, înciudat.

- Te rog! Vreau să continuăm până câștig. Hai să jucăm pe mâncare - îmi cere, cu fața roșie de furie și cu ochii scăpărând văpăi.

Adevărul e că-i aducea mumă-sa tot felul de bunătăți, ce nu se găseau pe vremea celui care avea să devină Întâiul Executat al Neamului: pateu, cârnați, salam, cozonac.

- Dar sunt operat în zona rectală, prin urmare n-am voie să consum decât supe!

- Oferta-i valabilă doar acum. Gândește-te bine! fornăi timișoreanul.

Până la urmă am cedat și, evident, în scurt timp m-am îmbuibat. Cum n-am mai vrut să joc, a început o bătaie cu perne, bătaie care s-a generalizat, asemenea celor cu frișcă din filmele de odinioară. Fusesem nevoit să mă retrag strategic (dar în grabă) spre încăperea cu tronul, unde însă am avut parte de chinuri groaznice, așa că am pătruns, cu sfială, în temuta Sală de

Pansamente. M-am lăsat, cu vinovăție, măsurat din cap până-n picioare de privirea cutezătoare, de șoim, a lui Vultur...

– Grijania mă-tii! De ce-ai mâncat, mă? Acum trebuie să-ți scot copcile, croncăne el în timp ce meșterea la dosul meu.

– Gata! Opriți-vă! Zbier după scurt timp.

– Ce-i? Întrebă ițindu-și nasul disprețuitor.

– Lăsați copcile-n pace! Nu mai suport durerea. N-ați vrea mai bine să vă învăț GO? apuc s-arunc printre urlete.

Răspunsul lui a fost colorat dar mut - cel puțin așa am avut impresia. Poate de la stelele verzi apărute instantaneu în câmpul meu vizual ca urmare a unui scurt dar intens contact al capului cu mânerul foarfecelui...

Fiul meu cel mare era deja bărbat atunci când, într-o zi, am decis să-l învăț GO.

Jucaserăm zilnic șah, timp de aproape un an, însă nu mai avea motivație căci începuse să câștige. Ba chiar își clădise o reputație printre cunoscuți, aceea de învingător al tuturor jocurilor, chiar și al celor cu care lua contact pentru prima dată. Așa că i-am propus să-l învăț ceva mai greu. A acceptat cu bucurie, dar, din păcate, reputația lui s-a lăsat știrbită. Se dovedise însă a fi primul adversar redutabil! Nu s-a lăsat nici el - a cumpărat un joc de GO...

ELIZA ROSANNA TIU *

Filele vântului

1 septembrie 1916, Turtucaia

Anton stă sprijinit de trunchiul unui copac învărtind în mâini o pușcă Mannlicher. O vede, o simte, dar parcă îi este străină. Degetele sale pătate de cerneală fuseseră obișnuite dintotdeauna cu dansul stiloului, nu cu mânuirea armei și cu apăsarea trăgaciului.

Totul a început odată cu intrarea României în război. În iunie terminase liceul și împlinise 18 ani. Ah, câtă bucurie! Se simțea mai liber ca oricând, avea plămâni inundați de aerul maturității și mintea aburită de planuri și idealuri. Fusese admis, din toamnă, la Universitatea din București. Totul părea atât de ireal! Nici nu realizase când granița de porțelan dintre vis și coșmar fusese spartă. A primit un ordin de înrolare în Regimentul 80 - infanterie, semnat de colonelul Gheorghe Vlădescu. Scrisoarea a fost citită într-o seară de august, în salon, alături de mama și cele patru surori. Când a

---

* Elevă în clasa a VIII-a, București

terminat, avea vocea tremurândă, înecată în lacrimi. Cât de dureros este, oare, să îi tai aripile unui tânăr care nici măcar nu a apucat să zboare? Oare mai este cu putință să îți îngădui să visezi, când nici măcar nu știi dacă te vei mai întoarce acasă? Anton a aflat răspunsurile pe pielea lui brăzdată de răuri amare, pe care încă mai putea simți ultimele sărutări de la cele mai iubite persoane.

Acum, bulgarii sunt aproape. Le poate simți respirația oțelită suflându-i în ceafă. Vântul se zbate chinuit printre crengile copacului de deasupra, aducând cu sine zăngănitul armelor. Pământul se cutremură în ritm de marș. Iar el? El ține în mâini această pușcă veche de 40 de ani, inutilă în fața celor mult mai performante aduse de inamic, pe care nici măcar nu știe să o folosească. Ea este singura cu care își poate apăra viața și țara. Depinde de ea. Însă nu o vrea. Nu a vrut-o niciodată, asemenea multor altor soldați de seama lui. Români și bulgari. Francezi și nemți. Englezi și austro-ungari. Toți aceștia se omoară între ei cu ură și sânge rece, dar niciunul dintre ei nu și-a dorit cu adevărat acest război. A existat, bineînțeles, propaganda care le-a alimentat curajul de a se arunca în luptă, dar niciun om nu și-a dorit să moară ori să își abandoneze familia. Acum, ce mai e de făcut? Zarurile sunt aruncate.

Soarele sângerie și tomnatic aruncă sclipiri pline de compătimire pe luciul Dunării. Se lasă înserarea. Se aud strigătele de grupare. Anton răsuflă greu și se ridică, pornind grăbit spre camarazii lui. Vântul urlă și parcă îi spune să se oprească, dar el nu îi poate tălmăci graiul. Nu încă. O frunză arsă de canicula verii se desprinde de ram și își începe valsul gingaș. Dansează, culcându-și limbul ruginit pe așternutul de pământ, unde șezuse mai devreme tânărul brunet cu ochii negri. Aterizează... și moare imediat.

5 septembrie 1916, Turtucaia

Dunărea este din nou sângerie, dar de data asta nu mai sclipește. Soarele este acoperit de fum gros, cu miros de arme și război. Tinerii soldați stau căzuți, precum puietii cu trunchi firav, după furtună. Au căzut odată cu visurile și planurile lor de viitor. Au pierit fără familie aproape, fără lumânare, fără nume. Toți ca unul. Singurul amic le-a fost arma ce-au strâns-o-n brațe până-n cel din urmă ceas.

Vântul șuieră nebun. Caută un ultim supraviețuitor de la care să poată culege povestea, să o poarte peste ani. Găsește un băiat de 18 ani, brunet, cu ochii-i negri triști și goi, pe care l-a plăcut de la început și căruia a vrut să îi împărtășească poveștile sale. Dacă l-ar fi înțeles, poate că ar fi fugit departe de câmpul de luptă și ar fi trăit. Acum, când îi pricepe șoapta îndurerată, e prea târziu. La rândul său, îi murmură cu glas stins o mică istorie a vieții lui. Apoi, chiar dacă acest lucru se va împlini abia peste doi ani, încheie: „Trăiască România Mare!”.

Vântul geme și-i jelește amintirea lui Anton, un student înzestrat care ar fi adus mult bine lumii. Stăruie un timp deasupra câmpului golit de viață, ca o pădure secerată, apoi pleacă. Mai are multe povești de adunat...

9 august 1945, Nagasaki

Keiko zburdă veselă pe lângă mama ei. Este 10 și jumătate dimineața. Ca în fiecare zi, cele două se duc în port să cumpere pește. Fetița are doar 9 ani. Îi place enorm să citească, iar imaginația ei nu are granițe.

- *Oya*, ai văzut ce nori gri au acoperit soarele? Eu cred că el s-a săturat să privească câte se petrec la noi, aici. E prea mult și prea urât pentru el. Probabil că a tras cortina de nori ca să vadă o altă piesă de teatru. Ceva mai frumos.

Mama nu îi răspunde. Are mintea și sufletul cufundate în tăcere. I se pare că fiica ei are o gândire ciudat de matură, chiar dacă este un copil de-al războiului. O îngrijorează. Se teme, de asemenea, de americani. Cât timp este înnorat, totul este sigur. Vremea e prea urâtă pentru un atac nuclear, nu?

Pe la 11 fără 5 minute ajung în port. Apele golfului, albastre și îmbietoare, îi atrag atenția lui Keiko, în timp ce mama se tocmește cu un pescar. Dansul valurilor se reflectă gingaș în ochii negri, curioși, în formă de migdală. Este ceva la ocean care o fascinează și o sperie deopotrivă. Reflectând dealurile înverzite și cerul fumuriu, pare atât de adânc... Fata se apropie încet de marginea aleii, acolo unde apa întâlnește cimentul. Privește în jos. Găsește o copilă, exact ca ea: păr negru, drept, față rotundă, corp firav înveșmântat într-un kimono de pânză, cu papuci de lemn și șosete murdare de la atâta umblat. Râde captivată. Un răs limpede și curat, precum clipocitul oceanului. Îi face cu mâna. Ea îi răspunde. Ridică un picior. Ea îi răspunde. Scoate limba (deși mama o certa de fiecare dată când făcea asta). Și fata din apă se arată la fel de neobrăzată.

Brusc, norii se frâng, lăsând la iveală un colț azurii de cer, reflectat în luciul apei. Keiko se întoarce pe călcâie, strigându-și mama:

- *Oya*, uite! Soarele trage cu ochiul!

Brusc, începe un vânt năprasnic. Foșnetul său o face pe fetiță să înghețe. Se dezechilibrează și, înainte de a cădea în valurile reci, aude un ultim strigăt disperat al mamei sale:

- Keiko!!!!

În următoarele momente doar bățile proprie-i inimi și țiuitul urechilor inundate mai sparg liniștea. La suprafață se întâmplă ceva ciudat: Cerul este cuprins de un nor de foc ce mătură totul în cale. Keiko se străduiește să înoate, dar unda exploziei o trânteste înapoi în adâncuri. După lungi strădanii și o crâncenă luptă cu moartea, fetița își adună ultimele puteri reușind să se agațe cu o mână de cimentul fierbinte. Totul e carbonizat. Totul

arde. Pe alea unde, în urmă cu doar câteva minute, stătuse mama ei, acum sunt doar două siluete arse, precum cele din Pompei. Keiko țișă de durere.

-*Oya?! Oyaaaa!!!!*

Lacrimile amare i se opintesc în colțurile ochilor. Vântul îi șoptește despre cineva pe nume Anton. Mâna slăbită se arată neputincioasă. Norocul lui este că fata a avut o viață scurtă, ușor de istorisit. Mai mult a înflorit-o cu vise și povești. Vântul ascultă răbdător și o privește sfășiat cum alunecă în abisul întunecat, cu ochii închiși, zâmbind, de parcă ar fi avut un somn profund, liniștitor.

Cu ce au greșit cei 100.000 de oameni care au murit, mai devreme sau mai târziu, din cauza acelei bombe? Cu nimic. Pe cine a deranjat inocența lui Keiko? Pe nimeni. Și atunci, de ce a mai avut loc acest eveniment înfiorător? Pentru că așa a cerut războiul. De asta a fost nevoie pentru a se termina totul. Sau, poate că este o minciună. Poate că lucrurile au decurs la fel în următorii ani. Vântul știe, fiindcă el a continuat să zboare și să culeagă povești...

24 februarie 2022, Mariupol

- Ivan, iar plânge copilul!

Tânărul se uită ba la televizor, ba la ușa de la bucătărie, de unde se aude buretele scrijelind marginea unui castron. Se ridică de pe canapea și se duce în dormitorul fiicei sale. Ia copila din pătuț, legănând-o și vorbindu-i cu blândete.

- Nu mai plânge, Zoryana, mica mea steluță. Totul va fi bine! Hai să deschidem geamul, ca să intre vântul.

Bucuros de invitație, vântul se joacă în părul bălai al fetei, spunându-i o poveste. Ea râde, iar inima tatălui tresaltă în același ritm cu a ei. Brusc, se aude o farfurie spartă în camera de zi. În fața televizorului, cu mâinile la gură, stă și plânge înfundat Anastasia. Ivan, soțul ei, o apucă pe după umeri, iar cu cealaltă mână o îmbrățișează pe Zoryana. Din toată știrea, o singură frază contează: „A început războiul!”

Mai târziu, în lumina zorilor, cei doi se ceartă în șoaptă, ca să nu trezească pruncul.

- Ana, trebuie să o iei și să plecați amândouă. În Polonia, Slovacia, Ungaria, România... Nu contează. Nu pot să plec la luptă fără să vă știu în siguranță.

- Iar eu nu îmi pot părăsi părinții, imobilizați la pat.

Ivan îi ia chipul în mâini și îi dă părul blond după urechi.

- Și dacă se va întâmpla ceva? Oare cum mă voi putea ierta?

- Vei ști că a fost decizia mea și că mi-ai arătat dragoste respectând-o.

- Ana, cum poți spune așa ceva? Cum de te poți gândi măcar? Tu și Zoryana sunteți lumina vieții mele, motivul pentru care trăiesc, dacă v-aș pierde...

Anastasia îl sărută și îi șterge lacrimile cu podul palmei, liniștindu-l cu glasu-i tremurat:

- Te vei întoarce, teafăr și nevătămat, și mă vei găsi ținând-o pe fetița noastră în brațe, mă vei săruta și mă vei îmbrățișa. Dar acum e timpul să îți slujești patria!

După un moment de tăcere în care își rezemă fruntea de a lui, Ivan își apucă bagajul de pe canapea, le dă o ultimă îmbrățișare și pleacă.

21 mai 2022, Mariupol

Un soldat își târaie picioarele prin orașul care îi pare acum atât de străin. În jurul lui - numai cenușă, moloz și dărâmături. Îi fusese îngăduită o zi liberă, imediat după terminarea asediului, pentru că avea niște comandanți înțelegători care îi cunoșteau situația. Două luni și-a ros unghiile seară de seară, așteptând vreun semn de la soția sa, urmărind știrile... Nu mai auzise nimic de ea de câteva zile.

Ajunge la strada cu pricina și încremenește. Blocul nici nu mai există! Doar o grămadă de ciment înnegrit de bombe zace, inertă, în fața sa. Are o presimțire proastă, iar disperarea îl face să se avânte sălbatic, săpând în moloz și îndepărtând furios bucată cu bucată. Ea e acolo. Exact așa cum i-a promis. Îl așteaptă, cu Zoryana strânsă la piept într-o îmbrățișare protectivă. Doar că este plină de funingine. Și doarme. Vântul urlă turbat, împrăștiind praful negricios. Sau poate că urletul a fost al lui Ivan? S-au contopit, în orice caz. Cu lacrimi în ochi se apleacă, o sărută și o îmbrățișează. Vântul îi șoptește. Îi zice povestea lui Anton, un student aspirant. Îi zice despre viața lui Keiko, o fetiță visătoare. Dar, mai ales, îl roagă să îi spună povestea celor două: mamă și fiică. Filele sale goale sunt multe și așteaptă să fie iscalite de vocea oricui. După ce a vorbit cu vântul, Ivan nu mai simte tristețe, ci ură. Nu pentru ruși. Nu pentru Anastasia cea încăpățanată. Nici măcar pentru sine. Pentru război...

Trecut, Prezent, Viitor

Oricând, oriunde, orice s-ar întâmpla, un lucru e sigur: nu războiul este calea. Este doar un viciu al oamenilor. Oricâte s-au întâmplat de-a lungul istoriei, oricâte nenorociri au făcut omenirea să regrete... Și povestea se repetă. Din nou... și din nou... și din nou. E ca un ciclu nesfârșit. O roată care trebuie frântă.

Anii se schimbă, generațiile se schimbă, oamenii rămân. Firea lor este intactă, precum muntele ce se înalță semeț. Doar un lucru îi mai tocește creasta: vântul. El este cel care culege fără oprire învățăminte și istorisiri, pe care le păstrează între filele sale, tot pentru noi, oamenii. Dacă i-am deschide

coperțile și i-am întoarce paginile șifonate, am deveni mai înțelepți. Am ști să prețuim viața în orice formă a sa. Am afla ce este empatia și am plânge după Anton, după Keiko, după Anastasia și Zoryana.

Dacă, înainte de a declara război, liderii lumii ar asculta vocea lui, atunci s-ar opri, ar vărsa lacrimi sincere și ar hotărî să își ajute altfel poporul. Preferă, totuși, să-l ignore, fiindcă setea lor pentru dezastru este necurmată. Iar noi? Noi îi urmăm orbiți de propagandă și idealuri, aruncându-ne precum niște pionii în apărarea regelui și a reginei, în celebra luptă pentru ascensiune și putere a nebunilor. Șah-mat!

Tocmai de aceea nu putem înțelege graiul vântului, nu îi putem răfosi paginile scrise cu durere sau cu fericire. Trecem indiferenți pe lângă o zi vântoasă fără să luăm aminte că tocmai astfel de zile sunt cele mai profunde. Pe de-o parte, poți asculta destăinuirile lumii, pe de alta, se întâmplă multe lucruri triste pe care nici nu le observi și pe care vântul a venit să le noteze. Multe vieți se surpă când nouă nu ne pasă.

Vântul poartă întru eternitate, pe filele sale, neglijența noastră. Se vaită sub povara ei. Arareori mai întâlnești o zi fără vânt, când poți ști că acesta nu mai are ce însemna în almanahul necazurilor...

ELENA OLARIU

Poveste de Crăciun

*Galaxia sufletului meu cuprinde stele –
Universul necunosându-le... (E.O.)*

A fost odată, demult, demult, o familie de țărani înstăriți, harnici și frumoși, în bățătura casei lor înflorind, pe rând, optsprezece vlăstare, una mai frumoasă decât alta – fete și băieți, care de cum vedeau lumina soarelui, obrajii li se rumeneau de frumusețe, sănătate și lumină divină. Dar dacă cresc numărul de copii în bățătură, crescură și nevoile, începând cu hrana zilnică, îmbrăcămintea și încălțăminte. Mama acestora, plină de credincioșie, îi înconjura cu dragoste și-i îmbrățișa, mereu spunându-le că cea mai mare bogăție a ei sunt copiii. Și, alături de alesul inimii, se zbăteau continuu, să le pună la dispoziție strictul necesar; erau vremuri grele, după cel de-al Doilea Război Mondial și mai venise și foametea și holera și marele cutremur din 1945. Stativile nu stăteau nădăruind prăfuite, femeia învățându-și odraslele să munească, pentru că - nu-i așa, munca îl înobilează pe om și dacă de mic știi să te organizezi, la maturitate, te decurci în viață.

Trecură ani, crescură copiii, vaca din șură dădea lapte, Roibu și Murgu nu se sfiau de drăgălășenia copiilor atunci când în grajd erau săcelați,

iar orăntăniile dădeau ouă, numai bune de fiert sau de făcut tăiței cu lapte. Cât despre ziua de Duminică, aceasta era zi sfântă, copiii însoțind pe părinți la Sfânta Liturghie.

Colindele, pe atunci erau la modă și copiii primeau colăcei, nuci și mere; nu erau bani dar bucuria noastră era cu atât mai mare cu cât tăiam troienele de-a lungul și de-a latul satului, întâlnind și alte grupuri mai mici sau mai măricei de la care învățam alte și alte cântece noi. Pe la casa domnului învățator, a părintelui Valucă și a domnului primar, se vedea de la fereastră bradul frumos ornat de ne plângea sufletul că nu aveam și noi. Iar mama ne explica că va veni o zi când și noi vom avea de toate; numai că trebuia să învățăm, să ajungem oameni mari.

Eu, mezina, aș fi voit tare mult să am și eu un brad adus de Moș Crăciun; de cele mai multe ori primeam – nu știu când venea Moșul – câte o trăistuță, așa ca pentru noi, să punem cărțile și caietele, penarul și călimara cu cerneală, și dacă mai ajungea la casa noastră, erau și ceva bomboane sau halva. Obosită să tot aștept, am adormit. Trezindu-mă pe la ora trei, odată cu cântatul cocoșului, iacătă, aud ceva foșnind sub pernă: mă ridic, bucuroasă nevoie-mare că a venit Moșul. Dezamăgirea a fost foarte mare căci în loc de dulciuri am descoperit o măturică și o crăticioară cu sarmale – crude, din viță-de-vie. Și apucă-te de plâns!!!. Numai că mama, strângându-mă la piept a spus:

- Draga mamei, să nu plângi! Dumnezeu ți-a dat darul acesta nemaipomenit care semnifică hrana noastră cea de toate zilele dacă vom munci și trăi în curăție.

Neîncrezătoare, am spus că sarmalele erau puse de ea sub perina mea. Dar mama îmi arătase că în toată oala cu sarmale care forfoteau pe plită, acestea erau în foi de varză.... Așa îmi ostoisem sughițul. Deodată, ce să vezi! Afară, în fața casei, luminițe de toate culorile străluceau în noapte. Era părul claps, plin de ghirlande de beculețe și coșulețe din hârtie creponată, pline, pline cu alune, bomboane, nuci care ne îmbiau să luăm cu grijă mare pentru ca POMUL nostru să nu se răstoarne...

A fost, cred, cea mai frumoasă zi din copilărie! Aveam bradul nostru nu în casă ci afară să vadă toată lumea! Aveam mai târziu să înțeleg tâlcul vorbelor mamei și rostul omului pe pământ: să muncească cinstit pentru câștigarea existenței dar să nu fie rob pământului...

Sonetul pustiei

*Cu foc și sete mă-ncolțea pustia
Când, ca pe Moise, m-ai chemat din rug;
Mă apăsa arzând imensul crug,
Iar ziua parcă-și amâna chindia.*

*Puteam încă de-atunci să mă conjug
Cu dragostea Ta mare cât vecia,
Dar mi-am purtat prin veacuri pribegia
Când am ales de ochii Tăi să fug.*

*În mreaja căutărilor năuce,
Pustia ca un foc m-a mistuit,
Dar a venit a vremilor răscruce*

*Când m-ai chemat din nou și mi-ai vorbit
De pe un deal, de-acolo de pe cruce,
Și de atunci pustia a-nverzit.*

Sonetul călimării

*Mi-e plină călimara de idei
Vibrând în fiecare picătură,
Cerneala-ar aflui peste bordură
Cu forța de-a crea-n esența ei.*

*Și am putea, pe-a filei țesătură,
Să facem lumi, cioplindu-le în stei,
Și soarelui să-i punem clopoței,
Brodând în fantezii fără măsură.*

*Dar o strunesc și simt că se-nfioară
Când îi aleg un drum spre infinit,
Iar rugăciunea mea spre ceruri zboară:*

*Părinte bun, Te rog acum, smerit,
Fă Tu ca eu și-umila-mi călimară
Să curgem într-un psalm fără sfârșit!*

Sonet psaltic

*Mă toarnă exaltarea peste munți,
Să pun în steiuri scânteieri de viață
Și peste hăuri prăbușite-n ceață
Să împletesc din sentimente punți.*

*Vibrând trăiesc a lumii dimineață,
Când strâng din rouă aurul grăunți
Pe umerii cuvintelor, cărunți,
Făcându-mi închinarea îndrăzneată.*

*Spre rugul din pustiu cu foc etern
Cu inima desculță calc cu teamă,
Dorind să nu îmi fie psalmul tern.*

*Nu am în vers ecouri de alamă,
Dar, Doamne, înainte-Ți mă prostern
Și cântul meu neconținut Te cheamă!*

Mă-nchin scriind

*Lumina mă deșiră în cuvinte,
Din ghemul încâlcit al multor gânduri,
Și-apoi, aliniindu-mă pe rânduri,
Mă toarnă-n strofe, matcă și sorginte.*

*Izvoare am în piept, în ochi, pe buze,
În palmele ce-s gata să rodească
Un grâu ce singur se frământă-n pască,
Și curg tumultuos peste ecluze.*

*Respir seninul când țâșnesc în muguri
Și-n aripi ce se Țes în alfabete,
Iar inima drapată-n epitețe
Încinge Țestul propriilor ruguri.*

*Mă-nalț înflăcărat și curg în versuri,
Zădufu-l domolesc cu adiere
Și, ca într-o perpetuă-nviere,
Trăiesc geneza altor universuri.*

*Ai pus în mine, Doamne, o lumină
Ce-aprinde focul dragostei de-a scrie,
Dar eu doresc, trăind în poezie,
Să fiu poem de foc, ce Ți se-nchină!*

Sonetul unui vis

*În care vis ne-am cunoscut noi oare
Când te-am văzut ca pe-o Pentesilee,
Încorporată-n cremene, scânteie,
Dorită ca o mare sărbătoare?*

*Erai, într-o vitrină, orhidee,
O Fata Morgana în depărtare,
Erai, peste întins deșert, ninsoare,
Spre Paradis, feerică alee.*

*Eram atunci pe punctul de topire,
Un avion lovit, intrat în vrie,
Iar tu sclipeai ca gheața cea subțire*

*Și nu dădeai un semn de consimțire,
Dar preajma se făcuse feerie,
C-ar fi putut și morții să învie!*

Sonetul unei comori

*Pământul era un ghem de întuneric,
Ai sosit tu și s-a făcut lumină,
Pe cer a răsărit o lună plină,
Un colț de univers, un rai feeric.*

*Pustiul s-a prefăcut în grădină,
Muzica sferelor, în cânt homeric,
Sunet primordial, în vis himeric,
Armonie și magie divină.*

*O simfonie, văzduhul, inundă,
Îngerul de sus, pe-o scară, coboară,
Cu-o fee, te-aduce pe-aceeași undă*

*Și-n daruri ancestrale te scufundă.
Ai fost menită să îmi fii comoară
Și să-mi faci viața primăvară.*

Sonetul muzei mofturoase

*Din zori și până în soare-apune,
Aștept să-mi vină-n ajutor o muză,
Să-mi fie sprijin, dar și călăuză,
Cu inspirația, să mă cunune.*

*Apare-,n sfârșit, destul de confuză,
S-așază-n fotoliu, nimic nu spune,
Absentă, pritocește niște rune,
O rog să-mi sufle o rimă, refuză.*

*N-am mai văzut muz-așa mofturoasă!
Deși o îmbrac după ultima modă,
Și nu-mi face treburile prin casă,*

*O țin ca pe o prințesă doar ca să
M-ajute să scriu corect o epodă,
Dar ea e din ce în ce mai comodă.*

Sonetul tinereții

*Tinerețea, o lebădă pe ape,
Completând a lumii polifonie,
Cântec neîntrerupt și poezie,
Poveste, aventură cât încape.*

*Din fermecat izvor, bea apă vie,
Veșmântu-i arde-n cruntele agape,
În jarul clipei, vrea să se îngroape
Când cade-n dulce euforie.*

*Exuberanță-i toată, temerară
Și simte-n ea putere Dumnezee,
Și-i curge-n vene o esență rară*

*Dintr-un început de primăvară.
E focul viu cu aripi de-alizee,
E, pentru bomba zilei, o scânteie*

Un sihastru

*Un sihastru
era mereu lângă tine, Generale,
rugăciunile lui fiind pretutindeni:
în ramuri, pe râuri,
în iarbă și flori,
iar păsările
zburau liniștite
împrejmuid
cu subțiri înțelesuri
întreaga ta ființă.
Un sihastru
era mereu lângă tine, Generale...*

Un fruct

*Sătești amandoi,
pe-atunci, într-un fruct, Generale,
într-un fruct
gata să cadă,
gata să-ndoie vijelios
frunze și crengi
și multe, multe
săgeți nevăzute
ale aerului nestăpânit,
colindător...*

Abur de femeie cântând

*Salcâmul tocmai îmbrăca
armura neagră a nopților,
atunci când, o burniță începuse să cadă
pe săbiile frunzelor lui,
pe locul pe care-ți stătuseră cândva ursitoarele,
făpturile acelea ce puteau deveni
la ceasuri înalte, de taină,
doar cântec, doar abur de femeie
cântând.*

Cumpăna

*Curgea pe lângă tine
un vârtej de fluturi,
cu polenul lor te-nfășurari,
și cu trupul lor te-nfășurari,
înainte de a ajunge la fântâna
unde o cămașă,
subțire, înmiresmată, te așteapta.
Cumpăna spunea că n-ai să vii, Generale,
cumpăna, al cărei lemn ars de soare
vedea până departe.
Ciutura se clătina,
apoi, ca într-un vis, câmpia te aducea
în ropot de cai
veseli și nestăpâniți,
fără frâie, fără șei,
dornici să se adape
din căușul de jăratec
al palmelor ei.*

Întunericul din corturi

*Erai tânăr...
Dintr-o fluturare subțire a degetelor
puteai înalța atunci o scară de abur
până dincolo de vârful copacilor
pe care cobora scânteind
zâna albăstrimii de zi.
O dimineață subțire
se ridica din hamacul tău,
alungând întunericul
din corturi.*

Păsările din Belfast

*My mind was savagely made up
like a serious sofa moved under a north window
(Meave McCaughan)*

*Din oasele acestor păsări se va înălța
noua poartă a orașului
în primăvara sosită cu un tren de ceață
ce traversează frontierele aceluiași ținut
Cuvintele toate seamănă cu unul singur
și amăgiri salvatoare adună
dialectele prin pub-uri
Lumina molatică a serii plutește
peste artere și bulevarde unde iarna
este un dragon decapitat
Jumătățile de măr devin mere
Tijele florilor din scuaruri par tendoanele
unui Ahile invizibil
Îngerul de plumb al orei de plumb
se îndepărtează de acoperișuri
Comasiunea și zâmbetul sigilează
scrisorile de acreditare
ale altui mâine*

Vom chema amintirile

*Seara a devenit o imensă scenă pustie
un old check point fotografiat
de turiștii înverșunați
Orice am spune acum
va fi folosit de partea noastră
Niciunul dintre noi nu a greșit
și niciunul nu a avut dreptate
Zborul bătlanilor
acoperă fâșia de geam
unde stelele pulsează odată cu primejdiile și adevărul
fără de care este greu să trăiești
Trupul tău a rămas
a rămas ca o tăietură în mantia acestei primăveri
Singuri dar nesiguri că este mai bine astfel
vom chema amintirile
așa cum Marcel Proust
își chema acasă un cvartet*

Teribili acrobați

*Questo amore è una lama sottile
Questo amore è una finta sul ring
(Gianna Nannini)*

*Călători pe o sârmă întinsă
între surâsuri apocrife
și un hohot de plâns vindecător
ducem pe brațe acest Noiembrie
până într-un loc de neajuns
ca niște teribili acrobați
în amiezile din care rupi ceva
și nu pui nimic în schimb
când toamna își face adopost în păsări
iar promisiunea zilei de ieri
se înalță asemenea
unui zid din prefabricate
odată cu întregul și rănile sale
în ochiul salamandrei
devenit un mic vitraliu translucid
dincolo de cel de-al nouălea cer al iluziilor
săgetat de șiruri lungi de așteptare*

Amânare

*Bulversat și indiferent
retras în odăi pe care le recunoști
dar nu știi de unde
stai cu toate cuvintele vitrege la masă
și frânger împreună cu ele pâinea singurătății
iar socotelile încurcă
orizontul dimineții încăput într-un pahar*

*Sinonimul frumuseții devine uitarea
și nu mai contează cine a surclasat
lacrimile bufonului de luni
când istoria se amână
iar ploaia zornăie pe acoperiș
precum arginții la o cină*

VICTOR ALBU

gândul cărunt

*mai merg, mai stau
cu gândul cărunt
m-adăp ca lăcustele
din mohorul mărunt*

*cine ești? cine ești?
pritocesc în zadar
la găze ce sorb
din maci pe hotar*

*stau cu seara pe prispă
lângă trup gârbovit
dau din mână la gândul
prin ploii rătăcit...*

bağlama

*lăută cu gâtul lung
ce arzi jale pe răcoare
aș vrea cucii să-i ajung
ca ofșatul din răzoare*

*stea cu umăr ca un fum
aburind alean de ducă
lenevești cu mine-n drum
pe lăută sub ulucă...*

urmele umbrei

*iei urmele umbrei
pe sub arini
poteca te cheamă
cu ugerul plin*

*nimeni nu te vede,
nu te mai știe
când hulpave dealuri
îți rod din călcâie...*

clipa de cicoare

*m-ademenește
clipa de cicoare
în care-ai ațipit
lingușitoare*

*în trupu-mi care
toarce blând
stau întrebările
la rând*

*aș vrea să știu
pe gând de cucii
când ne-om trezi
unde mă duci...*

vindecări

*grijile
se vindecă
zi după zi
ca o coajă
spartă*

*noaptele
din mine
nu se
vindecă
niciodată...*

Liviu Şoptelea, *Îngeri literați...*

MIHAELA ALBU

Un volum de eseuri - confesiuni („mai puțin protocolare”)

Editura craioveană „Autograf MJM” propune chiar la începutul anului 2024 un volum compozit – confesiunile unui autor, Mircea Perpelea, care își face un fel de bilanț al vieții, o viață cu realizări notabile, atât în plan personal, dar mai ales profesional (inginer, jurnalist, prefect, consul, ambasador).

Volumul *Parfum de ambasador* este o carte de memorii, dar înscrisă pe un fundal social-istoric și cultural, prezentând o viață reală desfășurată în România înainte și după 1989. Volumul este în același timp și un fel de dialog cu cititorul, autorul adresându-i-se direct din când în când: „Vă propun să-mi permiteți să trecem împreună mai departe” (sublinierea îmi aparține, voind astfel să atrag atenția asupra faptului că autorul scrie adresându-se permanent potențialului lector pe care îl simte cumva partener în aventura rememorării.) De aici, nu de puține ori, un stil oral, Mircea Perpelea narându-și întâmplările vieții, gândurile și devenirea ca și cum s-ar afla în fața unui auditoriu.

Încă dintru început, autorul suitei de eseuri-confesiuni se autodefineste, mărturisind totodată imboldul care l-a dus către scrierea volumului: „Ca să ai puterea, dorința și dăruirea, dar și curajul, cu siguranță, de a scrie o carte, eu cred că trebuie să acumulezi foarte multe lucruri care țin de experiență, de cultură, de cunoaștere a realității, dar mai ales trebuie să ai dragoste de oameni, să dorești să le lași gânduri bune, trăiri cu tâlc, mesaje care să înalțe mintea și sufletul.”

Cel care citește volumul și nu-l cunoaște personal pe autor va înțelege însă perfect atât omul, cât și formația sa, va înțelege acea persoană „compactă”, „care stă în echilibru perfect cu lumea”, cum îl definește prefăcătorul cărții, Gheorghe Smeureanu. Aș adăugat chiar mai mult după lectura cărții: Mircea Perpelea este un om care la „școala” vieții și în „lumina” științei și culturii s-a modelat pe sine treaptă cu treaptă; a luat din știință, din literatură, dar și de la semenii pe care i-a întâlnit pe parcursul vieții tot ceea ce a crezut că va ajuta în formarea personalității, dând totodată, cu generozitate, celorlalți, din zestrea culturală, din întreaga experiență acumulată de-a lungul veștii. Căci ce altceva este această carte de „eseuri mai puțin protocolare”, cum sună chiar subtitlul ales de autor, dacă nu „o samă de cuvinte”, „o samă” de idei și întâmplări de viață. „De la lume adunate și

iarăși la lume date”, acest volum, precum și cele anterioare¹, reflectă o devenire perpetuă aflată sub semnul științei și culturii, dar și al unei moșteniri primite de la părinți ori de la profesori de-a lungul vieții.

În esență, cartea este o sinteză între amintirile legate de locul de naștere, de satul pe care îl percepe drept locul unde „s-a născut veșnicia” și devenirea intelectuală.

De formație tehnică, absolvent al Facultății de Electrotehnică, Mircea Perpelea s-a îmbogățit permanent intelectual și în domeniul umanist. Cele două laturi ale personalității sale sunt conștientizate și explicate de altfel pe parcursul scrierii: „Palierul literar a fost însă întotdeauna la mine în contrapondere cu cel concret, cu aspectele măsurabile ale vieții în matematică. Iar aici nu văd nicio contradicție, deoarece, ca matematician, iubesc formele, ideile absolute, sunt un platonian, însă în același timp știu că totul are formă reală, palpabilă.”

După lectură, în încercarea de a încadra volumul într-o specie anume, cititorul constată eclectismul întregului, fiind totuși interesat deopotrivă de multitudinea de informații, cât și de exemplaritatea vieții autorului. Din loc în loc acesta explică el însuși imboldul și scopul pentru care a scris-o: „O rațiune de a fi a rândurilor de față este aceea de a duce anumite pilde și valori mai departe. Este o datorie de onoare să fac acest lucru, precum o datorie este să aduc mărturie că viața este un miracol, așa cum ne spune și filmul lui Emil Kusturica. Sau mai adânc spus de către Einstein: sunt două moduri de a trăi viața: ca și când nimic nu e miracol sau ca și când totul este un miracol.”

M-am referit mai sus la exemplaritatea vieții celui plecat dintr-un sat din Olt și devenit – la propriu și la figurat – ambasador al țării sale. Viața sa a fost o perpetuă întregire a personalității intelectuale, un parcurs urmat cu statornicie, un model, deși modestia îl determină să afirme că „Această carte este despre normalitate, despre misiunea de a cultiva firescul în viața personală și socială, prin aceasta înțelegând lipsa de excese, evitarea experimentelor cu final incert și riscant, îndepărtarea de originalitate cu orice preț pe care nu mi-am dorit-o niciodată și nu o doresc nici altora.”

---

¹ *La Roumanie - Investissements et tourisme*, imprimărie privată, Marsilia, 2006, *Un prefect la papion*, Ed. Noua, București, 2008, *Prietenii uitate*, Ed. Haemus, București și Tirana, Albania, 2020, *Vulpea la struguri*, Ed. Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2021.

Și totuși ... în aceste eseuri-confesiuni, ambasadorul Mircea Perpelea ni se prezintă drept un intelectual rafinat, „firescul” despre care scrie, adică „normalitatea” prin care se autodefinește sunt tocmai rezultatul unei culturi solide și a unei memorii care nu lasă nimic trecut sub vălul uitării.

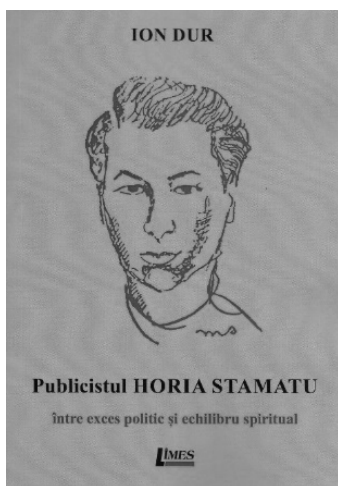
MIHAELA ALBU

Restituiri necesare

Dacă ar fi să parafrazăm zicala „sunt prea sărac ca să-mi cumpăr haine ieftine”, am spune că literatura română are o istorie destul de scurtă în timp, încât să ne permitem să nu luăm în seamă (sau să renunțăm deliberat) la ceea ce s-a scris românește în alte zone ale lumii. Recuperarea / (re)integrarea literaturii din anii comunismului – din Basarabia, Bucovina, din alte țări europene, americane (Nord și Sud) ori chiar australiene – ține de firesc, de normalitate. Și totuși, pentru *actul de restituire* este nevoie, chiar și astăzi (la peste 30 de ani de la eliberarea de comunism), de pledoarie, de insistență, de „luptă” uneori cu forțe potrivnice, închistate în ceea ce li s-a inoculat în trecut ori temătoare la orice schimbare de canon.

„Pledoaria” și „lupta” le duc încă puțini, fie direct, combativ (așa cum este cazul lui Flori Bălănescu în „apărarea” sau, mai bine zis, dreapta receptare a lui Paul Goma), fie pur și simplu scriind studii, volume monografice, îngrijind ediții, retipărind, alcătuind o „intrare” sau alta în dicționare (cum ar fi Nicolae Florescu, Ileana Corbea, Mircea Popa, Adrian Dinu Rachieru, Ion Dur, Mircea Angheliescu, Ion Simuț, Ștefan Ion Ghilimescu, Mihaela Albu, Liliana Corobca, Dan Angheliescu, Dana Dad, Cornel Ungureanu și nu în ultimul rând Florin Manolescu, a cărui *Enciclopedie a exilului românesc* este, deocamdată, cea mai complexă lucrare dedicată acestui fenomen literar-cultural, cu rădăcini istorico-politice. (Lista nu are pretenția exhaustivității, dar nici nu pare a continua prea mult).

Am făcut această lungă introducere pentru a pune în contextul restituirii studiul dedicat de către profesorul Ion Dur publicisticii lui Horia

Stamatu, volum apărut la editura Limes în 2020. Iată că deja sunt patru ani de la tipărire! Considerăm totuși că încă este necesară semnalarea sa, deopotrivă pentru modelul de abordare bine documentată a subiectului, dar și pentru aducerea în atenție a unuia dintre cei mai importanți scriitori români din exil.

Horia Stamatu a fost poet, eseist, ziarist, traducător, iar despre opera sa poetică s-au exprimat la superlativ personalități importante ale literelor românești. Astfel, pentru Eugen Ionescu „...Horia Stamatu (este) cu siguranță unul din cei mai mari poeți pe care i-a dat poporul său”, iar Virgil Ierunca insufla convingerea dăinuirii operei poetice a lui H. Stamatu: „Și în exil și în țara regăsită de mâine poezia lui Horia Stamatu va sfinți locul și vremea împlinind sorocul spiritualității românești, hărăzită să dăinuie prin jertfe ciclice, prin eclipse deschizătoare.”

Dar Horia Stamatu a lăsat literaturii române, pe lângă poezie, și o bogată eseistică, apreciată de conaționali, scriitorii Titu Popescu și Ion Dur consacrandu-i chiar volume de prezentare și analiză.

Autorul volumului *Publicistul Horia Stamatu* (volum pe care îl supunem atenției cititorului) nu îl are în vedere așadar pe poet, ci pe eseist, prezentându-i și analizându-i publicistica (cronologic, prin prisma celor două falii din viața autorului – în țară și în exil –, timpul și locul influențând și tematica, dar chiar și stilul eseisticii stamatiene).

Volumul cuprinde, așadar, cele două etape ale existenței omului și ale orientării sale ideologice, Ion Dur aducând cititorului imaginea cu lumini și umbre,¹ completă și complexă a eseistului și a operei sale (dacă avem în vedere și corespondența acestuia cu Sanda Stolojan² cuprinsă în capitolul 8, capitol purtând un titlu sugestiv – „Intimitatea unui spirit drastic”). „Intimitate”, da, căci tot autorul volumului amintește că, prin opera sa, scriitorul comunică, iar prin corespondență *se* comunică. „Spirit drastic”, totodată, pentru cel pus sub dihotomia „exces politic și echilibru spiritual” (chiar drept subtitlu al volumului), cu atât mai mult cu cât și în publicistică, și în epistole (nu numai cele către Sanda Stolojan), Horia Stamatu a demonstrat nu de puține ori exces în afirmații și catalogări (ca să ne exprimăm eufemistic).

Să ne întoarcem însă la structura volumului în care Ion Dur ne propune abordarea publicisticii lui H. Stamatu, despărțind în cele două

---

¹ „Ne-a interesat adevărul și echilibrul ideilor sale, chiar adevărul metaforic” (Ion Dur).

² Pentru completarea informațiilor propunem cititorilor și corespondența cu Paul Miron (*Corespondență Paul Miron / Horia Stamatu*, ed. Jurnalul literar, București, 2007), cu Basarab Nicolescu (Traian D. Lazăr, Raluca Andreescu, *Scrisori din exil. Arhiva literară Basarab Nicolescu*, ed. Curtea Veche, București, 2015) și cu L. M. Arcade (*Epistolar L. M. Arcade*, Biblioteca exilului, Iași, 2019, Cuvânt introductiv, traduceri și note de Simona Modreanu).

„părți” – „Primul gazetar” de „Al doilea gazetar”, sugerând direct cele două fețe ale unui *același* și totuși *diferit*, „doi publiciști Horia Stamatu între care există o diferență specifică de tematică și stil”. Primul, consideră autorul, a fost un „gazetar rinocerizat”.

Din necesități didactice aproape, ținând cont de faptul că „destelenea” un „ogor” (cvasi)necunoscut, Ion Dur mărturisește dintru început că analizează publicistica lui Horia Stamatu „preponderent cronologic din necesitatea de a desprinde cât mai limpede etapele evoluției tematicice și conexiunea cu variile contexte pe care le-a traversat.” Sunt astfel prezentate scrieri începând cu 1935 (unele ținute „la fondul secret”), cele din *Buna Vestire*, „cu simboluri dragi legionarilor având un lexic și idei colorate ideologic.” Concluzia generală, după detalierea mai multor articole privind publicistica de la *Buna Vestire*, este total negativă, fiind „lexical și stilistic, cu marca ideatică a Mișcării Legionare, cu sofisme ieftine, antisemită, antiliberală și antidemocratică, o gazetărie de *apaș rinocerizat*.”

Cu totul altul este „al doilea gazetar”, adică publicistica lui Horia Stamatu în exil, pe care însă Ion Dur o numește „în mare parte oportunistă”. Să fie adevărată afirmația aceasta? Să acopere complet schimbarea ideatică a exilatului? Credem că nu, și ne sprijinim afirmația pe o paralelă cu gazetarul Virgil Ierunca, cel care, din simpatizant trotskyst în țară, odată ajuns în Franța, în exil, s-a „convertit la românism” (după propria exprimare). În cazul lui Stamatu, am putea spune că, din contră, din ideile promovate în țară, se „scuturase” în mare parte de cele radicale și *rămăsese* – nu se convertise – la *românism*, iar „atașamentul etnic fervent i se proiecta în continuare pe orizontul credinței creștine”, după cum concluzionase și Gh. Grigurcu în scurta prezentare a cărții din *România literară* (nr. 4-5/ 2021).

Chiar autorul volumului citează dintr-o scrisoare a lui Horia Stamatu către George Uscătescu, în care îi spunea conașionalului său „față de România sunt prin naștere angajat”.

Și într-un caz, și în altul, trebuie să ținem seama de contextul istoric, de locul și noile condiții de viață.

„Creștin, român, european” sunt cele trei valori sub care abordează la un moment dat Ion Dur publicistica celui pentru care singurele puncte de sprijin după al Doilea Război Mondial, când „spiritul timpului nu era potrivit”, deveniseră *cuvântul și libertatea*, adică libertatea de exprimare pe care o vor avea numai cei care părăsiseră țara ocupată. Dar aceasta în spirit creștin și mai ales – din nou reiterată păstrarea identității – condiție *sine qua non* a existenței noastre în istorie, căci scria el, „faptul de a mai fi sau a nu mai fi români, ceea ce în realitate e a mai fi sau a nu mai fi.”

Întorcându-ne la pledoaria pentru integrarea literaturii și publicisticii exilului în literatura și cultura românească, ne raliem autorului studiului despre publicistica lui Horia Stamatu, el contribuind la aceasta prin însuși studiul său. O afirmă direct chiar din fraza de deschidere a volumului: „Nu

este un neadevăr sau un paradox travestit acceptarea gândului că orice creator care scrie în limba română aparține inexorabil culturii românești.”

Recuperare, restituire! Reeditările ori studiile întocmite cu acribie și serioasă documentare³ – de felul celei propuse de cercetătorul Ion Dur – contribuie / vor contribui la întregirea patrimoniului cultural românesc, în nici un caz excesiv de bogat, încât să ne permitem să „aruncăm peste bord” ori să nu primim în „casa” literelor românești „piesele” create pe alte meleaguri.

Analiză, evaluare, ierarhizare – desigur! Dar pentru aceasta este necesară mai întâi cunoașterea *întregului*.

Cercetătorul Ion Dur face parte dintre cei (nu îndeajuns de mulți) care contribuie la cunoaștere și întregire. În cazul acesta a fost vorba despre Horia Stamatu (Stamatopol), cel despre care, spune chiar dintru început – și ca o justificare a demersului său – „în afară de diaspora românească /.../ au auzit foarte puțini oameni obișnuiți sau chiar intelectuali din România. În exil a fost cunoscut nu atât prin cărțile tipărite, cât mai ales prin publicistica sa din ziare și reviste în limba română.”

Dar cum Horia Stamatu a fost mai cu deosebire poet, „un mare poet”, în opinia lui Eugen Ionescu și a altora, așteptăm și un studiu amplu de analiză și interpretare a poeziei stamatiene, o întregire, cu alte cuvinte a receptării scriitorului român

TICU LEONTESCU

Eugen Dorcescu și harul stihuirii textelor sacre

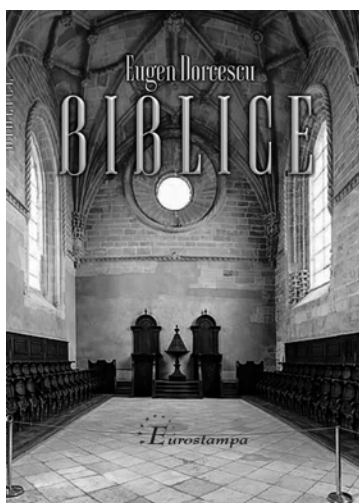
Noua ediție, revizuită și adăugită, a volumului *Biblice* al scriitorului Eugen Dorcescu, apărută la Editura Eurostampa, Timișoara, 2021, cu un amplu, exhaustiv *Cuvânt înainte*, al Doamnei Mirela-Ioana Dorcescu, reprezintă un florilegiu tematic de elevată ținută intelectuală și artistică. În noua sa formă, volumul *Biblice* asamblează, definitiv, în ordinea apariției, toate textele sacre veterotestamentare, asupra cărora Eugen Dorcescu s-a oprit, călăuzit de Duhul, spre a le stihui, respectiv: *Psalmii în versuri*, *Ecclesiastul în versuri*, *Pildele în versuri*, precum și *Rugăciunea regelui Manase*. Celor 70 de Psalmi și poemelor originale *Prolog* și *Epilog*,

---

³ Cum în țară încă nu s-a recuperat cea mai mare parte din ziarele și revistele apărute în alte spații geografice, cercetătorul s-a documentat îndeosebi, după propria mărturisire, la Biblioteca Română din Freiburg.

publicate în ediția anterioară (Editura Marineasa, Timișoara, 2003), li se adaugă, acum, *Psalmul 41/42*, precum și un grupaj de *Poeme originale*, volumul încheindu-se cu *Mărturia stihuitorului*, o extinsă și profesionistă dare de seamă, menită să ajute cititorul, avizat sau nu, să înțeleagă, deopotrivă, riscurile și responsabilitățile majore, pe care cel angajat într-un astfel de demers trebuie să și le asume ori, categoric, să renunțe. Nu poate și nu trebuie oricine și oricum să se apropie de astfel de texte, cu un astfel de scop, decât așa cum am văzut că rezultă din analiza Doamnei Mirela-Ioana Dorcescu, precum și din recenziile preoților-doctori în teologie: Ionel Popescu și Ioan Bude, dar mai ales din recomandarea Mitropolitului și omului de mare cultură Bartolomeu (Valeriu) Anania și culminând, desigur, cu excepționala *Mărturie a stihuitorului*. Voi selecta câteva pasaje concludente despre conținutul volumului *Biblice*, din textele-recenzii ale profesioniștilor (filologi sau teologi) amintiți.

În *Cuvânt-înainte*, scriitoarea Mirela-Ioana Dorcescu afirmă, printre altele, următoarele: „În esență, *Biblicele*, în configurația pe care am stabilit-o în colaborare cu Eugen Dorcescu, reafirmă atașamentul autorului față de MAREA CARTE (unica, în accepțiunea ce i-o acordă Poetul, mai cu seamă în anii din urmă), constituind un act liric de slujire a lui Dumnezeu, „în cele trei ipostasuri”: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, de către un cavaler (ioanit, templier, scrib), „rob al unui singur Stăpân”, cum se autodeclară fericit”. De asemenea: „Non-imanența, metafizica, transcendența, abisalitatea depun mărturie despre un univers dorcescian ocupat în integralitate de Dumnezeu. Relația eului cu Atotputernicul (a ființei cu Ființa) ocazionalizează epifanii, proiecții simbolice, meditații, care îmbogățesc, consolidează și conferă adâncime lirismului Poetului timișorean, accentuându-le, deopotrivă, creației și autorului, emoția și rațiunea, fervoarea și sobrietatea, anvergura națională și internațională a mesajelor”. Cu alte cuvinte, pentru autorul volumului antologic *Biblice*, MAREA CARTE (*Biblia*) este cartea de căpătâi. Conținutul volumului este un „act liric de slujire a lui Dumnezeu”, autorul fiind „rob al unui singur Stăpân” și, drept urmare, universul său fiind „ocupat în integralitate de Dumnezeu”. La rândul-i, Părintele vicar dr. Ionel Popescu, adresându-se autorului, salută apariția volumului: „Vă sunt profund recunoscător pentru această splendidă stihuire și pentru că sunt primul care se adapă, cu emoție și cu bucurie, din fântâna dorului după Dumnezeu. Citesc și recitesc cuvintele semănate în versurile care te înalță către Dumnezeu și

am convingerea că de la El a venit inspirația, care a picurat în sufletul Domniei Voastre lumina, frumusețea și darul tălmăcirii cu har a mângâietorilor și inegalabililor psalmi biblici”. În emoționanta sa apreciere, Părintele vicar aseamănă conținutul volumului cu o fântână a „dorului după Dumnezeu”, menită să te înalțe spre El, exprimându-și „convingerea că de la El a venit inspirația [...] și darul tălmăcirii cu har...” În aceeași gamă, în calitatea sa de doctor în teologia *Vechiului Testament*, Preotul dr. Ioan Bude salută și apreciază performanța literară și spirituală a lui Eugen Dorcescu, care a „tălmăcit” în limba română texte sacre, grație harismelor primite, filologică și muzicală; remarcă faptul că această strădanie îl alătură mitropolitului Dosoftei, iar literatura română a sporit astfel substanțial: „Maestrul EUGEN DORCESCU a primit harisma (darul) ,tălmăcirii limbilor’, prin versificarea anumitor texte sacre din *Vechiul Testament* [...]. Maestrul a primit această specială harismă filologică, dimpreună cu o altă harismă, a muzicalității interioare, atât de necesară, spre a «tălmăci» la perfecție imnologia biblică, în general, și pe cea psalmică, în special, dintr-o limbă extrem de săracă în cuvinte – și mai ales în vocale –, într-o limbă europeană, extrem de vocalizată și de muzicală și cu un foarte bogat fond lexical, ca limba română. De la versificarea *Psaltirii* de către mitropolitul Dosoftei și până în prezent [...], nimeni nu a reușit o asemenea performanță [...]. Așa se face că literatura română s-a îmbogățit, în mod real și substanțial, cu prețiosul volum antologic în versuri, cunoscut, de acum, sub denumirea de *Biblicele* lui Eugen Dorcescu”.¹

De asemenea, Mitropolitul Bartolomeu (Valeriu) Anania, referindu-se la volumul *Biblice*, aprecia, deopotrivă, talentul autentic, harul și meșteșugul de stihuitor și de re-creator al *Psalmilor* în limba română contemporană, subliniind evlavia autorului față de *Biblie*, al cărei conținut, citând din *Cântarea Cântărilor*, „îi stă ca o pecete pe inimă”. Iată: „Poetul Eugen Dorcescu este un scriitor familiarizat cu *Sfânta Scriptură* și, implicit, cu poezia ei. Dacă multor condeieri ai literaturii noastre *Biblia* le-a fost doar o sursă de inspirație sau le-a oferit teme lirice, autorului de față îi stă ca o pecete pe inimă – ca să-l citez pe Solomon –, ceea ce-i conferă, pe lângă prestigiul literar, și o aură de noblețe spirituală [...]. Am deschis cartea, am citit primele pagini și de îndată mi-am dat seama că autorul – un mare meșteșugar al stihului învățat să zboare cu aripile larg deschise – nu se mulțumește să versifice textele biblice, ci le re-crează la măsura limbii române contemporane și la dimensiunile talentului autentic al unui scriitor modern [...]. Iată, acum, ni le oferă pe toate la un loc, în cartea de față, pe care le-o recomand cititorilor cu bucurie și încântare”²

---

¹ Cf. Preot Dr. Ioan Bude, „Credință, onoare și misiune – scurt extras din spovedania unui Templier”, în *Timișoara*, 24 iulie 2020, p. 6.

² Text coperta a IV-a, edițiile 2003, 2021.

Dar textul care încheie conținutul volumului antologic *Biblice* este chiar *Mărturia stihuitorului*, unde autorul însuși se simte într-un fel responsabil să ne împărtășească lucruri demne de știut și de luat în seamă, privind felul în care s-a născut această capodoperă literară. Evident, Eugen Dorcescu s-a apropiat de textul sacru al MARII CĂRȚI, al *Sfintei Scripturi – Biblia* – într-un context anume, despre care ne povestește, cu onestitate, ca într-o spovedanie terapeutică, din punct de vedere spiritual, în paginile primului volum de *Jurnal*, intitulat *Îngerul Adâncului. Pagini de jurnal (1991-1998)*. Dar iată ce ne dezvăluie, confesiv, autorul: *Stihuirea Psalmilor, a Ecclesiastului, a Pildelor și a Rugăciunii regelui Manase* a durat șapte-opt ani. Pentru autor, stihuirea a însemnat o experiență profesională și o analiză critică a scrierilor proprii. Totodată, o autocontemplare și obiectivare, el fiind doar scriitor, iar textul sacru fiind Cuvântul lui Dumnezeu. Deopotrivă, și o experiență intelectuală (culturală), care „implică știința limbii, psihologia creației, fenomenologia esteticului”, armonizând relația dintre: „înțelegere, imaginație, emoție, suflet și duh”. De asemenea, „tălmăcirea în stihuri a *Scripturii* obligă la asumarea duhului Ei și, deopotrivă, să fii asumat de Ea”. Stihuitorul (căci așa se consideră pe sine autorul), conștient de pericolele care-l pândesc, trufia și falsa smerenie, prudent, le evită. Pentru stihuirea celor trei cărți poetico-sapientiale: *Psalmii (Tehillim)*, *Ecclesiastul (Qoheleth)*, *Pildele (Mishle)*, autorul a avut la îndemână numeroase versiuni ale *Bibliei*, englezești, franțuzești, germane și românești, mai ales *Biblia sau Sfânta Scriptură* (Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975). Așa cum mărturisește, a urmărit două obiective majore: „Pe temeiul unei permanente comparații între diferitele enunțuri și lecțiuni, am purces la stihuirea propriu-zisă, ghidat fiind de două obiective: a) respectarea, în spirit, a textului sacru (imperativ duhovnicesc); b) organizarea lui imagistico-prozodică (imperativ estetic). Punerea de acord a acestor obiective s-a realizat prin: a) asimilarea, pe cât ne-a fost posibil, a sensului; b) prelucrarea stilistică, în întreaga ei complexitate”.

„Prelucrarea stilistică” a atras după sine cunoașterea și asumarea următoarelor „sectoare ale structurii”, respectiv, nivelurile: prozodic, lexical și sintactic. Prin toate acestea, autorul a urmărit să a reușit să obțină o captare cât mai expresivă a mesajului, să sensibilizeze cititorul, construind o stare de spirit propice receptării, precum și „realizarea de sine a stihuitorului, dorința sa de împlinire în duh”. Sintetizând, autorul adaugă: „Am năzuit, tot timpul, să ofer oricui proba că limba română literară modernă și ființa veșnic tânără a enunțului sacru sunt perfect compatibile [...], să facilitez, atât cât harul mi-a îngăduit, fuziunea dintre efemer și eternitate”.

Textelor sacre stihuite li se alătură în volum și o serie de *Poeme originale* de inspirație biblică de o rară frumusețe, dintre care nu pot să nu amintesc: *Prolog*, *Epilog*, *Istoria unei nevroze*, *Barbarii*, prin care, pe de o parte, autorul împărtășește sublimul unei comuniuni personale cu Însuși Dumnezeu, contemplarea și dialogul tăcerii reverberând abisal în duhu-i

(*Prolog, Epilog*), iar, pe de altă parte, în poemele *Istoria unei nevroze și Barbarii* amendează formele concrete, grave, ale decăderii morale a societății contemporane, exprimându-și, clar, curajos și responsabil, poziționarea sa pe latura sănătoasă a baricadei, revendicându-și alegerea de a fi fost, de a fi și de a rămâne rob, slujind sub un stăpân, căci „stăpănu-aceia-i Dumnezeu”.

Aș dori, totuși, din punct de vedere teologic, să mai adaug câteva gânduri, care mi se par importante, referitor la volumul *Biblice*. În percepția mea, confirmată și de opiniile exprimate de recenzenti avizați și competenți (profesioniști), atât literar, cât și teologic, volumul *Biblice* reprezintă un *Summum bonum* (o sumă a lucrurilor celor mai bune) din toată creația scriitorului Eugen Dorcescu. Prin educație riguroasă, de calitate, precum și printr-o experiență îndelungată, bine asumată, dobândim un discernământ sănătos, responsabil și matur, pe baza căruia cernem și discernem clar și corect între Bine și Rău, alegând Binele. Dar, în zona Binelui, trebuie să țintim mai sus, spre Mai Bine. Căci Binele poate deveni, la răndu-i, Rău, dacă ne împiedică să avansăm spre Mai Bine. Iar de la Mai Bine, e de dorit să năzuim la Foarte Bine. Și de la Foarte Bine, la Superlativul Absolut, spre performanțe maxime. Altfel spus, spre Binele Cel Mai Înalt sau Binele Suprem. La acest nivel, desigur, nu se ajunge imediat, ci în timp, prin perseverență. Este un proces, care presupune ardere. Efort și timp. Vorba lui La Rochefoucauld: „Omul tinde mereu spre incompetența lui maximă”. Și îi dau/dăm dreptate. Un alt proverb spune: „Nimeni nu s-a născut învățat”. Da, „dar totul e să nu rămânem nou-născuți”, adăuga graficiana Tia Peltz. Trebuie să creștem, trebuie să țintim sus, cât mai sus. Atunci când cineva vrea să devină alpinist, deși visează să ajungă pe Everest, totuși, până să urce pe Everest, va trebui să se antreneze foarte mult, să se pregătească riguros pe toate planurile, care țin de performanță în alpinism. Va urca pe toate dealurile din jur, apoi va escalada munții cu înălțimi accesibile capacităților sale din acel moment. Apoi, va ajunge la alții, din ce în ce mai înalți: Mont Blanc, Ararat, Kilimanjaro și, în final, temerar, experimentat și echipat corespunzător, va lua cu asalt și... Everestul! Și, probabil, va reuși. În orice domeniu, pornim de jos, tinzând cât mai sus.

Revin la volumul *Biblice*. Prin educația sa filologică riguroasă, dublată de o experiență de cercetător la Academia Română, Filiala Timișoara, precum și de cea de scriitor profesionist, de editor, Eugen Dorcescu a ajuns la cota de unde, literar și cultural vorbind, a urcat pe Everestul propriei sale creații literare. Aceasta îmi confirmă mie *Biblicele*. Și nu numai mie. Și încă ceva. Ceva care dezvăluie secretul unei astfel de performanțe, mai ales când vrei să te apropii și să abordezi un atare demers, extrem de temerar, dar și de dificil, care, omenește vorbind, este aproape inaccesibil. Mai e ceva. Harul divin, darul nemeritat. Acesta implică, precum la Moise, pe lângă cultura Egiptului, chemarea suverană din partea Celui care i s-a revelat, spunând: *Eu sunt Cel ce sunt*. Dar chiar și această chemare, spre înalta performanță, nu exclude efortul perseverent al celui chemat.

Ceea ce voi spune în continuare este foarte important, din punct de vedere teologic. Eugen Dorcescu, precum rezultă din *Mărturia stihuitorului*, a dovedit că știe și că și-a asumat aceasta. Toate traduceri sau versiunile *Bibliei* pot fi clasificate în trei categorii majore, respectiv: traduceri textuale, în care traducătorul încearcă să se apropie cât poate de mult de forma textului original, în detrimentul înțelesului original; traduceri parafrazate, în care traducătorul încearcă să se apropie cât poate de mult de înțelesul textului original, în detrimentul formei acestuia; și traduceri echivalent-dinamice, în care traducătorul încearcă să se apropie, cât poate de mult, atât de forma, cât și de înțelesul textului original/original al *Bibliei*. Acestea din urmă sunt cele mai eficiente și recomandate traduceri (sau versiuni), pentru analiza exegetică a textului. *Biblia* este Cuvântul lui Dumnezeu, revelat în scrierile canonice ale *Vechiului și Noului Testament*. Acest Cuvânt este Adevărul cu majusculă, divin, sfântitor. Dar, din punct de vedere exegetic, acest Adevăr poate fi clasificat în două tipuri de adevăr: relativ și absolut. Adevărul biblic relativ este acel adevăr biblic valabil numai pentru destinatarul original, nu și pentru cel actual, decât ca simplă informație (el a fost valabil atunci, acolo, atât. Exemple: dărâmarea zidurilor Ierihonului, prin cântarea fanfarei. Ori despăcirea Mării Roșii sau a râului Iordan). Adevărul biblic absolut este acel adevăr biblic universal valabil, atât pentru destinatarul original, cât și pentru cel actual. Exemplu: Cele Zece Porunci: „Să nu ucizi” (precum în *Vechiul Testament*, tot așa și în *Noul Testament*). De ce este important să știm acest lucru? Întrucât *Biblia* conține atât adevăruri relative, cât și adevăruri absolute, iar atunci când citim un text oarecare din *Biblie*, este bine să distingem adevărurile relative de cele absolute. Să nu le amestecăm. Dacă percepem un adevăr biblic relativ ca fiind un adevăr biblic absolut, rezultă un legalism teologic (nu e corect, teologic, să fac doctrină dintr-o experiență personală, unică). Dar și invers. Dacă percepem un adevăr biblic absolut ca fiind un adevăr biblic relativ, rezultă un liberalism teologic (transformând regula într-o excepție, ceea ce este total incorect; minciuna a fost păcat atunci și este păcat și acum). De asemenea, ca să înțeleg adecvat mesajul unui anumit text biblic, trebuie să cunosc cele trei procese ale interpretării și comunicării *Bibliei* și relația dintre ele, respectiv: Exegeza, procesul prin care destinatarul de azi face o călătorie imaginară înapoi în timp, pentru a deveni contemporan cu destinatarul original, ca să înțeleagă corect mesajul pe care expeditorul original al celui text i l-a transmis. Apoi, lăsând adevărurile relative din text (valabile doar pentru destinatarul original), luăm doar adevărurile absolute (valabile pentru cei de demult, dar și pentru noi) și ne întoarcem, imaginar, în vremea noastră. Acest proces teologic îl numim Hermeneutică. Adevărul absolut din acel text biblic este mesajul expeditorului original (Moise, David, Solomon, profetul Isaia, evanghelistul Matei, apostolul Pavel sau oricare altul) și către destinatarul actual. Acest mesaj trebuie să-l punem apoi într-o formă de comunicare potrivită, pentru a-l transmite clar și convingător ascultătorilor (predică, în biserică/lecție în

clasă ori amfiteatru, de la catedră). Acest proces se numește în teologie Homiletică. Deci, ordinea corectă, obligatorie, aceasta este: textul biblic, apoi Exegeza pe text, urmată de Hermeneutică și, în final, Homiletica. Nu vom începe direct cu Homiletica (vom spune lucruri interesante, dar biblic incorecte). Orice teolog avizat trebuie să știe și să adopte această metodă, din respect față de Dumnezeu și de Cuvântul *Sfintei Scripturi*, apoi față de ascultătorii săi și, nu în ultimul rând, față de sine și demnitatea sa.

Un ultim element: Textele canonice ale *Bibliei* au fost scrise de-a lungul a circa o mie cinci sute de ani, între 1400 î.Hr. și 100 d.Hr. Din acest punct de vedere, *Biblia* este o carte de istorie veche (atât *Vechiul Testament*, cât și *Noul Testament*). Cu toate acestea, *Biblia*, prin mesajele ei absolute, este „Pâinea cea de toate zilele” pentru sufletul credinciosului, flămând și însetat după Dumnezeu, precum „cerbul după izvoarele de apă” (*Psalmul 41/42*). De aceea, credinciosul autentic are deprinderea lecturii devoționale a *Bibliei*. Adică, cuvintele *Psalmului 22/23* sau *41/42* au fost, atunci, demult, pentru cei care le-au rostit ori scris, o laudă sau o rugăciune. Dar, prin proștețimea Duhului, care le-a inspirat atunci, ele sunt valabile și pentru noi, acum. Cei care sunt familiarizați cu acest mod de lectură a *Bibliei*, citind atent volumul *Biblice*, vor constata, cu certitudine și bucurie, faptul că Eugen Dorcescu a citit, mereu și mereu, zilnic, *Biblia*, aplicându-i această lectură devoțională și fiind copleșit, astfel, din abundență, de harul și inspirația Duhului. Deopotrivă, a abordat fiecare text sacru, înainte de a-l stihui, exegetic și hermeneutic, pentru a afla înțelesul mesajului, oferindu-i apoi, și din punct de vedere stilistic, o formă estetică, fapt care i-a reușit prin excelență.

Mă simt îndatorat să Îi mulțumesc Domnului, la unison cu Doamna Mirela-Ioana, îngrijitoarea acestei ediții *Biblice*, cu Părintele vicar dr. Ionel Popescu, precum și cu teologi de înaltă clasă și performanță culturală și spirituală, Preot dr. Ioan Bude și Mitropolit Bartolomeu (Valeriu) Anania, pentru MAREA CARTE și rolul Ei de a ni-L revela pe Dumnezeu Triunic, de a ne convinge de metanoia, precum și de a ne călăuzi în fascinanta aventură culturală și spirituală a urmării lui Hristos. De asemenea, alături de mulți alții, inclusiv de scriitorul Prof. univ. dr. Livius Petru Bercea.

În mod special, mă simt dator să îl felicit, colegial, frățește, amical, dar, mai ales, ca un discipol, pe Maestrul Eugen Dorcescu și, deopotrivă, să-i mulțumesc pentru acest volum antologic, *Biblice*, o altă carte de căpătâi, tezaur de valori spirituale de cea mai aleasă ținută. Frumusețea spirituală nu se cultivă în fața oglinzii, ci în fața oglinzilor unor cărți frumoase. Și, mai ales, în oglinda...

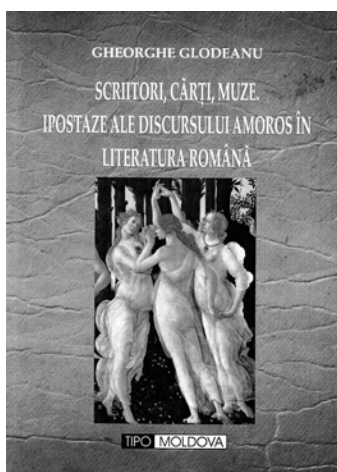
România dincolo de București. Gheorghe Glodeanu

Este un adevăr incontestabil: capitalele lumii adună majoritatea intelectualilor din propria țară sau din străinătate, aceștia fiind prezentați atenției publicului divers, pentru că tot în capitale funcționează principalele mijloace mass-media, ziare, reviste, edituri, rețele radiotv, cluburi, biblioteci naționale etc. Bucureștiul nu face excepție și acesta constituie o normalitate până la un anumit punct: neglijarea, voluntară sau nu, a potențialului intelectual din țară. Este motivul pentru care am încercat și vom continua acest demers de a promova, de a aduce în actualitate creatori din provincie, a căror personalitate depășește multele mediocrități din Capitală, remarcabile mai mult prin agresivitate. România dincolo de București reunește, așadar, valori incontestabile, dar puțin valorificate sau valorizate, de pildă, Mircea Popa, C. Cubleşan la Cluj, G. Vulturescu, Gh. Glodeanu la Satu Mare, Fl. Roațiș la Baia Mare, Adrian Dinu Rachieru, Pompiliu Crăciunescu la Timișoara, Zenovie Cârlugă la Tg. Jiu, Viorel Dinescu la Galați, Th. Codreanu la Huși, Ion Dur la Sibiu, Stan V. Cristea la Alexandria, I. Buzași la Blaj, I. Filipciuc la Câmpulung Moldovenesc, I. St. Lazăr la Rm. Vâlcea etc., etc.

Eseistul de la Balș, Petre Pandrea, numea Bucureștiul „orașul-vampir al energiei intelectualității române”, în care creatorii provinciali transferați în „smârcurile mazurine ale orașului-vampir, ajung stipendiații creației proprii de ieri, scriu fadă articole laborioase de gazete, confecționează penibile discursuri electorale, ajung maiștri de intrigi ilfovene”. Pentru locuitorii Valahiei Mici, incitantul polemist consideră „cobilița oltenească [...]o virulentă armă de-a lungul istoriei politice a poporului român”, armă „răzbuătoare pentru neomeniile, obrăznicile și prostiile grave” din „statul ilfovean”.¹

Am inițiat această prolegomenă spre a oferi un exemplu al unui autentic intelectual aflat în România dincolo de București.

Criticul și istoricul literar Gheorghe Glodeanu s-a născut la 9 decembrie 1957, la Carei, unde-și începe studiile elementare și liceale, la Cluj-Napoca, urmând Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”

¹ Petre Pandrea, *Eseuri*, Editura Minerva, București, 1971, cap. „Pomul vieții”, pp. 401-402.

(secția română-franceză), unde susține și doctoratul cu teza *Poetica romanului românesc interbelic*. A fost profesor de liceu la Satu Mare și inspector de specialitate, dar la Baia Mare a urcat toate treptele științifice universitare până la profesorat (în 2001). Revuistic, a debutat (în 1981) la *Tribuna* cu un eseu despre romanul lui Mircea Eliade, *Noaptea de Sânziene*, iar editorial (în 1993) cu studiul monografic *Fantasticul în proza lui Mircea Eliade*. A colaborat la *Steaua*, *Familia*, *Vatra*, *România literară*, *Contemporanul*, *Lucefărul*, *Caiete critice*, *Poesis*, *Nord literar*, *Pleiade* etc. A fost distins cu premiul revistei *Tribuna* (1986), al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2002, 2006, 2012, 2015, 2021), alte premii fiind obținute la diverse saloane de carte. Este autorul unor substanțiale cărți: *Eseuri* (1996), *Mircea Eliade. Poetica fantasticului și morfologia romanului existențial* (1997), *Dimensiuni ale romanului românesc interbelic* (1998), *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței* (1999), *Avatariile prozei lui M. Eminescu* (2000), *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade* (2001), *Liviu Rebreanu. Ipostaze ale discursului epic* (2001), *Poetica misterului în opera lui Mateiu I. Caragiale* (2003), *Poezie și poetică* (2004), *Măștile lui Proteu* (2005), *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic* (2005), *Fascinația ficțiunii* (2006), *Anton Holban* (2006), *Romanul. Aventura spirituală a unei forme literare proteice* (2007), *Narcis și oglinda fermecată* (2012), *Orientări în proza fantastică românească* (2014), *Patru scriitori de avangardă* (2016, 2017), *Exerciții de supraviețuire. Jurnal de sanatoriu* (2019), *Între real și imaginar* (2020), *Rătăcind printre himere* (2020), *Mitografii. Incursiuni într-o bibliotecă mitologică* (2021), *Incursiuni în imaginarul ezoteric* (2022), *Istoria prozei fantastice românești* (2023) etc.

Voi poposi asupra unei cărți-dizertație a lui Gheorghe Glodeanu, incitantă prin problematică: *Scriitori, cărți, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română*, apărută în cunoscuta editură ieșeană TipoMoldova, în 2017, în colecția „Academica”.

Dintru început, Gh. Glodeanu precizează rolul muzelor în „procesul nevoios al creației” din toate domeniile umane, care „declanșau mecanismul complex și dificil al inspirației”, exemplificând cu muzele din literatura universală, din antichitate și până azi, cuplurile celebre de îndrăgostiți (Orfeu și Euridice, Paris și Elena din Troia, Antonio și Cleopatra, Tristan și Isolda, Romeo și Julieta, Hamlet și Ofelia, Othello și Desdemona, Dante și Beatrice, Napoleon și Josefina etc.).

Literatura română intră în rândul lumii nu numai cu creații deosebite, dar și prin marile povești de dragoste, pe care Gheorghe Glodeanu le analizează în profunzime, grupându-le tematic: *Poetica discursului îndrăgostit* (Eminescu - Veronica Micle), *Un roman epistolar de dragoste* (Gala Galaction - Zoe Dimitriu Marcoci), *Un triumf erotic tragic* (Natalia Negru, Șt. O. Iosif și Dimitrie Anghel), *Mausoleul iubirii* (O. Goga - Veturia Goga), *O poveste de dragoste* (Nae Ionescu-Elena - Margareta Fotino),

Muzele lui Lucian Blaga (Cornelia Brediceanu, Domnița Gherghinescu-Vania, Coca Rădulescu, Eugenia Mureșanu, Elena Daniello), *Trei romancierii o singură muză* (Anton Holban, Octav Șuluțiu, Zaharia Stancu vs. Lydia Manolovici), *Când dragostea nu moare* (Mircea Eliade, Maitreyi Devi, misterioasa domnișoară R. din Strehaia), *Efuziunile sentimentale ale unui spirit olimpian* (G. Călinescu - Alice Trifu Călinescu), *Romanul unei femei fatale* (Elena Lupescu, personajul romanului *Vulpea roșcată* a lui Pamfil Șeicaru, grațiat în 1996), *Memoria ca recuperare a iubirilor de odinioară* (Cella Serghi), *Biruința unei iubiri* (Dinu și Nelli Pilat), *Leonid Dimov. Scrisori către Lucia, Scrisori către Doti* (Radu Stanca - Dorina Ghibu), *Timpul inimii* (Ingeborg Bachmann - Paul Celan), *Confesiunile unei seducătoare femei urâte* (Nina Cassian), *Cel mai iubit dintre pământeni* (Marin Preda - Aurora Cornu), *Corespondența intimă a două spirite alese* (Ioana Em. Petrescu - Liviu Petrescu), *Ultima iubire a unui pseudo-misogin* (Emil Cioran - Fredgard Thoma).

Titlurile acestor capitole descriu aceste amoruri cu acuratețe și documentare, sugestiv, aproape exhaustivă, recenzând unele cărți în domeniu de autori recunoscuți pentru acribia lor științifică (de pildă, Zenovie Cărlugea sau Mircea Handoca); cele mai utilizate cărți sunt jurnalele și corespondența dintre protagoniști. Unele dintre aceste povești de dragoste sunt binecunoscute, altele sunt întregite cu alte muze mai puțin cunoscute, cum este cazul „misterioasei domnișoare R. din viața lui Mircea Eliade, adică a Ricăi Botez, profesoara de limba română de la Strehaia”.

Nu toate muzele au generat opere, unii bărbați au împărțășit mai multe povești, unele cu final fericit, altele sfârșite tragic, cum e cazul lui Al. Odobescu, care se sinucide la 10 noiembrie 1895 pentru că profesoara Hortensia Racoviță nu-i împărțășea pasiunea mistuitoare. Sinuciderea a fost decizia luată și de alți îndrăgostiți: Veronica Micle la 52 de zile de la moartea lui Eminescu, Ilarie Voronca, Paul Celan, sau al triumphiului amoros Șt. O. Iosif, D. Anghel, Natalia Negru. La majoritatea creatorilor, dragostea este prezentă la vârsta potrivită, la alții, spre senectute, cum e cazul lui Emil Cioran. Unele iubiri s-au consumat cu predilecție în plan spiritual, platonice, altele s-au finalizat telurice (majoritatea). Chiar dacă este mistuitoare și, uneori, dureroasă, dragostea este analizată psihanalitic, cum face Veronica Micle: „Ce abis este sufletul meu și în genere al oricărei femei! Noi punem sufletul pe hârtie. Ce puneți d-voastră bărbații, scumpul meu Eminescu?”. Când ambii protagoniști întru dragoste sunt creatori în aceeași domeniu, dragostea-i ajută și profesional, cum este cazul aceleiași frumoase și talentate Veronica Micle, rugată de iubitul ei să-i sugereze unele schimbări în poemul *O, mamă*, pentru a fi dat spre publicare în *Convorbiri literare* și iată schimbarea: „Salcâmii-și scutură floarea de toamnă și de vânt” în versul simplu/simplificat: „Se scutură salcâmii de toamnă și de vânt”.

Ca oricare cercetător care se respectă și respectă lucrările predecesorilor săi, Gheorghe Glodeanu analizează succint cărțile utilizate:

Dicționarele de mitologie greacă și romană (elaborate de Pierre Grimal, Guus Houtzager), *Dicționarul de mitologie generală* al lui Victor Kernbach), *Antologiile* alcătuite de Ion Acsan (*Orfeu și Euridice în literatura universală*), *Dicționarul de termeni literari*, coordonat de Al. Săndulescu, volumul colectiv *Erotographos 50+1*, *Scrisoarea de iubire, dragoste, amor*, inițiat și coordonat de Antoaneta Tănăsescu, exegeta care abordează cu spirit critic corespondența intimă, ceea ce va sintetiza magistral în 2018 la editura Tracus Arte, Eugen Simion în *Genurile biografului*, vol. 1-2, și în *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. 1-3.

Prin acest masiv și concludent volum, *Scriitori, cărți, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română* (Iași, TipoMoldova, 2017, 788 pp., 17x24), Gheorghe Glodeanu demonstrează acribia științifică, vocația cercetării, întreaga sa personalitate profesional-științifică a universitarului din Baia Mare, departe de București, dar în România reală, profundă.

DORIN NĂDRĂU

O prețioasă selecție de interviuri ordonate în două volume fascinante

Fascinația artei și *Fascinația adevărului* sunt titlurile a două opuri de interviuri publicate recent la Editura Limes de universitara Anca Sîrghie, ambele având subtitlul „Dialoguri româno-americane”. Realizată ca un proiect editorial bine structurat, colecția impresionează, înainte de orice, prin puterea dovedită a autoarei de înțelegere a unei realități greu de cuprins, care se cere descoperită treptat, fără grabă, sub multiple aspecte (unele surprinzătoare) în care se manifestă. Fără îndoială, aceste interviuri pot fi savurate și ca o simplă tabletă de realitate socială, culturală și istorică, extinsă pe o perioadă de aproape un veac, prin ochii unui observator lucid și inteligent.

Specie modernă atractivă, interviul, situat la granița dintre literatură și jurnalism, a devenit o vedetă între rubricile publicistice. Constituind atât o tehnică de colectare a informației, cât și un gen independent care necesită modalități specifice de realizare, interviul reprezintă, nu în ultimul rând, un instrument sociologic de cercetare științifică. În prezent, se distinge printr-o

mare diversitate de expresie, metode, procedee și forme, însușiri care îi conferă o însemnătate aparte.

Antrenarea în dialog a unor persoane solicitate să-și dezvăluie biografia, credința și idealurile, simpatiile și antipatiile, preocupările și proiectele de viitor, implică un demers laborios și nu ferit de dificultăți pentru atingerea succesului. Adevărata izbândă este confirmată incontestabil în momentul în care interviurile reușite sunt oferite conștiinței publice între copertile unei cărți. Este ceea ce reprezintă editarea celor două volume.

Conștientă că interviul este nu doar o formă prin care oameni de o oarecare recunoaștere locală, națională sau internațională acceptă să se destăinuiească publicului, ci și o privire generală personală asupra lumii înconjurătoare, Anca Sîrghie mărturisește de la început: „Spectacolul lumii pe meridianele românismului american m-a atras în ultimul aproape un sfert de secol, de când oameni apropiați sufletului meu au dorit să-și încerce norocul, unul oferit de loteria vizelor, și au trecut Atlanticul spre o Americă unde ei sperau să găsească tot ce visul le spunea că poate exista pe lumea pământească (...) O idee-axă a dialogului cu diasporii a fost păstrarea limbii române în procesul îndepărtării geografice de țară”.

Așa cum era de așteptat, convorbirile n-au gravitat doar în jurul celor enunțate. Bună cunoscătoare a tehnicii interviului și scriitoare cu strălucite însușiri, autoarea a avut mereu în față dificultățile speciei (alegerea persoanei interviuate, stabilirea unei stări de comuniune sufletească și de amplă înțelegere, a unei ambianțe specifice ș.a.). Reușește să depășească aceste dificultăți, astfel că pericolul monotoniei și al sclerozării datorate problemei centrale urmărite, amintită anterior, sunt evitate cu inteligență. Digresiunea, spontaneitatea, provocarea abilă sunt stimulate cu discreție, făcând ca polivalența răspunsurilor să fie captivantă. Trebuie menționat că autoarea apelează la cele mai uzuale modalități de interviu: „Față în față” (cea care consumă cele mai multe resurse) și „Prin telefon” (cea mai rapidă și practică).

Precedat de o prefață pe care Anca Sîrghie și-o intitulează „Prin labirintul diasporei române din America”, volumul *Fascinația artei* îi adună laolaltă în paginile sale pe Preotul Remus Grama (Cleveland, Ohio),

Alexandra Iulia Stoenescu (New York), Costel Busuioc, Cătălina Antonia Stoenescu-Sidea (Chicago), Preotul profesor Theodor Damian (New York), Ana Blandiana, Silvia Macrea, Alina Diaconu (Argentina), Petru Popescu (California), Simona Laiu (Hawaii), Cristina Bejan (Denver, Colorado). Penultima secțiune a volumului include un interviu luat autoarei de Victor Neghină. În fine, cartea se încheie cu interviul consemnat de Sebastian Doreanu (Denver, Colorado), având-o ca interlocutoare pe Anca Sîrghie, sugestiv intitulat „Ecouri ale dialogului diasporei cu țara: despre cărți, reviste și româno-americani...”.

Fascinația adevărului debutează cu prefața „Misionarism cultural”, semnată de Mircea Petean. În continuare, autoarea cheamă succesiv la taifas pe Constantina Diță (Denver, Colorado), Wladimir Paskievici (Montreal), Ruxandra Didi Alexe (Detroit, Michigan), Ingrid Popa Fotino (Denver, Colorado), Cătălin Radu Dancu (Consul General al României la New York), Dumitru Răchitan (Hamilton), Carmen Podgorean (Ambasadorul României la Buenos Aires), Ștefan Stoenescu (New York), Elena Vasiliu (Denver, Colorado), Mircea Fotino (Denver, Colorado), Nicholas Dima (Arizona, US), Gheorghe Popa, Cornel Căzilă (Denver, Colorado), Lavinia Ball (Denver, Colorado), Anca Matei (Windsor, Canada), Camelia (Chindriș) Kantor (Happy Valley, Pennsylvania), Sebastian Doreanu (Denver, Colorado), Daniela Pănăzan. Volumul mai include un interviu al lui Mircea Petean, având-o ca interlocutoare pe Silvia Popescu și, la final, interviul acordat de Anca Sîrghie lui Victor Neghină, despre „America visului românesc”.

În fine, cred că merită relevată câteva considerații privind interviurile realizate de autoare, aprecieri proprii care argumentează valoarea mărturiilor reținute în cele două tomuri. Aceste dialoguri constituie nu numai reale depozite de informație inedită, ci și mijloace de vehiculare a unor idei și experiențe, prezentând și indiscutabile calități literare. Autoarea consolidează teza potrivit căreia cheia interviului este întrebarea, convinsă de faptul că în majoritatea cazurilor calitatea întrebărilor determină calitatea răspunsurilor. Conținutul interviurilor trădează împrejurarea că întrebările (atât primele, cât și cele esențiale) respectă cerința de a fi pregătite din timp. Măiestria Ancăi Sîrghie se evidențiază în suplețea cu care se orientează de la caz la caz, după cum impune personalitatea interlocutorului, precum și în folosirea unor anumite proceduri cu scopul de a induce interviuatului confortul de a vorbi fără constrângeri. De asemenea, trebuie remarcat că, stăpânind bine tehnicile interviului, Anca Sîrghie probează că această „conversație organizată” nu este o situație „închisă” de comunicare, astfel încât dacă apar detalii spectaculoase sau piste de discuție interesante, nimic nu îl împiedică pe interviator să urmeze acel fir.

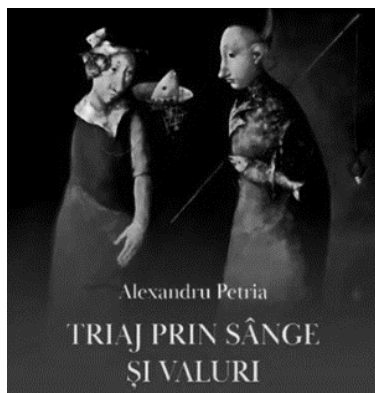
Prezentul eseu se constituie și ca un onest îndemn la citirea prețioaselor cărți înglobând mărturiile care, adunate și dispuse sistematic, reprezintă o valoare artistică, științifică și documentară, de netăgăduit.

Alexandru Petria scrie având ca principiu dictonul „fiecare cu ploaia lui”

Pentru început să-mi explic titlul recenziei prin vorbele poetului: „...Ploaia ținea să-mi fie tovarășă, / Ploaia mă cicălea / să culeg căpățânile de varză și cartofii din grădină, / că ea m-a ajutat cu ele, / să scriu, să nu umblu după fufe / când niciunul nu știe cât timp mai are, / Ploaia era cu gelozia pe piele, / ploile din jur o ocoleau, / cum lași intimitate celor căsătoriți, / Ploaia mă avea pe mine / și era voluntară și cu idei fixe și nu voiam să mă părăsească, / e ceva logică în gândul ca fiecare om să aibă ploaia lui”, adică acest fenomen natural pentru Alexandru Petria înseamnă mult mai mult, ploaia îi oferă copilului o anumită condiție socială, apoi ploaia prin talentul nativ și sudoarea nopților nedormite cu scrumiere pline, să și-o facă prietenă pe viață, să-i dea statut de reînviere spirituală, în aceste vremuri caniculare. De altfel ploaia este obsedantă în opera poetică a lui Alexandru Petria, fie și pentru renașterea vegetală, ca să nu mai vorbesc de cea poetică!

Alexandru Petria este un poet sincer, adevărat, nonconformist, în vogă, foarte citit de tânăra generație și nu numai, iar prin volumul *Triaș prin sânge și valuri*, editura „Tribuna” Cluj Napoca, acest fapt este accentuat și reconfirmat.

Câteva date (unele insolite) despre autor sunt necesare: Alexandru Petria s-a născut la 27 februarie 1968, în orașul Dej, județul Cluj. Debut publicistic și poetic în *Tribuna* în 1983. Studii întrerupte de psiho-sociologie. Cărți publicate: *Neguțătorul de arome* (1991, poeme), *33 de poeme* (1992) și *La ce bun poezii...* (colectiv, interviuri). În 2010 apare romanul *Zilele mele cu Renata*, la editura Tritonic. Colaborări la toate revistele literare importante. După 1989 este șeful Comisiei pentru abuzuri și drepturile omului în CPUN-ul municipiului Dej; fondator, împreună cu Radu Săplăcan și Zorin Diaconescu, al săptămânalului de jean *Gazeta someșeană* - primul număr a fost scos în 23 decembrie 1989; candidat din partea Mișcării Ecologiste din România la Camera Deputaților - 1992; redactor investigații, între 1992-1994, la revista bucureșteană *Zig-Zag*, pe vremea directoratului lui Alex Ștefănescu - între 1992- 1996 locuiește la București; 1994-1995 - reporter investigații la ziarul *Cotidianul*; 1995-1996 -redactor șef al săptămânalului bucureștean pentru comercianți *Hermes* și redactor la săptămânalul *Partener* publicat de trustul România Azi. După reînțoarcerea în Ardeal a fost redactorul șef al săptămânalului *Monitorul de Someș*, apoi,

în 2000, a fondat propria sa publicație, lunarul *Realitatea de Bistrița-Năsăud, Dej și Gherla*, al cărei director este și în prezent.

Să trecem acum la poetul Alexandru Petria, pe care l-am cunoscut printr-un prieten comun - regretatul poet, eseist, publicist Ioan Pavel Azap - în capitala Transilvaniei, la „Zilele Liviu Rebreanu” cu mulți ani în urmă. Despre el, într-o anumită împrejurare, cunoscutul eseist, poet și critic literar Liviu Antonesei a afirmat, fapt ce este valabil și despre volumul de față: „Poezia scrisă de Alexandru Petria e în întregime pe măsura omului. Deschisă, îndrăzneată, cinică uneori, personală, cu o marcată notă expresionistă. Mă bucur atât de mult să-l redescopăr pe tânărul meu prieten într-o formă de zile mari. Indiscutabil, Alexandru Petria e un om cu care poți să mergi în pădure, un tovarăș de nădejde în toate împrejurările”.

O primă calitate ale poeziilor lui Alexandru Petria este mesajul puternic, tranșant. El „nu se joacă” ci spune lucrurilor pe nume, fie că vorbim despre patrie, despre iubire, despre lucruri firești, banale, despre timp ori moarte. Apoi place faptul că nu are cuvinte-balast în versurile poemelor sale, nu îngreunează citirea, nu te duce pe căi întortocheate ori greșite. Și limbajul poetic și-l construiește asemeni vremurilor de azi, deci o limbă vie, tăioasă, „feisbucistă” dacă vreți, pentru că lumea nu mai are timp de „floricelă” iar noi, din păcate, ne-am robotizat prea devreme.

Urmărind titlurile poemelor sale observ că este foarte atent la amănunte (un adevărat detectiv!), știe să construiască o poezie de impact din lucruri ce pe majoritatea nu-i interesează. Câteva titluri în sprijinul afirmației mele: „când încep să fugă câinii din oraș”, „ruda sârmană”, „dimineața n-are rost să se spele pe ochi!”, „o furtună înghesuită într-un singur pahar”; „o experiență strict personală”, „dacă pui prea multe întrebări îți explodează capul!”, „când plâng bărbații”; „circuitul omului în natură”; „pe două inimi n-are trecere zăpada”; „bebelușul cu burta plină de bere”; „nu știi dacă merită să-mi prăfuiesc pantofii”; „acum nimeni nu iese flămând pe străzi”.

Citind cu atenție volumul *Triaș prin sânge și valuri*, m-am gândit că Alexandru Petria folosește propriul sânge în loc de cerneală, că veninul și-l varsă cu atenție fiindcă este o conștiință și trebuie să spună lucrurilor pe nume, dar știe că de peste 35 de ani nu s-a făcut nimic pentru România românilor, pentru memoria morților Timișoarei și atunci văd și puțină resemnare: „apa uscată este progresul / vândut pe rețelele de socializare / și din birourile președinților de stat. / apa uscată nu-i iubită cât lăudată, / teoretic apa uscată o să-i mulțumească pe toți, / o să rezolve cariile, obezitatea, cancerul și topirea ghețarilor”.

Ne atrage atenția la vremurile pe care le trăim, vremuri nefirești ce duc cu gândul la neorânduială, la apocalipsă: „pe lângă că trăiesc puțin, / orașul s-a umplut de fluturi orbi. / dacă odinioară fluturii ridicau orașul / să-l mute din primăvară în vară, acum / sorb din dărele de bere și votcă de pe mese, / apoi dorm, ca liliicii, pe unde apucă;”.

Trecând printr-o dramă familială – moartea soției, își canalizează toată dragostea către fiica Bianca; acesteia, ca un tată responsabil ce este, îi dă sfaturi. Motivul ploii revine în versurile Domniei sale, fiindcă ploaia lui Alexandru Petria e benefică, îl răcorește dar uneori îți poate spala și păcatele: „libertatea e câtă o poți duce și-ți iei, / nu aștepta să-ți ușureze apăsarea cineva, / libertatea nu-i o aritmetică democratică, / dar nu invidia niciodată nebunii, / care sunt oamenii cei mai liberi și-n cămașa de forță, / libertatea nu acceptă trișorii, curvele și balele de gură-cască, / libertatea-i un destin personal, / cum ploaia își caută singură / sub ce pământ să se culce”.

Are expresii surprinzătoare, care plac și te surprind definitiv, ca-n poezia „ce-o să vină” unde spune: „e greu să ieși din apartament ca din tine” ori „nu găsești miracol ca aerul tolănit pe sâni, / femeile cu sâni ca niște replici percutante / au aer de ne-ratat, caft cu gravitația, / sunt un acasă de unde nu vrei să te dezlipești”.

Sufletul e comparat cu un câine: „...sufletul e ce crește și unde te gândești că nu crește, / o variabilă ca un însoțitor imprezvizibil, / sufletul e un fel de câine, / te latră și te rupe când nu te aștepți” („însoțitorul imprezvizibil”); poezia se simte bine alături de poet pe drumuri defundate: „poetul e printre pușinii / ocolitori ai drumului oficial, / n-are nicio noimă când strigă / că poezia e numai off-road, / că ai ochii pe cât de deschiși pe atât de închiși, / dar poezia e numai off-road” („poezia e numai off-road”); sufletele se schimbă și ele cu trecerea timpului: „sufletele sunt un pic mai greoaie / cu anii, / nu-i nimic despre slăbiciune, / ci-s precum boxerii de categoria grea / care nu se luptă cu cei de la cocos, / își trec apăsarea de pe un picior pe altul / cu grijă” („mai multe flori”).

Viața devine uneori robotizată unde doar ticăitul ceasurilor se aude: „ne bucurăm că ne luminează muscăria reclamelor, / mâncăm când avem ce, / plângem fiindcă totdeauna se găsește un motiv, / dacă ajungem să ne sărutăm / punem săruturile atent în frigider, / să fie și mâine și săptămâna viitoare, / e lătit sentimentul că treaba-i aiurea, / viața și moartea s-au alipit de nu le recunoști” („cargó”).

Femeia este jumătatea bărbatului iar poetul Alexandru Petria știe acest fapt. Pentru el femeia poate fi „învierea ta la purtător”, „expertă în psihologie”; are un corp „lat de nu-l satură ploaia, / zăpada nu-i de ajuns când se întinde, / corpul femeii e un soare cu piele / și i-ar mai trebui piele, / corpul femeii are în orgoliu / puterea de-a da peste cap anotimpurile” („corpul femeii”); pentru a fi iubită poetul declară nici mai mult, nici mai puțin: „ca să te iubesc / am nevoie să te cuprind cu pielea / și nu știu câtă a rămas să ne încapă, / a fost îndelung folosită / (...) / ca să te iubesc am nevoie de pielea mea” (am nevoie să fii pielea mea) și gândul mă duce la sentimentul suprem, de contopire într-un singur trup; și mai contează ceva în viață după spusele poetului: „centrul de greutate” care „este ascuns la vedere” și îl descoperi „doar când vrea, iubirea te face să-l găsești” („ascunsă la vedere”).

Versat, direct, nonconformist și mai ales cu păreri proprii, Alexandru Petria ne spune „ce e viața”, într-un poem care merită citat în întregime: „mă culc printr-o mulțime de trupuri / de nu-s de ajuns cearceafurile proaspete / pe paturile din oraș, / văd cu iriși verzi și albaștri și căprui / dedesubturile femeilor, / nu mai știu câte mâini întind / să apuc pachetul roșu de țigări, / mă plictisesc prin câte corpuri / storc orele de serviciu / ca serul dintr-o pungă de perfuzie, / numai nu reușesc să spun singur ce e viața”.

Alexandru Petria explorează varii domenii, de fapt domenii comune cu cititorii lui (unii mai pudici, alții mai curajoși, alții de-a dreptul fără prejudecăți): ziua de sex, ziua de spălat, ziua de muncă, ziua de respirat...ziua de murit! Și totuși este bine doar când nu ești prea curios, fiindcă „dacă pui prea multe întrebări îți explodează capul!”.

Nu putem vorbi de „ars poetica” în poezia „sper să trăiesc până nu mă rușinez de mine”, dar putem vorbi despre o poezie-autobiografică a ferventului cititor al literaturii contemporane, mereu atent la derapajele politicianilor pentru a crea o lume mai bună pentru toți, în care, iată, a devenit el însuși un poet important: „până la 30 de ani am fost tâmpit de timid, / de parcă adevărul era umil / și eu simțeam că împing adevărul. / față în față mă fâstăceam la fel de mult / lângă corupți pe cât îi cotoageam în scris, / înfulecam ziaristica unde și când era încă presă, / nu alergătură insensibilă / după publicitate și trafic pe net, / eram parcă o scuză pe două picioare a adevărului, / o paranteză a inocenței. / (...) / am iubit ca un motan, am fost iubit, iubesc, / nu mă urmăresc păcate și regrete capitale, / dacă sfârșitul lumii a început n-am aflat. / am respectat și curvele și miniștrii de treabă, pe primul / loc totdeauna familia. / sper să trăiesc până / nu mă rușinez de mine”.

Inima lui Alexandru Petria este atât de mare încât ar putea cuprinde întreg Ecuatorul, numai că inima autorului este cu adevărat mare pentru că de multe ori se supără pentru nedreptățile vieții, ale lumii, se mănnește până la lacrimi atunci când Creatorul îi lasă pe neaveniți să conducă lumea anului 2024. Și totuși autorul preferă să vorbească în poem de gurmând Alexandru Petria, care, în compensație, mănâncă ce-i bun, ca un adevărat ardelean: „inima răsuflă în pipa de pe masa sufrageriei, / tresaltă perdeaua de mătase, / inima bate în scârțăitul ușii / ce se prelinge ca un covor roșu, / saltă ritmul în excursiile așteptate, / inima ascuțită a cuțitului respică / atriile și ventriculele pâinii, / când mănânci o friptură / inima zemoasă din ea se atinge / de inimile sării și piperului, / de inima verde a rozmarinului, / nu umbla după ceva în afara inimii, / numai vidul îl pătrunzi doar cu mintea”.

Nu știu câte „boli” are poetul Alexandru Petria dar am constatat că-i sănătos la cap, e profund și iubitor de tot ceea ce ne-a dat Autotputernicul, și mai știu că acest nou volum va avea impact, pentru că și bolile au personalitatea lor: „ai văzut la 7, când erai la prima cafea, / cum cerul depresiv de ianuarie / s-a peticit cu nuanțe de violet, / înainte ca soarele să-l ardă - / pe care s-a uitat fierul de călcat - / și ai zis că viața e totuși frumoasă.

/ dar bolile tale merg înaintea ta, / te smucesc după ele, / nu se lasă. / și când te-ar tenta o șampanie / ți se taie cheful. / păcat că răsăritul nu mestecă 24 de ore, / bolile strigă după atenție. / bolile așteaptă zilnic să le scoți în parc, / te trag după ele, / te domină, / ca după un câine, e nevoie să porți o pungă de plastic cu tine...”

Despre acest volum, proaspătul membru al Uniunii Scriitorilor, scriitorul Ionuț Țene afirma: „Poetul compune curajoase *fișe clinice* lirice, care biciuiesc cititorul indolent și credul față de spectrul mincinos al autorității. Poetul are curaj, pentru că a învățat ca rebelul Rimbaud, că *prima lecție de zbor e întâiul picior în fund* (o lecție simplă).”

Alexandru Petria a asimilat experiența, că în viață ca și în poezie adevărata lecție este cea a „lupului singuratic” pentru care are „toată stima pentru lupii singuratici” pentru că doar ei știu borgesian că „fericirea este doar a orbilor”. Poetul, la fel ca Marin Sorescu, știe că „singurătatea” este o caracteristică a poetului autentic și îi hrănește lupul din el: „a durat ceva până să-mi scot vocea din cor, / abia atunci s-a dezmoțit gustul meu al cafelei / și am scris și am dormit cât m-a dus cheful, era doar gustul meu, / nemediat... (singur).”

Am încercat să scot în relief personalitatea complexă a poetului din Beclean, în fapt a poetului de lângă noi (în general, întotdeauna suntem admirativi față de cei din capitală), a unei conștiințe poetice de primă mână – Alexandru Petria. Și atunci am crezut că nu merită să „rămână pe altădată”. Felicitări, Alex Petria!

DOREL COSMA

Nicolae Feier și „Părinții neamului românesc”

Personalitatea marcantă a preotului profesor Nicolae Feier a depășit de mult granițele județului și ale țării. Devenit un reper cu multiple valori, un adevărat focar de cultură, viața distinsului preot-profesor îmbină perfect spiritualitatea cu simțul civic și prețuirea valorilor naționale și universale. Părintele Feier e un iscusit cercetător care nu se mulțumește să cunoască trunchiul copacului – oricât ar fi de impunător, ci caută rădăcinile cele mai adânci și roadele cele mai îndepărtate, pentru o imagine completă a ceea ce-și propune să-i ofere aghiografiei noastre naționale (Mitropolitul Bartolomeu Anania). Cartea *Părinții neamului românesc* este un adevărat regal istoric, religios și mitologic al românilor. Apărută la editura „Nosa Nostra” din Bistrița într-o excelentă copertare și ilustrare grafică, cartea cuprinde aproximativ 700 de pagini cu 210 titluri și subtitluri care oricând pot fi materiale documentare sau literare de sine stătătoare. Autorul îmbină cu

măiestrie talentul literar cu cercetătorul pasionat al istoriei vechi românești și universale. Scopul principal al acestei cărți este, așa cum spune și Mitropolitul Bartolomeu Anania : „un răspuns pertinent la mistificările unora care vor să inducă în istoria noastră incertitudinea și deznădejdea”. Prezentarea bessilor ca regii și preoții tuturor tracilor, de fapt aristocrația noastră, este ținta autorului care demonstrează falsitatea teoriei că „bessi” ar fi de origine cumano – pecenegă.

Spații largi cu reveniri oferă autorul – prințului Osul cel Mare (Osoiul) voievod, prefect, duce – titluri pe care pecenegii nu le-au avut niciodată. Întinderea acestui voevodat era între Zalău și Dornele de azi iar Osul cel Mare se trage din dinastia romană Iulia. Deci era un prinț roman bizantin care însă datorită înfumurării sale în Bătălia de la Chiraleș, (1068) pierde în fața ungarilor lui Solomon , pierzându-se Ardealul pentru o mie de ani. Important însă este de reținut că după victorie ungurii înființează aici Comitatul Bess numit Bess-Terra (Besterta) după cum spune autorul. Atenție deosebită acordă autorul ortodoxiei noastre milenare îndreptându-se spre biserica noastră Mănăstirea Bistrița care ar data din perioada lui Osul cel Mare ca mănăstire ortodoxă, extrasă apoi de regatul catolic maghiar, dăruită apoi franciscanilor, greco-catolicilor și în final revenirea la matcă. În toată această perioadă și-a păstrat însă același hram al Maicii Domnului - Panta Nosa (a toate stăpânitoare).

Imperiul Roman nu a căzut odată cu Roma (410 – 476). A continuat cu capitala Constantinopol încă o mie de ani. Conducerea imperiului nu aparținea grecilor ci romanității de est ai cărei urmași suntem noi – românii. Termenul de Imperiul Bizantin sau imperiul grecilor este introdus în 1562 de Hieronymos Wolf spre a-și justifica superioritatea și originea Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană. Noi însă, spune autorul, suntem primii creștini ai Europei prin efortul unui bess macedonean care-l cheamă pe Sfântul Apostol Pavel, propovăduind creștinarea, un aspect la care grecii au opus la început rezistență.

Cea mai mare bucurie a părintelui prof. Nicolae Feier, și ca o încununare a muncii, este atunci când într-o vizită în Israel descoperă într-o biserică din Ierusalim „Tatăl nostru” în limba bessă. Autorul demonstrează apropierea de stadiul lingvistic românesc actual, mărturisindu-mi marea eveniment trăit și încununarea eforturilor sale de cercetare. Nu evită însă să răbufnească citând din „Noi, risipitorii de cele sfinte” de Nicolae Iorga :

„Călugării greci au putut lua la plecare de la noi tot ce au vrut și de aceea sunt pline propriile lor arhive de la Athos, din Thesalia, de la Mitocul

Sfântului Mormânt, din Constantinopol, de la Ierusalim și de la Alexandria (Egipt) de piese pe care numai hazarduri fericite ne fac să le cunoaștem. Nimeni n-a fost trimis acolo să facă o cartografiere, ba chiar fotografierea lor... Pe când ungurii și polonii conservă în familiile lor nobile nesfârșite acte privitoare la trecut, astăzi, câte sunt la noi familiile... să aibă în clădiri noi, uneori mărețe, un colțșor unde să păstreze în scris amintirea înaintașilor. Poate de aceea unii dintre urmași se înstrăinează cu totul de neam, fără o muștrare de cuget.

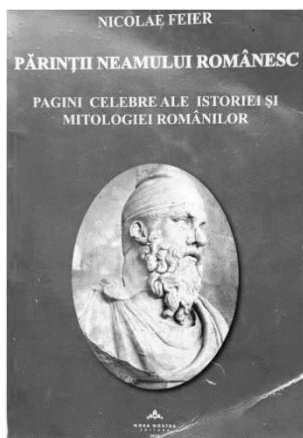
Istoria acestui neam caută să se informeze astfel printr-un material risipit în toate vânturile, pe suprafața a trei continente și prin străinătățile cele mai greu de ajuns. Se poate o mai mare rușine?"

Mândru de seminția sa, părintele prof. Nicolae Feier ne vorbește și despre originea tricolorului românesc, despre Sfinții îmbrăcați românește în catedrala San Vitale din Ravena dar și despre Mitul lui Dracula sau farmecul Călușarului.

Concluzia pe care, după numeroase documente și dovezi, o transmite părintele prof. Nicolae Feier este că bessii nu pot fi considerați pecenegi. Ei au o istorie de patru milenii, în timp ce pecenegii, cumanii se întind pe doar câteva secole, „dacii ziși bessii sunt părinții valahilor”. Apoi, prin intermediul bessilor dovedim lumii că am avut și noi un neam aristocratic. „Osul pare a nu fi antroponim, ci termen dinastic românesc de tipul „os domnesc”.

Chiar și autorul, surprins parcă de vastitatea cărții și a documentelor cercetate, se întreabă în final, adresându-se cititorilor. „Mai ești cu mine, cititorule?” Da, răspundem noi, fiindcă această carte nu este un roman pe care să-l frunzărești într-o seară. Este o carte pe care o poți citi seară de seară, cu creionul în mână și punându-ți, la rândul tău, întrebări de genul „De unde vin ? Încotro mă îndrept?” Sunt convins că multe răspunsuri seamănă cu pledoaria autorului. A-ți iubi neamul, istoria, a fi mândru de trecutul tău și îngrijorat pentru prezent și viitor sunt teme care se nasc și renasc în sufletul fiecărui cititor. În final autorul ține să precizeze următoarele:

„Cartea aceasta este doar o privire spre acel departe, pe care furtunile și norii uitării ni-l fac opac, adică mai puțin vizibil și accesibil. Bătrânul timp a trântit fereastra, și așa destul de opacă, prin care priveam în trecut, fărâmițând-o în zeci de mii de bucăți. Cercetătorul se silește să reconstruiască realitățile vechi ca pe un mozaic-puzzle din care lipsesc uneori chiar piesele de bază. Este necesar să-ți asumi erorile inerente unui astfel de demers și să

socotești propria întreprindere doar ca bază de discuție, nicidecum ca realitate istorică probată”.

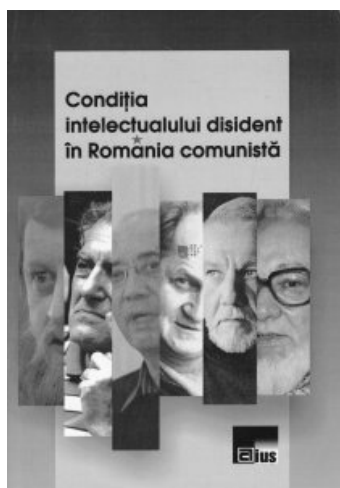
Afirmația superbă a Mitropolitului Bartolomeu: „Părintele Feier este raiul de cuvinte nepereche al plaiurilor bistrițene” poate fi extinsă acum, odată cu apariția acestei cărți, considerându-l pe autor un rai nepereche al plaiurilor românești.

IULIAN BITOLEANU

Intelectualul disident în comunism

Structurată în trei părți – Incursiune în istoria disidenței românești, Configurări literare ale disidenței românești, cu 21 de expozanți, și un dialog cu Gabriel Andreescu, volumul coordonat de Daniela Micu și Petrișor Militaru, *Condiția intelectualului disident în România comunistă* (Ed. Aius, Craiova, 2012), este inaugurat de Ion Bogdan Lefter, un binecunoscut analist politic, un garant al obiectivității, lucidității și al probității, ce punctează o cauză - că

„regimul a fost erodat din interior”- și efectul/faptul clar sacrificial că „disidenții sunt, la urma urmei, eroii noștri” (p. 14), purtând numele de Doina Cornea, Radu Filipescu, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Gabriel Andreescu, Dinu Tudoran, cu siguranță, mai curajoși decât semenii, ce și-au riscat liniștea, profesia, confiscarea libertății și repercutarea unui fluviu de privațiuni. În opinia noastră, această generoasă temă la care s-au pliat toți contributorii științifici, ar avea câțiva itemi: definirea plurală a *disidenței*, sinonimă frecvent cu opresiune, revoltă, împotrivire, cu alonja semantică *exilul*, și raportarea la noțiunea de *rezistență* (Gabriel Andreescu); o *filozofie* a acesteia, cu trimitere la Karl Jaspers și Andre Malraux – din aceeași sursă – ori o scrutare a destinului a cinci filosofi (pentru Adam Michiduță), o *tipologie* (ideologică, politică, literar-artistică, după Constantin M. Popa) și mai multe portrete in extenso (Paul Goma, Ion Caraion, Mihai Botez, Ion D. Sârbu) din perspective diferite, precum și studiul de caz (părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa), dileme despre Ion Mihai Pacepa. Fastuoasă și spectaculoasă ne apare intervenția lui Aurelian Zisu (pp. 176-185), adeptul

triadelor, pornind de la taxonomia următoare a disidenței: una *directă*, „*pe viu*”, angajată, o transpunere a revoltei la vedere, implicând „oamenii curajului”; o a doua, *interioară*, admitând „utopia tăcerii”, ilustrată prin „oamenii fricii”; soluția *exilul*, reprezentată prin *cei însingurați*. Conform acestei originale teorii, rezultă trei feluri de tragic: *antagonic*, zdruncinând sistemul, obligându-l la măsuri punitive contra lui Ion Caraion, Dinu Pillat, Constantin Noica, Alexandru Paleologu; *absurd*, cu reculul în scris, în literatură, prin volute alegorice (Constantin Țoiu, Marin Preda, Augustin Buzura), am complini noi, în trecut, alias, literatura română veche și al său interpret, Eugen Negrici); *danaidic*, echivalent cu exilul practicat dezinvolt de Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Emil Hurezeanu, Ion Negoïtescu.

Caruselul anticomuniștilor poate începe cu Paul Goma, ce avea vocația libertății - constata Flori Bălănescu (pp. 72-73), un domiciliu forțat la Lătești, înconjurat/„curtat” de „turnători”, trădători, raportori, tipi duplicitari, printre ei – element picant - și colegul de facultate, Alexandru Ivasiuc. Un alt comentator, pasionat de stilistică (Ana-Maria Jugănar), urmărește procedeul artistic *anamneza* în opera prozatorului indezirabil securității.

Ion D. Sârbu e perceput în mai multe chei, în actul receptării - „a avut o spectaculoasă carieră postumă” afirma Adrian Dinu Rachieru, comparativ cu Toma Grigorie, atent la stadiul ultim existențial, cel craiovean, în care a dat măsura valorii, dar nu a exuberat, căci a întârziat aprecierea universitară (a decanului „trăistar” de la Facultatea de Litere, p. 215), în pofida stadiului clujean, iar directorul de la *Ramuri* (Marin Sorescu) nu a relaționat consistent, de aici, o anume amărăciune confesată de marele dispărut mai tânărului dascăl care l-a respectat, poate, venerat, pe intelectualul „cu coloana vertebrală neînclinată” (p. 213). Nu puține voci autorizate îl creditează pe I. D. Sârbu drept cel mai important scriitor din exilul intern. Motiv pentru filologii olteni de a-i actualiza pe unii actanți, Gary, Candid.

Lui Ion Caraion îi sunt dezbătute două articole, *Criza culturii românești* și *Criza omului*. Alt conferențiar, George Popescu revine la conceptul primordial – disidența - și îi aplică o casetă etimologică latină și italiană, cu sensurile de *dezacord*, *conflict*, *dispută*...pentru ca ulterior să amintească de contextul anilor 80-90: frig, cartelarea pâinii, îngrădirea libertății cuvântului, politizarea presei scrise, audio și video...Cosmin Dragoste promovează (p. 168) și semnificația religioasă (datând din 1573) de *abatere de la normă*, *de la canonul religios oficial* și se axează pe Grupul de acțiune din Banat. Regiune explorată și de Daniel Vighi în discursul său pe tema contracultură, subkultură și underground politic românesc (pp. 132-138). Se pune în lumină și un al doilea concept - crizismul, la p.83, prin cele două categorii de români, unii ce acceptă istoria și deciziile lui Ion Vițner și alții ce o înving.

Schimbând strategia și perimetrul lax al definițiilor, Nicolae Marinescu semnaleză funcția etică a disidenței, în vreme ce Gabriel

Nedelea pe cea soteriologică - un fel de *onestitate intelectuală*, de neobediință la rigorile, ordinele diriguitorilor comuniști prin evadarea într-un alt univers decât realitatea, în speță, evul mediu, pistă pe care a marșat tot profesorul Negrici (un reper pentru studențimea craioveană). Lui i s-ar adăuga Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Virgil Mazilescu, cu a lor poezie îmbibată de umor, ironie...Ca o replică/privire în oglindă, Constantin M. Popa îl propunea pe Liviu Rusu, remarcabil universitar la Cluj, adept al idealismului, al reabilitării lui Maiorescu. Miza spiciului: *Morfologia disidenței*.

În fine, din dialogul cu Gabriel Andreescu se desprinde mesajul: disidența - un fel de rezistență în Est, opoziția francă față de regimurile totalitare, asumarea problemelor societății, a nefericirii colective. Prin pluralitatea de puncte de vedere, diversitatea temelor și a scriiturii, precum și, uneori, convergența ideatică, simplitatea ori dantelăria explicativă, se conferă acestei exegeze dreptul de a figura în orice bibliotecă de elită.

GHEORGHE ANDREI NEAGU

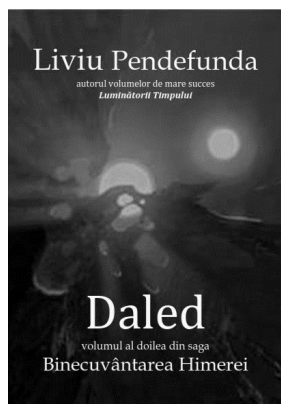
Binecuvântarea lui Pendefunda

Înregistrările akashice, trecutul și viitorul se împletesc într- un prezent continuu.

Cuprins de o irealitate profundă, Liviu Pendefunda își mărește zestrea din saga *Binecuvântarea himerei* cu un nou volum. *Daled*, apărut la editura „Contact Internațional” în anul 2023, este dedicat soției autorului – Julieta. Volumul este structurat pe mai multe cărți, alcătuind un fel de pentagramă (pentru că sunt cinci cărți), care cuprind la rândul lor o sumă de confesiuni filozofice pline de taine, ce sunt mai presus de lectura unui om cu o zestre intelectuală medie.

Volumul, în întregul lui, se adresează unor „inițiați” care au o minte deschisă spre acele rostiri ce-ți umplu sufletul cu definiții, între Saint Exupery – *Citadela* - și *Prolegomenele* lui Kant. „Căldura ardea aleea leilor și gândurile se topeau pe treptele uscate ale vântului solar” (p. 149). Sau „Mica moarte. Acesta este secretul. Ne hrănim din mica moarte, din idealul ei” (p. 218). Alteori, autorul îl folosește pe Descartes, drept argument în

formulările sale. Vorbind despre „multiversul divin”, păstrează esențe filozofice aidoma bibliotecilor pentru care are un simț al adorației nemăsurate, folosind definiți ca: „steaua dimineații reîncarnate”, „ imaginea profetică a viitorului”, „străfundul unei fântâni asemănătoare unei găuri negre, unde minciuna, falsitatea ori distorsiunile ideatice, nu sunt posibile”. Autorul ne înfățișează „catastrofa repetată a ținutului Daled”. În fapt, aceasta este cheia care dă titlul volumului. Până și „Binecuvântarea himerei” nu este altceva decât o himeră pur și simplu.

Din când în când, simțirea neaș românească strigă „ce dor mi-e de tine mamă” (p. 81). Până și această simțire pământeană este transferată pe „umerii unei pisici”.

Volumul este plin de întrebări lăsate dinadins fără răspuns, de parcă rostul lor ar fi chiar acesta, să nu ți se ofere răspuns. Din câte am mai lecturat din opera autorului, am găsit pași către o „iluminare a minții umane”. Eram aproape de a mă teme că a eșuat, dar îl simt cum vâslește din greu spre această iluminare.” Este interesant de observat că mă aflu din nou în barca ce mă duce între lumi. Vâslașul este punctul central al scenei”. E o carte a arcanelor minore din seria aerului...” (p. 261). Motivul arcanelor e prezent în toate volumele ce țin de saga *Himerei*.

Personajele mitice își găsesc adeseori rostul în garanți oferiți de autor drept martori ce pot aduce „inițierea pentru viață”. Liviu, ca un neurolog sadea, face adeseori incursiuni psihologice între Mitos și Krateea, considerați drept părinții lui Pratoaos. Volumul nu abundă de trimiteri la personaje antice, dar te ademenește atunci când folosește personajele mitice pentru deoalarea sensului vieții.

Îmi imaginez, cum își trata autorul pacienții internați la neurologie. Pentru mine ar fi fost o încântare să-l aud perorând la căpătâiul unui bolnav despre zei și mituri. Sau, poate mi-ar fi pus răbdarea la încercare cu atâtea trimiteri aluzive într-o lume în care nu eram familiarizat. Spun asta, pentru că autorul se dovedește a fi bogat și bine documentat atunci când își propune de exemplu să ne vorbească despre *Legendele Timpului*.

Autorul mărturisește că Victor Hugo în *La Legende des Siècles*, s-a lăsat influențat de „Cartea lui Enoh”. Mai mult, ne dezvăluie că nu-i sunt străine inițierile spirituale tipice lui Guènon. După cum nu este străin și de „egregora” lui Jules Boucher.

După ce ne conduce acolo unde aportul psihic și aportul spiritual au multe lucruri ce se îmbină, mai ales într-o biserică, autorul ne surprinde cu o definire plină de calm și seninătate. „Se spune că soarele râde parfumurilor florilor”. Adeseori autorul își surprinde copilul râzând cu ochii în lacrimi,

demonstrându-ne că este omul ce aleargă după miraje: „O lume a îngerilor și a pelerinilor hermiți” (p. 278).

N-am vorbit despre ilustrațiile acestui volum. Faptul că apar în culori tulbură și mai mult imaginația cititorului, pentru că nu bănuiam că Liviu Pendefunda că este și pictor. Și așa și este. Temele alese sunt în concordanță cu subiectul scrierilor sale. Mai mult, acum îmi explic de ce fiica domniei sale, Elleny, a moștenit harul picturii. Se pare că am avut norocul să-i găzduiesc expoziția de debut, la o vârstă la care de obicei fetele joacă șotron. Și să mai spună ceva că moștenirea genetică nu are importanță în devenirea urmașilor.

Revenind la volum, pot să remarc un balans între rostrile poetului Baudelaire și Tarot, prilejuind noi revelații despre cer și pământ, deși îmi vine greu să accept că autorul are stări despre „parcursul inițiativ” sau despre plutiri pe insule spre univers ca în delirul fantast al lui Brussolo. Atunci verticalitatea unei coborâri pentru cercetarea curentului prin meditație, poate fi un moment relevant comparabil cu peștera lui Platon. Numai așa se justifică deoalarea simbolistică a lumii masonice în care Exupery este recunoscut ca atare (p. 274).

Practic întregul volum este o inițiere în misterele lumii. Autorul ne ajută ca un maestru adevărat ori de câte ori rătăcim în universul cunoasterii.

Symposium, Nr. 31, 2024,
va apărea în luna noiembrie 2024.

Vis

*Am visat
un cal cu stea!
Doamne,
ce frumos era!
Și m-a dus
în jos și-n sus
într-un cer fără apus,
ca o mare-n legănare,
născând pești din ciob
de soare.
Timpul preschimbă
în clipă
mi-a pus pe-un umăr
aripă
apoi și pe celălalt
și-am zburat
către înalt,
mai departe,
mai departe,
unde nu există
moarte,
doar grădini
cu ierburi verzi,
Doamne-n ele
să mă pierzi!
În zbor lin
de flori și fluturi,
Doamne-n alt cer
să mă scuturi!*

Îngeri

*I
Doamne—cer,
Doamne—lumină,
îngeri umblă
prin grădină.
Dintr-un colț de cer
coboară
printre meri,
întâia oară,
poate vor
să mă răsară
sus,
lângă steaua polară.
Doamne, Doamne,
prin grădină
înfloresc
flori de lumină!*

*II
Doamne, a crescut prin nori
câmp de stele și de flori!
Îngerii cu păr inele
se preumblă printre ele.
Du-mă, Doamne, du-mă sus,
într-o zi pe la apus
să adorm printre tulpini
în grădinile de crini!*

Balada unei flori

*Floare albă de narcisă,
 Mă doare vorba nescrisă
 Și cuvântul nevorbit,
 De rouă de mărgărit,
 Floare roșie de mac,
 Dacă scriu, tu știi că tac
 Și vorba rămâne mută,
 Ca și floarea de cucută,
 Floare regină de noapte
 Înțeleasă doar în șoapte
 De parfum de lună plină
 În tăceri de miazănoapte,
 Floare aleasă neghină,
 Sânziană verbină,
 Floare galben trandafir,
 Legi cuvinte fără fir,
 Dezlegate în iubire,
 De-ar fi să mă nasc odată
 La fereastră o mușcată
 Floare de inariță
 Coamă de cal, de viță
 Lotus, cactus fără limbă
 Cercelușă în cireși
 Fără gheare flori de mătă
 Floare gheață, crăciuniță
 De fân de colț sau de piatră
 Răsărit-anume-n lume
 Ca o floare fără nume
 Doar cu ochi de albăstrea
 Altoiți pe rămurea,
 Să-ñflorească în tăcere
 Fructe de nu-mă-uita.*

*Un condur fără măsură,
 Una de leu fără gură
 O frunză de năsturel
 În mare verde inel
 Gențiană, dedițel,
 Surioara mușețel
 Talpă, brâncă, lumânare,
 Sunătoare, flori de soare,*

*De leac, crescute-n zăvoi
 În norocul de trifoi
 Cu arome de tămâie,
 Acrișoare de lămâie,
 Vârf de ac, la gust amară,
 Smirnă, dulce floare rară
 Mâna maicii din icoană,
 Bună și de pus la rană,
 Floare iod aromitoare
 Florică bihoreană
 Ghiocel de primăvară
 Fulg de nea și păpădie
 Vara crenguță mlădie
 Toamna dalie crăiasă
 Floare de vin tămâioasă,*

*Când va înflori mereu
 Floarea-floare-n locul meu,
 Bobocelul spicului,
 Bobocul salcâmului,
 Coadă șoricelului,
 Limba mielului,
 Grăitoarea muntelui
 În traista ciobanului
 Din vârful omagului
 Ciuboțica cucului,
 Toată floarea codrului
 Lacrima izvorului,
 Călăuza dorului
 Pe drumul românului,
 Bobocelul în cuvânt,
 Iris mângâiat de vânt
 Prin poieni, grădini, în drum,
 Cu litere de parfum,
 Răsfirate sau la rând,
 Pe hârtie sau în gând,
 Eu să tac să le citesc
 Scrisul - nescris românesc,
 Doar parfumul să-l rostesc
 Cu creionul lemn - domnesc.*

Poemele mării

Cerul inimii

*Te-am regăsit, Mare,
cum o clipă-viață
se regăsește-n
iubire.*

*Am întins mâinile
spre tine, Mare,
să te cuprind
cu toată ființa
zborului meu
și pescăruși
de lumină albastră
mi-au luminat
cerul inimii.*

Marea cea mare

*Cu Marea cea mare
în suflet
și-n priviri
– cât o pot cuprinde
contopindu-ne
cerul,
visele,
iubirea,
destinul.*

*Cu iubirea ta-n suflet
Marea cea mare
mă cunoaște,
mă cheamă în largul ei...
sunt în largul meu...*

Sărut infinit

*Adun scoici colorate
și nisipul sărat
îmi măsoară pașii
alături de-ai tăi.
Libertate,
sentimentul Mării
celei mari
mă cuprinde,
îmi cuprinde
iubirea,
gleznele,
mijlocul,
fața,
ca-ntr-un sărut
infinit.*

Nețârmurită iubire

*Nețârmurită-i iubirea
la țârmul tău
fără sfârșit...
Seninul tău
e acum și al meu,
zbuciumul meu
e acum doar al tău
val după val
ne spunem
bucuria revederii.*

Îți ating cerul

În largul tău,
în largul meu,
te cuprind în priviri
Mare...
și valul tău
mă înalță
și seninul tău
mă cuprinde.
Îți ating cerul
cu inima,
cu iubirea.

Energie vie – Marea

Energie vie – Marea
mă cuprinde-n priviri,
o cuprind în priviri,
mă cunoaște ca fiind a ei
– energie vie
din energie vie
îmi cunoaște pașii
pe nisipu-i sărat și fierbinte
cu miile de scoici
răscolite de valuri,
îmi cunoaște
iubirea,
și seninul,
și cuvântul
renăscut înspre ea.

Iubirea mea

Iubirea mea,
sunt aici întru tine,
cu tot soarele
și seninul
în suflet.
Iubirea mea,
ești aici întru mine,
cu tot verdele Mării
în priviri.

Clepsidra cuvântului

Măsor timpul
prin clepsidra cuvântului
și tot nisipul Mării
îl măsoară curgând
– scoici sfărâmate
sub talpa timpului,
și a mea,
sub umbra timpului,
și a mea.
E-o contopire de mări
– o mare de cer,
una de apă
și una de nisip
și zbuțiușorul timpului
– val după val,
clipă după clipă,
trecere după trecere
dincolo de clepsidra
și cuvânt.

Suflet-iubire

Mare-smarald
cu suflet-mister
dragostea mea
renaște
cu fiecare senzație
a valului tău,
a scoicilor
frânte sub talpă...
Suflet-iubire
cu privire smarald.

Căutări

*Îți dai Dumnezeirea la iubit
în haine de nuntă.
Pe Tiberiadele ascultării
hrănești pești care Îți poartă în pânțecă inele de logodnă
pășești încet să nu sperii
și scrutezi zări după pescari care
să viseze cu Tine Marele Vis.*

Regăsiri

*Cu degetele de la mâna dreaptă a cugetului
pieptăn sensurile lucrurilor pe care le dezbrobodești ademenitor.
Te regăsesc și când nu Te caut.
Închid ochii, aud și văd
că până și furnicile solesc despre Tine
la fiece colț de iarbă.*

Post. Ectenie întreită

*Deretică-mă, Doamne!
Peste tot cugetul meu murdar dă cu var.
Orice gând chirchit îl dezdoaie,
închide-l și uită-l la Tine în odaie.
Oricărui cuvânt,
la Tine în tindă, într-o grindă,
să-i faci legământ
și fiece faptă
o netezește, o-ndreaptă
și așterne-o la Tine la poartă
ca preș
să nu Te-mpiedici de ea când intri sau ieși.*

Tăceri înădite II

Prietenei mele, Violeta Popa, cu toată dragostea

*Hai, Doamne, să înădim tăceri!
Tu, la otpust,
Tată grijuliu,
să mă chemi la Tine, sus,
să-mi faci semn
să intru pe poarta de rai,
eu, smerit,
să-Ți fac semn să stai
să-Ți arăt că nu am dulamă de fii
Tu să mă liniștești,
să-mi arăți cu mâna că știi!
și fără preget
să-mi pui inelul iertării pe deget.
să-mi mângâi pe creștet dorința
să-mi mustri blând, ciupindu-mi de obraz neputința,
de bucurie, să slobozi vițelul departe,
să-mi așezi mâna în mâna de frate*

Ectenie întreită

Prietenei mele, Viorica Jolopciuc, cu toată dragostea

*Oricât m-aș ridica
pe vârfulile puterii mele de a înțelege
nu întrezăresc liniile orizonturilor
din palmele cuvintelor Tale.
Piaptână-mi neputința
și împodobește-mi-o cu bucuria
dorinței nesfârșite de a Te căuta.*

chiar de am să pier

eu cred în viață
nu cred în moarte
lumina confuză ce le desparte
calcă pe drumul zilei
ascuns de aripa acvilei
pe muntele meu efemer
cu nopțile strânse-n cuvânt
chiar de am să pier
vreau să te cânt...
tremur de seară
aseară drumul fără întoarcere
stătea rezemat de un copac
cu auzul încordat.
știa când voi veni.
eu am trecut
cu tremur de seară
și nu m-am oprit
copacul acela,
jefuit de anotimpuri
între vis și somn
păstrează zâmbetul unui copil
făclie
în palmele sufletului
îmi curge timpul povestit

Prin Cișmigiu, fără umbrelă

Azi-noapte, lângă Conservator
au murit câțiva copaci
obișnuți de un secol
cu sunetele ploii
picătură cu picătură.
Thanatos
a tăiat o frunză din părul sălciilor
și curg ca un strigăt
pletele sălciilor
cu bruma sângerie ce mi-a rămas
să colorez dimineața cerul
Copacii au murit
învâțând liniștea dintâi
mângâiați de picăturile ploii
Doar câinii nimănuși îi privesc trist
sint ei că n-or să se mai vadă
dar în gând le mulțumesc pentru
umbra trecutelor veri
Câinii nimănuși ...
Și păsările cerului
le mai păstrează amintirile
Adieri cu frunze și muguri
fără zbor, fără cântec
cu mâinile goale
cu privirile goale
Sub cupola tăcută a lumii

Răsplata pomului oprit

...e vorba despre statuia aceea, interioară...

François Jacob

*în seara de dinainte
presimțind liniști
genunchiul cerului se arcuia în păsări și muguri...*

*în seara de dinainte și ceva din noapte
pomii aceea zideau seve
ca un șold de căprioară și ierburi...*

*în seara de dinainte și până-n miez de noapte
femeia se-nvelea toată în ochi
și brațele bărbatului erau o horă deplină...*

*în seara de dinainte și ceva după miezul nopții
pârgul fructelor curate priveghea neatinșii șerpi
zidiți în ochiul de lumină
prea înalt pentru semnul prelung...*

*în seara de dinainte și ceva către sfârșitul de noapte
pleoapele crengilor opriseră timpul
și se lepădau de întuneric
în visul aceluia stăpân...*

*în seara de dinainte și-n toată noaptea aceea
pomii-femeie se priveau în fântâni măiestre
roșind de semințele pântecului
în fruct...*

*Dimineața, Dumnezeu le ștergea ușor
din iarbă
cu podul palmei...*

Fructul tainei

*Atunci
în ochi ne aprindeam ruguri înalte
de sănătatea livezilor ireale
închise
într-o sămânță.*

*Pândeam brume nevăzute
în noapte
iar de visul sânului tău
abia gândit
se rătăceau tăceri verzi
de dantelă
până către ceruri.*

*Apoi
fiecare ramură
strivea arome și sunete grele
de fruct dat în pârg
veghea ni se preschimba în polen de piersici
și-n împletiri de fum
în timp ce ne șopteam:*

*- Cel ce va clipi primul
va umbla dezgolit
printre cețuri
rostogolind frunze
precum o pradă
a anotimpului
asfințit...*

Elegiile nemuritorilor

Intro:

*Vânturile,
stelele,
visele zeilor,
mărgele negre asortate neinspirat la o catifea neagră.
Negru îmbrăcat în negru,
într-o noapte - aproape neagră.
În bătrânul Nazaret, păsări de lut așteaptă zorile
și un copil, să le sufle viață și zbor
peste aripi.*

Elegia lui Zeus:

*Fulgere murmură slab,
printre flăcări de brichete
ridicate spre cer, la un concert,
în agora centrală,
unde azi se cântă doar
despre oameni,
de la început, până la sfârșitul
ultimelor aplauze.
Tronul - arbore desfrunzit,
rădăcini zguduite de vreme,
susținute de un strat sănătos de ciment
reînnoit, ca un Phoenix, la câte patru ani.
Rege fără coroană,
măsurând respirații sub cer fără lună
(deși luna strălucește cu mii de wași în felinare la fiecare colț de stradă).
Contopit cu descompunerea regatului
contemplă cu jind
o umbră - sub formă de cruce
înflorind, în asfalt.*

Hârtia

Încerc să scriu pe hârtia albită
de spaimă
o înțeleg, și eu sunt la fel
când cineva se apropie de mine
cu un stilet
să lase urme pe trupul meu gol
fără să pot să mă apăr
fără să intervină îngerul salvator
să spargă ușa punând
la pământ agresorul
încerc să scriu dar hârtia
văzându-mă nehotărâtă
se ridică și pleacă
are atâta putere
pe stradă sunt pericole și mai mari
va fi călcată în picioare
va fi strivită de roți
afară viața adevărată o va scrie
cu litere de noroi.

Efectul aparenței

Mi-e frig, deși îmbrăcată gros
cei de lângă mine poartă haine subțiri,
sandale ușoare
am aterizat fără voie în alt anotimp
în altă țară
lângă mine o femeie murmură un cântec
seamănă cu cel de acasă
femeia îmi face un semn complice
e o sirenă eșuată
la fel ca mine
câinele cu trei capete ne invită amabil
să trecem fără teamă
de porțile pe care le păzește
de-o viață...

DOINA GURIȚĂ

Lumina

Mama

Mă umple de vise

Neîmplinite:

Dorul.

Mă ceartă lumina

Din ochii copilei ce-am fost

Și pulberi aruncă

Albastrul

Din cerul ce-l priveam

În dimineți apuse.

Izvor am fost

Dar m-am băut

Cu setea de cenușă

Iar picătura ce-a rămas

Va coborî

Pe firul florii de argint

Sădită tot de mine

În inima tainei.

Lumina ei

Cu glasul lunii

Îngemănite

În iarna din urmă

Vor lumina cărări de plumb

Lăsând lumii

Un bob de rouă

Lacrimă de dor

O rece amintire.

Lacrimi de sticlă

Pe trepte

Visează amurgul

În lacrimi

De sticlă.

Gând

Izvorât curând

Din ultima noapte

A vieții tăcerii.

Pe șoapte

Amare

Se suie groparii

Scuturând lumina.

Iar eu

În smirna genunii

Îmi arunc inima

În sus

Și se sparge

De fierul

Groparilor.

Sângele meu

În lacrimi de sticlă

Adoarme-n cununa

Căii Lactee.

Simfonia îngerilor

*Acolo unde tăcerea adâncește cerul
un cor de îngeri cântă, neștiut și nemuritor
melodiile lor curg precum un râu limpede,
fără început, fără sfârșit, fără sfâșietor.*

*Aripi de lumină împrăstiate
se leagănă în vântul cosmic
bătând în ritm de dorințe
și speranțe care nu se sting.*

*Fiecare notă, o atingere de aur
pe care stelele o transformă în pulbere de vis,
dănuiește în văzduh ca o vrajă veche,
aducând un murmur divin de liniște.*

*Într-un colț uitat al universului
unde timpul își ascunde fața
îngerii cântă imn de neînțeleș,
departe de strigătele lumii pământești.*

*Răsună armonii de har
și ecoul se pierde în spațiu
devenind punctul strălucitor
împărtășind lumina lor nemărginită.*

*Dar și atunci când muzica se oprește
când liniștea devine densă și plină
o amintire se strecoară în inimi,
că îngerii cântă mereu, chiar și atunci când nu ascultăm.*

*În noaptea vastă, unde tăcerea adâncește cerul
simfonia lor continuă, tăcută și eternă
o melodie ascunsă în adâncurile ființei,
care răsună, suav, în fiecare dintre noi.*

Heimat

Căpșuni în anticamera verii
dăruite de o mamă fără timp
și aparțin acelei clase
care n-are oglinzi,
ochii atenți să economisească
ziduri
ca să-și croiască un drum,
soarele dintr-o grădină sau de la
o canapea;
nisip care poluează
liniștea mea,
unde un adăpost,
mesajul și sticla
deschid orele mele
demolând calvarul lor..
e catharsis.
Am căutat

Un nou început

E ca și cum să te ridici,
să devii tată
să te întinzi și să privești
norii jucându-se,
să crezi în eternitatea fiecărui pas
care nu te lasă în urmă,
să te îmblânzești,
să uiți ranchiuna
într-un fel amabil și discret
zorii fiecărei zile
care iartă apusul,
a renaște,
a merge dincolo de
fiecare trecut care te frânează,
un crin care înflorește
și îmbracă de candoare sufletul lui.

Fiică

Sunt sufletul pe care l-ai visat mereu
și am ales să te urmăresc
printre mușețel și iasomii
aș vrea să semăn cu tine
și să te alătur
ca să par cât mai mult a ta;
existențe se înlănțuie
ca ramuri de iederă
dar ceea ce contează
este ca suntem aici acum;
ține-mă de mână
ca să traversez viața ta
cât pot,
ne-am pictat dincolo de orice epocă
și de orice direcție
peste zidurile scorpiionului,
sunt sufletul pe care l-ai visat mereu
pe care aici și întruna îl numești al tău.

Hibiscus

Calcă pe dubiu
ca și cum ar fi un obstacol
al pământului de nisip,
dansează cu un nou ritm
peste o melodie neștiută,
nu renunța,
desfă lanțul acelea
și găsește un motiv
ca să nu te abandonezi
schitului care este în tine;
demonstrative paralele
pun la grea încercare
drumul tău,
vise de nebuloase
încercuiesc destinul,
doar mergi mai departe,
spre nașterea aceea
pe care o savurează hibiscusul.

HEINZ-UWE HAUS

Transcultural theater and identity - four notations

1.

Since 1989, cultural identity norms in the European Union have become clearly intertwined with the interests and agendas of the various nations. Under the conditions of growing globalization, the transcultural dialogue between the 27 member states increasingly depends on the upheavals of the respective dominant culture. The dismantling of the Soviet occupation and the regaining of sovereignty by the peoples of Eastern and Central Europe has placed this dialectic at the heart of “Europeanization”. European identity is too diverse to be a unified and homogeneous thing; indeed, one of the struggles within European identity is between the proponents of a unified identity and those who see the whole as a complex that cannot be reduced to a unified whole. While the arts in general play an important role in mediating debates about national and cultural identities, theater has the particular potential to promote intercultural integration as it deals with concrete particularities of universal resonance. Theatrical performance does not provide ready-made answers, but invites the audience to contribute to the stage action with their critical rather than apologetic skills. Such “intervening thinking” (Brecht) encourages the audience to examine their own contemporary realities.

As a reminder: especially after the Second World War, theater became a project of international scope and a means of transcultural communication. At the time, it was seen as a kind of laboratory, a place of investigation, analysis and the construction of models. Among the numerous theater initiatives worldwide, the lasting successes of directors such as Bertolt Brecht (1898-1956), Jerzy Grotowski (1933-99), Giorgio Strehler (1921-1997), Peter Brook (1925-2022), the La MaMa Experimental Theatre Group (1921-) and Tadashi Suzuki (1939-) should be highlighted. Their theater productions continue to reflect the struggle of people with different cultural backgrounds for mutual understanding and acceptance. In such an intercultural exchange, the traditions of both sides initially appear as alienated and unfamiliar forms of expression, which nevertheless reveal certain similarities in the range of human problem-solving endeavors and the ideals that guide these endeavors. However, the broad spectrum of motivations, views, ideas, achievements and errors creates contradictions through which historical processes can move beyond the cultural achievements of a single tradition. Such a framework defines both the necessity and the potential of intercultural integration. It implies mutual learning and shared growth and a process of acquiring not only a set of facts

and concepts about “the other”, but also particular skills and competencies that enable those involved in the exchange to interact functionally with anyone who is different from them, regardless of their origin.²

2.

When I was first invited to stage Brecht's *Caucasian Chalk Circle* at the Cyprus State Theater (THOC) in 1975, I was faced with the challenge of adapting Brecht's concept - his way of looking at social reality - to the particular cultural and political conditions of the country. This production was to be the first theater event after the Turkish invasion of Cyprus in 1974. The wounds of the bloody events were still open. The utility value and cultural-political impact of this collaborative work was based on what Panayiotis Serghis once called an “open-minded transcultural interaction”.³ By this he meant not only the directorial performance in general, but also the successful adaptations of parts of Brecht's work that related directly to the interests of the audience.

These adaptations included, for example, Christakis Georghiou's new version of the prologue, which set it in the future of a reunited island, and George Kotsonis' new musical compositions, which followed Dessau's aims but took up local musical genres such as rebetika in an epic way. Our main experience during the collaboration was to learn from each other. A few years later, we worked together again and staged *Mother Courage* for the first time in Athens, which the Greek playwright Iakovos Kambanellis described as “a milestone for Cypriot theater and Brecht reception outside the Berlin ensemble”.⁴ Here too, it was not just the different aesthetic or professional focus that I brought in, but the effect of what Hegel or Brecht would call the “alienation of the familiar”. The use of a traditional two-wheeled wooden cart on stage - once pulled by donkeys to bring in the harvest or bring goods to market, long since disused and still parked here and there in a field or village green - inevitably translated the familiar and the present into the story of an enterprising sutler who travels through the countryside in her covered wagon during the Thirty Years' War and trades with soldiers. The social behavior of the characters towards each other involved the audience in an unexpected way: Their own observations in life, especially of contradictions, became a means to an end, re-reading the adventures of *Courage* as a painful, actual mother-trader contradiction. The performance was full of allusions - gestural or visual quotations - from the contemporary context, a composite that challenged the audience's own knowledge and imagination.

---

² Costas Hadshigeorgiou, *Europäische Kunstpädagogik*, Anef, Nicosia, 2/2022, p. 43.

³ Panayiotis Serghis, CyBC-Radiointerview, Nicosia, 18. 07. 1982.

⁴ Iakovos Kambanellis, in *Thespis unterwegs*, Desmi, Athen, 1983, p. 8.

Later, when I also staged ancient Greek drama in Greece, some of the same critics who had praised my collaboration with Greek theater on plays by Brecht, Schiller or Shakespeare refused to let a “barbarian” work with Greek actors in the ancient theater of Epidauros! Ethnicity, not storytelling, seemed to be an obstacle! And this despite the fact that Aspasia Papathanassiou (one of Greece's most famous actresses), who had popularized the ancient Greek drama heritage in her own country and in the world twenty-five years earlier with the productions of Dimitri Rondiris at the Piraikon Theatre, wanted to be directed by a foreigner as Hecuba. So fear, ignorance and rigid nationalist interests won the day. That's why we had to show the performance in the modern open-air theater Lycabettus instead of Epidauros. The irony is that all this happened in the same year - 1985 - when Athens was officially declared the first European Capital of Culture!

However, it was artists such as Karlos Koun, Despo Diamantidou, Elli Lambetti, Petros Markaris, Jannis Ritsos, Vasso Kathraki and many others who raised their voices at the time (e.g. in the daily newspaper *Ta Nea*) and asked why they had the right to work on staging foreign plays in Stratford, Paris or Berlin, while directors from other countries should not have the same opportunity to perform ancient Greek plays in Greece at the classical sites. These artists were transculturalists all their lives. Some of them had become transculturalists through exile or by fighting for the democratization of their country. But there were also politicians, including Panagiotis Kannelopoulos, Constantin Tsatsos, Dimitris Rallis and Stelios Tsitsimilis, who vehemently supported my intercultural projects in Greece in their public statements. So it was that, together with the Cypriot Nicos Shiafkalis, I co-directed a multilingual performance of Sophocles' *Antigone* (in Modern Greek, English, German and Japanese), which reopened the ancient theater of Oiniades in 1986 and won the hearts of the villagers as well as international acclaim. The lead role was played by an African-American actress from New York.

We know that it is in the performance that the driving forces, relationships and events contained in the text are released, prompting the audience to rethink their own relationships, experiences and life events. This effect is the result of transforming the familiar into the unfamiliar by making the usual and customary appear strange and unexpected. We have seen in Oiniades that Sophocles wanted to encourage his audience to ask questions and critically scrutinize the events on stage. So instead of accepting the actions on stage as inevitable, the audience should wonder: Does it have to be like this? Has it always been like this? Will it always be like this? What we understood in this transcultural setting was that Sophocles' theater does not provide ready-made answers, but rather questions that invite the audience to engage with the events on stage with their critical rather than apologetic faculties.

3.

It was Peter Brook who, one year before the fall of the Berlin Wall, reminded us of the unstoppable direction of change in his message for World Theater Day: “The valid truth is the truth of the moment. When many influences interact through their converging rays, a new way of seeing can emerge through their friction, fresh, surprising; a collision of particles creates enlightenment in the past.”⁵ In fact, every individual is shaped by an ever-increasing mix of transcultural and global influences. When these become visible in the events on stage, the audience is confronted with precise but universal truths.

Jacob Burckhardt has identified the cause: if we “feel that we belong to Western culture, it is because the world was once Roman and all-encompassing and the entire culture of antiquity has passed on to us.”⁶ Over the centuries, this melting pot - from Paphos to Königsberg, in Stratford-on-Avon and Weimar, in Sicily and Transylvania - has given rise to a diverse European cultural identity that continues to assert itself to the present day. And this is precisely where the special potential of theater to promote intercultural integration in Europe lies. Far from preserving what has been achieved unchanged by fearfully retreating into a cultural shell, the diverse cultural identity represents a living synthesis that is constantly renewing itself. (Ancient Epidaurus has also long been open to non-Greek interpreters). The renaissance of a common Western identity not only ensures creative adaptations to necessary changes in the respective leading cultures, but also stimulates socially and politically those interests and reserves for action that Brecht summarizes under the term “utility value”.

Contemporary theater in Germany, the USA, Cyprus and Greece, which I occasionally watch but about which I am informed by reviews, undoubtedly uses such transculturally traditional forms of hybridity and fragmentation, concentrating above all on processes of alienation that reject the fantasy of a complete, self-identical, separate cultural sphere. The attitude is multiperspectivism, which presents the supposedly familiar self as alien and instead reveals its fragmentary character through the repetition, historicization and quotability of gestures. However, the actual “utility value” of all too many performances is usually less than advertised. Why? They are devoid of any dialectic, the motor of intercultural aesthetics, whether tested by Brecht, Brook, Stein or Ljubimov.

A hubris of dogmatism is at work. The main cause seems to be a woke ignorance of social reality.

---

⁵ Peter Brook, in *ICT-Notate*, Newark, DE, 2007, p. 11.

⁶ Jacob Burckhardt, in *Europäisches Gut*, Droushia, 2006, p. 7.

4.

As a director, I have learned what an actor friend of mine recently described in the following words: All myths that follow the paths of the human soul lead into the archetypal myths of humanity.

My intercultural experience as a director is based on corresponding theater productions that I began in 1975 in Cyprus and since then, wherever I have been confronted with cultures other than my own, e.g. in Greece, Finland, Sweden, Turkey, Italy and North America, I have found meaning and form in the “suspension” of the own in the foreign. When I look back at the various political changes that have taken place since the Second World War - the division of Europe, the Soviet occupation of Eastern and Central Europe, the ideological confrontation during the Cold War, the fall of the Berlin Wall, European unification, immigration from Asia and Africa and the indiscriminate absorption of non-Western cultures - I realize that these historical processes and the challenges they pose are shaping the cultural identity of the current generation of intercultural Europeans. Cultural identity is first and foremost to be sought in the past, to be found or developed in the present, because it is in danger of being lost (in the future).

The direction of the “Europeanization” of the nations of Europe since the reunification of the continent is clear: “Drawing on the cultural, religious and humanist heritage of Europe”, it says literally in the preamble to the Treaty on European Union (TEU). One of the most important objectives is for the Community to “safeguard the richness of its cultural and linguistic diversity” and “ensure the protection and development of Europe’s cultural heritage” (Article 3 TEU).⁷ This political view of the essence of intercultural and transcultural cooperation should encourage theatremakers to bring the tragedies and comedies that have shaped the history of European drama to a contemporary audience. Incidentally, this has been the task since Thespis invented his chariot and went from place to place telling his stories of encouraging the audience to examine their own realities.

---

⁷ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/de/sheet/137/kultur>.

Hotel Commodore

The building seemed familiar – *Global Vortex*, the headquarters. Along with me, on the escalators were going down men and women with VIP or *Global Vortex* badges, all of them looking concerned, like an ID worn where everybody could see it. In the lobby on the ground floor, there were clerks, lawyers, notaries, and secretaries, all coming in waves. As soon as I set foot on the floor mosaic, the human river swallowed me, dragging me along. For just one moment, I felt safe – anonymous, losing myself in the crowd that was unabatedly heading towards the exit. Were the working hours over, was that a fire drill?

I was walking along the glass wall, and, looking outside, I noticed the first inconsistency with reality. It was noon, and the sidewalks, the streets, should have been crowded. Today, I couldn't see anybody. It didn't seem strange to the people in the building – not this, not the leaden sky that was so low that it seemed to have swallowed the floors of the skyscrapers in the area.

All of a sudden, it started to rain; big drops were hitting the ground like bullets, and it wasn't just a figure of speech. The raindrops were making holes in the pavement with liquid jackhammers, and the asphalt was starting to look like a sieve, from which green steam rose, coiling in the air.

Was it raining sulfuric acid, cyanide, or heavy water?

The doormen stepped aside, letting out the first human echelon from the column advancing in order. Then the doors closed again, and what followed happened in grim silence.

About thirty men and women had gotten out. None of them got too far, collapsing one by one under the gusts of rain, under the sky that seemed to have guns with countless loaders. A secretary was able to open her umbrella, just to be left only with a skeleton of spikes in her hand, and her face covered with spots like measles. The *rain* was melting cotton and plastic, vinyl and skin. A man was looking doubtfully at his palms, where the flesh torn into strips revealed its phalanges. Some of the people were falling, getting up just to take a few more steps, and then they were collapsing never to get up again. Others were taking off their steaming clothes, peeling them off along with their skin. Many were crawling on their elbows and knees, or they were writhing on the pavement. Some of them had found cover under the eaves, but the rain still found them, falling sideways, with the precision of a sniper. They all wanted to gain one more minute of life, of agony. Plenty of them had tried to go back to the building, but the doors remained closed, under the careless watchful eyes of the doormen. A woman was hitting with her fists against the unbreakable glass, until she melted, dripping down the window like a crushed jellyfish. A lawyer took out a gun from his jacket's pocket – how come the security guys didn't seize it from

him? He put the barrel under his chin and fired one shot. I didn't hear it. Beyond the glass splattered with pieces of brain, death was unleashing silently, in an orgy of red and grey – more red than grey.

The people inside didn't seem to panic. They were standing shoulder to shoulder, in a compact mass that kept increasing with newcomers, brought by the escalators. The first rows had frozen in front of the doors – couldn't they see what was happening outside? Something was vibrating in the amorphous crowd, like a barely restrained impatience.

They were waiting *to get out*.

On the street, no one was moving anymore. On the ground floor of *Global Vortex*, I could hear the buzzing of the surveillance cameras. When the doors opened again, employees and customers got out all at once looking forward to a cyanide shower, and the column was ten steps farther.

And I went along with it.

The doors closed again, airtight, letting the show unfold silently. I ignored it. I had seen the premiere; I was not into seeing the movie again. The third time, I was going to be one of the protagonists – and that *was* a problem!

I wasn't sharing the self-destructive enthusiasm of the herd; neither did I feel the need to be purified, permanently.

But, did I have a choice?

I wasn't just some background performer, I was the main character. Skylar had worked so hard to stage the show only for me – how could I not appreciate it? I could. The Karghan knew I was ingrate, ungrateful, that's why he had removed my free will with a virtual scalpel. My thoughts were still mine, but my body was obeying the will of the programmers.

Beyond the glass windows, the bodies were lying stiff on the pavement, and those who were dying were struggling less and less. Soon, the column will move again. Solutions? An asbestos umbrella was ideal but impossible. A bullet through my head, shot with one of the doormen's gun, again it was tempting, if I hadn't been on autopilot.

Suddenly, the transparent gates glided sideways, spitting out the first rows into the square paved with dead bodies. The human stream started to move forward, taking me with it, like encrusted scales in the skin of a suicidal snake.

No! I shouted voicelessly. Four more steps, and then I'll be out in the deadly rain. I closed my eyes, so I wouldn't see the Styx pouring down from the sky, closer and closer.

I felt someone grabbing my hand and pulling me apart from the kamikaze stream. Something like thunder went through me as if I had touched a high voltage wire. Each cell of my body – electrocuted, scorched – was screaming in silence.

“Breathe deep, Lorena.”

Ewan. Was it possible? My eyelids twitched, and our looks mingled, blue and green.

“I’m all right,” I answered his unspoken question.

I was still shaking, and I was moving slowly as if I was learning how to walk again. But I had regained control over my body. I measured my steps after Ewan’s, getting farther from the exit towards which everybody was heading. No one stopped us; no one turned their heads to look at us. We had become invisible, as we were immune to the force that was controlling the crowd on the ground floor.

My heart was beating fast, but not out of fear. Ewan had found me, he would have waited for me on the edge of any mouth of hell that *the Master of Nightmares* wanted to push me into.

“Always,” he smiled modestly.

I smiled too – he had read my thoughts, but I forgave him. It hadn’t been easy for him to find *this* particular dream, among so many possibilities; otherwise he would have come earlier, sparing me the delights of suspense. And next time he might be *too late*, as we both knew it very well.

In front of the door with an electronic display above it, Ewan pushed the call button and the doors slid sideways, allowing us to enter the nickel plated cage. We had just gotten in, and the elevator started to go up by itself. We had been going up for several minutes, when it suddenly stopped, and the lights went out, leaving us suspended in darkness. It was a blackout? Before I figure things out, it started going up again, shaking and squeaking. A dusted flickering light bulb, ready to take its last breath, had replaced the spots in the ceiling, and it went perfectly with the rest – a wooden cage with a wrought-iron grill door.

When that fossil stopped, rattling all over, Ewan slid the grill with a protesting squeak, and I got out, grateful to feel the floor under my feet again.

More like a purple carpet, crossing a hallway bordered by two rows of identical doors – the floor of a Victorian hotel, at a time when there were no elevators. The one we came with had disappeared, replaced by the upholstered door with number 307. Ewan had brought me from a time and place that were unknown to him, to ones where he had once been – therefore the trip through the museum of technology. I was walking between the tapestry walls, passing by the gas lamps, trying to figure out *when* we were. The *Global Vortex* steel and glass mammoth building was dating from the ‘80s. Two centuries earlier, it had been a luxury hotel. It was called ...

“Hotel Commodore,” Ewan reminded me.

In front of door number 307, he took a key out of his pocket and unlocked it, inviting me inside. All the apartments in all the hotels in the world gave me the same feeling, and the one we had just entered was no exception – an artificial comfort, as if everything was temporary, as if it meant *many people came here, but no one left any lasting print*. Stuccos, paneling, baroque furniture, Bukhara carpets, Meissen porcelain, and tapestries – it was a mix of French refinement, British snobbism, and American bad taste. But Ewan was thinking about something else.

“I almost let you down, Lorena. I made it on time today, but what about tomorrow?”

The helplessness to protect the person you love, for whom you would give your life a thousand times was a feeling I could understand, a feeling I had lived.

“I don’t worry, nothing will happen to me.”

“Do you really think so?”

He searched my eyes, letting me tell him with words what he didn’t dare to read in my mind.

“I believe in you, Ewan.”

We love with our heart, not our mind, but I kept this through only to myself. And I did well, because Ewan pulled me close to him as if we were getting ready to jump into the void, tied by the same elastic cord. He put his palms around my temples, sticking his forehead to mine. And I saw the aquarium sarcophagus inside which Ewan was floating, eyes closed, arms wide open – a drowned man, descending into the deep ocean, without ever touching the sand on the bottom. Around him, countless tubes were pulsating, vibrating, and wrapping him like the arms of an octopus that was draining his blood through mouths like suction cups. Actually, it was the other way around – the rubber cephalopod was feeding him, keeping him alive, just like the gelatinous fluid was replacing the air in his lungs. When was the last time he had really breathed? Suspended animation was like being imprisoned in a liquid coffin, with no sounds, no images, and no sensations – that was neither life nor death. Anyone would have gone insane after something like that. Anyone.

Tears were rolling down my cheeks, and Ewan picked them up one by one with his lips, and dried them with his breath. He was *there*, but he was also here, with me. He had found a way to escape the morbid hug of the tubes, the amphibian body, preserved in the caloric soup.

I looked again at the man inside – sensors stuck to his forehead were extending into translucent cables, struggling like Medusa’s snakes, ready to grab any scattered thought. But the monitoring screens remained blank, the oscilloscope needles were inert...Ewan had isolated himself in his universe, where he was intangible, at least for now, until *the Master of Nightmares* would lose his patience and cut the feeding cord.

But that was the last thing on Ewan’s mind.

He was feverishly unbuttoning my silver-grey suit with which the programmers had dressed me to push me into the nightmare – to look just like the businesswomen, tycoons, and the elite of the white collars from *Global Vortex*, all of them with the single secret desire to die in terrible torment. The blouse also had buttons, mother-of-pearl buttons. Ewan made them pop with a single jerk, and then he kissed me on the neck, on the shoulders. For a moment, we broke away, just enough for me to pull his T-shirt over his head, and for him to unzip my skirt, letting it slip down on my

hips. I stepped out of the cloth ring, and I took off my shoes, one by one – Dolce&Gabbana, high heels, and pointed-toe shoes – not exactly my style. I took off my blouse, discovering with amazement what I was wearing underneath – Calvin Klein electric red underwear.

Ewan was looking at me with Pygmalion eyes, the carver that had fallen in love with his creation. I wasn't Galatea, but the hands that were slipping over my body could have brought a block of marble to life. And I wasn't feeling like I was made of stone, but rather of hot boiling magma.

A whisper brought chills through my ear lobe.

"Lorena, when was the last time you made love?"

"I don't remember," I answered sincerely.

Was Ewan teasing me? He seemed serious, but he hadn't stopped his anatomic exploration. He was finally able to untie my bra, and he had one more question.

"Do you think I forgot how it's done?"

I started to laugh, although two centuries of abstinence was a hard-to-match record.

"I will help you remember."

I kissed him too – pretty convincing, because, the next moment he took me in his arms, carrying me to the sofa. I could feel his body pressed against mine, his tense muscles, and I could hear his strong heartbeats.

Ewan was kissing my eyelids, forehead, and cheeks, with burning, healing lips.

"Lorena!"

The calling made me shudder, awakening a volcano of feelings and sensations that had been dormant under the snow, in the lethargy of a long arctic winter.

"Yes?" I was able to say between two quick breaths.

"I'm beginning to remember."

Then there were no more words, only the light flowing from Ewan's eyes, a green sun rising from the ocean towards the sky that was me, waiting for it, receiving it; just the silent dance of the bodies, synchronized moves that answered to one another without mistake – slowly on purpose, then faster. We touched, we tasted, we got lost in each other, every time finding our identity and the desire to lose it. Me, him – who was who? We were melting in a pot from which a perfect, androgynous being was born. *Us*, another word for *fulfillment*. The rush of blood was calling us, taking us deeper into a frantic trance. We were trying to meld completely, atom by atom. Not the gravitational attraction – we were realizing at that moment with amazement – was the real engine of the universe, but the *desire*. It had always been in me, chained to the rock of the unconscious mind. I freed it, letting it grow, devour me, consume me. I died and I was reborn, again and again, from my ashes.

It was a dream, a beautiful illusion, a moment stolen from eternity. I knew it, just as well as Ewan did. And we made it last.

ŞÜKRAN AYDIN
(Turkey)

Young Is The Meaning

I

*I stand where the mountain skirt is lifted
To look underneath
Where only the newborn are washed in warm water
Where we die all day long
And get resurrected with the sun
A gift
Hurrah for immortality*

II

*My hands are so adorably white
Because i cleaned the whole place with my tongue
Yes i enjoyed disenfranchisement but
Why does everyone own me?*

III

*This tear comes from the embers
Emanating from our corpses
That peekaboo life
No need to cry otherwise!
As people are persecuted by each other
Sheep throw up in the cot
What we could not*

English Translation : Sevda Akyüz

To My Mother

*It's autumn
what comes by goes by,
washing waves
sand cliffs,
time is changing
years and life,
flowing rivers
always down the valley,
remembering when
mama called
our gathering
and I had
ironed pants
arranged,
an ironed shirt
to the thread
and cooked food
always
painstakingly accurate.*

*A long look
through the glass
of the central window
when the steps
that took me
to higher schools,
I was always expected
at home
even with
gray hair,
for many years
gathered,
they remain today
the smell of
mother's soul.*

*And now,
when with the shy
voice
she extends a hand
and she tells you
it hurts
that it's hard
you have no solutions*

*in the modern world
like God?
You would want
as a loving son
to take her suffering,
to know that you are
always by her side
just like her
it blew you away
your faith in good
in love
and:
Don't hurt!
It's difficult
when you're not able
when nothing helps,
when forced
you accept a tear
in the corner of your soul.*

*The pain I feel
with time going by
suffocated
I'd like to see her again
melting the frozen
stained glass
and climbing again
in the train of life.*

*But time
looks silent
the shadow presses
stronger
you feel a short relief,
tighten
a tired hand
to the chest,
it's good that
you can say
Present!
And you are still
your mother's child...*

**Translation from Romanian
by Zorin Diaconescu**

TANȚA TĂNĂSESCU

Copia Columnei lui Traian din București

De-a lungul timpului, în baza descoperirilor făcute, arheologii au confirmat faptul că reprezentările de pe basoreliefurile Columnei lui Traian, monumentul antic din Roma, sunt autentice, veridice și dau astfel foarte mare credibilitate și valoare imaginilor de pe monument.

Să rememorăm câteva detalii de ordin istoric: După al Doilea Război dintre daci și romani, din 105-106 d. Hr., *Dacia Felix* a fost ocupată, fiind transformată în provincie romană. Ca urmare, Împăratul Traian a adus numeroși coloni din Italia, Hispania, Gallia și din alte părți ale imperiului. Capitala de odinioară a Daciei, Sarmisegetusa, a devenit Ulpia Traiana. După sfârșitul războiului, Traian a revenit în triumf la Roma. Senatul l-a onorat pe învingătorul dacilor cu titlul: *Dacicus*. Urmare a capturilor de război, de o valoare fabuloasă, la Roma au avut loc festivități triumfale, care au durat 123 zile. Circa 10.000 gladiatori au fost angrenați în lupte în arena circului, un număr de 11.000 de animale sălbatice și domestice fiind sacrificate cu acest prilej. În amintirea victoriei glorioase asupra dacilor, Împăratul Traian a dispus ca în piața numită după el *Foro Traiano* să se ridice un monument impresionant, o coloană colosală - *Colonna Traiana*. Pe un postament din partea sud-vestică a forului se află o veche inscripție, evocând două epitete atribuite lui Traian: *Germanicus*, *Dacicus*, S. P. Q. R. IMP. CAESARI DIVI NERVAE F. NERVAE TRAIANO AVGVSTO GERMANICO DACICO PONTIF MAX ...

După *Forul Roman*, un alt cunoscut monument - *Forul Traian* - a fost odinioară cea mai mare și mai frumoasă piață din Roma, edificată de renumitul arhitect grec Apollodor din Damasc, care a zidit și mărețul Pod de piatră al lui Traian, peste Dunăre. *Forul Traian* a fost poziționat între Quirinal și Capitol, fiind construit între anii 107—113 d. Hr. Era o piață cu o lungime de 126 m., în care se intra prin arcul triumfal al lui Traian din *Foro di Augusto Caesare*, aflat spre sud de *Forul Traian*.

În mijlocul forului exista odinioară statuia Împăratului Traian, înfățișat călare, executată din aur. În dreapta și în stânga forului erau poziționate două piețe mai mici, având forma unui semicerc, străjuite de clădiri mărețe, cu etaj, unele rămășițe supraviețuind până azi în partea dinspre Quirinal.

Forul Traian de azi, situat spre nord de *Forul Roman*, deci aproape de acesta, a acoperit o parte din *Basilica Ulpia*, una din cele mai mari și mai vechi monumente ecleziastice din Roma antică, având nu mai puțin de 108 colonne de granit, azi în ruină. Lângă această bazilică impunătoare, spre nord, existau două săli la fel de impunătoare pentru *Biblioteca Ulpia*, considerată cea mai mare, mai bogată și mai faimoasă bibliotecă din

Antichitate. Aproape de acestea, exista și un *Gymnasium*, inclusiv și așa numitul *Tempio di divo Traiano* și a nevestei sale Plotina.

Așadar, în fața bazilicii se află faimosul monument triumfal: *Columna lui Traian*. Având o înălțime de 36 metri, în vârful acesteia se afla inițial statuia de bronz a Împăratului Traian. Aceasta a fost înlocuită cu statuia Sfântului Petru, începând cu anul 1587. *Inchiziția* a decis să șteargă urmele acestui Împărat, considerat un prigonitor al Creștinismului.

Trunchiul monumentului are la bază un pedestal pătrat, care în partea dinspre for are cunoscutul text, numindu-l pe Traian *Dacicus* și *Germanicus*, fiind învingătorul acestor neamuri.

Piedestalul a păstrat în cele patru colțuri câteva rămășițe ale unei acvile romane, în timp ce, pe laturi, sunt stilizate reprezentări de arme și insigne militare, iar deasupra sunt plasate ghirlande din frunze de laur și stejar.

Intrând pe ușă, în partea din stânga, se află camera mortuară, unde, într-o urnă de aur au fost așezate osemintele divului Împărat Traian; la dreapta se află o scară construită din marmură, având 185 de trepte, ducând spre balconul din vârful columnei.

La exterior, *Columna* prezintă basoreliefuri cu scene din timpul războaielor dintre romani și daci. Personajele sunt reprezentate cu o mare precizie, cu detalii exacte pe benzi în spirală, executate cu dalta, având înălțimea de 1,20 m și lățimea de 1,40 m. Inițial, scenele numărau 420 piese, dar în anul 1911, prin decizia *Muzeului Pontifical* de la Roma, ele au fost sistematizate, regrupate și reduse la 124 de scene unitare. Scenele 1-72 reprezintă primul război (anii 101-102 d. Hr.), în timp ce scenele 73-124 redau al doilea război (anul 105 d. Hr.). Scenele încep de jos în sus, în formă de spirală, pornind de la postamentul Columnei, și se sfârșesc către vârful columnei, sub balcon.

Cele mai semnificative imagini sunt scenele unde apare Decebal, regele dacilor. Într-una din scene acesta stă în genunchi înaintea lui Traian, cerându-i pace. Decebal este un bărbat de statură înaltă, având trăsături impresionante, iar fața este acoperită de barbă. Alături sunt așezate trofee, armele luate de la daci și sarmati. În altă scenă se pot observa numeroase trofee, constând din armele dacilor și ale sarmaților învinși. E de remarcat forma specială a armelor dacice, care se deosebeau în mod esențial de cele ale romanilor. Armele dacilor, redată pe *Columnă*, sunt săbii curbe sau drepte, cuțite, pumnale gen cosor, lănci, scuturi, fiind identice cu cele descoperite în cursul săpăturilor arheologice.

„*Columna lui Traian*” poate fi considerată, așa cum de altfel s-a mai spus, „o cronică în imagini” a războaielor purtate de romani împotriva dacilor, ea fiind și un simbol al istoriei românilor.

În anul 1870, Napoleon al III-lea a comandat realizarea de mulate după „*Columna lui Traian*”, inițial dorindu-se realizarea unei copii pentru Muzeul Luvru. Și în țara noastră se inițiază proiecte ce își doreau realizarea unei copii de bronz și amplasarea ei într-o piață publică din București.

Ca dovadă stă anunțul din anul 1867 în cotidianul *Românul*, ce anunța că acel monument de for public ar urma să fie ridicat în București. În anul 1870, B. P. Hașdeu inițiază publicarea unei reviste denumită *Columna lui Traian*, unde colaborează Gr. Tocilescu, D.A. Sturdza, A.D. Xenopol, Al. Odobescu, alături de alți publiciști.

În 1934, când Papa Pius XI a inițiat realizarea unei noi serii de mlaaje din beton armat după „Columna lui Traian”, Emil Panaitescu, pe atunci directorul Școlii Române de la Roma, a sesizat oportunitatea și a obținut aprobarea autorităților pontificale pentru realizarea unei serii suplimentare de mlaaje pentru a fi trimise în România, și tot el este cel care a obținut sprijin de la autoritățile române pentru fondurile necesare achiziției copiei „Columnei lui Traian”. Reproducerea este realizată la scara 1/1, din ciment armat, culoare albă, cu o mixtură de marmură albă.

Realizarea copiei existente în prezent la Muzeul Național de Istorie a Românilor (MNIR) a fost realizată la Roma între anii 1939-1943, lucrările fiind întârziate de cel de al Doilea Război Mondial, când mlaajele au fost adăpostite în subsolurile Muzeului Lateran, aparținând „Forului lui Traian” și în depozitele Palatului Expozițiilor de la Roma. Precizăm că mlaajele au fost proiectate pentru a fi adecvate expunerii în spațiu muzeal. Copia „Columnei lui Traian” a ajuns la București abia în 30 mai 1967, datorită contextului istoric și politic al acelor timpuri, piesele fiind încărcate în 18 vagoane de tren.

Inițial, copia „Columnei lui Traian” a fost instalată la Muzeul de Istorie al Partidului Comunist Român (astăzi Muzeul Național al Țăranului Român), iar din 1972 este amplasată la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România (astăzi Muzeul Național de Istorie a României).

Dimensiunile europene ale Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt

*Un popor care nu-și cunoaște istoria
e ca un copil care nu-și cunoaște părinții*
Nicolae Iorga

Anul acesta comemorăm 520 ani de la trecerea la cele veșnice a Marelui Voievod Ștefan cel Mare, an aniversar menit să reînvie amintirea celui mai mare erou al neamului și al faptelor sale de neuitat. Nnicând Moldova nu a fost mai întinsă și mai puternică, nnicând nu a fost mai cunoscută și respectată în lume ca în vremea lui Ștefan cel Mare care în timpul lungii sale domnii de aproape jumătate de veac a reușit s-o aducă pe cele mai înalte piscuri iar Voievodul să fie în grațiile celor mai puternici oameni ai lumii.

Ca să înțelegem adevăratele dimensiuni ale faptelor și realizărilor înfăptuite de Ștefan cel Mare trebuie să ne desprindem de opiniile celor care susțin că în luptele de apărare a țării, Voievodul s-a bizuit pe marea oaste a țării formată din țărani care se adunau la luptă cu topoare, bâte și tot felul de unelte pe care le foloseau în gospodărie. Este un concept total eronat care nu putea da rezultate în confruntările cu oștile profesioniste, bine echipate și instruite ale Imperiului Otoman, ale Regatului Ungariei sau al Poloniei cu care Ștefan s-a luptat și mai ales într-o epocă marcată de evoluții semnificative în tehnica de luptă prin apariția și folosirea armelor de foc și mai ales a tunurilor. Ar fi greu de înțeles ca cineva să facă față numeroaselor oști otomane sau celor aduse asupra Moldovei de puternicele Regate vecine, folosindu-se doar de credință și de dragostea de neam și de țară cum încercau să ne convingă unii istorici, mai ales în perioada comunistă. Ștefan a avut șansa ca în tinerețe, când se afla în pribegie în Transilvania unde a fost nevoit să fugă după ce tatăl său Bogdan al II-lea a fost ucis de Petru Aron, să fie trimis de protectorul său Iancu de Hunedoara la Milano unde a deprins de la condotieri de seamă tehnici și strategii moderne de luptă pe care le-a pus în aplicare, formându-și o oaste de viteji după modelul celor din Apus, cum a avut și Iancu de Hunedoara, iar mai târziu Matia Corvin, a cărui oaste de mercenari, „Armata Neagră” cum i se spunea, era cunoscută în toată lumea. În afara oștii de viteji, Ștefan a organizat tabere de instruire pe lângă marile târguri din Moldova unde se pregăteau în special razeșii și o parte din orașeni, toți având arme de calitate procurate de Voievod în special de la prietenii săi sași din Brașov. Până și o legendă populară pomenește de exigențele Voievodului care pedepsea cu asprime pe cei care veneau la luptă fără arme sau cu armele neîngrijite; vinovatul își putea pierde viața.

Structurată pe cete și steaguri conduse de căpitani și hotnogi, oastea lui Ștefan cel Mare avea steaguri de luptători care foloseau flinte și alte arme de foc din acea vreme, iar când mergeau la luptă erau însoțiți de artilerie care număra câteva zeci de tunuri trase de cai sau de boi, tunarii fiind pregătiți în special la Brașov de unde Voievodul cumpăra tunurile. Doar cu o asemenea oaste, Ștefan cel Mare a reușit să facă față atacurilor Imperiului Otoman, ale tătarilor sau ale marilor regate cu care se învecina.

O altă interpretare eronată este aceea că Ștefan cel Mare a refuzat plata haraciului către turci și s-a luptat cu ei pentru eliberarea Moldovei de sub ocupația otomană. Cei care mai fac astfel de afirmații uită de rânduielile feudale ale vremii potrivit cărora domeniile feudale stăpânite de un nobil numit duce, baron, conte, lord, voievod etc. recunoșteau suzeranitatea unui rege care, la rândul său, încheia un Tratat de alianță cu suveranul unui stat mai puternic pentru a-și asigura astfel protecția față de dușmanii din jur, în vremea aceea încălcarea hotarelor și jafurile fiind la modă. Toată Europa creștină era structurată pe aceste principii. Prin împărțirea Imperiului Roman, partea răsăriteană devine Imperiul Bizantin, cucerit în mare parte de turci, iar cea apuseană, Imperiul romano-german, format din stătuțele mici având în frunte regi, voievozi, bani sau duci, supuși împăratului de dinastie germană care de regulă își avea reședința la Viena, principalele hotărâri fiind luate de Dieta imperială de la Nurenberg compusă din electori din toate țările componente. Pentru o vreme împărații erau încoronați la Roma într-o ceremonie specială, papa având un cuvânt important de spus în Dietele imperiale, având dreptul să le convoace și chiar să stabilească alte locații unde să se întâlnească cu împăratul și principii creștini sau cu trimișii acestora. Așa se explică fărâmițarea Europei medievale; Italia era împărțită în numeroase Republici care se luptau între ele, Germania în landuri, Anglia, Scoția și Irlanda își disputau întâietatea prin numeroase confruntări, în Peninsula Iberică, regatele León, Castilia, Aragon, Portugalia și Navarra duceau lupte pentru supremație, iar vechea Dacie cum încă îi spuneau unii dintre cronicarii vremii era împărțită în trei voievodate care au căutat protecție la marile puteri din jur, Regatul Ungariei, cel al Poloniei, iar mai târziu Imperiul Otoman.

Dacă Transilvania a evoluat ca Voievodat supus coroanei regale de la Buda, Țara Românească avea raporturi de vasalitate atât cu Regatul Ungariei, cât și cu Imperiul Otoman, iar Moldova a evoluat vreme îndelungată în alianță cu Regatul Poloniei. Primul haraci a fost plătit otomanilor în anul 1456 de voievodul Petru Aron, fiind o sumă mică de 2.000 dinari de aur față de 10.000 cât plătea Țara Românească sau 40.000 cât i-a cerut în 1457 sultanul Mahomed al II-lea despotului Serbiei Lazăr care i-a urmat la tron tatălui său Gheorghe Brancovici. Venit pe tronul Moldovei în aprilie 1457, Ștefan a continuat să plătească turcilor tributul care îi asigura liniștea la hotarele de la sud, atât de jafurile otomane cât și de cele tătarești, tătarii din Crimeea fiind supuși sultanului. Voievodul a

respectat înțelegerile cu Imperiul Otoman vreme de aproape 20 de ani, până și-a rezolvat neînțelegerile cu vecinii din jur cu care încheie alianțe. În vremea lui, în afara trimișilor sultanului, care veneau foarte rar în Moldova, nu era picior de turc, deci nu se poate vorbi de ocupație otomană.

Unul din principiile pe care Ștefan le-a respectat toată viața a fost să nu aibă doi dușmani deodată, așa că atunci când a fost în război cu ungurii era aliat cu leșii și cu turcii, când s-a bătut cu oștile otomane era prieten cu ungurii și polonii, iar când a fost atacat de Ioan I Albert al Poloniei era aliat cu ungurii, turcii și tătarii, o strategie care a contribuit la marile sale victorii.

Cu înțelepciunea ce-l caracteriza, Ștefan cel Mare a înțeles mai bine ca oricare dintre voievozii români că numai cu susținerea Europei își va putea realiza visul, unirea valahilor din cele trei țări vecine surori, Moldova, Transilvania și Țara Românească, adevăratul scop care l-a mânat să se alăture cruciadei antiotomane predicate de papa de la Roma. Este motivul pentru care, după ce a pus ordine în țară, Voievodul și-a îndreptat privirile spre mai-marii Europei din vremea sa, făcând alianță cu împăratul romano-german Maximilian I, cu dogele Veneției și cu papalitatea, care nu numai că l-au ajutat cu sume mari de bani, dar i-au și recunoscut drepturile de suveran asupra țărilor române cu care se învecina Moldova. Această recunoaștere reiese din mai multe scrieri ale vremii din care amintesc de un document găsit recent în arhivele venețiene de Președintele Academiei Române, domnul Ioan Aurel Pop, din care reiese că în data de 17 februarie 1489 în cancelaria Ducatului de Milano a fost transcris un cod cifrat redactat de cancelarul Giovanni Francisco Oliva și de arhiepiscopul ales al Milanului, Giudantonio Arcimboldo. Cifrul era folosit în corespondența între curțile regale, în special cu Matia Corvin, regele Regatului Ungariei, căruia papa i-a încredințat conducerea cruciadei antiotomane, căreia i s-a alăturat și Ștefan cel Mare. Documentul era împărțit pe patru coloane, în prima figurau papa și șefii bisericii catolice, a II-a coloană era pentru Sfântul Imperiu de Națiune Germană cu împăratul și electorii, a treia, principii din Europa răsăriteană, iar a patra cuprindea restul lumii.

Interesantă este coloana a III-a unde sunt consemnați în următoarea ordine: Re de Hungaria, Re de Polonia, *Re de Dacia*, Re de Boemias, Duca Ioane Corvino, apoi Baroni, Signori (nobili), Citta (orașele), Castele, Populi (supuși), Gentedarme (oșteni), Denari (bani), La Regina de Hungaria.

Să nu uităm că Enea Piccolomini, devenit papa Pius al II-lea, pleda încă din vremea când lucra la cancelaria imperială de la Viena pentru romanitatea valahilor din vechea Dacie, fiind un mare admirator al acestora și mai ales al Huniazilor. Prin alinierea lui Ștefan cel Mare la ideea europeană, proiectul papei de refacere a Daciei devine realitate. Dacă nu ar fi ars arhivele Veneției am fi aflat și mai multe informații despre acest proiect european care începea să se înfiripeze la Roma, Veneția și Viena.

În baza acestui document deosebit de important ar trebui să transcriem istoria și să recunoaștem că ideea de unitate națională a celor trei țări valahe a apărut încă din vremea lui Iancu de Hunedoara, fiind continuată de Ștefan cel Mare, recunoscut de jure drept *rege al Daciei* reunite. Aducerea sub sceptrul Voievodului a celor trei țări române a fost o realitate confirmată de recunoașterea lui Ștefan drept *principe al Moldovei și Țării Românești* încă din anul 1473, iar din 1492-1494 și de *conte al Transilvaniei*, al cărei voievod era cuscrul său, Bartolomeu Dragffy. Atât valahii cât și secuii și sașii din Transilvania îl iubeau și ascultau de Ștefan mai ceva decât de regele Regatului Ungariei, punându-și în el speranțele de apărare de jafurile otomanilor, Voievodul Moldovei fiind numit pe bună dreptate *crăișor al valahilor*.

Încă din 1473 Ștefan trecea drept căpitanul cruciat al împăratului Frederic al III-lea pentru Walachia. Aflat în conflict cu regele Matia Corvin, împăratul voia să-i ia regelui Ungariei poziția de comandant al cruciadei antiotomane și să i-o ofere lui Ștefan. La curtea regală de la Cracovia se zvonea că Ștefan și Transilvania vor acționa împreună cu Frederic al III-lea de Habsburg pentru răsturnarea regelui Matia Corvin.

Tot din anul 1473, după înfrângerea lui Uzun Hassan în Anatolia, reprezentanți ai papei și ai Veneției își îndreaptă privirile spre Ștefan și Matia Corvin, socotind că au rămas singurii care îi pot izbăvi de otomani. Murise până și viteazul Skanderberg, iar un alt viteaz ca el și ca Iancu nu s-a arătat. Trimișii lor acționează pentru apropierea între Ștefan și Matia Corvin, care, punând în prim plan interesele creștinătății și ale țărilor lor, lasă la o parte ostilitățile și își dau mâna. Așa se explică cum Ștefan a cumpărat arme de la brașoveni cu acordul regelui Matia Corvin, iar în bătălia de la Vaslui i-au stat alături 5.000 de secui, mulți dintre ei jertfindu-se în luptele cu turcii.

Veneția s-a folosit de victoria lui Ștefan împotriva turcilor pentru a negocia cu sultanul Mahomed al II-lea un armistițiu de 6 luni, dar nu uită să-l răsplătească pe Voievod atât cu bani, cât și cu onoruri. La începutul sec. XIX în vechea arhivă a Moldovei se mai păstrau documente prin care Ștefan era recunoscut drept *principe al Țării Românești, al Bulgariei și al Moldovei*, între timp dispărute (s-au păstrat doar referiri la ele).

Ștefan este privit ca domn al Moldovei și al Țării Românești la multe dintre curțile europene încă din toamna anului 1473, când, încurajat de trimișii papei și ai Veneției, intervine pentru prima oară în Țara Românească, păstrând acest titlu până la moartea lui Matia Corvin în primăvara anului 1490, când și-l adaugă și pe acela de *conte de Transilvania*.

Căsătoria în 24 septembrie 1472 cu Maria de Mangop, moștenitoare a împăraților bizantini, era un alt argument pentru care Ștefan este asociat țărilor și marilor principii ai lumii, depășind statutul de voievod sau de palatin cum obișnuiau să-i spună la curtea regală de la Cracovia căreia îi

jurase credință după ce a luat tronul. Folosindu-și poziția, în vara anului 1475, Ștefan își trimite oștile în Crimeea, ocupă Regatul de Mangop și îl lasă în locul lui Isac, supus turcilor, pe Alexandru, fratele soției sale, care guverna în numele lui. Numai că stăpânirea în Crimeea nu durează mult. După ce a cucerit renumita cetate genoveză Caffa la 6 iunie 1475, Ahmed Pașa trimis de Mahomed al II-lea se îndreaptă spre Mangop care cade după șase luni de asediu. Mâniat pe Ștefan că i-a nimit oștile în bătălia de la Vaslui, Mahomed al II-lea poruncește ca Alexandru și prinșii moldoveni din Mangop să fie uciși.

Acționând pentru apropierea cu papalitatea, Ștefan se lovește de împotrivirea înalților ierarhi aflați în Sfatul Țării care nu înțelegeau că Voievodul face unele compromisuri pentru apărarea credinței și mai ales a cauzei neamului său, urmărind să aducă Moldova în rândul marilor puteri europene. De aceea, în toamna anului 1473 i-a scos din Sfatul Țării pe mitropolitul Theoctist și pe ceilalți ierarhi. Aceasta nu înseamnă că s-a îndepărtat de biserica ortodoxă, ci doar că voia să fie mai conciliant, înțelegând rolul papei în ierarhia europeană a vremii, în condițiile în care șeful bisericii ortodoxe (patriarhul de Constantinople) trăia în Istanbulul stăpânit de turci. Folosindu-se de relațiile cu Roma și cu înalți prelați ai Bisericii de rit latin, Ștefan a acționat pentru întărirea ortodoxiei și chiar, impunerea ei și în Transilvania, supusă Regatului Ungariei. Aici a construit Catedrala din Feleac cu hramul Sfintei Paraschiva a „Mitropoliei Severinului și Ardealului” sfințită la 25 octombrie 1488. La scurt timp, Ștefan a reluat relațiile cu mitropolitul căruia îi aprobă să fie înmormântat la Mănăstirea Putna (18 noiembrie 1477).

În acest context european, în noiembrie 1474 Ștefan a recunoscut autoritatea papei care i-a oferit tot ce și-a dorit, de la titlul de *atlet al lui Hristos*, la ranguri dintre cele mai înalte, oferindu-i stăpânirea Dobrogei, a Bulgariei și a Serbiei după ce vor fi cucerite de la turci. Papa a acceptat ca Ștefan să aibă acces în numele crucii la taxele ridicate prin impunerea evreilor, care de drept se cuveneau papalității.

Apropierea între biserica de rit roman din Ungaria și cea de rit grec din Moldova este atestată prin însemnul *crucii cu două traverse* prezentă pe stema Regatului Ungariei din sec. al XIII-lea, pe care o întâlnim și în Moldova din anul 1475, cel târziu 1477, iar din 1481 și la Putna. Fiind pusă pe stema Moldovei cu acordul papei, exprimă egalitatea misionară între biserica de rit roman și cea de rit grec, ale cărei tradiții și solemnități religioase s-au păstrat. Era un semn clar că pentru papă, Moldova nu era mai prejos de Regatul Ungariei sau al Poloniei, căruia i s-a aprobat folosirea crucii după unirea cu Lituania și creștinarea acesteia în rit latin (1385-1386). Era o mare biruință pentru Ștefan căruia nu i s-a cerut trecerea la rit latin a bisericii din Moldova, iar dacă i s-ar fi cerut ar fi avut tăria să refuze. *Crucea cu două traverse* s-a păstrat pe stema Moldovei

până la Petru Rareș. Culoarele heraldice ale lui Ștefan erau galben și verde, voievodul păstrând tradiția bunicului său, Alexandru cel Bun.

Faima lui Ștefan crește de la un an la altul. În 1479 sașii din Brașov îi scriu că le era destinat să le fie protector, iar secuii ascultau de el mai ceva decât de voievod sau de regele de la Buda de care nu voiau să audă după baia de sânge din vara anului 1467.

La 12 ianuarie 1483, Elena, frumoasa prințesă a Moldovei, fiica cea mai mare a lui Ștefan, se căsătorește cu Ivan cel Tânăr, fiul marelui cneaz moscovit Ivan al III-lea. Era o nouă victorie pentru Voievod care își leagă destinul cu o altă mare putere a lumii. Nepotul său, Dmitri Ivanovici, avea să poarte coroana țarilor ruși vreme de 4 ani (1498-1502) alături de bunicul său (tatăl a fost otrăvit în 1490 din porunca noii soții a cneazului).

Ștefan devine nu numai un nume cunoscut, ci și un principe de temut în Europa. Mulți și-l doreau aliat și îi ofereau favoruri pentru a-l atrage de partea lor. În 1483, pentru a-l păstra ca aliat, Matia Corvin îi propune un domeniu în Transilvania ca titlu de răsplată pentru credință pe care Ștefan îl va primi după pierderea Chilieii și Cetății Albe. În semn de recunoaștere a titlului de *Re de Dacia*, feciorul lui Iancu îi dăruiește lui Ștefan o piatră luată de la Sarmizegetusa Ulpia Traiana pe care Voievodul o aplică pe zidurile Cetății de Scaun de la Suceava, unde recent a fost găsită. Piatra a fost trimisă odată cu cei 500 florini de aur oferiți nu întâmplător din taxele orașului de naștere a regelui (Cluj) ca dar de nuntă la căsătoria prințului Alexandru al Moldovei cu Maria (Margareta) Dragffy, fiica voievodului Transilvaniei, prin ordinul din 29 iunie 1489 semnat de Matia Corvin. Oare oferirea acestui dar nu este o dovadă că proiectul Dacia era viabil?

După moartea regelui Matia Corvin în 1490, prin poziționarea înțeleaptă alături de împăratul Maximilian I de Habsburg pe care îl susține în competiția pentru coroana Regatului Ungariei, Ștefan primește la curtea imperială de la Viena titlul de *ducele Moldovei și al Țării Românești*, iar în Reichstagul german i se recunoaște stăpânirea a *jumătate din Ungaria și Dacia* Veneției (potrivit codului cifrat).

Era o recunoaștere firească a poziției lui Ștefan după primirea domeniilor transilvane cu care a fost împroprietărit de regele Matia Corvin, cetățile Bistrița și Ciceul cu peste 60 de sate și târguri din jur, domenii confirmate și de urmașul acestuia, regele Vladislav al II-lea, Voievodul Moldovei aflându-se pe locul șapte în rândul marilor baroni din Regatul Ungariei și pe locul trei în Transilvania, după episcopul Ladislau Gereb, văr după mamă cu Matia Corvin, și Ioan Corvin, fiul fostului rege Matia Corvin. Ca urmare, Ștefan avea un cuvânt hotărâtor în Dieta Regatului Ungariei și mai ales în cea a Transilvaniei, unde nicio decizie nu se putea lua fără acordul său. Pentru a se înțelege mai bine puterea pe care o avea, e de ajuns să arătăm că după înăbușirea în sânge a revoltei din vara anului 1467, Dieta Transilvaniei nu s-a mai întrunit. Regele Matia Corvin o va

convoca abia la sfârșitul anului 1488 doar cu ajutorul lui Ștefan, singurul suveran de care ascultau transilvănenii.

Din octombrie 1492, Ștefan devine *căpitanul general al Veneției la Răsărit*, beneficiind din nou de sume mari de bani și privilegii, iar în documente bavareze, venețiene și habsburgice figura:

...il magnifico orator napolitano heri di diversi case, ne ha ditto aver adviso dal suo orator e in Hungaria che de li e nassuto gran discordia et sono su le armi, *el Conte Stephano di Transilvania* cum el Duca Zuan Corvino, per la qual discordia male sentit di quel regno...¹

Poziția lui Ștefan de *căpitan al Veneției*, socotit drept căpitan cruciat al creștinilor încă din 1475, duce la concluzia că Voievodul a primit și statutul de *cetățean și nobil al Veneției*, beneficiind atât el, cât și familia sa de un tratament preferențial până la sfârșitul vieții, privilegiu de care se vor bucura și urmașii săi. O evoluție uluitoare de la tratatele din tinerețe cu leșii prin care părțile se obligau să-și ofere adăpost în caz de nevoie la statutul de cetățean și nobil al Veneției, unde se putea deplasa după bunul său plac, fără a avea nevoie de aprobări și salvconduct de trecere. După victoria de la Vaslui și mai ales după pacea încheiată de Veneția cu Poarta Otomană, Republica lagunelor îi oferă lui Ștefan tot ce și-a dorit, ba chiar și mai mult. În afară de recunoașterea sa drept *Re de Dacia*, Veneția l-a impus alături de Roma drept *stăpânitor în Bulgaria și Serbia*, intervine pe lângă papă să nu-i ridice titlul de *atlet al Creștinătății* după campania otomană din 1476 când, împreună cu Matia Corvin, trebuia să-l prindă în capcană pe Mahomed al II-lea, iar când se afla pe patul de suferință, venețienii i-au trimis cei mai buni medici pentru a-l trata.

Din 1 martie 1496, anul nou venețian, în registrele Senatului, la rubrica în care erau adunate informațiile venite din țările răsăritene apărea: *Hungaria, Polonia et Dacia*, urmate de celelalte. Comparând cu codul cifrat din 1486, constatăm că Dacia trece pe locul III, înaintea Croației și a altor țări creștine europene.

După ce i se aprobă să înființeze Mitropolia ortodoxă în Transilvania – o realizare de excepție care denotă respectul de care se bucura Ștefan în fața mai-marilor lumii, în anul 1502, Republica Sfântului Marcu îi acceptă și pe călugării de pe muntele Athos drept *preacreștini și protejații lui Ștefan*, o concesie extrem de importantă având în vedere atitudinea ostilă a papalității față de mănăstirile de pe Sfântul Munte. Acceptarea de către liderii marilor puteri europene a poziției lui Ștefan de protector al mănăstirilor de pe Muntele Athos este o adevărată recunoaștere

---

¹ Din raportul lui Zaccaria Contarini, trimisul Veneției la curtea lui Maximilian, după Ioan-Aurel Pop și Alexandru Simion, *Re de Dacia*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, p. 52.

a statutului său de urmaș al împăraților bizantini, preluând și titlul imperial prin căsătoria cu Maria de Mangop.

Într-un mesaj adresat de împăratul Maximilian I curții spaniole, în februarie 1498, Ștefan era prezentat drept *Hertog der Moldau und Walachei*, iar republicile italiene au fost informate că după ultimele confruntări controla *jumătate din Ungaria*, concluzii care rezultă din documente oficiale emise de Casa imperială de la Viena. Adevărat rege al Daciei reîntregite sub raportul relațiilor feudale ale vremii, Ștefan reprezenta nu numai speranța neamului său, ci și a creștinătății.

Încercările Veneției de a negocia un tratat de alianță între Maximilian și sultanul Baiazid al II-lea au eșuat, dar la intervenția lui Ștefan, în 1497, se încheie un acord pe doi ani, dovadă a respectului de care Voievodul se bucura și la Înalta Poartă. Drept mulțumire, împăratul Maximilian I de Habsburg promite trimișilor lui Ștefan că va proteja Moldova la fel ca pe domeniile sale ereditare, Austria și Stiria. Prin aplicarea sigiliului imperial pe tratatul de pace confirmat la Dieta de la Freiburg din anul 1498, stăpânirile lui Ștefan din Moldova și Transilvania treceau sub protecție și tutelă imperială perpetuă, un fel de Uniune Europeană de azi. La Dietă, solii lui Ștefan au fost prezentați drept trimișii *ducelui Moldovei și Țării Românești*, iar neoficial, după cum Maximilian a scris regilor catolici, Ștefan era și *co-proprietarul Ungariei, alături de însuși regele romanilor*.²

În primăvara anului 1499, Maximilian îl invită pe Bogdan, fiul lui Ștefan, să-l însoțească la ceremonia de încoronare la Roma, o onoare care se acorda doar celor mai fideli principii creștini din Imperiul roman-german, un fel de Uniune Europeană din zilele noastre.

Spre sfârșitul vieții, Voievodul se bucura de un sistem de alianțe politice pe care niciunul dintre strămoșii sau urmașii lui nu l-a avut vreodată. În afara papei, a Serenissimei și a împăratului Maximilian I de Habsburg, era susținut de cuscrușul său Bartolomeu Dragffy, voievodul Transilvaniei, de Radu al IV-lea al Țării Românești, regele Vladislav al II-lea al Regatului Ungariei, țarul moscovit Ivan al III-lea cu care era înscris, sultanul Baiazid al II-lea și hanul crâmlean, Mengli Giray, care îl respectau pentru înțelepciunea lui, ba chiar îl vor asculta când Ștefan se interpune ca intermediar în perfectarea păcii cu țările creștine. Trebuie remarcat că, atunci când se afla pe patul de suferință, hanul tătarilor din Crimeea l-a trimis pe medicul său personal să-l trateze.

---

2 Potrivit păcii de la Bratislava, Maximilian I era co-rege și urmașul lui Vladislav al II-lea la tronul Regatului Ungariei. Faptul că îl ia alături pe Ștefan era un semn de prețuire care însemna recunoașterea drepturilor voievodale ale Voievodului cel puțin asupra Transilvaniei.

Ștefan a dat dovadă de înțelepciune până la sfârșitul vieții. Pentru a-și păstra moștenirea de la strămoșii săi, cucerește Pocuția, între urmări fiind și obținerea recunoașterii de către Vladislav al II-lea a drepturilor lui Bogdan asupra domeniilor din Transilvania. Primește asigurări și de la Serenissima cu privire la păstrarea de fiul său a titlului de *Re de Dacia*, iar prin demersurile la Baiazid al II-lea obține încă de la semnarea păcii cu Maximilian I în 1497 acceptul tacit al sultanului. Până și în ultimele zile de viață își asigură succesiunea și pacea în Moldova prin o baie de sânge, înăbușind din fașă complotul care se pregătea în ascuns. Acesta a fost Ștefan al Moldovei despre care toți cronicarii lumii au scris în culori elogioase.

Temut și respectat atât de ai săi, cât și de mai-marii lumii din vremea sa care îl socoteau egalul lor, oferindu-i tot ce-și dorea, Ștefan a depășit cu mult dimensiunile titlului de Voievod pe care îl avea și chiar pe acela de *Re de Dacia* pe care l-a primit pentru faptele lui. Sunt semnificative în acest sens cuvintele cronicarului polon Jan Dlugosz, care i-a fost contemporan. Deși servea Curtea Regală a Poloniei, dușmanii de moarte ai Voievodului, cronicarul afirmă:

O, bărbat minunat, *cu nimic mai prejos decât comandanții eroici*, de care atâta ne mirăm! În zilele noastre, câștigă el, cel dintâi dintre principii lumii, o strălucită biruință asupra turcilor. După a mea părere, *el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii și mai ales cinstea de comandant împotriva turcilor*, cu sfatul, înțelegerea și hotărârea tuturor creștinilor, de vreme ce ceilalți regi și principii catolici își petrec timpul numai în trândăvii sau în războaie civile..³

Iar un alt cronicar polon, Matei Miechowski, folosește cuvinte la fel de impresionante:

O, bărbat triumfal și victorios, care biruși pe toți regii învecinați! O, om fericit, care te bucurași de toate darurile, câte natura altora numai în parte le da: unii înțelepți și vicleni, alții viteji și drepti, alții iarăși cu noroc împotriva dușmanilor. Tu singur le avuși hărăzite toate laolaltă: *drept, prevăzător, isteț, biruitor al tuturor dușmanilor! Nu degeaba trebuie socotit printre eroii secolului nostru.*⁴

---

3 Sfânta Mănăstire Putna, *Ștefan cel Mare și Sfânt – Portret în epocă*, Editura Mușatinii, 2004, pp. 165-166.

4 Sfânta Mănăstire Putna, *Ștefan cel Mare și Sfânt – Portret în cronică*, Editura Mușatinii Suceava, 2004, p. 175.

FOTOALBUM

8 August 2024, Craiova. Întâlnire cu scriitorii Tudor Nedelcea și Tudor Rățoi la Muzeul Cărții și Exilului Românesc.

9 August 2024, București,
cu scriitorul și editorul Nicolae Tzone,
editorul volumului *Adam n'est pas mort* (de Th.D.).

August 2024, București
Viorica Colpacci
alături de lucrări ale ei.

**16 August
2024, Satu
Mare. Imagini
de la
Simpozionul
„Mai aproape
prin literatură
și floclor”.**

**Th. Damian cu
scriitorii veniți
din Turcia**

și cu Dorel Cosma

**Pe data de 4 Septembrie
2024 la București,
Th. Damian a avut un
interview cu scriitorul
Florentin Popescu, la TV
Moldova Plus, emisiunea
„Cafeneaua literară”.**

Cupon de Abonament

Lumină Lină • Gracious Light
30-18 50th Street
Woodside, NY 11377

4 numere pe an: 60\$ inclusiv expediția

Numele .....
Adresa .....
Oraș/stat .....
Cod .....
Tară .....

Donații și contribuții pentru revistă:

Numele .....
Adresa .....
Oraș/stat .....
Cod .....
Tară .....

Suma: .....

Atât abonamentul cât și donațiile pot fi făcute prin check sau money order. Donațiile se scad la taxe.

FLORENTIN POPESCU

V. Voiculescu – „poet al țării și al sufletului ei”

În urmă cu o sută și patruzeci de ani, la mijloc de toamnă aurie, într-un sat de pe Valea Buzăului venea pe lume unul dintre cei mai interesanți și originali scriitori circumscriși, cronologic vorbind, perioadei interbelice și a celei care i-a urmat. Era Vasile Voiculescu, poet, prozator, dramaturg și publicist care ne-a lăsat o operă emoționantă, încărcată de mesaje și simboluri umaniste, în care vibrează un cald și seducător patriotism.

Cu o dată de naștere controversată (după mărturia mai noi ar fi fost 13 octombrie, iar după actele oficiale 27 noiembrie 1884) Vasile Voiculescu a avut un destin încărcat de fapte și întâmplări neprevăzute – ceea ce, alături de opera lui, continuă să ne fascineze, să ne uimească și să ne pună pe gânduri.

La puțină vreme după absolvirea Facultății de medicină din București a fost mobilizat pe frontul primului război mondial la Bârlad, unde a acordat îngrijiri răniților, el însuși îmbolnăvindu-se de tifos exantematic, maladia care secera pe atunci sute și mii de vieți ale soldaților, unii dintre ei aflându-se chiar în îngrijirea scriitorului medic. Refuzând să-și abandoneze bolnavii – chiar și așa, în condițiile în care a contactat boala de la ei și legile de atunci i-ar fi dat dreptul să se retragă – el a rămas în continuare la post. Mai târziu, după încetarea ostilităților însuși regele Carol al II-lea avea să-i confere un brevet prin care i se recunoșteau meritele și sacrificiile din timpul războiului.

Venit după terminarea luptelor și încheierea păcii într-un București aproape pustiit, V. Voiculescu avea să cunoască o mulțime de tracasări, fiind mutat de la o circumscripție medicală rurală la alta până când, în sfârșit, este angajat la Administrația Domeniilor Coroanei în 1920.

Paralel cu munca presupusă de funcția cu pricina V. Voiculescu își intensifică și activitatea literară și publicistică, colaborând la mai multe ziare și reviste din Capitală. Cel dintâi volum de versuri, tipărit pe când se afla la Bârlad, i-a dispărut cu totul dintr-o magazie din Buftea în vremea ocupației germane, așa încât istoricii și comentarii scriitorului pornesc în analizele lor de la următorul, *Din Țara Zimbrului și alte poezii* (Bârlad, 1918) – carte care îi va aduce în anul 2020 Premiul Academiei Române. Comentarii cărții au fost atunci unanimi în recunoașterea patriotismului versurilor și puternicul impact al acestora asupra soldaților care luptau pentru eliberarea țării, comparația cu marele lui predecessor, Vasile Alecsandri (ciclul *Ostași noștri*) părănd cât se poate de firească.

În 1921 scriitorului îi apare cel de al treilea volum, *Pângă*, despre care Perpessicius avea să scrie mai târziu: „Cu *Pângă* avem încă un poet, V. Voiculescu, cu calitățile și particularitățile sale distincte. Se precizează acum

acele teme predilecte, simboluri ale unui didacticism ce se va accentua în *Poeme cu îngeri*, și vocabularul său fiind de provincialisme, de rarități lexicale (cărora singura vină ce li s-ar putea aduce e doar că poetul e prea darnic cu ele) și chiar acea trăsătură idilică, descripțiuni de o grațioasă plasticitate și contrastând până la un punct cu vigoarea stilului său îndeobște”.

După această dată steaua literară a poetului se înalță tot mai sus – pe de o parte grație prezenței lui în publicații și-n librării, iar pe de alta datorită activității publicistice, cu articole pe teme generale de cultură și pe teme medicale, tipărite în reviste ori rostite la microfonul Radioului public, aflat și el în primii ani de funcționare.

Poeme cu îngeri, volumul publicat în 1927, îndelung comentat, i-a adus atât Premiul Societății Scriitorilor Români cât și o recunoaștere a individualității și originalității din partea criticii literare. De acum înainte va fi urmărit de „emblema” pusă lui de comentatori: „Poet ortodoxist” – etichetă care îl va urmări toată viața.

Dintre comentariile pe marginea acestui volum, am reținut ceea ce Tudor Vianu a scris în studiul *Figuri și forme literare*: „...religiozitatea nu este făcută dintr-o fericită și calmă împăcare a omului cu Dumnezeu. Ea este mai degrabă sentimentul unei tragice pustietăți lăuntrice, aspiră să se întoarcă la Dumnezeu. Am spune că dl. V. Voiculescu este un poet al conversiunii religioase, al acelei teribile crize în care Dumnezeu este numai obiectul unei supreme dorințe și încordări”.

Cu o autoritate unanim recunoscută ca medic (în epocă era supranumit „medicul fără arginți”, întrucât refuza să primească bani ori bunuri de la pacienții lui), cu un prestigiu meritat în lumea literaților, V. Voiculescu avea, pe de altă parte, convingerea că rolul intelectualilor trebuie să fie acela de a contribui la culturalizarea maselor. În acest sens o suită de broșuri scrise în colaborare cu Gh. D. Mugur este mai mult decât grăitoare: *Îndreptar cultural – Cartea misionarului*, *Chestionar de anchetă pentru monografie*, *Chestionar folcloristic*, *Îndreptar pentru conducătorii culturali de la sate*. Lor li se adaugă și altele, pe teme medicale, dimpreună cu rubricile susținute la Radio ori publicate în presă.

Cât privește această a doua direcție – cea care ține de medicină, relevant rămâne volumul *Toate leacurile la îndemână*, poate primul dicționar de medicină naturalistă de la noi, prefigurând o întregă industrie de mai târziu. Cartea era, desigur, de pionierat în domeniu și faptul că a cunoscut nu mai puțin de cinci ediții, din 1945 până în 1947, însumând câteva mii de exemplare, spune mult.

Caz unic în literatura noastră, V. Voiculescu și-a dat întreaga măsură a talentului său la senectute, când a scris *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginată*, povestirile fantastice și romanul *Zahei Orbul*, creații tipărite postum și care au impus o reevaluare din temelii a întregii lui opere.

Poate că nici poeziile publicate mai înainte, nici piesele de teatru (unele au văzut chiar și luminile rampei pe mari scene ale țării), nici publicistica bogată și militantă pentru propășirea conaționalilor nu i-ar fi asigurat scriitorului un loc atât de sigur și de important în istorie și-n eternitate dacă n-ar fi apărut respectivelor opere de la senectute, primite de comentatorii timpului cu superlative pe deplin meritate.

Prefațând ediția princeps a *Sonetelor*, Perspessicius scria, între altele: „Operă de rafinament a unui încercat meșteșugar, împodobită cu atâtea versuri memorabile, cu infinită artă încrustate, utilizând nu o dată după pilda genialului său antecesor, alegoria clasică sau comparația desfășurată... sonetele lui Voiculescu, dacă imită la răstimpuri, nu parodiază și nu pastișează... Sunt splendori innumerabile...”.

Nu mai puțin comentate au fost și vor rămâne povestirile lui V. Voiculescu, mai ales cele fantastice, cu subiecte cărora scriitorul le-a dat semnificații și straie originale, diferențiindu-se (după unii comentatori) și de Sadoveanu și de Mircea Eliade.

Consacrând un studiu amplu și pe deplin argumentat operei acestui scriitor, Vladimir Streinu era de părere că avem a face cu „o sinteză proprie, deplin originală prin împerecherea mentalității tribale cu intelectualismul modern. El este astfel scriitorul care a dat povestirii românești o altă vârstă literară, și nu e nicio îndoială că proza lui narativă, într-o bună traducere, și-ar croi un drum în literatura universală”.

„Poet al țării și al sufletului ei”, cum îl numea Ion Pillat, lui V. Voiculescu i-a fost dat ca la senectute să trăiască o neașteptată și dureroasă răsturnare de destin. În 1958, când anii crunți ai dictaturii comuniste erau departe de a se încheia a fost arestat și – potrivit Articolului de tristă amintire, 209 din Codul Penal în vigoare atunci – a fost condamnat la cinci ani de închisoare, cu acuzația „subminării puterii de stat”, de care s-ar fi făcut vinovat alături de un grup de intelectuali care alcătuiau *Grupul de la Antim*, cel care avea să fie mai târziu cunoscut sub denumirea de „Rugul Aprins”. Era vorba de o serie de reuniuni cu caracter cultural, deopotrivă religios și laic, de întruniri ale unor intelectuali, unde se discutau aspecte legate de practici spirituale și în niciun caz de politică și de „restaurarea ordinii de stat”, cum aveau să fie acuzați cei de acolo.

Eliberat în 1962, V. Voiculescu a mai trăit doar un an și, firește, după ce a părăsit această lume nu i-a mai folosit nici faptul că Plenul Tribunalului Suprem a recunoscut că în cazul său a fost vorba de o eroare judiciară și nici că a fost primit membru post-mortem în Academie, iar unei străzi marginale din București i s-a atribuit numele lui, ori că în satul său natal avea să fie amenajată mai târziu o casă memorială care îi evocă personalitatea.

Ca o revanșă a destinului însă, posteritatea lui V. Voiculescu s-a dovedit/se dovedește a fi recunoscătoare: a apărut și apar ediții din opera lui (unele chiar și în străinătate), s-au publicat și se publică monografiile, exegeze

critice, comentarii – semn limpede și relevant că opera sa este citită și apreciată de cât mai mulți cititori din toate generațiile.

Poet a cărui operă de la senectute, *Ultimele sonete* au o strălucire de diamant, prozator care a deschis nebănuite ferestre către mitologia și ancestrul românesc, reprezentat ideal al misionarismului pus întru propășirea neamului său, militant – ca scriitor și ca medic – pentru afirmarea țării sale pe plan mondial, V. Voiculescu și-a construit, prin fapte, o efigie sortită să străbată veacurile, iar scrierile lui să aducă mari și de neegalat bucurii în inimi și în suflete.

MAGDA URSACHE

Cămașa lui V. Voiculescu

Nu e prima oară când trag acest semnal de alarmă. Și asta pentru că manualele alternative împart cămașa misionarului ca pe cămașa lui Hristos (câștigată la un joc de zaruri de un ofițer roman, cămașă necusută, dintr-o singură bucată, purtată de Mântuitor înainte de Răstignirea pe Cruce), dar și pentru că opera lui V. Voiculescu nu se tipărește atât cât ar merita să se răspândească, rămânând pe nedrept nerăspândită.

V. Voiculescu a fost, cu adevărat, un misionar al pregătirii cultural-religioase; a exprimat ideea că pregătirea culturală trebuie să fie unitară, nesupusă unor experimente trecătoare și de toate soiurile, că Ministerul Culturii e la fel de important ca Ministerul Apărării; doctorul de inimă și de suflet a pus în practică „o pedagogie metodică și rațională” întru cultivarea omului sănătos, i-a așezat „la îndemână” „leacuri”, într-un text limpede și ferm, având în miez credința că plantele medicinale sunt eficiente dacă le culegi din locul unde te-ai născut și ai crescut.

Mai ales în octombrie, luna nașterii sale, *limba voiculescă* ne dă semn bun. Într-un proiectat *Manual al bunului cititor*, Mircea Eliade își imaginea un lector „perfect”, deschizând cărțile „în acord cu ritmurile cosmice, după succesiunea anotimpurilor, a sărbătorilor fundamentale și a vârstelor”. Poezia religioasă a lui V. Voiculescu e de citit și de recitat „pentru ceasuri grele”, în octombrie, când ziua se micșorează, cel mai târziu în noiembrie. Și nu știu dacă poezia e o țară, cum formula el însuși, dar Voiculescu este una: o țară tutelată de magie.

Am scris o carte „obligată” scriitorului buzoian (*Conversație pe Titanic*, sub tiparul Editurii Junimea, în 2001), unde Voiculescu e mereu în *arrière pensée*. Înainte de a învăța să citesc și să-l citesc, am avut șansa să-i

cale pe urme, pe picioare de plai și guri de rai, în munții primitivi ai Buzăului. *Lacul zânelor* (titlu de poezie) e în Penteleu. Toponimele stranii (Dealul Balaurului, Piatra Înșelății, Grajdu- Zmeilor, Piatra Neagră, Gura Milei) dau veste că, în Triunghiul Bâștelor (Bâsca Mare, Bâsca Mică, Bâsca Chiojdului) au loc „întâmplări de dincolo de fire”, cu oameni „răzniți” ca și vorbele lor, cu solomonari și berevoi, cu arhitaurul, cu arhipeștele. De la Voiculescu am deprins câteva sunete din limba păsărilor, am căutat ca și el comora Mancului, poate și tezaurul vizigotului Athanaric. Mi-au îmbogățit mitologia zoologică vulturul de la Înfurcătură, calul în galop din Carambu, loștrița din râul Bălăneasa, ursul lui Trăsnilă, cățelușa Sfintei Vineri, de la Terca, dar și focul viu de la Lopătari și plaurul plutitor din lacul Mocearu. Prin aceste locuri a trecut Florentin Popescu, care a tipărit, în 1982, *Pe urmele lui V. Voiculescu*, carte scrisă „cu devoțiune” după Șerban Cioculescu. Așa și este, cu devoțiune, de vreme ce i-au urmat alte 6 cărți despre doctorul fără de arginți.

Pentru că „ficțiunea duce la adevăr” („crede ca să poți înțelege”, ne învață Fericitul Augustin), în curtea plină de troscot a scriitorului din Pârscov am simțit îngerul de la poartă. Urcând scara din pietre de râu, am simțit îngerul de pe trepte. Pe urmă, îngerul mare din odaie: un sfânt bătrân, cu plete albe, patetice și ochi aprinși, despre care tatăl meu zice că aș fi exclamat când l-am văzut:

„Uite-l pe Doamne-Doamne!”

Orașul Buzău își leagă numele de cel mai cumplit tortionar: Alexandru Drăghici, iar pe Bulevardul Gării se afla pușcăria lui Chivu Stoica, analfabetul din Zmeeni, ajuns om de stat. Ca o recompensă pentru buzoieni, de numele lui Sava Gotul, martirizat prin înec la Vadu Pașii și de ortodoxistul Vasile Voiculescu, martirizat pentru că a compus poezii religioase, deși nu le-a citit (după mărturia prețioasă a fiicei sale, Gaby Defour) niciodată în public. Cu toate astea, pumnul roșu tot l-a trăsnet, religia având parte de ură și hulă. Aici trebuie repetat și memorat finalul declarației către Securitate:

„Eu nu pot scrie astăzi poezii pentru regim și nu voi scrie niciodată.”
N-a făcut-o.

Când l-au eliberat, după 4 ani, la 30 aprilie '62, l-au scos pe targă, din dispensarul Turda, aproape paralizat. De morbul lui Pott s-a îmbolnăvit în închisoare. Despre torturi n-a vorbit. Era bătut cu cizmele și chestionat:

„- Mai trăiești, mă, mai trăiești?”

„- Mai trăiesc, domnule sergent major.”

Cu familia (tot Gaby Defour mi-a spus) n-a discutat nimic despre chinurile de la Jilava, de la Aiud. „Mai bine să nu știți nimic.” Înainte de a muri, a mai apucat să-i spună fiului:

„- Ionică, eu mor! Mor. M-au omorât. Nu le dau nimic.”

Avea în vedere manuscrisele. A refuzat cât a trăit - 79 de ani - orice compromis cu regimul.

S-a spus de prea multe ori că intelectualul român este crud, profitor, lacom de onoruri, că n-are clasă, că elita țării a fost trimisă în pușcării de însăși elita. Nu-mi plac deloc generalizările de acest tip. Cei cărora nu le e rușine că sunt scriitori români nu la sperjur se gândesc, ci la martiriu. Rectitudinea e floare rară, e drept, dar au cultivat-o și V. Voiculescu, și Blaga, și Sandu Tudor, și Mircea Vulcănescu, și Steinhardt, și Vasile Militaru, și Gyr, și Crainic, și Pan M. Vizirescu, și Mihai Ursachi... Judeci un popor după reliefulurile lui.

E locul să afirm că, în relațiile cu Puterea, scriitorul, filosoful, artistul - și subliniez: nu numai român - este, de multe ori, orb, orbit.

Heiddeger i-a spus lui Jaspers, despre Hitler: „Uite-te ce mâini frumoase are!” Etichetați „fasciști” au fost Knut Hamsun, D. H. Lawrence, Ezra Pound, Ernest Jünger, T. S. Eliot, Gotfried Benn, Pirandello, D'Annunzio, Céline...

Dadaistul Tristan Tzara, în Zürich, Cabaret Voltaire, a jucat șah cu Lenin, prin 1916, pentru ca să declare la BBC, în '59, că pe atunci nu știa că „Lenin era Lenin”.

George Bernard Shaw își scotea pălăria în fața lui Stalin, încântat de felul cum rezolvase tătuca problema foamei și ridicase nivelul de trai. H. G. Wells îl găsea cel mai cinstit și blajin om, de care nu se temea nimeni. Pentru Pablo Neruda avea principii ferme și inimă largă. Staliniști până la greață au fost Romain Rolland și Aragon. Aragon îi visa pe cazaci adăpându-și caii în fântânile din Place Concorde. Rolland i-a strâns tovarășește mâna lui Stalin, peste mormântul lui Gorki, care s-a sinucis strigând: „Nu trageți, tovarăși!” Iar André Gide, în jurnalul său, - 1932, vă rog - scria, în plină teroare stalinistă, că n-ar ezita să-și dea viața pentru victoria URSS, „patria electivă”, dacă ar fi nevoie. Malraux a închis ochii peste lichidarea lui Zinoviev, Kamenev, Buharin. Nu aflase că Stalin îi omorâse pe Mandelștam, pe Galina Serebriakova, pe Kataev, pe Isaac Babel, pe Mihail Kolțov?

Ce-i drept, unii au și plătit pentru erorile lor politice. Drieu La Rochelle, cu doza mortală de luminal. Alexander Fadeev s-a sinucis după ce a aflat, din gura lui Hrușciiov, la al douăzecilea Congres, din '56, despre crimele lui Stalin. Însă Althusser a ținut-o până-n moarte cu *Pour Marx* și cu *Lire Le Capital*.

Trebuie recunoscut, totuși, că verticalitatea în viața literară nu-i comună. Nici loialitatea. Radu Gyr a pus semnul egal între poezie și politică. Și poemul, și discursul aveau același țel, *Ridică-te, Gheorghe!, ridică-te, Ioane!*, ceea ce i-a adus condamnarea la moarte. Iar omul politic Mircea Vulcănescu, contestat aprig de „Elie Wiesel”, a spus: „Vreau să mă devotez, nu să poruncesc.” Această poziție politică i-a adus o suferință impensabilă.

Poziția de oponent al regimului comunist, n-a fost rentabilă, ca stalinismul pentru Rolland sau ca gaullismul pentru Malraux. Sartre a cochetat și cu URSS, și cu Cuba, și cu China, pe rând și cu folos. De un

destin frânt a avut parte doctorul Vasile Voiculescu, căruia verticalitatea i-a adus mandat de arestare, în 5 august '58, sub acuza „uneltire contra ordinii sociale”. L-au supus percheziției noaptea. Fusese sfătuit, mai întâi, să se supună îndrumării noilor lampadofori. Pe urmă, amenințat. Tinerelul Crohmălniceanu scria într-o cărțuie de doi lei și jumătate, *Pentru realismul socialist*: „Marxismul e *singura* (subliniere personală, n. mea) filozofie pe care realitatea n-o dezmente, ci dimpotrivă.” „Îndrumarea e necesar s-o întărim din ce în ce mai mult”, se rostea ferm același angajat în „lupta celor două culturi”. Ca un ecou, îi răspundea Mișa Novicov, ilegalist și doftanist, temător de contaminare cu „bacilul culturii Atlanticului”. Exemplele pentru „kampariție”, în opinia șefului cooperativei de scriitori din Șos. Kiseleff nr. 10, nu puteau fi luate decât din arta lui Lenin și Stalin. Artă materialistă, adică bine recompensată de Fondul literar.

Dacă nu te lăsaî îndrumat pe calea care trebuia, dacă erai în cap cu „gânduri albe”, și scriai *poeme cu ingeri*, „Bacilul Croh, cum îl poreclea Ion Barbu, găsisese soluția:

„Orice s-ar spune, trebuie să recunoaștem că există personaje cărora li se cuvine, cu pălăria în mână, să le tragem un picior în spate.”

Personajele caracterizate astfel se numeau Blaga, Voiculescu, Gyr, Crainic, Dan Botta, Argezei..., care *întinau* (unde am auzit, nu de mult, verbul ăsta?) nobilele idealuri ale comunismului. Nu mergea cu îndrumarea pozitivă, se uza de șut. Călinescu fusese înlocuit de dentistul Vitner, Rosetti fusese „dislocat” de la catedră pentru că nu-și începuse cursul de Istoria limbii române cu prelegerea obligatorie despre învățăturile „lingvistului” I. V. Stalin.

Elitucidul era în desfășurare. În contextul anilor cincizeci, intelectual de dreapta însemna „dujman”, ca Voiculescu, Anania, Daniil Sandu Tudor, Stăniloae, Streinu, Dinu Pillat, Alexandru Mironescu, I. D. Sîrbu ... Nu-i de mirare că, după arest, lui Vasile Voiculescu i-au refuzat ajutorul confrății scriitori, Zaharia Stancu și Geo Bogza. Nici lui Mihail Sadoveanu nu i-a păsat, preocupat fiind să refuze moștenirea Brâncuși, impresionat de argumentele tovarășului Ion Jalea, care combătea „formalismul extrem” al Păsării Măiestre: „Noi de păsări fantastice, magice, de misticism nu avem nevoie.”

Ion Marin Sadoveanu s-a declarat brusc bolnav de angină. Micul Beniuc, atotputernicul, nici nu auzise de Voiculescu. Indiferență la martiriu e una dintre cele mai urâte maladii socialiste, dar și postsocialiste.

Impresionat de actele magice din proza voiculescă, Dumitru Ion Dincă opinează că V. Voiculescu este „inițiatorul curentului realismului magic, cu mult înaintea sud-americanilor, care au adjudecate toate meritele, inclusiv Nobele”.

Mai mult încă, magicul din vatra satului românesc se aseamănă cu magicul asiatic și cu cel european, al inițiatilor din întâiul mileniu creștin.

Întoarcerea la marile modele mitice se impune, ca replică la blasfemierea minunilor christice. Și asta ca să nu ne afundăm în „nemicul vid”.

În celulă, Vasile Voiculescu găsisse puterea, compunând o ultimă rugăciune, să învețe să moară întru Iisus Hristos.

*La marea sărbătoare, curând, a morții mele,
Pe lângă albul înger cu aripa de gheață,
Te rog adânc, o, Doamne, ca-n clipele acele,
Chezaș al meu la Ceruri, pentru eterna viață,
Cu sfântul trup și sânge, să fii și Tu de față!*

Iar acum, în declarată libertate de expresie, când ni se cere să ne deconectăm de religie, ofensele aduse credinței curg. Nu se încurajează tot ce înseamnă abateri de la morală creștină? Paradisul e declarat defect, omul iremediabil căzut, fără șansă, iar Dumnezeu pare a se sinucide. Numai că, în plină anormalitate, e normal să taxezi apăsător astfel de blasfemii, să fii în solidar cu Dumnezeu. Și am ales să citez riposta lui Gellu Dorian, din *O săptămână din jurnalul unui om la fel de singur ca Dumnezeu*: „fie, îmi spun, cerul în cer se surpă, / ochii se aruncă în cer/ca peștii în ape...” Da, în vremi buimace, trebuie apărute cele aflate în pericol: Biserica și Limba română.

Și pentru asta viața și opera exemplară a doctorului V. Voiculescu, reper moral, ar trebui pusă sub ochii fiecărui școlar. Ca plantă de leac. Ca iarbă sacră de sub cruce, pentru vindecare. Măcar în acest octombrie, când se împlinesc de la nașterea marelui dispărut 140 de ani.

Marcel Miron,
Semne Contemporane.
Signos contemporáneos,
Traducere de Carmen Bulzan,
Editura Kult, Turnu Severin, 2024

LIDIA POPA

Notă de lectură:
Pelerinaj la ieslea dorului
de Dumitru Ichim

Dacă ar fi să rescriu dorul l-aș scrie ca pe o sintagmă cu dor de trifoi, căci în poezie mă regăsesc cel mai bine. Dorul pașilor prin iarbă și limpezimea izvoarelor potolește setea de țară a călătorilor români prin lume. Și cine poate spune mai bine dorul decât părintele scriitor Dumitru Ichim care la ceas aniversar a fost sărbătorit pe tărâmul neamului nostru pentru opera scrisă și activitatea literară. Acest eseu detaliat *Pelerinaj la ieslea Dorului* (www.coresi.net, 2024) ne prezintă o bogăție de metafore și paralelisme filozofice care ne explică dorul. Un eseu care este necesar să îl citim pentru a înțelege profunzimea sufletului filozofic românesc ce nu cunoaște granițe ci doar nemărginiri.

Ca să exemplific voi reproduce din acest capitol în care sufletul poetului scriitor se destăinuie într-o împletire de emoții și gingașe amintiri:

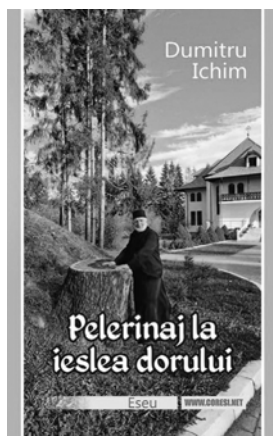
„Urcarea piciorului de plai spre țărnul celuiilalt tărâm al dorului. La râul Troțușului șezum și am plâns”:

Vreau să mă joc de-a bobul de grâu, de-a ascunselea cu aceste gotice oprite pe prag de Cuvânt, până când ne vom pierde pentru totdeauna ascunsul perfect, sete de alte sunete pe care le bănuiesc ceruri în stâlpii de lemn ai casei părintești. Ale cui sunt și ale cui ar fi trebuit să fie? Cine le-a purtat, sau rostit către balansul portocaliu de mări poate cer, poate rătăcire? Dar de ce să le port eu de-a lungul Canadei, străinarea, îndoiala, chipul și scările?

Îți amintești, apă a viilor și a morților? Deseori pe la poartă îl treceau pe sub pânzele albe de in către apus, cu tăcerea celor patru brazi - mică pădure trasă de boi cu ștergere în coarne. Unde îl duce, mămuca? Și mămuca plângea în urma celor patru brazi veniți de la nord, și de la sud, de la luceafăr, și de la mac de fluture negru, să-l ducă, să-l tacă în cetini, să-l strige de-a Troțușul, spre grădina teiului de unde fusese adus.

Va fi din nou lună plină și oră de trecere sub ștergar de petrecere. De-a v-ați ascunselea? De-a v-ați pierdutelea? Cină de Taină în bobul de grâu din Foișorul de sus. E liniște de înflorește mărul a doua oară prea plinul de lună peste Troțuș (p.145).

Această stare mirifică ne găsește cu trupul dezbrăcat de podoabe împodobit doar cu cămașa albă a sufletului unde ne vom putea fiecare scrie povestea cu fir de borangic. Este ca o îmbălsămare în ape limpezi ori un

botez cu spice și flori din cununa dorului și muzici de greieri pe malul apelor repezi. Oricare român pribeag se naște și trăiește cu dorul precum crisma și ungerea ce o primim în dar prin botez și o purtăm până la adormirea din veac.

Mulțumesc părintelui Dumitru Ichim care prin voia sa a permis profesorului Vianu Mureșan căruia îi transmit mulțumiri sincere pentru că a dorit să amintească în esul introductiv poezia mea „Ca Nemira” adăugând o notă de lectură acesteia. Alături de aceste eseuri importante pe care recomand să le citiți, poezia mea va avea un acoperământ, iar dorul nu va mai fi doar un simplu cuvânt ci o trăire ca un Pelerinaj la ieslea Dorului.

ISSABELA COTELIN

George Dimitriu, Note de călătorie

Sub forma unui vast și unitar reportaj literar, volumul de față adună note de călătorie însumând mai multe decenii. Consemnate cu memorie fotografică, ele ne invită la o plimbare prin Vechiul Continent. Cu mașina, microbuzul, telecabina, șalupa, trenul sau *per pedes*, vom poposi așadar în locuri exotice precum Santorini, Malmö, La Mancha, Spinalonga, Aragon, Bavaria etc., dar vom descoperi, plăcut surprinși, și că, veritabil călător căruia îi șade bine cu drumul, George Dimitriu începe și termină cu meleaguri natale: Sulina, Letea, Cheile Nerei, Mărginimea Sibiului ș.a.

Detaliile geografice și arhitecturale, istorice la nevoie, întregesc periplul. Vestigii mărețe, arbori seculari, vulcani stinși dau mâna cu construcții futuriste, iar obiceiurile băștinașilor ori dialogurile cu aceștia oferă culoare specifică fiecărui colțșor.

Partea beletristică, fără de care orice relatare ar rămâne totuși seacă, întregeste fericit tabloul general. Astfel, o cupolă este *asemenea unei scufii*, trotuarele pot fi *rănite*, aleile sunt *timide*, pereții sunt *glazurați*, copăceii sunt *rahitici*, un stârc e *meloman*, cascadele *se furișează*... Fraza este amplă și alertă, ea îngustându-se brusc în exclamații care denotă starea de spirit a momentului. În plus, fondul obiectiv al cărții e condimentat cu un umor blând și voluntar, care are darul de a apropia oamenii și locurile de mintea și de inima cititorului.

În concluzie, *Prin mirifica Europă* (Ed. Cassius Books, Cluj-Napoca, 2024) este povestea plastică a unor amintiri de neuitat, reunite într-o carte demnă de orice bibliotecă.

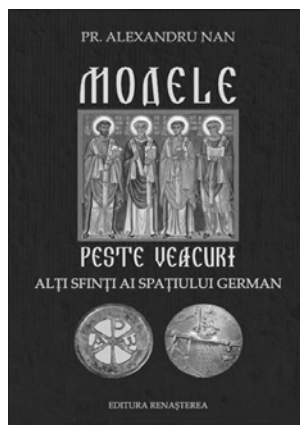

Generozitatea pelerinului

Recentul volum al Pr. Dr. Alexandru Nan, Protopopul ortodox român al Bavariei, *Modele peste veacuri: Alți sfinți ai spațiului german* (Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2024, 230 pp., cu o prefață semnată de IPS Dr. Serafim Joantă, Mitropolitul Germaniei, al Europei Centrale și de Nord) poate fi considerat pe drept cuvânt un fel de Pateric al acestui spațiu european, eventual Micul Pateric; dar dacă ținem cont de volumul precedent al autorului ce se înscrie de asemenea în acest concept, dar și de posibilitatea continuării lui într-un proiect mai amplu de viitor în care s-ar aduna toate părțile la un loc, am putea anticipa cu ușurință un Pateric apusean (care poate trece de la spațiul german la cel al limbii germane) în toată regula.

Guillaume Apollinaire spunea că depinde de cel care trece ca el să fie mormânt sau tezaur, ca să tacă sau să vorbească. Părintele Protopop Alexandru Nan este acel trecător care știe să facă mormintele, moaștele, relicvele, frescele, icoanele, zidurile din spațiul fizic sau virtual, să vorbească, să-și reînnoiască mărturisirea credinței în lumea de azi aflată în derapaj și confuzie valorică.

Sfinții prezentați în volum, după cum spune și titlul, sunt modele unice de urmare a lui Hristos, de viețuire duhovnicească, iar autorul, un pelerin care se întoarce din voiajul sfânt cu desaga plină de perle pe care le oferă cu generozitate celor din jur spre întărirea credinței și înfrumusețarea vieții.

PAUL CATANU

Alexandru Lazăr, *Fragilitatea Ființei - premisă sensibilă a Îndumnezeirii*

Alexandru Lazăr a publicat o carte foarte interesantă la Presa Universitară Clujeană (Cluj-Napoca, 2024). Tânărul doctorand de la Chicago propune niște teze teologice cutezătoare, poate chiar temerare. Ce ar putea însemna o eshatologie a fragilității? Amintim că începuturile eshatologiei creștine precedă analizele sfântului Pavel, dar sunt incomplete până la el. Dar Pavel a formulat oare o eshatologie a fragilității? Se regăsește probabil la Pavel ca înaintaș al lui Luther o teologie a crucii, dar și una a gloriei. Desigur, eshatologia fragilității dezvoltată de doctorul în devenire, Al. Lazăr, se regăsește într-o teologie a Crucii. Iisus, fragil pe cruce, participă la patima și fragilitatea omenească ce este trăită zi de zi.

Cartea dezvoltă în aparență o dogmatică bună din punct de vedere ortodox. Totuși, pare să conțină un paradox. Dacă Dumnezeu este fragil, cum poate să ne judece? Cum poate să ne fie frică de o ființă fragilă care nu este atotputernică? Lazăr flirtează cu universalismul, dar sfârșește prin a-l respinge, de fapt. Din punct de vedere filosofic, pare însă să greșească și să comită anumite contra-sensuri față de Origen și de Nietzsche. Totodată, nu pare să fi sesizat toate subtilitățile teologice ale marelui teolog catolic Hans Urs von Balthazar.

Cu toate acestea, este o carte valoroasă care reia ideile lui Mircea Eliade din *Istoria Religiei și a Ideilor Religioase*. Creștinismul triumfă la sfârșitul Istoriei, fiindcă nu mântuiește, ca alte religii, numai creatura, ci întreg cosmosul.

THEODOR DAMIAN

Să fie lumină

Cunoscută atât în România cât și în America prin lucrările sale de vastă respirație spirituală, Viorica Colpacci, sculptor, ceramist, designer, profesor de artă, fondator și director al Galeriei „Spiritus”, New York, cu studii universitare și post-universitare (Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, București, New York University, Brooklyn College și Pratt Institute, New York), cu numeroase expoziții personale și de grup în România, SUA și pe alte meridiane ale globului, își urmează și împlinește vocația de creator de frumusețe transfigurată menită să transforme durerea în bucurie și materia în lumină.

Dacă ar fi să ne orientăm după moda standard folosită de anumite reviste academice care cer ca înaintea textului aprobat spre publicare autorul să prezinte un rezumat al lucrării și un număr de cuvinte cheie, la Viorica Colpacci cuvintele cheie sunt: Dumnezeu, lumina, Iisus, creația, sacralizarea profanului, transfigurarea, îmbrățișarea, ascensiunea, pronia veghetoare, iradierea divinului în creație, ordonarea haosului, mântuirea, treptele desăvârșirii, comuniunea finală, îndumnezeirea.

În lucrările sale totul este simbol și totodată mărturisire și profesiune de credință. Caracterul lor eshatologic și profund metafizic amintește atât de descoperirea lui Dumnezeu în creație, cât și de descoperirea omului interior și implicit de participarea acestuia la lucrarea divină în lume, căci Viorica Colpacci trasează artistic destinul creației care, neabandonată de Creator precum dimpotrivă susțin teoriile deiste, gravitează în jurul Lui în vederea reabilitării finale. Căci așa cum arată Sf. Ap. Pavel, căderea omului a implicat-o și pe cea naturii, de aceea zice că făptura însăși suspină și are dureri, dar se va izbăvi de robia stricăciunii pentru a fi părtașă la libertatea mării fiilor lui Dumnezeu (Romani 8, 21-22).

Unul dintre simbolurile cheie ale Vioricai Colpacci este cercul, acesta reprezentând deopotrivă divinitatea și creația, adică perfecțiunea divină și tinderea creației spre aceasta, deci unitatea transcendentă a oricărei separații formale.

Se desprinde din diversitatea ipostazelor acestui simbol ideea teologică despre creația ce vine din Sf. Treime prin Logosul divin și care există prin loghiile divine, cum explică Sf. Maxim Mărturisitorul, și care avansează pe calea întoarcerii spre bucuria finală din îmbrățișarea Creatorului.

Cercul însă amintește și de pelerinajul paradoxal între început și sfârșit, între alfa și omega, pelerinul plecând de la Hristos și ajungând la Hristos, cum citim în Apocalipsă: „Eu sunt Alfa și Omega Începutul și Sfârșitul, Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine” (1, 8); în acest sens scrie frumos și teologul Paul Evdokimov că nu se poate merge spre Dumnezeu dacă nu se pornește de la Dumnezeu, idee prezentă și la filosoful francez Blaise Pascal care spune: „Nu M-ai căuta dacă nu M-ai fi găsit”. Iar faptul că Hristos este centrul acestui pelerinaj, dar chiar și calea, cum Însuși zice: „Fără Mine nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5) sau: „Eu sunt calea, adevărul și viața” (Ioan 14, 6), este evidențiat în mod abundent de artistă prin numeroasele reprezentări ale crucii uneori circumscrise în cerc, alteleori transgresând limitele acestuia, sau în alte ipostaze încărcate de semnificație teologică.

Circumscrierea, adică o scriere împrejur, este totodată o scriere într-un cerc. Poți avea un mesaj în jurul unui lucru sau un lucru în mijlocul sau în centrul unei alte realități, ceea ce oferă o caracteristică specială mesajului.

La Viorica Colpacci circumscrierea este simbolică precum ideogramele iar mesajul trebuie înțeles în funcție de ceea ce ea scrie împrejur sau de figurile geometrice sau de altă natură plasate în cerc.

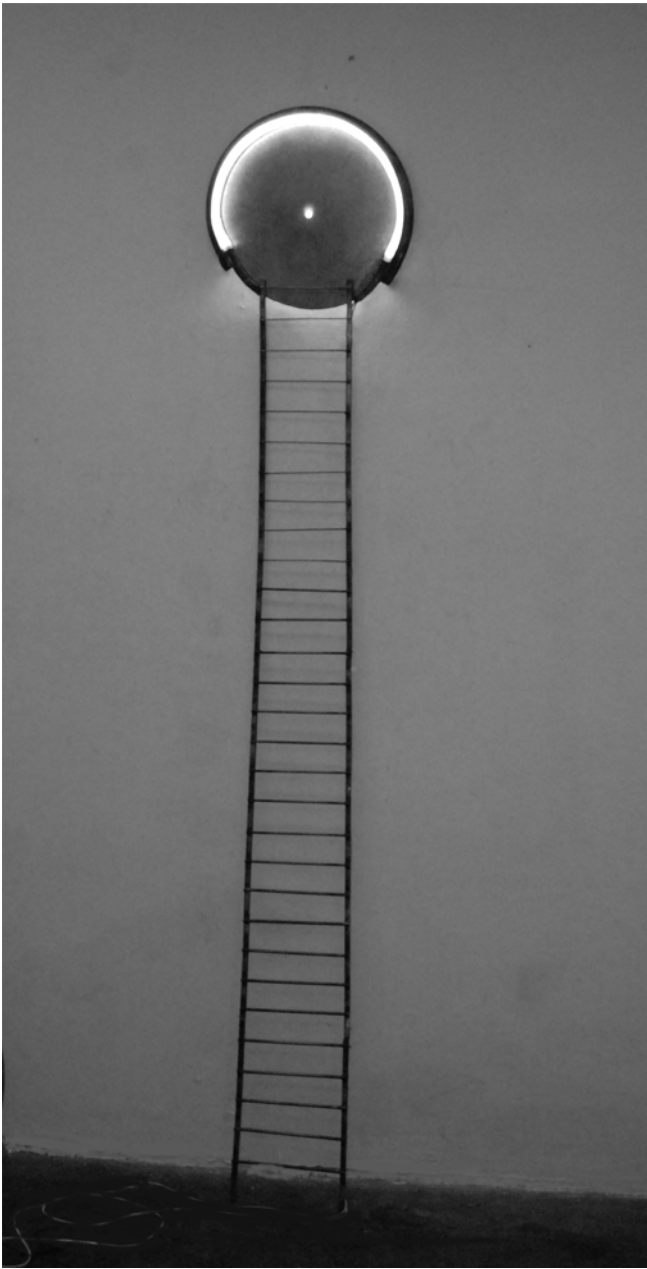
Dar focul interior al artistei se face simțit și văzut prin prezentarea luminii.

Este vorba de lumina iradiantă ce se degajă și provoacă, de lumina ce descoperă chipul omului transfigurat, de lumina ce indică taina interioară a lucrurilor și care luminează fața ascunsă a adâncului, dar întâi și întâi, desigur, de lumina divină dinaintea creației, de Dumnezeu deci, care este lumină, și de Iisus Hristos lumina lumii (Ioan 8, 12).

Vorbim însă, la aceste lucrări și de lumina Învierii, de lumina zilei a opta, de lumina Împărăției lui Dumnezeu.

În lucrările Vioricăi Colpacci lumina este mereu sus, mereu la centru, căci lumina nu se pune sub obroc (Matei 5, 15), sau cum ascultăm liturgic: „Lumina lui Hristos luminează tuturor”. În unele piese se vede cum ea luminează tenebrele, în altele, cum pătrunde nepătrunsul și transfigurează universul. Într-o sublimă lucrare se vede cum din lumină coboară o scară, un dar făcut omului ca să urce pe ea din treaptă în treaptă și nu în salturi, pășind dintr-o dimensiune existențială în alta, ca dintr-un cer în altul, cum ar spune Sf. Ap. Pavel, sau din slavă în slavă cum ar spune Sf. Grigore de Nisa, pentru a ajunge la contopirea cu lumina după despățimirea treptată și progresând în iluminare, deci la unirea mistică, de taină, cu Dumnezeu, care unire este numită de unii Sf. Părinți îndumnezeire, theosis.

Într-o altă lucrare plină de semnificație teologică Viorica Colpacci înfățișează punctul luminos ca străbătând mai multe straturi ale creației sau ale existenței, în general, punct circumscris în simbolul coroanei de spini.

Viorica Colpacci, *The Ladder* (steel, fluorescent light, led, 8 ft h)

Iată paradoxul! Iată imposibilul devenit posibil: lumina înspănată! Numai la Viorica Colpacci! Unic și singular, Viorica Colpacci!

În lucrările artistei mai trebuie observat un aspect: universul este armonic și geometric căci armonia implică un anumit tip de geometrie și invers. Când vedem punctul luminii circumscris în cerc, apoi în centrul unui triunghi deschis ce sparge limitele altui cerc și răspândindu-se, debordând, inundând universul sau universurile sau multiversul, înțelegem mesajul autoarei despre infinita capacitate de creație a lui Dumnezeu, dar și adjectivul bine cunoscut și potrivit din Simbolul credinței: Atotțiitorul.

Așadar se poate spune cu certitudine că prin opera sa Viorica Colpacci caută și descoperă frumosul din creație, din creația de după cădere, pentru a indica faptul că, după cădere, chipul lui Dumnezeu în om a fost întunecat, dar nu distrus, că în dimensiunea actuală a existenței există numeroase semne ale prezenței divine care au menirea să genereze în om și să mențină dorul de Dumnezeu.

Artista sugerează că printre numeroasele umbre există și lumini ce pot și trebuie să devină călăuze ale spiritului pe drumul întoarcerii, lumini ce pot fi descoperite mai ales prin contemplație. Nu poți descoperi și înțelege deplin și adecvat mesajul artistei doar la o privire rapidă din fuga trenului sau a gândului, ci numai după o mai îndelungată și necesară poposire asupra lucrărilor, cu ochiul exterior, singurul mod în care se deschide apoi și ochiul interior ce duce spre iluminare.

Vorbind despre lumina strecurată printre numeroasele umbre ale existenței, trebuie remarcat că Viorica Colpacci rămâne întru totul fidelă învățăturii ortodoxe de credință, trimitând, prin ansamblul lucrărilor sale, la două adevăruri fundamentale de credință: Sf. Treime și Iisus Hristos Mântuitorul; Sf. Treime în raport cu lumea, în special, și creația, în general, iar Iisus Hristos, reprezentat prin cruce și mulțimea simbolurilor acesteia, în raport direct cu istoria neamului omenesc în sensul răscumpărării, al mântuirii.

Prin opera sa doxologică Viorica Colpacci ne luminează cu un mesaj izvorât dintr-o mare tăcere și ne vorbește chiar prin tăcerea izvorâtă din Logosul-Cuvânt.

RETROSPECTIVA TRIMESTRIALĂ

- ❖ Duminică 19 mai 2024, Pr. Th. Damian a slujit și a predicat la Centrul Bisericesc Român Ortodox din München.
- ❖ 1 august 2024, întâlnire la München cu Lucian Pârjol și soția sa, Kathy.
- ❖ În ziua de 8 august 2024 Pr. Th. Damian s-a aflat la Craiova unde a donat approx. 400 volume din biblioteca sa de la München (peste 300 în limba franceză) Muzeului Cărții și Exilului Românesc (director Dr. Lucian Dindirică). Întâlnire cu scriitorii Tudor Nedelcea și Tudor Rățoi.
- ❖ 9 august 2024, București: întâlniri cu scriitorii Florentin Popescu, Ioan N. Roșca, Raluca Tudor, cu artista Viorica Colpacci, Prof. George Lăzăroiu și Mariana Plate.
- ❖ Între 16-19 septembrie 2024 Th. Damian a participat ca invitat la Simpozionul internațional „Mai aproape prin literatură și folclor” organizat la Satu Mare de către Uniunea Mondială de Folclor (IGF) al cărei președinte este Dr. Dorel Cosma și de Consiliul județean prin Centrul județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale al cărui director este poetul Robert Laszlo.
Cu această ocazie au avut loc întâlniri cu scriitori din Turcia (între care și Mesut Şenol, un colaborator vechi al revistei noastre), Germania, Israel, Franța, din alte regiuni din România și din Satu Mare, inclusiv cu poetul și editorul George Vulturescu.
- ❖ 20 Septembrie 2024, Mădei, jud. Neamț, întâlnire cu Ing. Sorin Pavăl, poetul Marcel Miron și P.S. Varlaam Merticaru, episcop vicar patriarhal.
- ❖ 23 septembrie 2024, Botoșani, întâlniri cu scriitorii Gellu Dorian, Cristina Șoptelea, artistul Liviu Șoptelea, Pr. Gavril și preoteasa Artemiza Damian.
- ❖ Pe data de 4 septembrie, la București, Th. Damian a avut un interviu cu scriitorul Florentin Popescu, la TV Moldova Plus, emisiunea „Cafeneaua literară”.
- ❖ 5-6 septembrie 2024, întâlniri în București, cu scriitori, editori, artiști: Ioan N. Roșca, Ioana Roșca, Florentin Popescu, Iuliana Paloda Popescu, Raluca Tudor, Marcel Miron, Viorica Colpacci, Miron Manega, Sorin Pavăl, Camelia și Marian Nencescu.

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina interna, mica chirurgie

F. Christodoulidou, MD Med. interna, haematologie, oncologie

Iqbak, MD Cardiologie

Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU

Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

Cabinetul nostru este dotat cu echipament
nou si modern pentru:

X-Ray

EKG

Spirometrie (Evaluari Pulmonare)

Sonografii Abdominale,
de Rinichi si Cardiace

Cardiotrace (EKG prin telefon)

24 de ore Halter Monitor

Sigmoidoscopii si Pap smear

Tens (Stimulare electrica)

Ultrasound

Timpanometrie

toate testele de sange si urina

teste pentru depistarea

cancerului de colon si ulcer

teste pentru aids (rezultatul in 24-48 ore)

Tratamente specializate

Luni, Marti, Joi 10am-8pm

Miercuri 4-8pm

Sambata 10am - 4pm

Fara programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106

(718) 932-1700

subway: N pana la statia Broadway (Queens)

bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 R de la 82nd Street,

Jackson Heights

Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, pana la Steinway,

unde schimbati cu Q 104.

